

Helsinkiiläisten **turvallisuuden tunne** on kohentunut

Maahanmuuttajaehdokkaat
kuntavaaleissa

**– ääniharavia
vai nimiä listoilla?**

Miten hyvin
helsinkiiläisten rahat
riittävät?

Helsinki
Helsingfors

Kvartti

01
2019

NELJÄNNESVUOSIJULKAISU • KVARTALSPUBLIKATION

Helsingin kaupunki • kaupungitutkimus ja -tilastot
Helsingfors stad • stadsforskning och -statistik
City of Helsinki • Urban Research and Statistics

Päätoimittaja • Ansvarig redaktör • Editor in Chief ▶ **TIMO CANTELL**

Toimitus • Redaktör • Editor ▶ **TEEMU VASS**

Käännökset • Översättning • Translations ▶ **MAGNUS GRÄSBECK, JENNY SCHRODERUS** (120–129)

Kuviot • Figurer • Graphs ▶ **LOTTA HAGLUND**

Visuaalinen ilme • Formgivning • General Layout ▶ **PEKKA KAIKKONEN**

Kansi • Pärm • Cover ▶ **PEKKA KAIKKONEN**

Painoyhteydet • Tryckerikontaktperson • Printing Contact ▶ **LOTTA HAGLUND**

Paino • Tryckeri • Print ▶ **LIBRIS OY, HELSINKI 2019**

Julkaisija ▶ **HELSINGIN KAUPUNKI, KAUPUNGINKANSLIA, KAUPUNKITUTKIMUS JA -TILASTOT**

PL 550, 00099 Helsingin kaupunki

puh. (09) 310 36377

Utgivare ▶ **HELSINGFORS STAD, STADSKANSLIET, STADSFORSKNING OCH -STATISTIK**

PB 550, 00099 Helsingfors stad

tel. (09) 310 36377

Publisher ▶ **CITY OF HELSINKI, EXECUTIVE OFFICE, URBAN RESEARCH AND STATISTICS**

P.O.BOX 550, FI – 00099 City of Helsinki, Finland

telephone +358 9 310 36377

Tilaukset, jakelu | Beställningar, distribution ▶ puh. | tel. (09) 310 36293, kaupunkitieto.tilaukset@hel.fi

Subscriptions, distribution ▶ telephone +358 9 310 36293, kaupunkitieto.tilaukset@hel.fi

ISSN 0788-1576 (painettu)

ISSN 1796-7279 (verkossa)

Kvartti
• Sisällys

6 ▶ **Pääkirjoitus:** • **TIMO CANTELL**

• **VESA KESKINEN**

8 Helsinkiäisten turvallisuuden tunne on kohentunut

• **JENNI VÄLINIEMI-LAURSON & OSKAR RÖNNBERG**

18 ▶ Kaupunki uudistuksen vaikutukset turvallisuuskokemusten paikantumiseen – tapaus Myllypuro

• **LEENA HIETANIEMI**

28 ▶ Miten hyvin helsinkiläisten rahat riittävät? Kotitalouden rahatilanteen mittaaminen ja kuluttajien omat näkemykset

42 • **HANNA AHLGREN-LEINVUO**

▶ Perustoimeentulotuella maksetaan asumismenoja ja paikataan muun turvaverkon aukkoja

54 • **VEIKKO ISOTALO**

▶ Maahanmuuttajataustaiset ehdokkaat Helsingin vuoden 2017 kuntavaaleissa – ääniharavia vai nimiä listoilla?

64 • **HANNA AHTIAINEN**

▶ Työssäkäyvät koululaiset Helsingissä – lukuvuoden aikana palkkatyössä olevien tausta ja opinnoissa jaksaminen

www.kvartti.fi

Kvartti

● Innehåll

- 72** ▶ **Ledare:** ● **TIMO CANTELL**
- **VESA KESKINEN**
- 74** ▶ Stärkt trygghetskänsla bland helsingforsborna
- **JENNI VÄLINIEMI-LAURSON & OSKAR RÖNNBERG**
- 84** ▶ Stadsförnyelses inverkan på trygghetsupplevelsers placering – fallstudie Kvarnbäcken
- **LEENA HIETANIEMI**
- 94** ▶ Hur bra räcker pengarna för helsingforsborna? Mätning av hushållens ekonomiska läge – och konsumenternas egen uppfattning om det
- 106** ● **HANNA AHLGREN-LEINVUO**
- ▶ Med det grundläggande utkomststödet betalas boendeutgifter och lappas håll i det övriga skydds nätet
- 120** ● **VEIKKO ISOTALO**
- ▶ Kandidater med invandrarbakgrund i kommunalvalet i Helsingfors 2017: röstmagnet eller ett namn på listan?
- 130** ● **HANNA AHTIAINEN**
- ▶ Lönearbetet under läsåret i Helsingfors – sidjobbade elevers bakgrund och studieork

Pääkirjoitus

Helsinki on hyvää elämää varten. Tällä lauseella avautuu Helsingin kaupunkistrategia. Seuraava lause jatkaa, että Helsingin visiona on olla maailman toimivin kaupunki. Merkittäviä tavoitteita ja näkemyksiä, joiden tavoitteina on kaupunkilaisten hyvinvointi.

HYVINVOINNIN OSA-ALUEISIIN voidaan lukea ainakin koettu hyvinvointi, aineellinen hyvinvointi sekä terveys. Varsinkin kahta jälkimmäistä osakokonaisuutta on seurattu Helsingin tilasto- ja tutkimustoiminnassa jo aivan sen alkutaipaleelta lähtien, yli sadan vuoden ajan, ja niiden tarkastelu on keskeistä tehtäväkenttää myös jatkossa. Kaupunkilaisten omat kokemukset hyvinvoinnista ovat tulleet tutkimuskohteina niiden rinnalle viime vuosikymmenten aikana.

TÄMÄ KVARTTI-LEHDEN numero tarjoaa jälleen useita eri näkökulmia siihen, miten helsinkiläiset voivat ja viihtyvät kaupungissaan. Koetun hyvinvoinnin osa-alueista tarkastellaan tällä kertaa erityisesti turvallisuuskokemuksia, jotka ovat tärkeä kaupunkilaisten elämänlaatuun vaikuttava tekijä. Aineellisen hyvinvoinnin rakentumista käsitellään rahojen riittävyden sekä toimeentulotuen käytön näkökulmasta. Terveystieteiden näkökulma on puolestaan esillä Kouluterveyskyselyn tuloksia esittelevässä artikkelissa, jossa tarkastellaan työssäkäyvien koululaisten jaksamista. Lisää Kouluterveyskyselyn tuloksiin perustuvia artikkeleita on esillä Kvartti-lehden verkkosivustolla (www.kvartti.fi). ■

Timo Cantell

Helsinkiäisten turvallisuuden tunne on kohentunut

Tuoreen turvallisuustutkimuksen mukaan helsinkiläiset kokevat oman asuinalueensa, kaupungin keskustan ja liikennevälineet turvallisemmiksi kuin koskaan aiemmin. Artikkelissa tarkastellaan lisäksi vastaajien käsityksiä kaupungin yleisen turvallisuustilanteen kehityksestä viimeisen kolmen vuoden aikana.

● VESA KESKINEN

Koettu turvallisuus on vakiintunut itsenäiseksi tutkimuskohteeksi viime vuosien aikana. Helsingissä kaupunkilaisten turvallisuuskokemusten kehitystä on seurattu vuodesta 2003 lähtien. Säännöllisesti toistettavia kyselytutkimuksia (ks. esim. Tuominen 2010, Laihin & Tuominen 2013, Keskinen & Laihin 2017) on tehty yhteistyössä Helsingin poliisin kanssa.

NYT TOTEUTETTUA tutkimuskierrosta edeltävä kyselyajankohta, vuosi 2015, oli poikkeuksellinen useilla mittareilla. Tuolloin syksyllä Euroopassa elettiin Pariisin terroristi-iskujen jälkimainingeissa, ja turvapaikanhakijoiden nopeasti kasvanut määrä oli herättänyt monissa huolta. Iltapäivälehtien mielipidetiedustelut ja lööpit, sosiaalisen median kuohunta vihapuheineen ja katupartiot kertoivat ihmisten peloista.

TÄSTÄ HUOLIMATTA helsinkiläisten arviot kaupungin turvallisuustilanteesta olivat tuolloinkin pääosin samalla tasolla kuin kolme vuotta aiemmin toteutetussa

kyselyssä. Sen sijaan mediakohinan jäljet näkyvät kenties siinä, että vastaajat arvioivat kaupungin viime vuosien turvallisuuskehitystä pessimistisesti sekä vuoden 2015 että vuoden 2018 tutkimuksessa. Näiden havaintojen näennäiseen ristiriitaisuuteen palataan tässä artikkelissa.

KAUPUNGIN TURVALLISUUSTUTKIMUKSEN kohderyhmää laajennettiin vuonna 2015 siten, että mukaan otettiin erillinen vieraskielisten helsinkiläisten otos. Tämän artikkelin pääpaino on nimenomaan vuosien 2018 ja 2015 tutkimustulosten vertailussa, jolloin voidaan katsoa myös sitä, miten Helsingin vieraskielisten mielipiteet ja tuntemukset turvallisuuteen liittyvistä asioista ovat kehittyneet. Pittemät aikasarjat koskevat kantaväestöä eli suomen- ja ruotsinkielisiä.

Aineisto

Vuoden 2018 turvallisuuskyselyn otos oli 7 818 helsinkiläistä 15–79-vuotiaita henkilöä. Aikaisempina tutkimusvuosina 2003, 2009, 2012 ja 2015 kohderyhmänä ovat olleet 15–74-vuotiaat.

Vuosi 2015 oli ensimmäinen, jolloin tutkimuksen kohderyhmänä olivat muutenkin kuin suomen- ja ruotsinkieliset. Vuoden 2018 tutkimuksessa vieraskielisten otosta kasvatettiin aiemmasta 1 650:stä 2 300:een. Kyselyyn oli mahdollista vastata paperi- tai nettilomakkeella. Vastauskielinä olivat suomi, ruotsi, venäjä, viro ja englanti. Vastauksista palautui paperilomakkeella 74 prosenttia (77 % vuonna 2015) ja internetin kautta 26 prosenttia (23 % vuonna 2015). Aineisto kerättiin kahden kuukauden aikana loka–marraskuussa 2018.

KYSELYYN VASTASI 4 155 helsinkiläistä. Tutkimuksen vastausprosentiksi tuli 54 (57 % vuonna 2015). Suomen- ja ruotsinkielisten vastausprosentti oli 58 (59 % vuonna 2015) ja vieraskielisten 45 (44 % vuonna 2015). Vastausprosentti säilyi yllättävän korkeana, vastoin yleistä kyselytutkimusten alenevaa trendiä.

Oman asuinalueen turvallisuus viikonloppuiltais

Turvallisuusindikaattoreista käytetyimpiä ovat mittarit liikkumisen turvallisuudesta omalla asuinalueella myöhään viikonloppuiltais sekä vastaava kysymys liikkumisesta kaupungin keskustassa. Asuinalue koostuu kodin välittömästä ympäristöstä, jossa liikutaan päivittäin. Oman asuinalueen turvallisuus on keskeinen asia arjen viihtyvyyden kannalta. Koettua turvallisuutta omalla asuinalueella myöhään viikonloppuiltais käytetään yhtenä Helsingin kaupunkistrategian seurantamittarina.

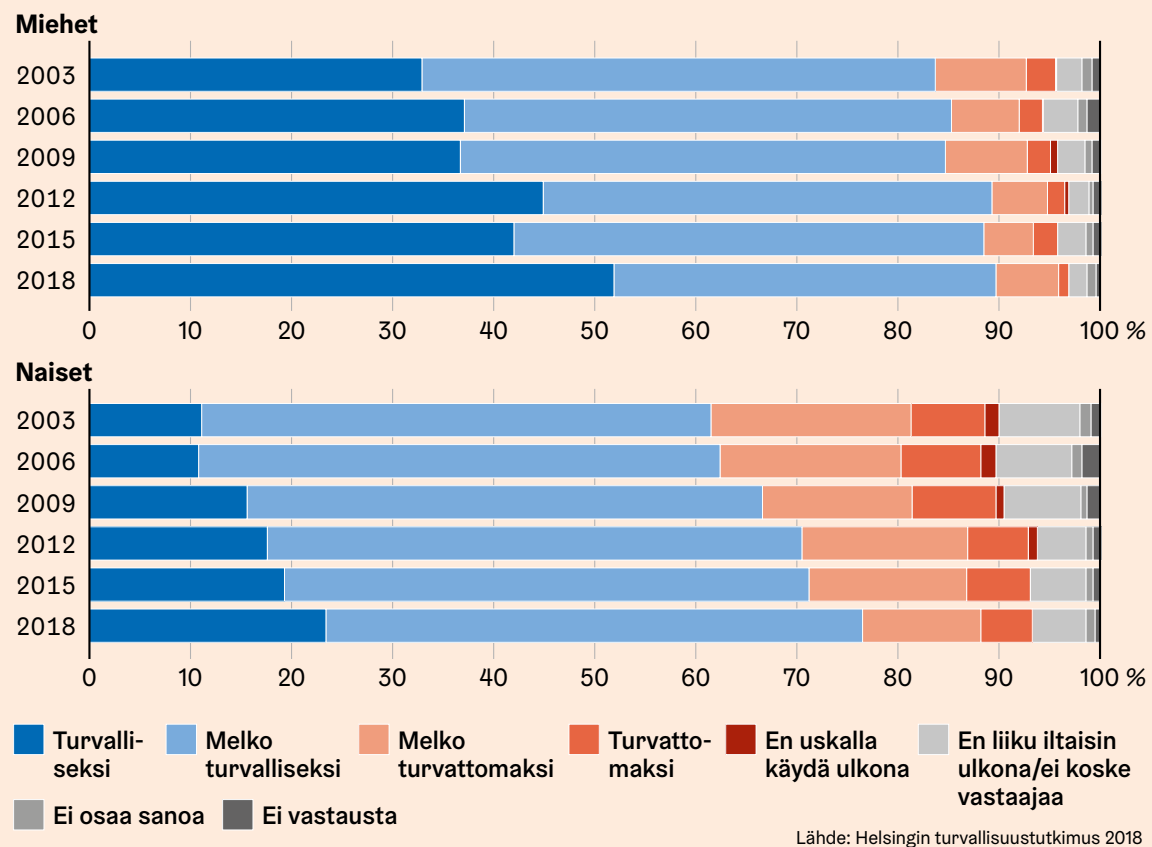
TAULUKKO 1.

Koettu turvallisuus omalla asuinalueella myöhään viikonloppuiltaisin 2018 ja 2015, kaikki 15–74-vuotiaat vastaajat

Vuosi	Turvalliseksi	Turvattomaksi	Ei koske vastaajaa	Ei osaa sanoa, ei vastausta	%	N
KAIKKI						
2018	80,9	13,0	4,2	1,84	100	3 916
2015	77,4	16,2	4,3	2,01	100	3 970
Suomen- ja ruotsinkieliset						
2018	82,7	12,3	3,7	1,19	100	2 943
2015	79,2	15,1	4,3	1,34	100	3 255
Vieraskieliset						
2018	75,4	15,1	5,6	3,8	100	973
2015	69,2	21,3	4,6	4,9	100	715

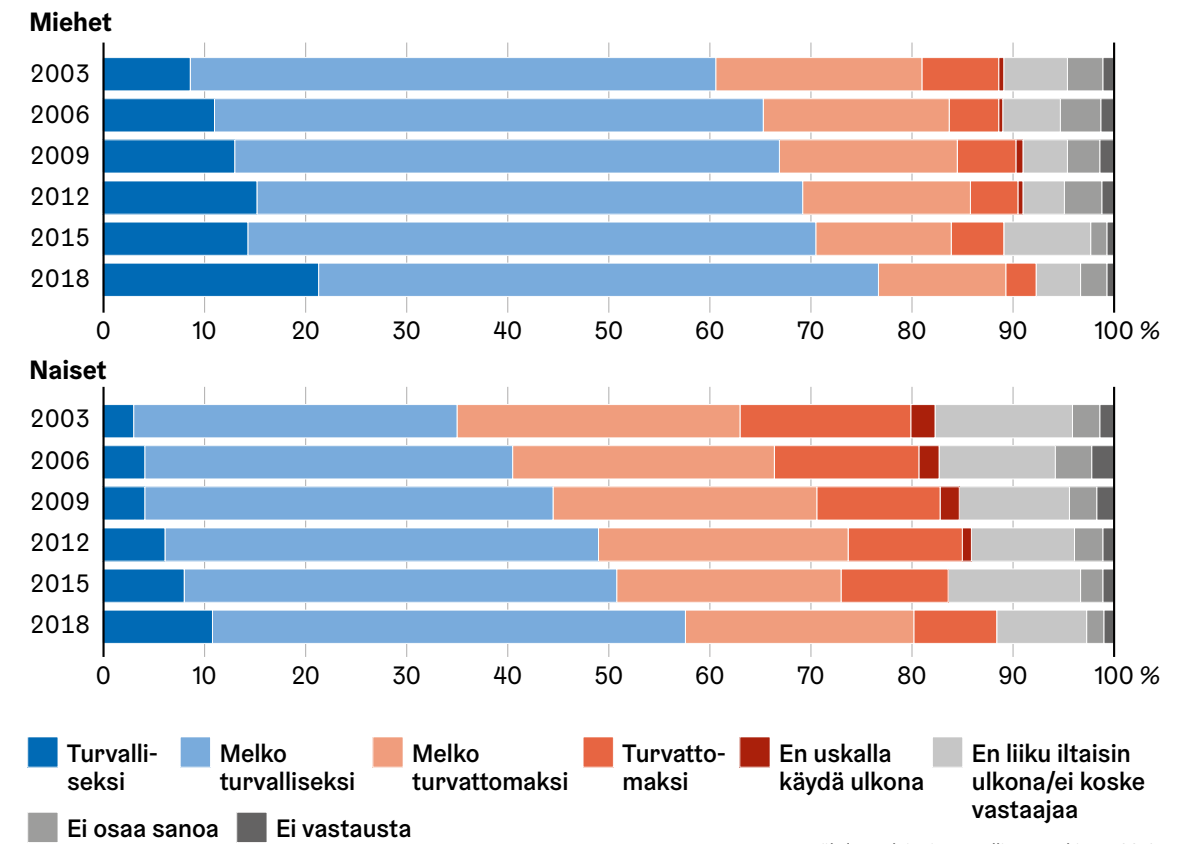
KUVIO 1.

Koettu turvallisuus omalla asuinalueella myöhään viikonloppuiltaisin sukupuolen mukaan (%) 2003, 2006, 2009, 2012, 2015 ja 2018, 15–74-vuotiaat suomen- ja ruotsinkieliset

KUVIO 2.

Koettu turvallisuus Helsingin keskustassa myöhään viikonloppuiltaisin sukupuolen mukaan vuosina 2003, 2006, 2009, 2012, 2015 ja 2018, 15-74-vuotiaat suomen- ja ruotsinkieliset.

VERTAILUA VUOSIEN 2015 ja 2018 turvallisuuskyselyjen välillä voidaan tehdä 15–74-vuotiaiden vastaajien osalta, sillä tätä vanhemmat henkilöt eivät olleet mukana kohderyhmässä edellisellä tutkimuskierroksella. Oma asuinalue koetaan nyt turvallisemmaksi kuin kolme vuotta sitten (Taulukko 1). Vastausvaihtoehto *ei koske vastaajaa* tarkoittaa pitkälti sitä, että vastaaja ei liiku syystä taikka toisesta kyseiseen aikaan ulkona.

MYÖS PITKÄ aikasarja vuosilta 2003–2018 kertoo, että helsinkiläisten kokema turvallisuus omalla asuinalueella on parantunut (Kuvio 1). Naisten ja miesten kokemukset oman asuinalueen turvallisuudesta ovat tästä huolimatta yhä varsin erilaisia. Miehet pitävät asuinalueitaan täysin turvallisena kaksi kertaa useammin kuin naiset. Naisten kokema turvallisuus on kuitenkin lisääntynyt koko ajan vuodesta 2012. Vuoden 2012 kyselyssä miehet kokivat

asuinalueensa poikkeuksellisen turvalliseksi; vuonna 2015 tässä tapahtui notkahdus, mutta nyt miesten kokema turvallisuus on ennätystasossa.

Koettu turvallisuus Helsingin keskustassa

Kaupungin keskustassa liikkumisen turvallisuus on tärkeä tarkastelukohde kaupungin elinvoimaisuuden ja vetovoimaisuuden näkökulmasta. Helsingin keskusta koetaan nyt hieman turvallisemmaksi kuin kolme vuotta sitten. Eniten on vähentynyt vieraskielisten turvattomuuden tunne. Toisaalta vieraskielisillä vastaajilla oli muita enemmän ”ei koske minua”- ja ”ei osaa sanoa”-vastauksia, mikä kertoo siitä, että öinen keskusta on kaiken kaikkiaan vieraskielisille keskimääräistä tuntemattomampi. Aineisto ei kerro, onko kyse turvattomuuteen liittyvästä, tietoisesta keskustaliikkumisen välttelystä.

Kaikista vastaajista 92 prosenttia koki Helsingin yleisesti ottaen turvallisena tai melko turvallisena kaupunkina.

TAULUKKO 2.

Koettu turvallisuus Helsingin keskustassa myöhään viikonloppuiltaisain 2018 ja 2015, kaikki 15–74-vuotiaat vastaajat

Vuosi	Turvalliseksi	Turvattomaksi	Ei koske vastaajaa	Ei osaa sanoa, ei vastausta	%	N
KAIKKI						
2018	65,0	23,0	8,0	3,9	100	3 916
2015	58,5	26,6	11,1	3,6	100	3 970
Suomen- ja ruotsinkieliset						
2018	66,6	23,7	6,8	2,8	100	2 943
2015	60,0	26,2	11,0	2,6	100	3 255
Vieraskieliset						
2018	60,2	20,9	11,7	7,2	100	973
2015	51,6	28,2	11,6	7,9	100	715

SUKUPUOLTEN VÄLISET erot turvattomuuskokemuksissa näkyvät myös keskustassa liikkumisen osalta. Vuoden 2018 kyselyn mukaan miehistä 16 prosenttia ja naisista 31 prosenttia koki Helsingin keskustan viikonloppuiltaisain turvattomaksi. Keskustaa välttävien osuus on vähentynyt selvästi: vuonna 2015 näin teki miehistä 9 prosenttia ja naisista 13 prosenttia. Vuonna 2018 vastaavat osuudet olivat miehillä 4 prosenttia ja naisilla 8 prosenttia.

PITKÄ AIKASARJA suomen- ja ruotsinkielisten tilanteesta kertoo, että keskustan turvalliseksi (turvallinen tai melko turvallinen) kokeminen on lisääntynyt sekä miehillä että naisilla joka kyselykierroksella (Kuvio 2).

HELSINGIN TAVOITTEENA on olla monipuolinen ja kansainvälisesti vetovoimainen kulttuuri-, urheilu- ja tapahtumakaupunki. Viimeisimmässä turvallisuuskyselyssä kysyttiin ensimmäistä kertaa myös kaupunkilaisten kokemuksia yleisötapahtumien turvallisuudesta. Tapahtumien turvallisuus liittyy kaupungin keskustan turvallisuuskokemukseen, sillä huomatta-

va osa varsinkin suuremmista tapahtumista järjestetään kantakaupungissa. Vastaajista 77 prosenttia kertoi kokevansa olonsa turvalliseksi yleisötapahtumissa ja vain 6 prosenttia turvattomaksi. Loput (17 prosenttia) ei ollut tilaisuuksissa käynyt tai ei osannut sanoa asiasta mitään.

Kokemukset joukkoliikennevälineiden turvallisuudesta

Joukkoliikennevälineiden turvallisuudesta on kysytty Helsingin turvallisuustutkimuksessa ensimmäisestä, vuonna 2003 toteutetusta tutkimuskierroksesta lähtien. Osa vastaajista ei käytä lainkaan joukkoliikenteen kuluneuvoja ilta-aikaan. Liikennevälineestä riippuen 10–24 prosenttia vuoden 2018 kyselyn vastaajista ei liiku joukkoliikennevälineillä iltaisain.

JULKISEN LIIKENTEEN käyttämättömyys on kuitenkin hieman vähentynyt vuodesta 2015. Liikennevälineistä bussia käytetään tämän kyselyn mukaan eniten myös ilta-aikaan, pai-

TAULUKKO 3.

Joukkoliikennevälineissä liikkumisen turvallisuus iltaisain 2018, suomen- ja ruotsinkieliset sekä vieraskieliset, N=4 090

	Joukkoliikennevälineissä liikkumisen turvallisuus iltaisain, %					
	Turvallinen		Turvaton		Ei liiku myöhään	
	Kantaväestö	Vieraskieliset	Kantaväestö	Vieraskieliset	Kantaväestö	Vieraskieliset
Bussi	81	81	6	6	10	9
Raitiovaunu	73	67	8	9	16	17
Metro	58	65	21	18	17	11
Paikallisjuna	50	56	18	13	26	21

kallisjunaa vähiten. Naiset käyttävät julkisia liikennevälineitä viikonloppuiltaisain hieman vähemmän kuin miehet (bussin osalta ero ei ole merkitsevä). Miehet pitävät kaikkia liikennevälineitä turvallisempina kuin naiset.

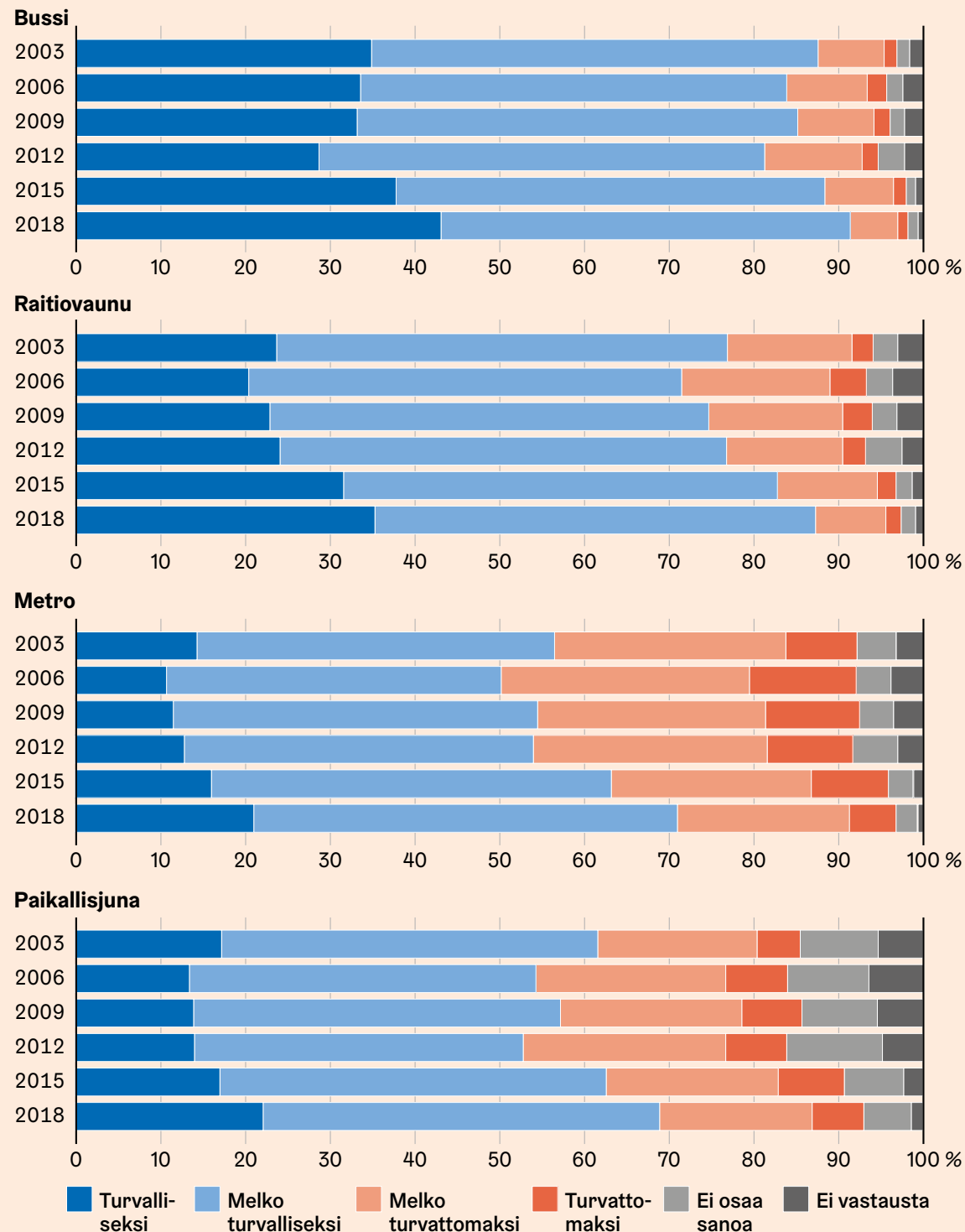
VASTAAJAN IÄN myötä kaikkien liikennevälineiden iltaikäyttö vähenee sekä miehillä että naisilla. Samalla vähenee liikkumisen turvalliseksi kokeminen,

eli iäkkäämmät vastaajat kokevat julkisilla liikennevälineillä liikkumisen ilta-aikaan nuorempia vähemmän turvallisiksi.

VIERASKIELISET KÄYTTÄVÄT metroa ja paikallisjunaa ilta-aikaan enemmän kuin suomen- ja ruotsinkieliset (Taulukko 3). Näitä he pitivät myös turvallisempina kuin kantaväestö. Raitiovaunua he pitivät puolestaan vähemmän turvallisena.

KUVIO 3.

Koettu turvallisuus joukkoliikenteen kulkuneuvoissa ilta-aikaan vuosina 2003, 2006, 2009, 2012, 2015 ja 2018, 15–74-vuotiaat suomen- ja ruotsinkieliset (vain kulkuneuvoja käyttäneet)

Lähde: Helsingin turvallisuustutkimus 2018

KUVIOSTA 3 nähdään, että kaikkien liikennevälineiden turvallisuus on vastaajien mielestä nyt parempi kuin aikaisemmissa tutkimuskerroilla vuosina 2003–2015. Kuviossa ovat mukana ajallisen vertailun mahdollistamiseksi vain ne 15–74-vuotiaat suomen- ja ruotsinkieliset vastaajat, jotka käyttävät kysyttyjä kulkuvälineitä iltaisin. Suurin muutos parempaan päin on tapahtunut kahden viimeisen kyselykierroksen aikana. Tosin edelleenkin joka neljäs pitää metroa ja paikallisjunaa ilta-aikaan turvattomana.

Ovatko näkemykset yleisestä turvallisuudesta riskitiriidassa turvallisuustilanteen koetun kehityksen kanssa?

Helsingin turvallisuustutkimuksessa kysytään myös, mihin suuntaan vastaajat arvelevat kaupungin turvallisuustilanteen kehittyneen viimeisen kolmen vuoden aikana. Vaihtoehdot ovat, että turvallisuustilanne on joko pysy-

nyt ennallaan tai se on parantunut tai heikentynyt selvästi tai jonkin verran. Eniten kannatusta näistä vaihtoehdoista saa vuoden 2018 kyselyssä näkemys, että tilanne on pysynyt samanlaisena. Toisaalta joka neljäs vastaaja arvioi turvallisuustilanteen heikentyneen, ja joka viides ilmoittaa, ettei osaa arvioida tilanteen kehitystä.

ON MIELENKIINTOISTA, että muut kuin suomen- ja ruotsinkieliset vastaajat pitävät kaupungin turvallisuuskehitystä parempana kuin kantaväestö. Vieraskielisten oli tosin muita vaikeampi arvioida Helsingin turvallisuuskehityksen suuntaa. Tämä selittyy yksinkertaisesti sillä, että heillä on takanaan selvästi lyhyempi asumishistoria kaupungissa kuin muilla. Tutkimukseen vastanneista suomen- ja ruotsinkielisistä 75 prosenttia oli asunut Helsingissä 10 vuotta tai enemmän, vieraskielisistä 41 prosenttia.

TAULUKKO 4.

Helsingin turvallisuustilanteen kehitys kolmen vuoden aikana vuosien 2018 ja 2015 kyselyissä, 15–74-vuotiaat vastaajat

Vuosi	Pysynyt samana	Parantunut		Heikentynyt		EOS, ei vastausta	%	Parantunut yhteensä, %	Heikentynyt yhteensä, %
		Selvästi	Jonkin verran	Jonkin verran	Selvästi				
KAIKKI									
2018	38,7	3,7	11,4	17,8	7,5	20,1	100	15,1	25,3
2015	40,4	2,2	7,9	21,7	9,4	18	100	10,1	31,1
Suomen- ja ruotsinkieliset									
2018	43,0	1,9	10,1	19,1	8,0	17,8	100	11,9	27,0
2015	43,2	1,2	7,3	23,2	9,7	15,2	100	8,5	32,9
Vieraskieliset									
2018	25,9	9,1	15,5	14,0	6,2	27,1	100	24,6	20,2
2015	27,7	7,1	10,2	14,7	8,0	30,7	100	17,3	22,7

VUODEN 2018 kyselyssä vastaajia pyydettiin perustelemaan mielipiteensä, jos he olivat vastanneet turvallisuustilanteen parantuneen tai heikentyneen selvästi. Vastaajista 324 oli sitä mieltä, että kaupungin turvallisuustilanne on heikentynyt selvästi. Heistä 268 perusteli mielipiteensä omin sanoin. Vastakkaista mieltä oli 163 vastaajaa, joista puolet kertoi, miksi näin on. Yleisimmin mainitut perustelut tiivistetään seuraavassa taulukossa.

TAULUKKO 5.

Luokitellut avovastaukset, joilla vastaajat ovat perustelleet ”turvallisuustilanne parantunut selvästi”- ja ”turvallisuustilanne heikentynyt selvästi”-mielipiteitä.

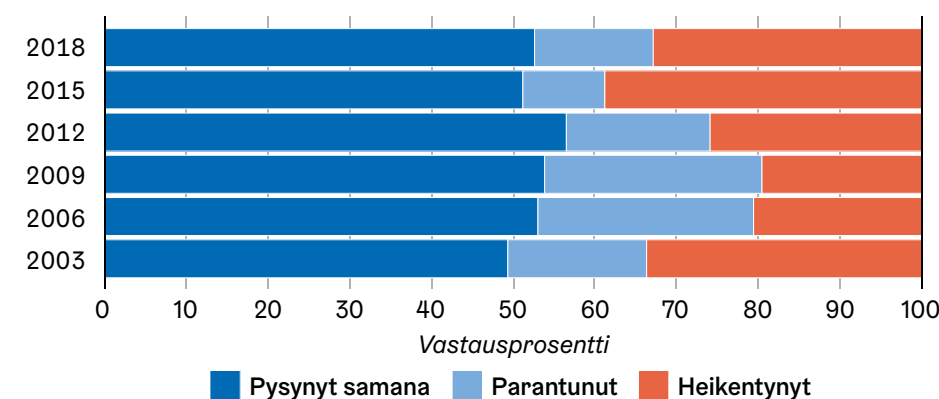
Turvallisuustilanne parantunut selvästi (N=82)	Turvallisuustilanne heikentynyt selvästi (N=268)
<ul style="list-style-type: none"> ● Poliisin tai vartijoiden ”näkyvyys” parantunut (37 mainintaa) ● Häiriköinti tai pähteiden käyttö vähentynyt (16) ● Tuntee olonsa täysin turvallisiksi (6) ● Liikennekulttuuri parantunut (5) ● Paikka- ja aikasidonaiset syyt (4) ● Maahanmuuttajat sopeutuneet (3) ● Elintason nousu (2) ● Muut syyt (9) 	<ul style="list-style-type: none"> ● Maahanmuuttajiin, maahanmuuttajaporukoihin, turvapaikanhakijoihin ja paperittomiin henkilöihin viittaavat vastaukset (103 mainintaa) ● Huumeiden käyttöön, (katukuvassa näkyvään) myyntiin tai yleisesti huumeiden käyttäjiin liittyvät vastaukset (80) ● Poliisin vähäinen näkyminen, huoli avunsaannista tai muu tyytymättömyys poliisin toimintaan (39) ● Seksuaalinen ahdistelu kadulla, käsitys raiskausten lisääntymisestä, naisten pelko liikkuu julkisilla paikoilla ilta-aikaan (35) ● Muut syyt (11)

Pitkä aikasarja osoittaa, että jonkinlaista pessimistisyyttä Helsingin viime vuosien turvallisuuskehityksessä on ollut nähtävissä. Lähes kaikilla kyselykierroksilla vuosina 2003–2015 on enemmän vastaajia, jotka arvioivat tilanteen heikentyneen edeltävien kolmen vuoden aikana, kuin niitä, joiden mielestä tilanne on parantunut. Kaikilla kyselykierroksilla eniten kannatettu vaihtoehto on, että tilanne on pysynyt ennallaan. Vuoden 2015 tulos oli tämän kysymyksen osalta Helsingin turvallisuustutkimusten heikoin. Syksyllä 2015 Euroopassa oli poikkeuksellinen tilanne muun muassa turvapaikanhakijoiden äkkiä kasvaneen määrän vuoksi, ja tämä mahdollisesti näkyi myös Helsingissä asukkaiden turvallisuusarvioissa.

KUTEN KUVIOSTA 4 näkyy, vastaajien enemmistö vuoden 2018 kyselyssä on kylläkin sitä mieltä, että tilanne on viimeisinä kolmena vuotena pysynyt samana tai parantunut (yhteensä 55 %). Kuitenkin niiden osuus, joiden mielestä tilanne on parantunut (12 %) on selvästi pienempi kuin niiden, jotka kokevat tilanteen heikentyneen (27 %).

KUVIO 4.

Vastaajien käsitys Helsingin turvallisuuskehityksestä kolmen vuoden aikana 2003, 2006, 2009, 2012, 2015 ja 2018, 15–74-vuotiaat suomen- ja ruotsinkieliset vastaajat.

Lähde: Helsingin turvallisuustutkimus 2018

TÄMÄ HAVAINTO tuntuisi olevan ristiriidassa sen kanssa, että esimerkiksi artikkelin alussa mainituilla mittareilla (oman asuinalueen ja Helsingin keskustan koettu turvallisuus ilta-aikaan) turvallisuustilanne on kuitenkin peräkkäisiä turvallisuustutkimuksia tarkasteltaessa parempi kuin koskaan. Vuoden 2015 tutkimuksen loppuraportissa (Keskinen & Laihininen 2017, 142) tätä ristiriitaiselta tuntuva tulosta avattiin. Taustalla on tutkittavien asioiden ja kysymyksenasettelun erilaisuus (vastaajan kokemus vs. arvio yleisestä turvallisuudesta). Käsitys erityisesti oman asuinalueen turvallisuudesta perustuu ennen kaikkea omiin arkipäiväisiin kokemuksiimme ja havaintoihimme. Sen sijaan käsitys Suomen ja osin myös Helsingin turvallisuustilanteesta perustuu kenties enemmän lehdistä luetuun ja asiantuntijoilta kuultuun. Kansainväliset kriisit ja terrorismi lisäävät huolta ja epävarmuutta omassa arkielämässä, ja tämä huoli heijastuu kyselyvastausten arvioissa.

Lopuksi

Yleinen turvallisuuden tunne on Helsingissä parantunut. Helsinkiläiset kokevat oman asuinalueensa ja kaupungin keskustan sekä julkiset liikennevälineet aiempaa turvallisemmaksi. Turvallisuustutkimuksen kysymyksessä, jossa pyydettiin vastaajia arvioimaan koko kaupungin turvallisuustilannetta juuri nyt – toisin sanoen vastaushetkellä – heidän arvionsa oli keskimäärin erittäin positiivinen. Kaikista vastaajista 92 prosenttia koki kaupungin yleisesti ottaen turvallisiksi tai melko turvallisiksi. Tukholmassa vastaava luku oli vuotta aiemmin toteutetussa turvallisuustutkimuksessa 93 prosenttia (Trygghet i... 2017).

KAUPUNGIN SISÄISET erot koetussa turvallisuudessa ovat Helsingissä kuitenkin varsin suuret, eli oman asuinalueen turvallisiksi kokevien osuudet vaihtelevat runsaasti eri kaupunginosien välillä. Myönteistä on se, että nämä alueiden väliset erot turvattomuutta kokevien osuudessa ovat viimeisten vuosien aikana kaventuneet selvästi. Asuinalueiden välisiä eroja turvattomuuden näkökulmasta käsitellään tarkemmin tulevassa artikkelissa (Keskinen & Pyyhtiä 2019, ilmestyy myöhemmin keväällä). Tämä artikkeli, kuten muutkin tulevat tarkastelut turvallisuuskyseleaineistosta, julkaistaan Kvartti-lehden verkkosivustolla. ■

Vesa Keskinen toimii tutkijana Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot-yksikössä.

Kirjallisuus:

- Keskinen, Vesa & Laihininen, Eija (2017). Kaikesta huolimatta turvallista. Helsingin turvallisuustutkimus 2015. Tutkimuksia 2017:2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/17_04_05_Tutkimuksia_2_Keskinen_Laihininen.pdf
- Keskinen, Vesa & Pyyhtiä, Eija (2019, ilmestyy myöhemmin keväällä). Alueelliset erot Helsingin koetussa turvallisuudessa. Kvartti-verkkolehti.
- Laihininen, Eija & Tuominen, Martti (2013). Stadiin kuuluu pieni rosoisuus. Helsingin turvallisuustutkimus 2012. Tutkimuksia 2013:4. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. https://www.hel.fi/hel2/Tietokeskus/julkaisut/pdf/14_01_07_Tutkimuksia_4_13_Tuominen.pdf
- Trygghet i Stockholm 2017 (2017). Stockholms stad. Socialförvaltningen. Avdelningen för stadsövergripande frågor. <http://www.stockholm.se/Fristaende-webbplatser/Fackforvaltningssajter/Socialtjanstforvaltningen/Trygghesmatningen/Resultat/>
- Tuominen, Martti (2010). ...öiseen aikaan ja joskus päivälläkin. Helsingin turvallisuuskysely 2009. Tutkimuskatsauksia 2010:5. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Kaupunki- uudistuksen vaikutukset turvallisuus- kokemusten paikantumiseen – tapaus Myllypuro

Tässä artikkelissa tarkastelemme Helsingin kaupungin tekemien karttakyselyjen aineistojen avulla asukkaiden havaitsemaa sosiaalista epäjärjestystä Myllypurossa. Lisäksi vertailemme tuloksia yhdeksässä eri kaupunginosassa. Keskitymme tunnistamaan paikkoja, joihin Myllypuron asukkaiden havaitsemat ja merkittävät sosiaaliset häiriöt sekä heidän kokemansa turvattomuus keskittyvät. Pyrimme tuomaan näkyväksi erityisesti sen, miten ostoskeskuksen ja sen ympäristön parantamisella on ollut vaikutusta asukkaiden kokeman turvallisuuden ja viihtyvyyden kokemuksiin alueella.

● **JENNI VÄLINIEMI-LAURSON & OSKAR RÖNNBERG**

Turvalliseksi koetut asuinalueet ovat asumisen keskeisiä viihtyvyydestekijöitä. Siksi Helsingissä on jo pitkään panostettu sekä turvallisuuden tutkimiseen, että koetun turvallisuuden ja asuinalueiden elinvoiman parantamiseen. Asuinalueille suunnattiin erityisesti 1990-luvulta lähtien sekä kaupungin oman lähiöprojektin ja lähiörahan kautta toteutettuja että valtakunnallisen ja EU:n Urban-projektirahoituksen saaneita kehittämis-toimenpiteitä. Tavoitteina oli alueiden fyysisen ja toiminnallisen ympäristön parantaminen, mutta myös asukkaiden sosiaalisen kiinnittymisen ja omatoimisuuden edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. Näihin tavoitteisiin on pyritty esimerkiksi luomalla viihtyisiä kohtaamispaikkoja, joissa asukkaat pystyvät tutustumaan toisiinsa. Asukastiloilla ja yhteisöllisyydellä on toivottu olevan vaikutusta asuinalueiden sosiaalisen kontrollin ja koetun turvallisuuden paranemisessa (Bäcklund & Schulman 2000, 2003; Karjalainen 2004; Broman ym. 2011).

VIIMEISIMPINÄ TOIMINTAMALLEINA Helsingin alueiden niin fyysistä, toiminnallista kuin sosiaalista ympäristöä pyritään parantamaan poikkihallinnollisesti erilaisin projektein ja kaupunki-uudistukseksi kutsuttujen toimenpidekokonaisuuksien avulla. Uudistustarpeita on tunnistettu muiden muassa alueiden sosiaalisen epäjärjestyksen mittareilla, joita ovat niin koettu turvattomuus kuin epäsiisteys ja rauhattomuus. Koettu turvallisuus on siinä määrin merkittävä alueellisen hyvinvoinnin indikaattori, että kaupunginosan sisälle paikantuvilla pistemäisilläkin ongelmakohtilla on suoraan vaikutus koko alueen viihtyvyyteen, maineeseen ja muuttopäätöksiin (esim. Vilkkama ym. 2016).

TURVALLISUUDEN KÄSITETTÄ voidaan ajatella paitsi mitattavana turvallisuutena (vrt. vaarallisuus) myös koettuna turvallisuutena. Turvattomuuden tunteeseen ei vaikuta yksinomaan rikollisuuden määrä, vaan se perustuu enemmänkin mielikuviin jonkun paikan vaarallisuudesta. Turvattomuuden tunne ei ole suorassa yhteydessä todellisiin vaaroi-

hin, sillä eniten pelkäävillä on todellisuudessa pienempi todennäköisyys joutua rikoksen uhriksi (esim. Koskela 2009). Rikollisuuden määrän lisäksi turvattomuuden tunnetta lisäävät erilaiset sosiaalisen kontrollin puutteesta johtuvat häiriöt (Kääriäinen 2002; Brunton-Smith & Sturgis 2011). Epäjärjestyksen kokemuksilla on sekä sosiaalisia että fyysisiä ilmenemismuotoja, kuten hengaileva nuoriso, julkinen juopottelu ja huumeiden käyttö, väkivalta, ilkivalta, roskaaminen ja graffiti (Wilson & Kelling 1982; Sampson & Raudenbush 1999; Skogan 2015). Alueen epäsiisteydellä on myös todettu olevan vaikutus koettuun turvallisuuteen (Kääriäinen 2002) ja viihtyisyyteen (Strandell 2017).

ASUKKAIDEN KOKEMAA turvallisuutta on seurattu Helsingissä vuodesta 2003 lähtien kolmen vuoden välein toteutetuilla laajoilla kyselytutkimuksilla (ks. myös Keskisen artikkeli tässä lehdessä). Turvallisuuskyselyjen kysymykset ja tulosten analyysi ovat kuitenkin keskittyneet tarkimmillaan kaupunginosatasolle. Näin ollen kokemusten todellinen paikantuminen kaupunkirakenteeseen jää usein epäselväksi. Helsingin kaupungin turvallisuuskyselyissä on havaittu, että turvattomuuskokemukset helsinkiläisillä asuinalueilla vaihtelevat paljon, mutta keskittyvät kuitenkin usein asemien ja ostoskeskusten läheisyyteen sekä pimeisiin ja syrjäisiin paikkoihin esimerkiksi puistoissa sekä lenkkipolulla (Keskinen & Laihininen 2017). Turvattomuuskokemusten yhteyksistä alue- ja yksilötason muuttujiin, kuten köyhyyteen ja huono-osaisuuteen sekä tiivissä kerrostaloympäristössä ja raideliikenteen asemien lähellä asumiseen, on myös paljon tutkimusta (esim. Kääriäinen 2002; Kortteinen ym. 2005; Kempainen ym. 2014; Kempainen & Saarsalmi 2015).

Karttakyselymenetelmä ja aluekuvia rikastava aineisto

ASUKKAILLE TAI muille kohderyhmille osoitettuja karttakyselyitä on käytetty Suomessa elinympäristön koetun laadun tutkimisessa ja suunnittelun tukena jo viisitoista vuotta. Tampereen Muotialassa karttakyselyä käytettiin juuri asukkaiden turvallisuuskokemusten keräämiseen (Kyttä ym. 2008). Myös Helsingin kaupungilla on vuodesta 2010 lähtien toteutettu useita erilaisia karttakyselyitä muun muassa Kerro kartalla -työkalulla. Valtaosalla kyselyistä on kerätty asukkaiden mielipiteitä asuin- ympäristöstään ja niihin liittyvistä suunnitelmista. Suoraan turvallisuuteen tai sosiaaliseen epäjärjestykseen liittyvää tutkimusta ei karttakyselymenetelmällä kuitenkaan ole tehty.

TÄSSÄ ARTIKKELISSA pyrimme tunnistamaan Helsingin kaupungilla tehtyjen karttakyselyvastausten avulla asukkaiden havaitseman sosiaalisen epäjärjestyksen ja turvallisuuden kokemusten keskittymistä Myllypurossa, vertaillen vastauksia kahdeksaan muuhun kaupunginosaan. Myllypuron tapaus on kiinnostava, sillä alueella on tehty monenlaisia kehittämistoimenpiteitä, joista ostoskeskuksen alueen uudistaminen valmistui juuri ennen vuonna 2012 toteutettua kyselyä. Selvitämme, näkyvätkö kehittämistoimien vaikutukset asukkaiden turvallisuuden ja viihtyvyyden kokemuksissa alueella ja erityisesti uudistetun kaupunginosakeskuksen ympäristössä.

AINEISTONAMME TOIMIVAT Kerro kartalla -kyselyt on laadittu ja toteutettu Helsingin kaupungin rakennusvirastossa vuosina 2010–2017. Karttakyselyillä kerättiin alun perin asukkaiden mielipiteitä ja ehdotuksia alueiden viher- ja katu-alueiden hoidon ja kunnostuksen sekä yleisen turvallisuuden ja viihtyvyyden parantamiseen. Osa kyselyistä on toteutettu jo 2010-luvun alkupuolella, joten niissä esiin tulleet ongelmat on mahdollisesti ehditty puuttua. Siitä huolimatta kyselyvastaukset voivat lisätä ymmärrystä turvallisuudesta ja häiriö-

tä keräävien paikkojen ominaisuuksista ja tuottaa näkyviä kaupunki uudistuksen tarpeista ja vaikutuksista.

KYSELYT OVAT olleet avoimia kaikille vastaajille, mutta 90 prosenttia vastaajista asui ilmoittamansa postinumeron perusteella kyselyalueella. Loput vastaajista eivät ilmoittaneet postinumeroa tai asuivat muualla. Vastaajista 36 prosenttia oli miehiä ja 64 prosenttia naisia. Suurin ikäryhmä olivat yli 30-vuotiaat työikäiset. Alle 30-vuotiaita vastaajia oli vain 10 prosenttia. Myllypuron kyselyssä hieman useampi vastaaja oli nainen (73 prosenttia), muuten vastaajajakaumat noudattivat kyselyjen keskiarvoa.

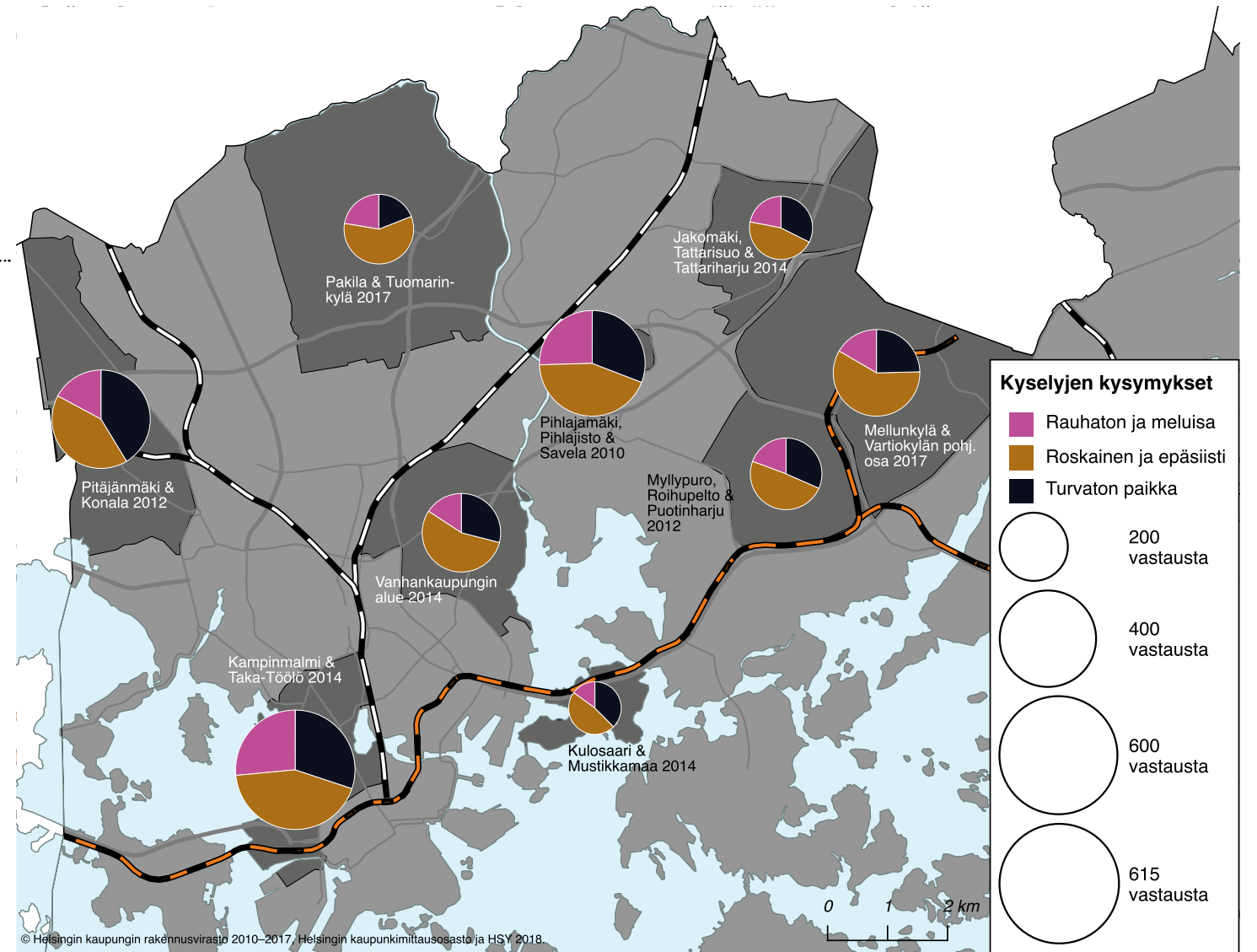
KYSELYISSÄ ON pyydetty vastaajia merkitsemään kartalle alueiden vahvuuksia, epäkohtia ja kehittämisehdotuksia. Lisäksi jokaisessa kyselyssä on kysytty taustatietoina vastaajan ikää, sukupuolta ja postinumeroaluetta. Tässä artikkelissa analysoimme vastauksia kysymyksiin: **1) Rauhaton ja meluisa paikka, 2) Roskainen ja epäsiisti paikka sekä 3) Turvaton paikka.** Lisäksi tarkastelemme Myllypuron osalta positiivisia kysymyksiä, joita kyselyssä oli 11 kappaletta. Tämän artikkelin analyysien ulkopuolelle on jätetty kaikki ne paikkamerkinnot, joiden on voitu todeta avovastausten sisältönsä perusteella koskevan liikenneturvallisuutta. Karttakyselyvastaukset on analysoitu paikkatietomenetelmin ja avovastaukset laadullisella sisällönanalyysillä. Lisäksi on tehty kaupunkirakenteellista analyysiä karttoja sekä ympäristöjä havainnoiden.

Sosiaalisen epäjärjestyksen saarekkeet ja piilot

Turvattomuudesta, rauhattomuudesta ja epäsiisteydestä kertovia asukkaiden merkitsemiä karttavastauksia oli yhdeksän kyselyn aineistossa yhteensä 2 748. Näiden vastausten osuus kunkin kyselyn kaikista vastauksista vaihteli 9 ja 23 prosentin välillä (kuviot 1 ja 2). Näistä keskimäärin puolet koski roskaisia paikkoja, kolmannes turvattomia paikkoja ja viidesnes rauhattomia paikkoja. Myllypuron kyselyssä karttapaikannuksia oli 217 ja vastaukset sijoittuivat vertailussa alueiden keskiarvoon.

KUVIO 1.

Kyselyalueet ja vuodet, joina kyselyt on toteutettu, sekä artikkelissa tarkasteltavat sosiaaliseen epäjärjestykseen liittyvien vastausten lukumäärä kyselyittäin.

SUHITELLISESTI ENITEN turvattomuus- ja häiriövastauksia annettiin Jakomäen, Pihlajamäen ja Mellunkylän kyselyissä. Vähiten turvattomuutta ja häiriöitä kartalle merkittiin Vanhankaupungin alueen, Pakilan ja Tuomarinkylän sekä Kulosaaren kyselyissä, joissa positiivisten vastausten määrä oli suurin (noin 60 prosenttia). Neutraaliksi luokitellut vastaukset liittyivät pääosin puisto- ja katu-alueiden kunnossapitoon liittyviin kysymyksiin.

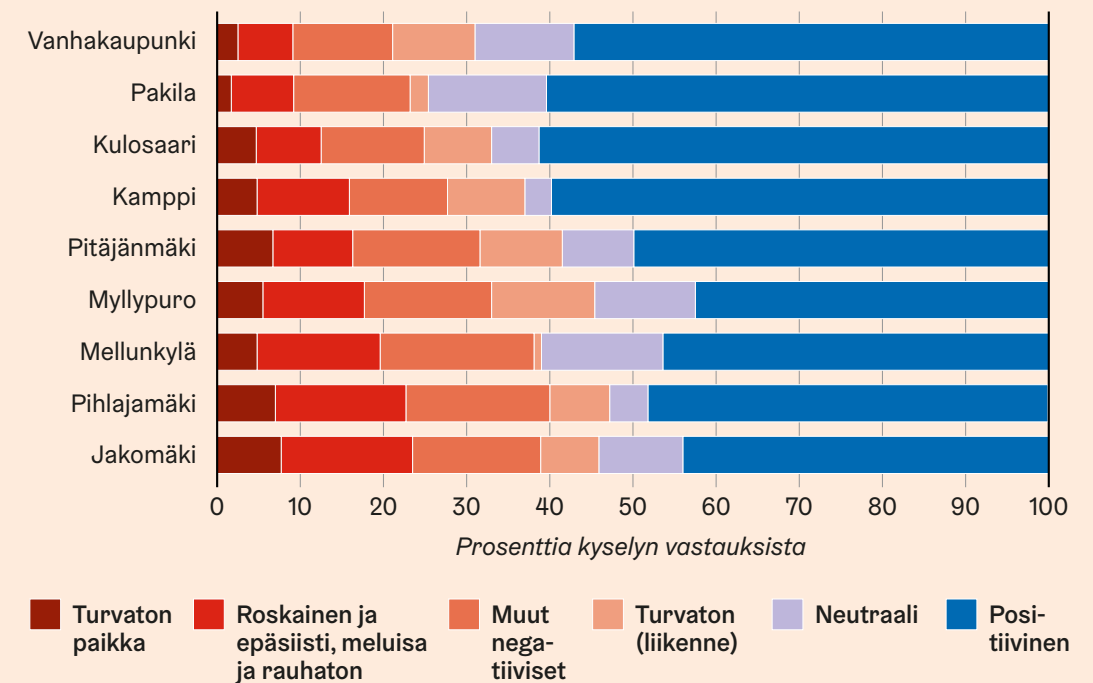
ASUKKAIDEN TURVATTOMUUTTA ja sosiaalista epäjärjestykseen liittyviä vastauksia keskittyivät asuinalueilla pääosin viidentyyppeihin kohteisiin: **1) kaupallisiin keskuksiin eli yleensä ostoskeskuksiin, 2) asemanseuduille, 3) alikulkutunneleihin ja 4) puistoihin, sekä 5) muihin erityisesti päihtyneitä kerääviin paikkoihin** (Kuvio 3).

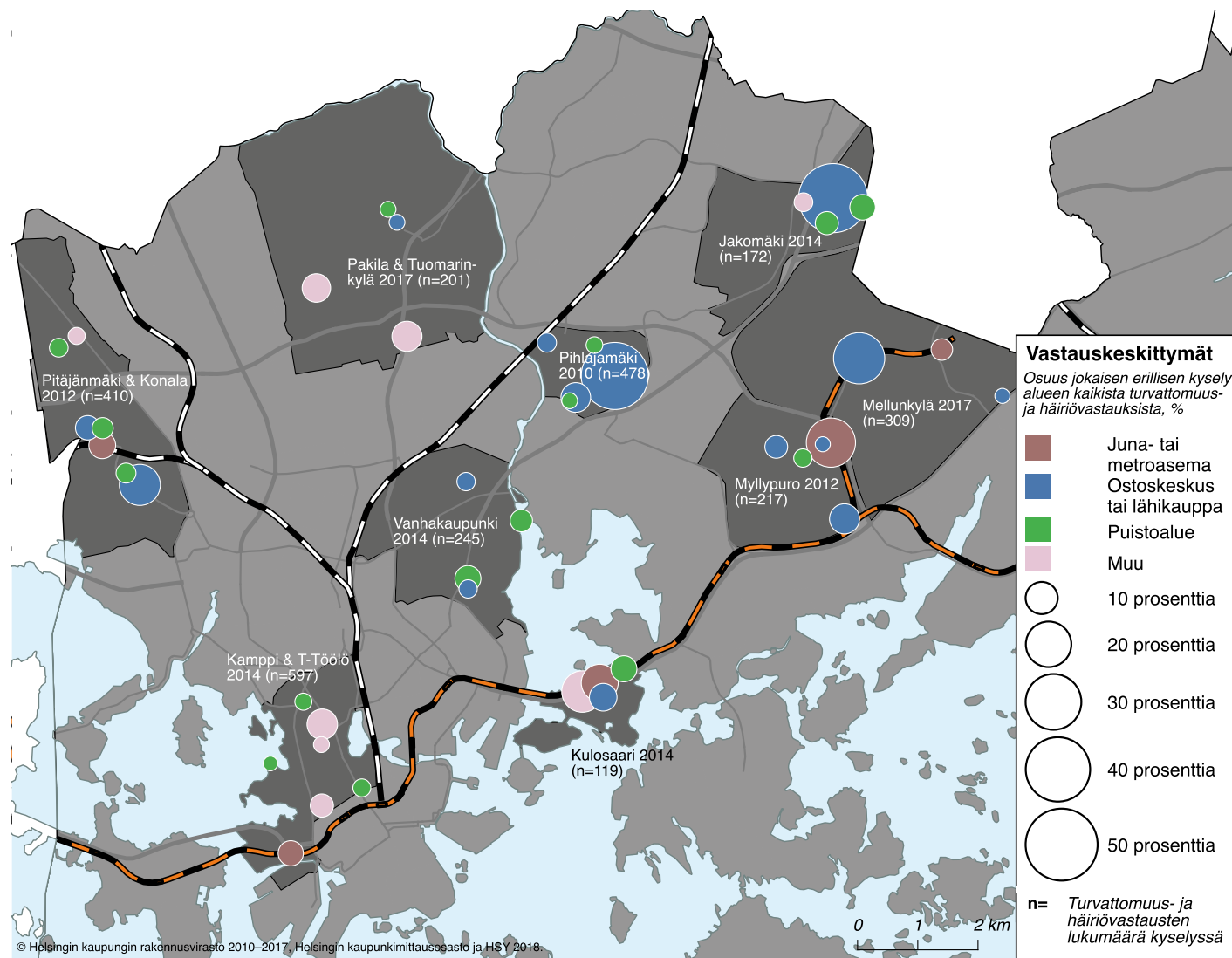
MYLLYPURON LISÄKSI Pihlajamäen, Jakomäen ja Mellunkylän kyselyissä oli kaikissa yksi selkeä vastauskeskittymä: metroasema tai ostoskeskus. Pitäjänmäen kyselyssä vastaukset olivat selkeästi keskittyneitä, mutta useisiin eri paikkoihin. Vanhankaupungin, Kulosaaren ja Pakilan kyselyissä vastausten kasaantumisen oli puolestaan selvästi pienempää. Kampinmalmin kysely erosi muista alueista siten, että suurimmat turvattomuuden ja epäjärjestyksen vastauskeskittymät olivat tuetun asumisen palveluyksikköjen ympäristöissä (Kuvio 3).

SUURIMMAT RAUHATTOMAT ja turvattomuutta aiheuttavat paikat olivatkin sellaisia, joihin kerääntyi sekä nuorisoa että päihtyneitä ihmisiä viettämään aikaa. Näitä paikkoja olivat etenkin ostos-

KUVIO 2.

Kyselyaineistojen vastausten jakauma erityyppisiin luokkiin jaoteltuna.

KUVIO 3.

Turvattomuuteen ja sosiaaliseen epäjärjestykseen liittyvien vastausten keskittymät kunkin kyselyn vastauksista.

keskukset ja raideliikenteen asemat, mutta saman tyyppisiä paikkoja löytyi ainakin hetkellisesti myös kaupunkirakenteen syrjäisemmistäkin kolkista, esimerkiksi puistoista ja alikulkutunneleista. Sekä rakennetusta että rakentamattomasta ympäristöstä löytyi myös pienempiä, ei niin keskeisiä paikkoja, jotka olivat roskaisia ja epäsiistejä, ja joita kukaan ei kyselyvastaajien mielestä näytä hoitavan. Yhteistä näille kaikille paikoille oli sosiaalisen kontrollin puute; sosiaaliset häiriöt ja niiden aiheuttama turvattomuuden kokemus hakeutuivat sinne, missä oli vain ohikulkuliikennettä tai mahdollisimman vähän valvovia silmiä.

Esimerkiksi ostoskeskusten myymälät ja ravintolat avautuvat usein sisäpihoille tai ostoskäytävälle, joihin ei yleensä ole näköyhteyttä esimerkiksi lähimmistä asunnoista.

Myllypuron ostariuudistuksen onnistuminen

Myllypuro tarjoaa mielenkiintoisen tutkimusnäkökulman kaupunginosan laajemman uudistuksen vaikutuksista, sillä alueella on täydennysrakentamisen, uuden liikuntakeskuksen ja ammattikorkeakoulun sijoittumisen sekä rakennusten perusparannuksen lisäksi uudistettu huonomaineisen vanhan os-

toskeskuksen alue. Myllypurossa toteutettiin asukaskarttakysely vuoden 2012 syksyllä, juuri uuden ostoskeskuksen ja keskustan valmistumisen jälkeen. Sittem kyselystä välittyi jo asukkaiden kokemuksia uusiutuvasta Myllypurosta. Seuraavassa tarkastelemme, miten kaupunkiympäristön kohentaminen näyttäytyy asukkaiden turvattomuuden ja sosiaalisen epäjärjestyksen kokemuksissa Myllypuron alueella.

PÄÄLLIMMÄINEN HAVAINTO Myllypurosta oli, että uuden ostoskeskuksen aluetta ei vuoden 2012 asukaskyselyssä koettu enää yhtä rauhattomaksi ja turvatto-

maksi. Tämä siitäkkin huolimatta, että koko kyselyalueella (Myllypuro, Roihupelto ja Puotinharju) 18 prosenttia kaikista vastauksista koski sosiaalista epäjärjestyttä ja turvattomuutta. Suurin häiriökeskittymä sijaitsi kuitenkin vain noin sadan metrin päässä uudesta ostoskeskuksesta, metroaseman ulkopuolella ja sen läheisessä metsässä (Kuvio 4).

KUVIO 4.

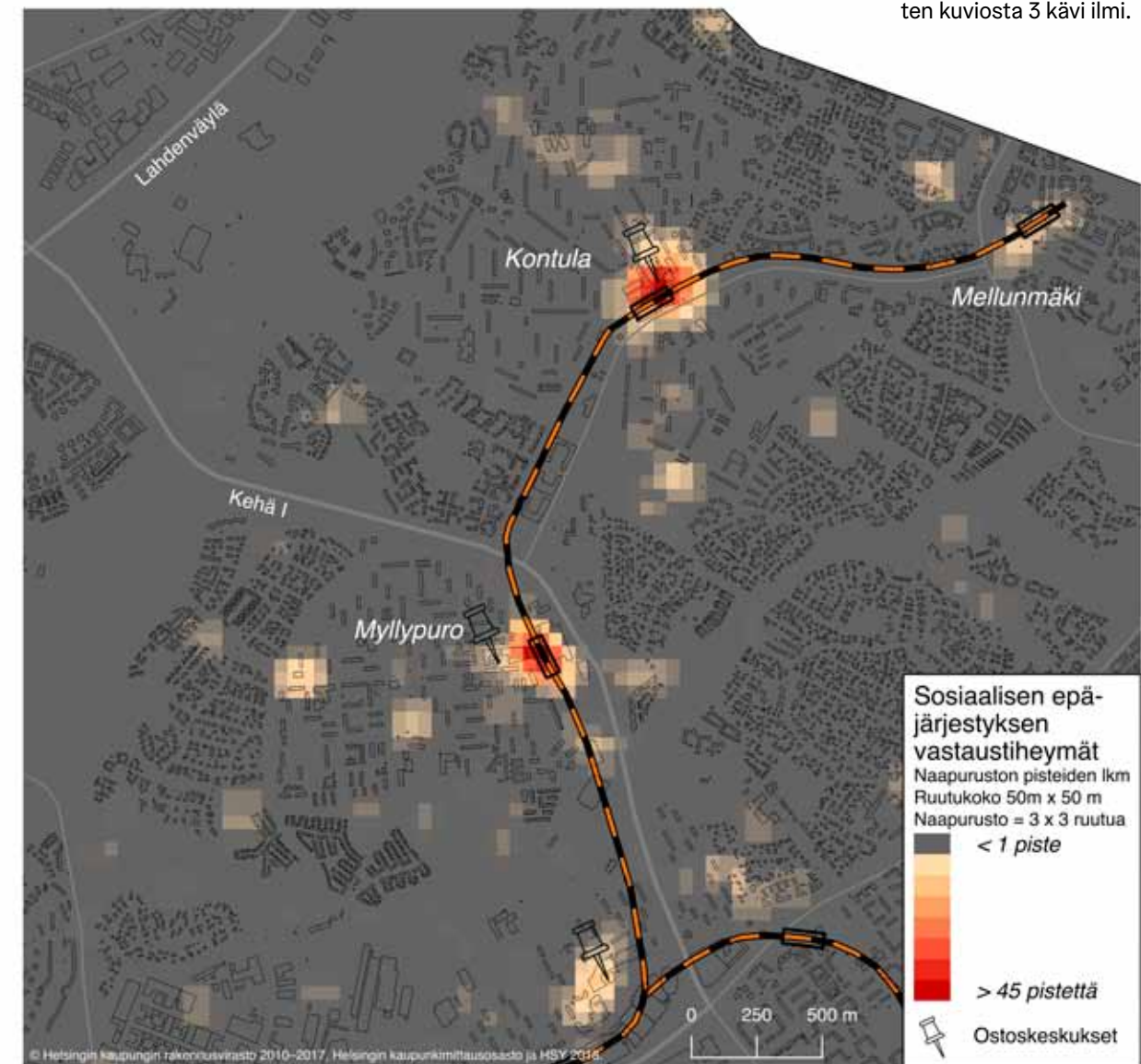
Turvattomuuteen ja sosiaaliseen epäjärjestykseen liittyvien vastausten keskittymät Myllypuron sekä Mellunkylän kyselyissä.

”Metron bussipysäkin valtaavat muut kuin bussin käyttäjät, siellä istuvat ”kuin puistobaarissa” ja juopottelee jo aikaisin aamusta porukka mikä ostarilla ei voi tätä enää tehdä. Sama myös metron pyörienen parkkipaikassa, tätäkään ei kukaan käytä.”

(Vastaaja Myllypuron kyselyssä).

MYLLYPURON TOINEN häiriötä, epäsiisteyttä ja turvattomuutta keräävä vastauskeskittymä paikantui Orpaanportaan läntisessä päässä sijaitsevan lähikaupan ympärille, jonne humalaiset olivat monen vastaajan mukaan siirtyneet vanhalla ostoskeskuksesta hengaillemaan. Myös kyselyalueella sijaitseva Puotinharjun ostoskeskus Puhos keräsi paljon vastauksia.

VASTAUSTEN KESKITTYMISTÄ tarkastellessa nousee Myllypuron ostoskeskuksen merkittävä ero muihin saman aikakauden kaupunginosaan nähden. Jakomäessä ja Pihlajamäessä suurimmat epäjärjestyksen ja turvattomuuden vastauskeskittymät (noin 45 prosenttia näiden kyselyiden vastauksista) paikantuvat ostoskeskusten ympäristöihin, kuten kuvioista 3 kävi ilmi.

KONTULAN METROASEMALLE ja ostoskeskukseen asukkaat olivat paikantaneet noin 25 prosenttia kyselyalueen vastauksista, mutta avovastauksista päätellen ne liittyvät etenkin ostoskeskuksen ravintoloiden aiheuttamiin häiriöihin, eivätkä itse metroasemaan.

MYLLYPURON OHELLA toisen poikkeuksen ostareiden joukossa tekee vuonna 1960 valmistunut Kulosaaren ostoskeskus, joka on kuitenkin rakenteeltaan muiden aineistossa esiin nousseiden vanhojen ongelmallisten ostoskeskusten tapainen. Turvallisuuden kokemuksiin voikin vaikuttaa niin alueen varakkaampi asukasrakenteen kuin ostarin sijainti liikenteellisesti hieman syrjemässä. Kulosaaren ostoskeskukseen ei myöskään sijoittunut ainakaan suuremmin häiriöitä aiheuttavia anniskeluravintoloita.

Epämääräisyyttä asemilla ja pussikaljaa puistoissa

Merkittäviä sosiaalisen epäjärjestyksen ja turvallisuuden vastausten keskittymispaikkoja analysoiduissa kyselyissä olivat myös raideliikenteen asemat niin metro- kuin junaradan varrella. Kyselyissä nousevat esiin niin Myllypuron, Kulosaaren, Ruoholahden ja Kontulan metroasemat kuin Pitäjänmäen juna-asema. Yleisin huolenaihe ovat metro- ja juna-asemien ovilla, laitureilla ja ulkopuolella etenkin iltaisin hengailavat nuoret ja muu ”epämääräinen porukka”.

”Metron sisäänkäynti ja kulku metrolle olisi suunniteltava uudelleen. Nyt kulkuväylä metrolle on meluisa kokoontumispaikka myös niille, jotka eivät käytä metroa. Voi tuntua ajoittain turvattomalta.”

(Vastaaja Mellunkylän/Kontulan kyselyssä).

ASEMALAITUREILLE JA metroasemille kuljetaan usein joko ylikulkusiltojen tai alikulkutunneleiden kautta, ja sosiaalisen epäjärjestyksen vastaukset paikantuvat erityisesti niihin. Erityisesti Kontulassa

Kontulantien, Pitäjänmäellä Pitäjänmäentien ja Kulosaarella Itäväylän ja metroaseman alittavat kulkuväylät keräsivät paljon turvallisuus- ja häiriövastauksia. Alikulkutunnelit olivat vastaajien mukaan pelottavia, epämääräisiä, liian pimeitä ja täynnä tägejä sekä lasinsirpaleita.

RUOHOHAHDEN METROASEMA poikkeaa muista aineistossa esiin nousevista asemanseuduista. Maanalaisen metroaseman sisäänkäynti sijaitsee asuin-kerrostalokorttelin kupeessa eikä sen ympäristöön liity alikulkuteitä tai rata-piha-alueita. Rauhattomuuden vaikuttaakin aiheuttavan aseman vieressä sijaitsevat useat ravintolat ja pubit, jotka keräävät päihtyneitä ”notkumaan” ajoittain myös suojaisille kävelykaduille.

ROSKAISUUTEEN JA epäsiisteyteen liittyviä vastauksia oli etenkin puistoissa ja muilla viheralueilla, missä käyttäjät muun muassa rikkovat lasipulloja. Jotkin pienemmät paikat viheralueilla olivat keränneet useita turvallisuusviittauksia. Yleensä nämä paikat sijaitsevat suojassa ympäristön katseilta ja niiden lähistölle sijoittui jokin päihtymiseen ja kokoontumiseen vetoava ”vetovointekijä”.

MYLLYPUROSSA JONKIN verran vastauksia keskittyi kirkon ja koulun välissä sijaitsevaan asukaspuistoon, joka vastausten perusteella oli erityisesti nuorten kesäisin suosima ajanviettopaikka. Suojaisista ja syrjäisistä puistoalueista yksi runsaasti vastauksia muissa kaupunginosissa kerännyt puisto oli Pitäjänmäen peruskoulun vieressä sijaitseva Kolkkapojanpuisto.

”Tämä puisto on leikkipuisto, mutta ainoat ”leikkijät” ovat viereisestä kapakasta ulosheitetyt humalaiset ja teini-ikäiset, jotka tulevat mielellään puistoon kaljoittamaan.”

(Vastaaja Pitäjänmäen kyselyssä).

Viheralueet Myllypuron vahvuksina

Turvattomuutta ja sosiaalista epäjärjestyksiä kuvaavien kysymysten lisäksi Myllypuron kyselyssä oli 27 muuta karttakysymystä, niin positiivisista, neutraaleista kuin negatiivisista paikoista. Kun tarkastellaan näitä kaikkia, voidaan sanoa, että Myllypuron uusi ostoskeskus sai hyvän vastaanoton.

”Täällä on ihmisiä ja valaistus kohdallaan. Hyvä kohtaamispaikka.”

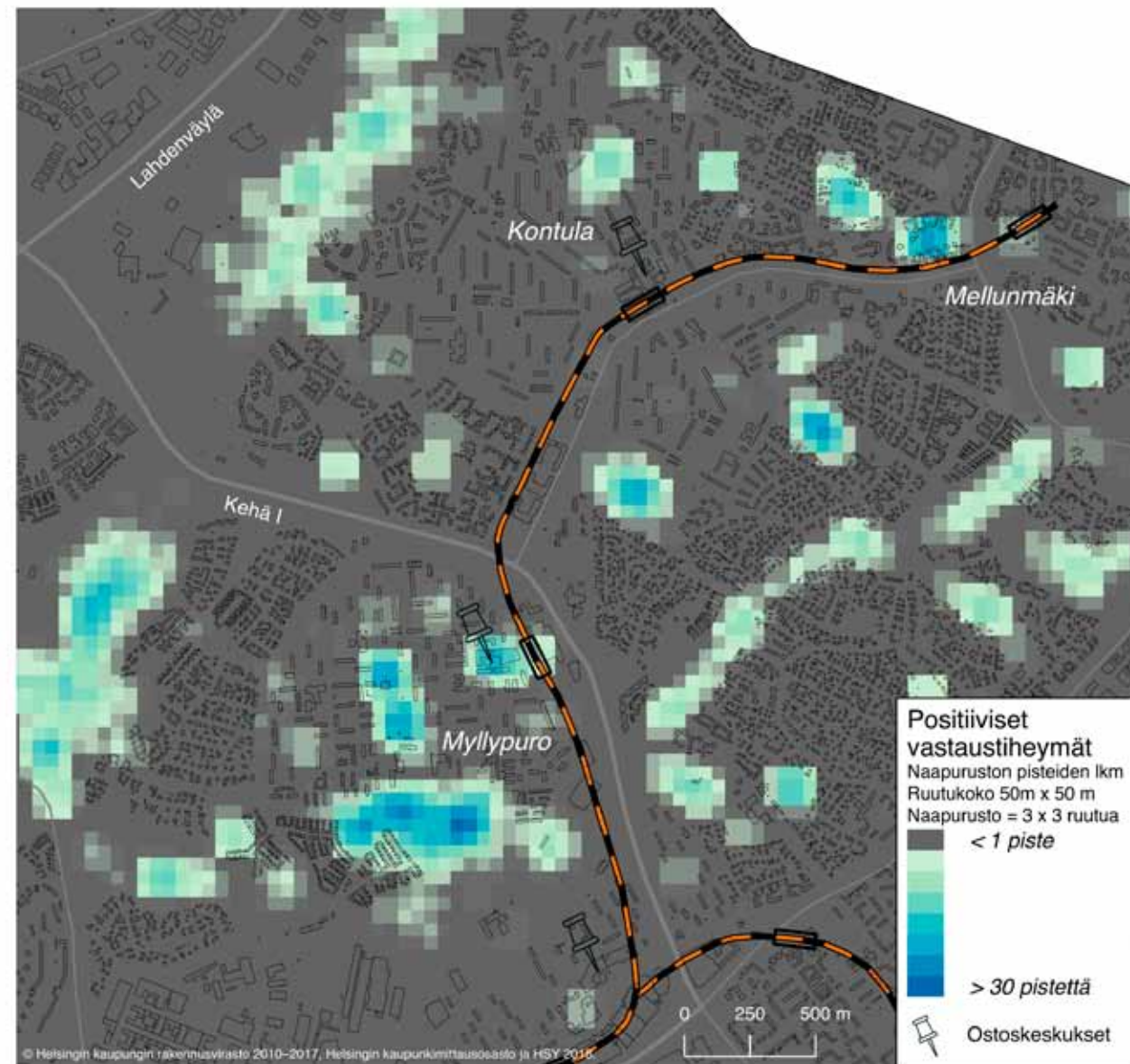
(Vastaaja Myllypuron kyselyssä).

UUSITUSSA KESKUKSESSA oli muutamia vastauksia roskaisuudesta ja ilkeillä, mutta lähes puolet kaikista positiivisista merkinnöistä olivat vastauksia kysymykseen ”Paras kohtaamispaikka”. Se on poikkeuksellista Myllypuron-Kontulan alueella, sillä kaikki muut positiivisten vastausten keskittymät sijaitsivat viheralueilla (Kuvio 5).

MYLLYPURON ASUKASPUISTOA ja Kontulan Alakivenpuistoa lukuun ottamatta positiiviset vastaukset keskittyivät täysin eri paikkoihin kuin turvallisuuden ja sosiaaliseen epäjärjestykseen liittyvät vastaukset. Huomionarvoista on, että rakennetussa ympäristössä ei ostoskeskuksen sekä yksittäisten puistojen ja liikuntapaikkojen lisäksi sijaitse positiiviseksi luokiteltuja vastauksia, kun taas negatiiviset vastaukset kasaantuvat muutamiiin ongelmakohtiin rakennetussa ympäristössä. (Ks. kuvat 4 ja 5)

Johtopäätökset kaupunki uudistuksen lähtökohdiksi?

Myllypuron vanha turvattomana koettu ostoskeskus ja sen ympäristö uudistettiin juuri ennen vuonna 2012 toteutettua asukaskarttakyselyä. Yksi hyvä kehittämissuunnitelman vaikuttavuuden mittari onkin se, mitä tapahtui koetulle turvallisuudelle: poistuiko ongelma, vai siirtyikö se jonnekin muualle? Analysoimamme karttakyselyt osoittivat, että Myllypuron ostoskeskuksen alueen uudistaminen kohensi asukkaiden kokemaa turvallisuutta ainakin vuoden 2012 tilanteessa.

KUVIO 5. Positiivisten vastausten keskittymät Myllypuron sekä Mellunkylän kyselyissä.

UUDISTUSTOIMIEN JÄLKEEN huonomaineisen ostoskeskuksen alue koettiin pääosin miellyttävänä kohtaamispaikkana. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että ostoskeskuksen uudistuksella puututtiin ainoastaan fyysis-toiminnallisen ympäristön ongelmiin, siirtäen sosiaalista epäjärjestyksiä muihin paikkoihin, jopa vain Myllypuron alueella.

MYLLYPURON OSTOSKESKUKSEN uudistamisessa erityisen onnistunutta vaikutti olevan asumisen sekä julkisten ja yksityisten palveluiden yhdistäminen rakenteellisesti samaan tilaan niin, että ympäristössä on ympärivuorokautinen sosiaalinen kontrolli. Merkittävää oli myös lisätä asuinalueen positiivisia viihtyvyyteijöitä ja turvallisen koettuja tärkeitä kohtaamispaikkoja rakennetussa ympäristössä, pelkkien viheralueiden rinnalle.

JOKAISELLA TÄSSÄ tutkimuksessa vertaillulla asuinalueella oli omanlaisensa profiili koetun turvallisuuden ja epäjärjestyksen paikoissa. Tärkeää suunniteltaessa tulevia kehittämistoimenpiteitä onkin paitsi seurata Myllypuron kehitystä, myös lisätä suunnitteluun asukastietoa alueiden koetuista positiivisista viihtyvyyteijöistä. Näin tunnistetaan kaupunginosien erityispiirteet ja vahvuudet, ja saadaan ne lähtökohdiksi kaupunkistrategian mukaisten omaleimaisten asuinalueiden kehittämistyöhön. ■

Jenni Väliniemi-Laurson toimii tutkijana Helsingin kaupunginkansliassa.

Oskar Rönnberg on toiminut kaupunginkansliassa korkeakouluharjoittelijana.

HELSINGIN KAUPUNKI / PATRIK LINDSTRÖM

HELSINGIN KAUPUNKI / SOFIE JOKINEN

Kirjallisuus

Broman, Eeva-Liisa, J-P Sorjonen, Mari-Anne Aronen, Titta Reunanen & Mirja Eklund (2011). Suomen Urban II -yhteisöaloite Helsingin ja Vantaan toimenpideohjelma 2001-2007. Loppuraportti. 84 s. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, Alueiden kehittäminen 33/2011. <<https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Suomen+Urban+II+-yhteis%C3%B6aloite+Helsingin+ja+Vantaan+toimenpideohjelma+2001-2007+21102011.pdf>>

Brunton-Smith, Ian & Patrick Sturgis (2011). Do neighbourhoods generate fear of crime? An empirical test using the British Crime Survey. *Criminology* 49:2, 331-369.

Bäcklund, Pia & Harry Schulman (toim.) (2000) Kunnostusta ja kuntokävelyä, asukastiloja ja aikamatkoja. Onnistuiko Helsingin lähiöprojekti? 192 s. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2000:4.

Bäcklund, Pia & Harry Schulman (toim.) (2003) Lähiöprojekti lähikuvassa. Lähiöprojektikauden 2000-2003 arviointi. 215 s. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2003:4.

Karjalainen, Pekka (2004). Uudenlaisia otteita ja kertaustylejä. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman arvioinnin loppuraportti. 84 s. Suomen ympäristö 703, Ympäristöministeriö, alueidenkäytön osasto.

Kemppainen, Teemu, Henrik Lönnqvist & Martti Tuominen (2014). Turvattomuus ei jakaudu tasan Mitkä asuinalueen piirteet selittävät helsinkiläisten kokemaa turvattomuutta? *Yhteiskuntapolitiikka* 79:1, s. 5-20.

Kemppainen, Teemu & Perttu Saarsalmi (2015). Perceived social disorder in suburban housing estates in the Helsinki region: a contextual analysis. *Research on Finnish Society* 8, s. 47-60.

Keskinen, Vesa & Eija Laihin (2017). Kaikesta huolimatta turvallista. Helsingin turvallisuustutkimus 2015. 178 s. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2017:2,

Kortteinen, Matti, Martti Tuominen & Mari Vaattovaara (2005). Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70:2, s. 121-131.

Koskela, Hille (2009). Pelkokierre. 397 s. Gaudeamus, Helsinki.

Kyttä, Marketta, Sari Puustinen, Jukka Hirvonen, Anna Broberg & Hilka Lehtonen (2008). Turvallinen asuinalue: Tampereen Muotiala suunnitelmissa ja kokemuksissa. 166 s. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisu B 93.

Kääriäinen, Juha (2002). Rikollisuuden pelko kasvaa Itä-Helsingissä. *Yhteiskuntapolitiikka* 67:3, s. 214-222.

Laihin, Eija & Martti Tuominen (2013). ”Stadiin kuuluu pieni rosoisuus”. Helsingin turvallisuustutkimus 2012. 72 s. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2013:4,

Sampson, Robert J. & Stephen W. Raudenbush (1999). Systematic social observation of public spaces: A new look at disorder in urban neighborhoods. *American Journal of Sociology* 105:3, s. 603-651.

Skogan, Wesley (2015). Disorder and Decline: The State of Research. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 52:4, s. 464-485.

Strandell, Anna (2017). Asukasbarometri 2016. Kysely kaupunkimaisista asuin ympäristöistä. 138 s. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 2017:19.

Vilkama, Katja, Susanna Ahola & Mari Vaattovaara (2016). Välttelyä vai vetovoimaa? Asuin ympäristön vaikutus asuinalueilla viihtymiseen ja muuttopäätöksiin pääkaupunkiseudulla. 152 s. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2016:4.

Wilson, James Q. & George L. Kelling (1982) Broken windows. *The Atlantic Monthly*, March 1982, s. 29-38. Saatavilla: <<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1982/03/broken-windows/304465/>>

HELSINGIN KAUPUNKI / PATRIK LINDSTRÖM

Miten hyvin helsinkiläisten rahat riittävät?

Kotitalouden rahatilanteen
mittaaminen ja kuluttajien
omat näkemykset

Helsinkiläisten tulot ovat perinteisesti hieman suuremmat kuin suomalaisten tulot keskimäärin. Kuluttajien omien näkemysten mukaan heidän rahansa riittävät melko hyvin, sillä tavanomaisesti noin joka toinen kuluttaja pääkaupunkiseudulla on luottanut omiin säästämismahdollisuuksiinsa. Tällä hetkellä luottamus säästämismahdollisuuksiin on ennätyskellisen myönteistä. Kulutusmenojen vuoksi velkaantuneiden määrä ei myöskään ole viime vuosina ollut huomattavasti nousussa, vaikka esimerkiksi pikavippien vuoksi velkaantuvista uutisoidaan paljon. Tilanne rahojen riittävyden suhteen vaihtelee perhetyypin mukaan. Helsingissä elinkustannusten ja käytettävissä olevien tulojen välinen epäsuhta on ehkä odotetustikin hankalin yksinhuoltajilla ja yksinasuvilla.

LEENA HIETANIEMI

Tässä artikkelissa tarkastellaan helsinkiläisten tulonsaajien rahojen riittävyttä eri tulokäsitteillä sekä peilataan niitä kuluttajaintojen ja elinkustannusten kehitykseen 1990-luvun alun laman jälkeen. Oletuksena on, että Helsingissä ansiotaso ja kuluttajahinnat muuttuvat samalla tavoin kuin koko maassa.

ALUKSI TARKASTELLAAN taloustieteen kuluttajateoriaan nojautuen budjettirajoitetta ja sen merkitystä kuluttajan hyödyn maksimoinnin rajoitteena. Samalla verrataan Suomessa tapahtunutta kuluttajahintojen ja ansiotasoindeksin kehitystä parin vuosikymmenen aikana. Tarkasteluissa tulot on deflatoitu vastaamaan vuoden 2016 hintatasoa, joten muutokset ovat reaalisia.

SEURAAVASSA OSASSA tarkastellaan palkkatulojen sekä elinkustannusindeksin muutoksia. Lisäksi verrataan keskenään keskimääräisten käytettävissä olevien tu-

lojen kehitystä Helsingissä ja koko maassa. Neljännessä osuudessa vertaillaan erilaisten helsinkiläisten asuntokuntatyyppien kulutusyksikkökohtaisten käytettävissä olevien tulojen eli ekvivalenttitulojen kehitystä kahden vuosikymmenen aikana. Viimeisenä tuodaan esiin pääkaupunkiseudun kuluttajien omia näkemyksiä rahojen riittävydestä Tilastokeskuksen kuluttajabarometrin tulosten pohjalta.

AIEMMISSÄ ANALYYSSEISSÄ on jo 1980-luvun lopulla todettu helsinkiläisten tulojen olleen perinteisesti suuremmat kuin koko maan väestön tulot (ks. Hyypiä, 1988). Historiallisesti tarkastellen tuloerot helsinkiläisten ja koko maan väestön välillä supistuivat erityisesti 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa. Muuttumattomina ne pysyivät 1980-luvun alussa. Vuonna 1985 helsinkiläisen käytettävissä olevat tulot olivat kotitaloutta kohti noin 87 000 markkaa (28 560 euroa vuoden 2016 rahassa) ja kulutusyksikköä kohti 54 000 markkaa (17 730 euroa vuoden 2016 rahassa), ja ne oli-

vat suuremmat kuin koko maassa. Tässä artikkelissa tarkastelua jatketaan siis 1990–2010-lukujen osalta.

TALOUSTIETEEN TEORIASSA kuluttajan käyttäytymisestä oletetaan, että kuluttaja maksimoi hyötyään budjettirajoitteensa alaisena eli käytettävissä olevien tulojen puitteissa. Inflaatio merkitsee yleistä hintatason nousua eli toisin ilmaistuna rahan arvon laskua. Inflaation kehitystä tavanomaisesti mitataan kuluttajahintaindeksillä. Sen painorakennetta muutetaan (uusia hyödykkeitä tulee tai vanhoja häviää markkinoilta) aika ajoin vastaamaan todellista kuluttajan kohtaamaa tilannetta. Tässä tarkastelussa on käytetty kuluttajahintaindeksiin perustuvaa elinkustannusindeksiä. Perusvuosi on ollut laskelmasta riippuen joko 1995 tai 1996. Myös hintatason eroavuudesta pääkaupunkiseudulla ja koko maassa (ks. Hyypiä (1988) on käyty keskustelua. Pääkaupunkiseudulla kotitalouksien korkeat asumiskustannukset ovat rahojen riittävyteen vaikuttava merkittävä tekijä. Asumisella (mukaan lukien vesi, sähkö, kaasu ja muut polttoaineet) on suurin paino kansallisessa kuluttajahintaindeksissä.

KULUTTAJAN BUDJETTIRAJOITETTA kuvaavat tässä artikkelissa käytettävissä olevat tulot, jolloin bruttotuloista on vähennetty maksetut tulonsiirrot, esimerkiksi välilliset verot, kuten kunnallisverot. Myöhemmin artikkelissa otetaan käyttöön myös käsite kulutusyksikkö, jolloin erisuuruisten asuntokuntien käytettävissä olevat tulot saadaan vertailukelpoiksi eli ekvivalenttituloiksi. Lisäksi tulot on muunnettu reaalisiksi vastaamaan vuoden 2016 hintatasoa. Tulojen kehitystä kuvataan ansiotasoindeksillä. Ansiotuloista suurin osa on palkkatuloja.

Artikkelissa käytettyjä käsitteitä

► Käytettävissä olevat tulot

Käytettävissä olevat tulot saadaan, kun lasketaan yhteen palkkatulot, yrittäjätulot ja omaisuustulot sekä saadut tulonsiirrot (esim. eläkkeet, lapsilisät), ja vähennetään niistä maksetut tulonsiirrot (esim. verot).

► Kulutusyksikkökohtaiset tulot (ekvivalenttitulot)

Ekvivalenttituloilla kuvataan asuntokunnan tuloja, joissa on otettu huomioon se, että kotitaloudessa on useita eri-ikäisiä ihmisiä. Käytössä on ns. muunnettu OECD:n kulutusyksikköasteikko: kotitalouden ensimmäinen aikuinen saa painon 1, muut yli 13-vuotiaat saavat painon 0,5 ja lapset (0–13-vuotiaat) saavat painot 0,3.

► Elinkustannusindeksi

Elinkustannusindeksi kuvaa kotitalouksien Suomessa ostamien tavaroiden ja palveluiden hintakehitystä. Indeksillä kertyy prosentuaalisen muutoksen määrättyyn aiempaan vuoteen nähden. Elinkustannusindeksi tuotetaan kuluttajahintaindeksin perusteella. Kuluttajahintaindeksi lasketaan menetelmällä, jossa eri hyödykkeiden hinnat painotetaan yhteen niiden perusajankohdan kulutusosuuksilla.

► Ansiotasoindeksi

Ansiotasoindeksi kuvaa kokoikäisten palkansaajien säännöllisen työajan keskiansioiden kehitystä. Keskiansioista ei ole vähennetty veroja eikä työntekijän sosiaaliturvamaksuja. Ansiotasoindeksi sisältää myös mm. tulospalkkiot.

Kuluttajahintojen kehitys kahdessa vuosikymmenessä

Miten kuluttajahinnat ovat kehittyneet Suomessa parissa vuosikymmenessä vuodesta 1996 lähtien? Vastauksen antaa kuluttajahinta- tai elinkustannusindeksi, jotka siis kuvaavat prosentuaalista muutosta perusajankohtaan nähden. Vuonna 2018 elinkustannukset olivat nousseet 39 prosenttia vuoden 1996 tasoon verrattuna.

JAKSON ENSIMMÄISELLÄ kymmenvuotiskaudella 1996–2006 kuluttajahinnat nousivat Suomessa 16 prosenttia. Hintataso kohosi noin yhden prosentin vuosivauhdilla lukuun ottamatta tämän vuosikymmenen aivan ensimmäisiä vuosia, jolloin lisäys oli noin 3 prosenttia. Tuolloin taustalla oli etenkin elintarvikkeiden hintojen nousu.

KULUTTAJAHINTOJEN SEKÄ siis myös elinkustannusindeksin ja ansiotasoindeksin vuotuiset muutokset ovat periaatteessa

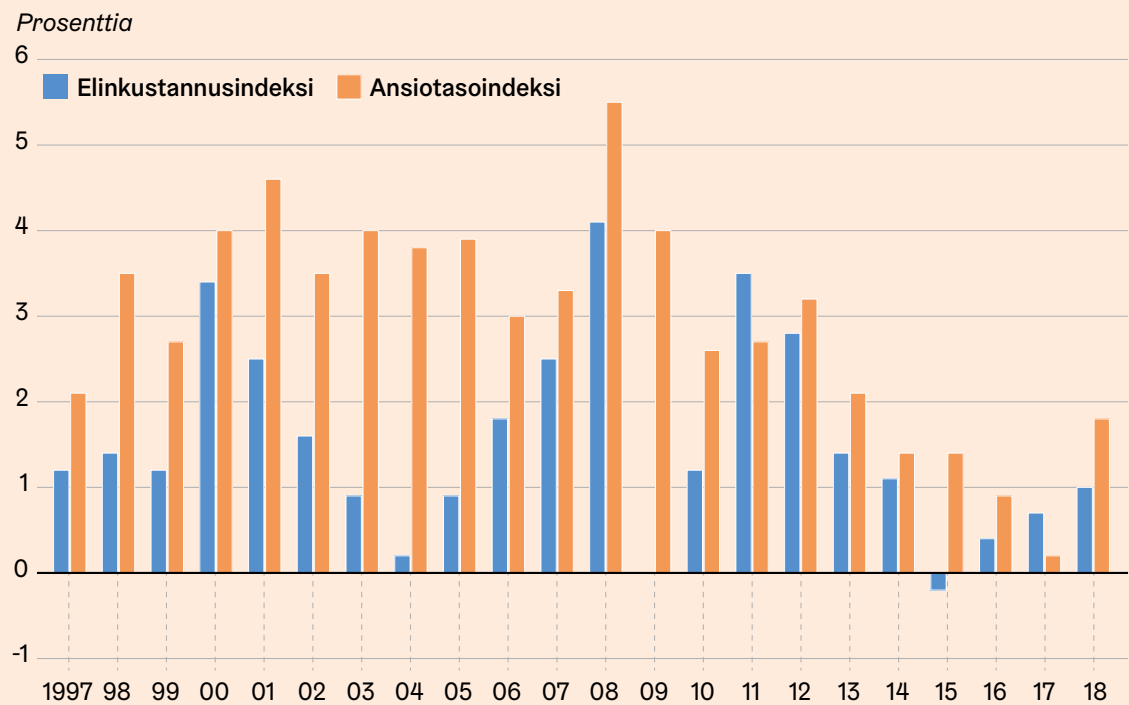
seuranneet muutossuunnissa toisiaan. Selkeimmän poikkeuksen muodostivat vuodet 2004–2007, jolloin ansiotason kasvu oli melko tasaista ja kuluttajahintojen nousuvauhti oli huomattavasti sitä alhaisempaa. Ero kuluttajahintojen ja ansiotason vuotuisen kasvun välillä oli korkeimmillaan vuonna 2004, jolloin kuluttajahinnat eivät käytännöllisesti katsoen nousseet edellisvuodesta lainkaan ja ansiotaso kohosi lähes neljä prosenttia vuodessa. Kuluttajan kannalta 2000-luvun alkuvuodet olivatkin näitä indeksejä tarkastellen edullista aikaa.

KULUTTAJAHINTOJEN KASVUVAUHTI oli korkeimmillaan vuonna 2008, jolloin kuluttajahinnat kasvoivat edellisvuodesta neljä prosenttia. Vuodesta 2009 lähtien vuotuinen kuluttajahintaindeksin kasvuvauhti lähti laskusuuntaan, ja koko talouskehitys vaihtui pitkittyvään taantumaa. Kuluttajahintojen vuotuinen muutosvauhti oli alhaisimmillaan vuonna 2015, jolloin kuluttajahintaindek-

sin pisteluku jopa hivenen laski eli kuluttajahinnat olivat edellisvuotta alhaisemmat. Tämän jälkeen molemmissa indekseissä on tapahtunut jälleen varoista nousua.

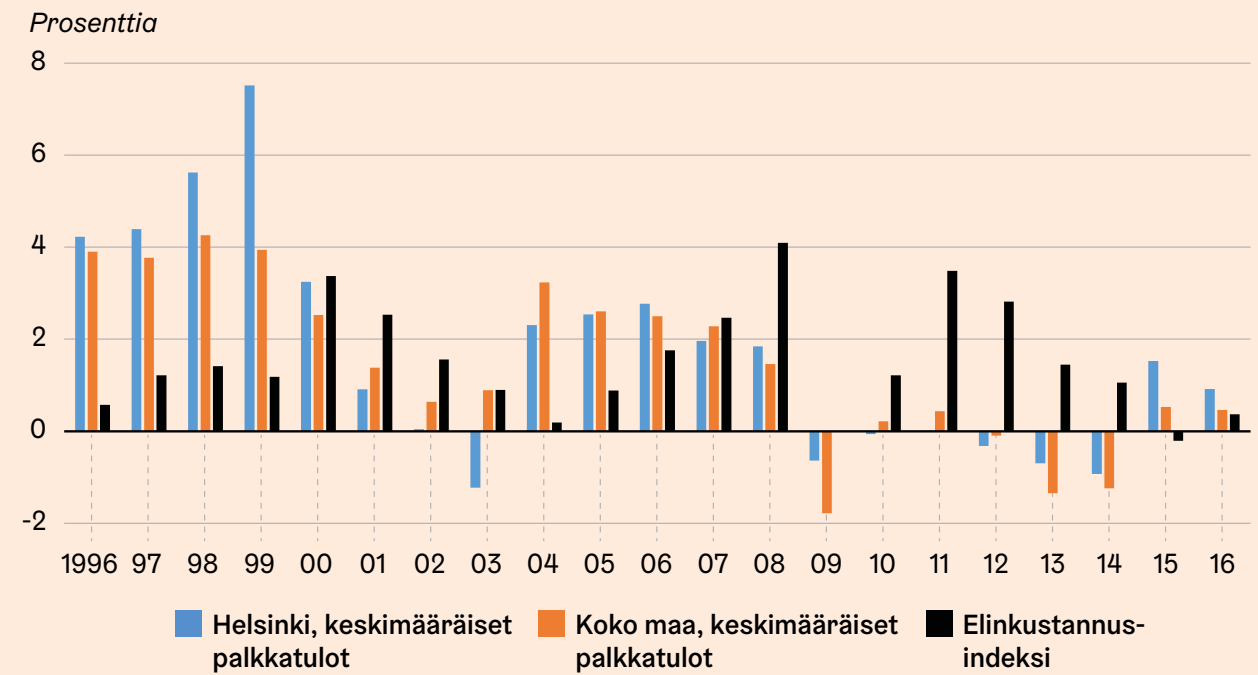
Helsingiläisten palkkatulojen kehitys

Helsingiläisten tulotason kehitystä tarkastellaan seuraavassa keskimääräisten asuntokuntaakohtaisten palkkatulojen avulla. Mukana kuviossa ovat myös koko Suomen keskimääräiset palkkatulot asuntokuntaa kohti. Samalla verrataan palkkatason kehitystä kuluttajahintojen muutoksiin, jotka tässä esitetään elinkustannusindeksillä. Miten palkkatulot ja ansiotason nousu ovat vastanneet yleistä hintatason nousua, eli riittävätkö rahat näillä mittareilla tarkastellen? Näkökulma on työssäkäyvän ja ansiotuloja saavan henkilön, ja esimerkiksi työttömyyden aiheuttamaa pienituloisuutta ei tarkastella tässä yhteydessä.

Lähde: Tilastokeskus, elinkustannus- ja ansiotasoindeksi

KUVIO 1. Elinkustannus- ja ansiotasoindeksin vuotuinen muutos Suomessa, %, 1997–2018.

Lähde: Tilastokeskus, tulonjaon kokonaisaineisto ja elinkustannusindeksi

KUVIO 2. Keskimääräiset palkkatulot asuntokuntaa kohti Helsingissä sekä koko maassa ja elinkustannusindeksi, muutos edellisestä vuodesta, %, 1996–2016.

VUONNA 1995 keskimääräiset palkkatulot olivat asuntokuntaa kohti Helsingissä 26 200 euroa ja koko maassa 23 000 euroa, joten eroa oli 3 200 euroa. Vuonna 2016 ne olivat Helsingissä 37 300 euroa ja koko maassa 31 000 euroa. Vuodesta 1995 vuoteen 2016 keskimääräiset palkkatulot olivat Helsingissä reaalisesti nousseet 11 000 euroa eli 42 prosenttia. Koko maassa nousua oli 8 000 euroa, joten lisäystä oli 35 prosenttia.

PALKKATULOJEN KEHITYS ei suinkaan ole ollut tasaista menneen parinkymmenen vuoden aikana (ks. kuvio 2). Vielä 1990-luvun lopulla keskimääräiset helsinkiläisen asuntokunnan vuotuiset palkkatulot kasvoivat vuosittain reaalisesti runsaalla tuhannella eurolla. Taustalla oli palautuminen kovan työttömyyden leimaamasta 1990-luvun lamasta sekä sitä seurannut nousukausi.

PALKKATULOJEN NOUSU pysähtyi vuosikymmenen vaihtuessa, ja vuonna 2003 helsinkiläisen asuntokunnan keskimääräi-

set palkkatulot olivat noin 400 euroa edellisvuotta alhaisemmat. Tämän jälkeen aina vuoteen 2009 asti kehitys oli jälleen myönteistä, ja vuotuinen lisäys oli runsas kaksi prosenttia.

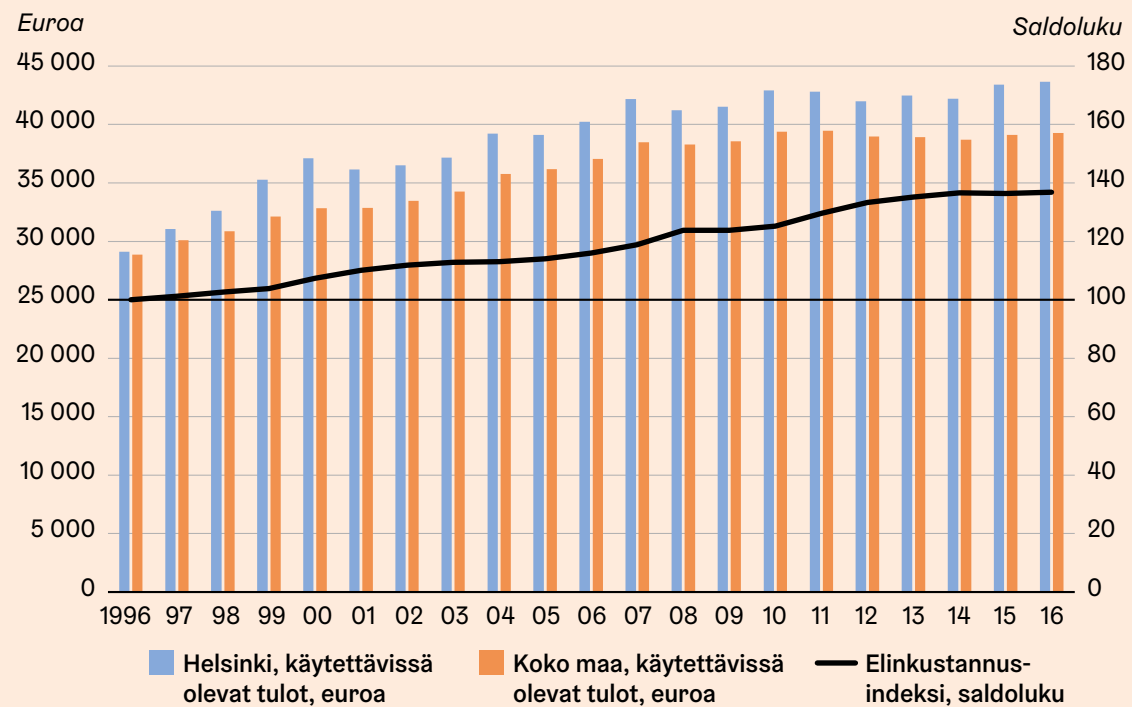
TILANNE VAIHTUI heikoksi asuntokuntaakohtaisten keskimääräisten palkkatulojenkin kannalta vuoden 2008 pörssiromahduksen jälkeen, ja palkkatulot laskivat vuosittain muutamalla sadalla eurolla. Vuosi 2015 toi kuitenkin muutoksen eli lievän nousun. Keskimäärin helsinkiläisen asuntokunnan palkkatulot lisääntyivät muutamalla sadalla eurolla eli noin yhdellä prosentilla. Koko maassa kehitys oli parin vuosikymmenen aikana samankaltaista, mutta yleisesti ottaen vuotuiset muutokset olivat hieman pienempiä kuin Helsingissä.

Käytettävissä olevien tulojen ja kuluttajahintojen muutokset

Ansio- ja palkkatulojen kehitys on mielenkiintoista, mutta käytettävissä olevat

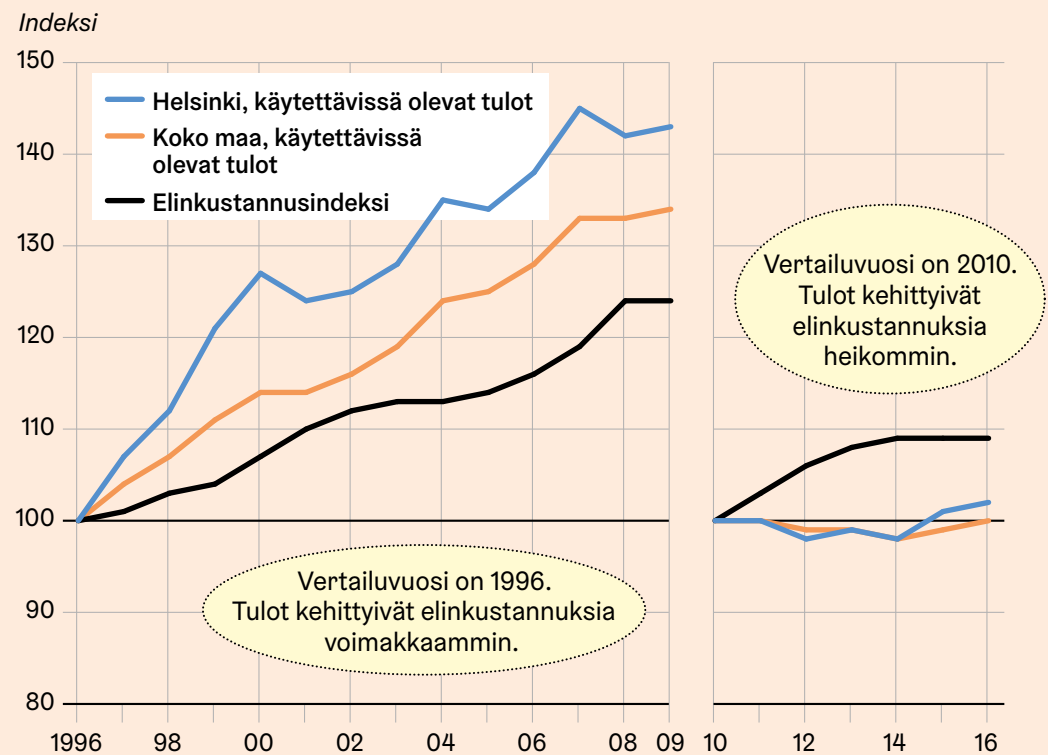
tulot ovat kuitenkin kotitalouden kannalta merkittävin suure pohdittaessa rahojen riittävyttä. Käytettävissä olevat tulot saadaan, kun kokonaistuloista (palkat, yrittäjätulot tai omaisuustulot sekä eläkkeet ja muut mahdolliset etuudet) vähennetään verot ja muut maksetut tulonsiirrot.

VUONNA 1996 Helsingissä käytettävissä olevat tulot asuntokuntaa kohti olivat 29 100 euroa ja koko maassa 28 900 euroa, joten eroa oli vain noin 200 euroa (ks. kuvio 3). Ajan kuluessa ero kasvoi, vaikkakaan ei aivan suoraviivaisesti. Vuosikymmenen vaihtuessa ero oli jopa yli 4 000 euroa Helsingin eduksi. Kun 2010-luku alkoi, Helsingissä keskimääräiset asuntokunnan käytettävissä olevat tulot olivat 3 600 euroa koko maata korkeammat ja vuonna 2016 ne olivat 4 400 euroa korkeammat kuin koko maassa.

Lähde: Tilastokeskus, tulojaon kokonaisaineisto ja elinkustannusindeksi

KUVIO 3. Helsingissä ja koko maassa käytettävissä olevat vuositulot asuntokuntaa kohti vuoden 2016 rahassa, euroa, ja elinkustannusindeksi 1996=100, 1996–2016.

Lähde: Tilastokeskus, tulojaon kokonaisaineisto (perusaineistoissa laajennus 2010, vertailukelpoisuus katkeaa)

KUVIO 4. Käytettävissä olevat tulot asuntokuntaa kohti Helsingissä ja koko maassa sekä elinkustannusindeksi vertailuluku 1996=100 (1996–2009) ja 2010=100 (2010–2016).

Helsingin asuntokuntien käytettävissä olevat tulot eivät enää 2010-luvulla ole kasvaneet selvästi muuta maata nopeammin.

KESKIMÄÄRÄISTEN ASUNTOKUNTAKOHTAISTEN käytettävissä olevien vuositulojen lisäys oli vuodesta 1996 aina vuoteen 2009 asti huomattavasti nopeampi Helsingissä kuin koko maassa (ks. kuvio 4). Aineistopohjan laajennuksestakin johtuen koko periodia on tarkasteltava kahdessa osassa, sillä aineisto ennen vuotta 2010 ei ole vertailukelpoinen uudempien vuosien aineiston kanssa. Kun vuoden 2010 tasoa merkitään luvulla 100, niin tämän jälkeen kasvuvauhti oli miltei samaa luokkaa sekä Helsingissä että koko maassa. Enää ei voida sanoa, että keskimääräiset käytettävissä olevat vuositulot olisivat kasvaneet helsinkiläisillä asuntokunnilla huomattavasti enemmän kuten vielä 1990-luvulla ja 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Muutoksen taustalla oli vuonna 2008 Yhdysvalloista liikkeelle lähtenyt finanssikriisi, jolla oli heijastusvaikutuksia maailmanlaajuisesti ja myös Suomeen sekä tuotannon tasoon. Seurauksena oli erittäin pitkään jatkunut lama ja vaikea työttömyystilanne. Tällä jaksolla on lisäksi huomionarvoista, että kuluttajahinnat (elinkustannusindeksillä mitaten) ovat nousseet vauhdikkaammin kuin keskimääräiset käytettävissä olevat tulot. Tosin niidenkin nousu tasaantui ja pysyi samalla tasolla vuoden 2014 jälkeen.

ASUNTOKUNTIEN HENKILÖMÄÄRÄN huomioivat ekvivalenttitulot eli käytettävissä olevat kulutusyksikkökohtaiset tulot vahvistavat edellä esitettyä kehityskulkua. Kuten todettu, tuloja ja niiden kehitystä on syytä tarkastella ajanjaksolla 1996–2016 kahtena eri ajanjaksona: 1990-luvun laman jälkeisen pitkän talouskasvun ja samalla tuloerojen kasvun aikana (1995–2009) ja sen jälkeisen taantuman aikana (2010–2016). Myös

tuloerojen ajanjaksolla 1995–2009 väestön reaalitytulot kasvoivat pääkaupunkiseudulla kaikilla sekä pieni- että suurituloisimmilla alueilla, ja 1990-luvun alun laman jälkeen tulojen kasvu oli selvästi suurempaa suurituloisimmilla alueilla kuin pienituloisimmilla alueilla. Vuoden 2009 jälkeen väestön reaalitytulot ovat alentuneet sekä pieni- että suurituloisilla alueilla (Ruotsalainen, 2016).

SAMAAN TULOKSEEN on päädytty myös tarkastelemalla pääkaupunkiseudulla ekvivalenttitulojen kehitystä lyhyemmällä tulojen kasvun aikana eli vuosien 2000 ja 2005 välillä (ks. Rauniomaa, 2008). Vaikka tulotaso yleisesti ottaen nousi, matalatuloisten asema heikentyi. Matalatuloisempien ryhmään kuuluvien henkilöiden määrä oli huomattavasti suurempi vuonna 2005 kuin vuonna 2000, mutta heidän tulo-osuutensa pysyi likimain ennallaan. (Rauniomaa, 2008)

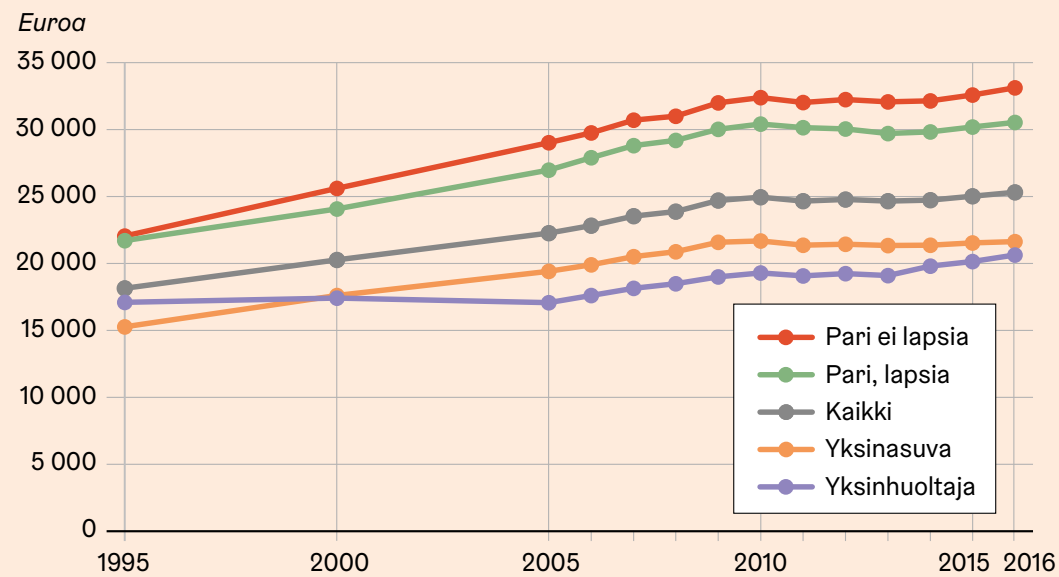
Millaisessa asuntokunnassa rahat riittävät Helsingissä?

Tarkastelun kohteeksi otetaan nyt eri asuntokuntatyyppien ekvivalenttitulojen eli kulutusyksikkökohtaisten käytettävissä olevien tulojen kehitys Helsingissä vuoden 1995 jälkeen. Tulokäsitetä tarkennetaan ja erikokoiset kotitaloudet saadaan yhteismitallisiksi ottamalla käyttöön kulutusyksiköt. Käytössä on OECD:n kulutusyksikkömääritelmä, jossa kotitalouden ensimmäinen aikuinen saa painon 1, muut yli 13-vuotiaat saavat painon 0,5 ja lapset (0–13-vuotiaat) saavat painon 0,3. Kotitalouden kulu-

tusyksiköiden yhteismäärällä jaetaan käytettävissä oleva rahatulo, jolloin erikokoiset kotitaloudet saadaan yhteismitallisiksi. Oikeastaan näkökulma vaihtuu näin koko asuinkunnasta sen yksittäisiin jäseniin, kuluttajiin.

MIKROTALOUSTIETEEN TEORIAN mukaan kuluttajat siis maksimoivat hyötyään oman budjettirajoitteensa alaisena. Toisaalta yleinen hintataso määrittää, miten ja millaisia hyödykkeitä kuluttaja pystyy käytettävissä olevilla tuloillaan hankkimaan. Toki preferensseissä tärkeimpinä ovat fyysiseenkin hyvinvointiin vaikuttavat välttämättömyshyödykkeet ja viimeisinä hankintalistalla tulevat mahdolliset ylellisyshyödykkeet riippuen tulotasosta. Myös julkinen sektori voi vaikuttaa finanssipoliittisilla toimenpiteillään tilanteeseen. Välittömällä veroilalla (esim. kunnallisvero, yleisradiovero) vaikutetaan suoraan käytettävissä olevien tulojen määrään ja välillisillä veroilla (esim. liikevaihtovero osana hyödykkeen hintaa) voidaan pyrkiä vaikuttamaan kuluksen rakenteeseen.

TULOTASOA MITATAAN mediaanilla, joka on keskimäinen tulotaso eli se jakaa tuloisaajat kahteen täsmälleen yhtä suureen joukkoon. Toinen puolisko ansaitsee mediaanituloa enemmän ja toinen sitä vähemmän. Se ei ole herkkä äärihavainnoille kuten keskiarvo, jota yksittäistenkin hyvin korkea tai alhainen tulotaso voi painottaa omaan suuntaansa.

Lähde: Tilastokeskus, väestö- ja tulonjakotilasto

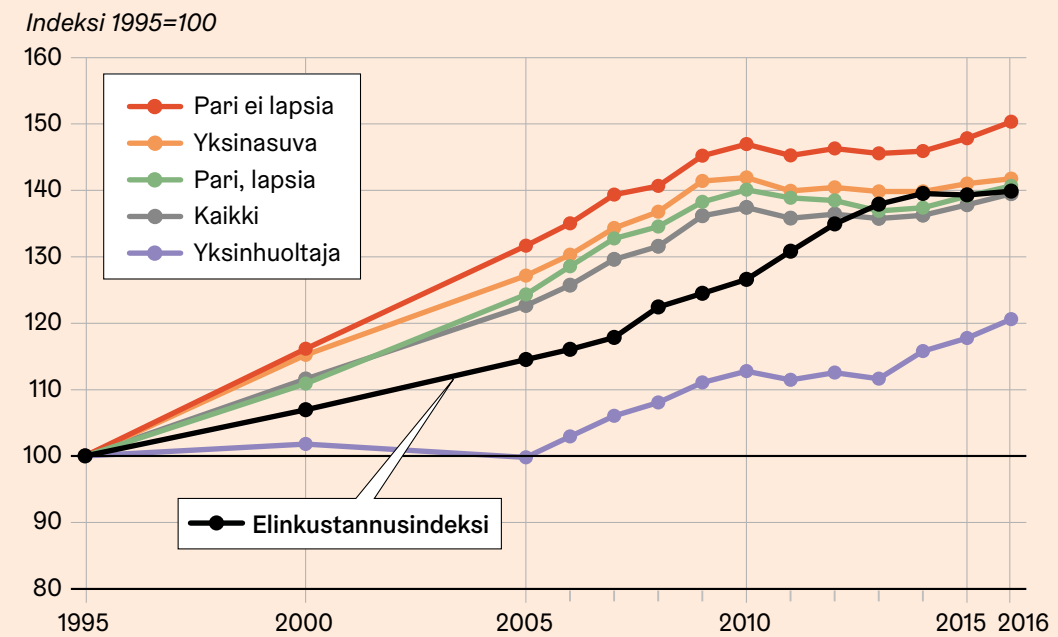
KUVIO 5. Ekvivalenttitulon (kulutusyksikkökohtainen käytettävissä oleva rahatulo) mediaani asutokunnan elinvaiheen mukaan Helsingissä, reaalin kehitys vuoden 2016 hinnoin, €, v. 1995–2016.

ASUTOKUNTATYYPPIÄ ERITTELEMÄTTÄ oli vuonna 1995 Helsingissä käytettävissä olevien tulojen reaalin mediaani 18 200 euroa (vuoden 2016 hintatason mukaisena). Puolella asutokunnista oli siis tätä enemmän tuloja käytössään ja toisella puoliskolla tähän vähemmän. Asutokuntatyyppittäin alhaisin tulotaso oli yhden huoltajan talouksissa ja korkein lapsettomalla parilla (ks. kuvio 5). Vuonna 2000 sekä yhden huoltajan perheissä että yksinasuvilla mediaani oli euromääräisesti yhtä suuri. Tämän jälkeen heikoin tilanne on ollut yksinhuoltajilla. Tosin vuonna 2016 yksinasuvilla ja yhden huoltajan perheissä mediaanit olivat jälleen melko lähellä toisiaan. Vuodesta 2005 vuoteen 2010 mediaani oli nousussa kaikissa perhetyypeissä. Sen jälkeen kehitys on ollut melko tasaista, ja heti vuoden 2010 jälkeen tulot jopa hieman laskivat.

KUN ERI elinvaiheissa olevien asutokuntien käytettävissä olevien tulojen mediaanin reaalin arvo (vuoden 2016 hintatason mu-

kaisena) asetetaan 100:ksi, päästään vertailemaan kyseisten tulojen muutosta ajassa. asutokuntatyypeittäin. Vertailuun on otettu mukaan myös elinkustannusindeksin kehitys.

KUVIOSTA 6 nähdään, että vuodesta 1995 vuoteen 2016 yksinhuoltajien käytettävissä olevien mediaanitulojen nousu oli vain 20 prosenttia, kun elinkustannukset nousivat lähes 40 prosenttia. Toisaalta yksinhuoltajilla reaaliset mediaanitulot kasvoivat vielä vuoden 2013 jälkeenkin, kun elinkustannusindeksin arvo säilyi ennallaan. Myös yksinasuvilla reaalisten käytettävissä olevien tulojen mediaanin kasvu oli huomattavasti vauhdikkaampaa kuin yhden huoltajan talouksissa. Vuodesta 1995 vuoteen 2016 se oli yhteensä 42 prosenttia, mikä vastaa kuluttajahintojen nousua. Paras tulokehitys oli pareilla, joilla ei ollut lapsia. Heillä mediaanitulo oli kasvanut 50 prosenttia vuodesta 1995, mikä oli 10 prosenttiyksikköä enemmän kuin kuluttajahintojen nousu.

Lähde: Tilastokeskus, väestö- ja tulonjakotilasto sekä elinkustannusindeksi

KUVIO 6. Kulutusyksikkökohtaiset käytettävissä olevat reaaliset mediaanitulot asutokunnan elinvaiheen mukaan Helsingissä ja elinkustannusindeksi, 1995=100, v. 1995–2016.

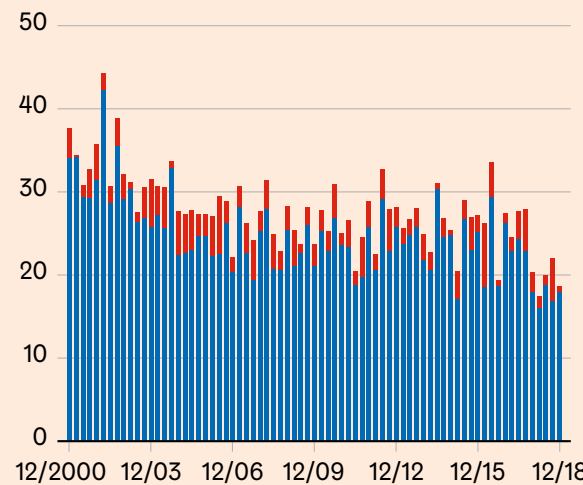
HELSINGIN TULOKEHITYKSESTÄ tehdyt havainnot ovat saman tyyppisiä kuin aiemmista seudullisista tarkasteluista saadut. Esimerkiksi ajankaksolla 2000–2012 koko pääkaupunkiseutua tarkastellen on todettu, että heikoimmat tulot kaikissa pääkaupunkiseudun kaupungeissa olivat yksinhuoltaja- ja yksinasuvien asutokunnilla. Korkeimmat kulutusyksikkökohtaiset mediaanitulot olivat lapsettomilla pareilla sekä pareilla, joilla oli lapsia. Espoo erottuu Vantaasta ja Helsingistä molempien viimeksi mainittujen perhetyyppien suhteen, mutta sen sijaan yksinasuvien ja yksinhuoltaja-asutokuntien suhteen kaupunkien välinen ero ei ole suuri. Vantaa ja Helsinki eroavat toisistaan ainostaan parien, joilla on lapsia, osalta siten, että Vantaalla tulot ovat kyseisissä asutokunnissa hieman alemmat kuin Helsingissä. Vuosina 2000–2012 kaikissa pääkaupunkiseudun kaupungeissa euromäärällisesti heikoiten kehittivät yksinhuoltaja-asutokuntien tulot. (Sinkko, 2016)

Kuluttajien omat näkemykset kotitalouden rahatilanteesta

Miten kuluttajat kokevat oman rahatilanteensa? Suomessa Tilastokeskus haastattelee joka kuukausi kuluttajia heidän omasta taloustilanteestaan sekä näkemyksiä koko maan taloudesta ja sen kehityksestä. Otantatutkimuksen vastauksista pystytään erittelemään myös pääkaupunkiseudun kuluttajien näkemykset. Eräs haastattelukysymys on ”Mikä on kotitaloutenne rahatilanne tällä hetkellä?”. Analysoitavista vastausvaihtoehdoista mielenkiintoisimpia ovat vastaukset, jotka kertovat, että vastaajien tulot ovat yhtä suuret kuin menot tai että he joutuvat ottamaan velkaa. Sääntämismahdollisuudet kertovat myös kotitalouden rahojen riittävyydestä.

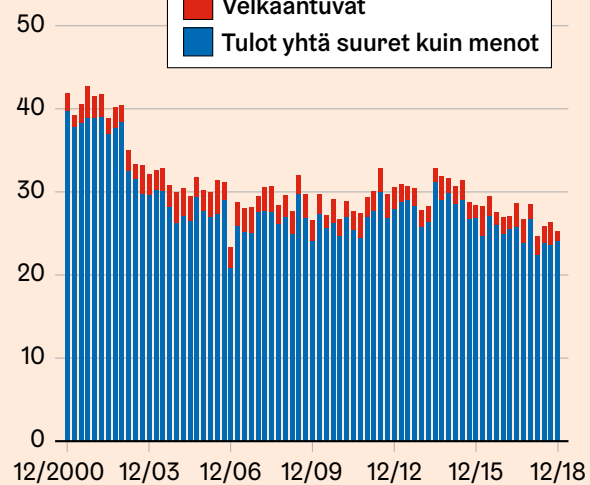
Pääkaupunkiseutu

Prosenttia

Suomi

Prosenttia

Lähde: Tilastokeskus, kuluttajabarometri

KUVIO 7.

Niiden kotitalouksien osuus, jotka velkaantuvat tai joilla menot vastaavat täsmälleen tuloja pääkaupunkiseudulla ja koko maassa, liukuva keskiarvo, 12/2000–1/2019.

KULUVAN VUOSITUHANNEN alkaessa pääkaupunkiseudun kuluttajista joka kolmas ilmoitti tulojensa olevan yhtä suuret kuin menotkin (ks. kuvio 7). Säästämään ei siis pystynyt, mutta toisaalta velkaakaan ei tarvinnut ottaa. Sen jälkeen näin vastanneiden osuus oli laskusuunnassa, ja vuoden 2007 alkupuolella enää joka neljäs kuluttaja totesi tulojen kattavan täsmälleen menot. Osuus säilyi melko pitkään samalla tasolla, mutta viime vuoden puolella osuus laski hieman ja on tällä hetkellä 19 prosenttia.

KOKO MAAN kuluttajista kaksi viidestä ilmoitti tulojen kattavan menot vuosituhanen vaihtuessa. Kymmenen vuotta myöhemmin enää joka neljäs kuluttajabarometrin tiedusteluun vastanneista kuului tähän ryhmään. Osuus on säilynyt tämän suuruisena aina siitä lähtien tähän päivään asti. Tällä ”nippa-nappa-rahatilanteen” kriteerillä tarkastellen ryhmään kuuluvien osuus on ollut koko maassa hieman suurempi kuin pääkaupunkiseudulla. Suhteessa ei ole tapahtunut muutosta vuosien kuluessa.

MITEN SUURI osuus kuluttajista sitten velkaantuu menojensa vuoksi? Yleisesti ot-

taen kuluttajien velkaantuminen menojen vuoksi on ollut pääkaupunkiseudulla hieman tavallisempaa kuin koko maassa (ks. kuvio 7). Tämän vuosituhanen alkaessa pääkaupunkiseudun kuluttajista vain noin kaksi sadasta velkaantui menojensa vuoksi. Osuus lähti kuitenkin nousuun ja on sittemmin vaihdellut 2 ja 4,5 prosentin välillä. Vuoden 2016 keväällä ja kesällä osuus oli ennätyskorkea, ja tuolloin maaliskuussa jopa kahdeksan prosenttia pääkaupunkiseudun kuluttajista ilmoitti velkaantuvansa menojensa vuoksi. Tällä hetkellä osuus on noin kaksi prosenttia.

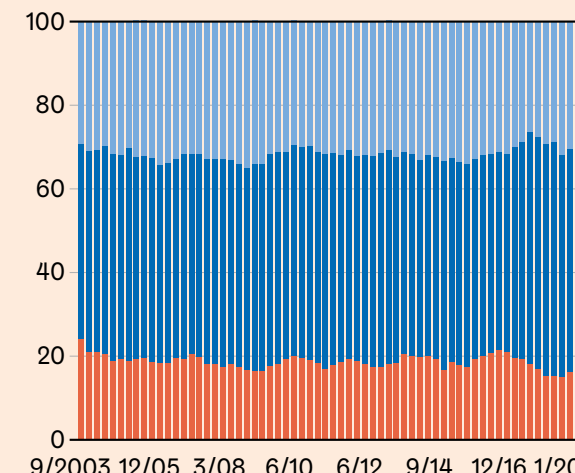
KOKO MAASSA menojen vuoksi velkaantuvien kuluttajien osuus on ollut korkeimmillaan kolme prosenttia ja vaihteluväli on ollut tarkasteluajanjaksona 2–3 prosentin välillä. Tämän vuoden alussa se oli samalla tasolla kuin pääkaupunkiseudullakin. Velkaantumisen on tehnyt helpommaksi niin sanottujen pikavippien helppo saatavuus. Tässä artikkelissa ei ole mahdollisuutta keskittyä asiaan tarkemmin. Mainittakoon kuitenkin, että velkajärjestelyhakemusten määrä oli Uudellamaalla korkeimmillaan vuonna 2015, jonka jälkeen se on ollut laskussa.

KULUTTAJABAROMETRIA LAADITTAESSA kuluttajilta tiedustellaan myös ”Kuinka todennäköisesti kotitaloutenne pystyy säästämään rahaa seuraavan 12 kuukauden aikana?”. Pääkaupunkiseudun kuluttajista tavanomaisesti noin joka toinen on ilmoittanut aikovansa säästää seuraavan 12 kuukauden aikana. Vuoden 2018 lopussa joka toinen kuluttaja ilmoitti säästävänsä hyvin todennäköisesti, ja melko todennäköisesti tulee säästämään joka kolmas kuluttaja (ks. kuvio 8). Koko maassa säästämisaikomuksia omaavien kuluttajien osuus on ollut hieman pienempi kuin pääkaupunkiseudulla, ja osuus on säilynyt melkein samana parinkymmenen vuoden ajan. Koko maassa varmasti säästävien osuus on sekun ollut hieman alhaisempi kuin pääkaupunkiseudulla.

AIVAN VIIME aikoina pääkaupunkiseudun kuluttajien luottamus talouden myönteiseen kehitykseen on ollut jopa ennätyskorkeita vahvaa, ja viime kuukausina näkemykset säästämis mahdollisuuksista ovat olleet valoisammat kuin koskaan aiemmin. Tämän vuoden tammikuussa 58 prosenttia pääkaupunkiseudun kuluttajista ilmoittaa säästävänsä hieman. Pal-

Pääkaupunkiseutu

Prosenttia

■ Säästää hyvin todennäköisesti ■ Säästää melko todennäköisesti ■ Ei säästä

Lähde: Tilastokeskus, kuluttajabarometri

KUVIO 8.

Säästämisaikomukset pääkaupunkiseudulla ja koko maassa, %-osuus kuluttajista, liukuva keskiarvo, 12/2002–12/2018.

jon pystyy säästämään 14 prosenttia kuluttajista. Koko maassa hieman säästävien osuus on ollut jonkin verran korkeampi ja paljon säästävien osuus on ollut pienempi kuin pääkaupunkiseudulla.

Yhteenveto

Miten rahat riittävät helsinkiläisissä asutokunnissa? Kuluttajien oman näkemyksen mukaan juuri tällä hetkellä suhteellisen hyvin, sillä säästämään pystyy jopa neljä viidestä kuluttajasta. Tiukin aika kahdenkymmenen vuoden kuluessa oli vuosi 2015, jolloin kahdeksan kuluttajaa sadasta velkaantui menojensa vuoksi.

KUN VERTAILLAAN tulojen ja kuluttajaintojen symmetriaa tai epäsuhtaa vuosittaisena kehityksenä, 1990-luvun loppupuoli oli helsinkiläisen palkansaajan kannalta hyvää aikaa. Tuolloin keskimääräiset palkkatulot asutokuntaa kohti kasvoivat voimakkaasti, mutta kuluttajaintojen nousu oli hyvinkin maltillista. Myös ansiotason vuotuinen nousuvauhti oli reipasta aina vuoteen 2009 asti. Keskimääräiset asutokunta kohtaiset palkkatulot eivät sen sijaan enää juuri kas-

vaneet 2010-luvulla, vaan jopa laskivat vuosittain aina vuoteen 2015 asti. Tämän jälkeen keskimääräiset palkkatulot lähtivät lievään nousuun.

KUN KOTITALOUDEN käytettävissä olevia tuloja tarkastellaan ekvivalenttituloina (asutokunnan henkilömäärän huomioiva tulotas), voidaan todeta niiden nousseen Helsingissä voimakkaammin kuin koko maassa aina vuoteen 2009 asti. Sen jälkeen nousuvauhdit olivatkin samaa luokkaa. Elinkustannusindeksin nousuvauhti oli ekvivalenttitulojen nousua vähäisempää vuoteen 2009 saakka. Tämän jälkeen se nousi tuloja enemmän. Samanaikaisesti kulutusyksikkökohtaisen käytettävissä olevien tulojen taso säilyi samana jopa laskien hivenen. Rahojen riittävydessä haastavinta aikaa onkin ollut 2010-luvun alkuvuodet.

RAHOJEN RIITTÄVYYDEN kannalta on kuitenkin syytä todeta, että eri väestöryhmien reaalitytulot kehittyvät eri tavoin kahdestakin syystä. Eri väestöryhmien nimelliset tulot kehittyvät ja myös heidän kokemansa inflaatio kehittyvät eri lailla. On havaittu, että pienellä budjetilla elävän kulutus kohdistuu asioihin, jot-

ka ovat 2000-luvulla kallistuneet virallista inflaatiota enemmän (Savela, 2018). Vaikka Helsingissä pienituloisuusaste onkin ollut laskussa, silti asutokuntaväestössä noin joka kymmenes on pienituloinen.

ERI ASUTOKUNTATYYPEISTÄ parhaiten rahat ovat Helsingissä riittäneet kahden hengen lapsettomissa talouksissa. Heikoin tilanne on ollut yhden huoltajan perheissä tai yksinasuvilla. Elinkustannusindeksi ja siis kuluttajahinnat nousivat vuoden 2012 jälkeen nopeammin kuin käytettävissä olevat tulot yhden huoltajan perheissä sekä myös kahden huoltajan perheissä, joissa oli lapsia. Vuodesta 1995 vuoteen 2016 helsinkiläisen yhden huoltajan perheissä ekvivalenttitulojen mediaani oli noussut 20 prosenttia, kun taas elinkustannukset olivat nousseet samana aikana 40 prosenttia.

KUN TULOKEHITYKSEN kannalta tarkastellaan koko kahden vuosikymmenen jaksoa vuodesta 1996 lähtien, helsinkiläisten asutokuntien keskimääräisten palkkatulojen nousu (42 prosenttia) vastaa siis suunnilleen elinkustannus-

ten nousua. Kehityskulku ei ole ollut tasaista, mutta näillä mittareilla rahojen riittävydessä ei ole tapahtunut mitään suurta muutosta. Kun taas tarkastellaan nimenomaan käytettävissä olevien tulojen kehitystä asuntokuntaa kohti, ne nousivat ennen vuotta 2010 selvästi elinkustannuksia enemmän (43 prosenttia vs. 24 prosenttia). Tämän jälkeen tilanne kuitenkin kääntyi päinvastaiseksi, ja 2010-luvulla käytettävissä olevien rahojen nousu ei enää vastannut elinkustannusten nousua. Sama tulos saatiin tarkastelemalla ekvivalenttitulojen eli kulutusyksikkökohtaisten käytettävissä olevien tulojen kehitystä Helsingissä.

KÄYTETTÄVISSÄ OLEVAT tulot asuntokuntaa kohti ovat Helsingissä olleet koko maata korkeammat koko tarkastelujakson. Helsinki on elinkeinorakenteeltaan palveluvaltainen ja liike-elämän palvelut antavat työpaikan 17 prosentille helsinkiläisistä työllisistä henkilöistä. Myös valtakunnallinen julkishallinto on keskitynyt Helsinkiin. Voidaankin olettaa, että näiden alojen työntekijöiden koulustaste on korkea, joka osaltaan heijastuu pääkaupungissa ansaittujen tulojen määrään. ■

Leena Hietaniemi toimii tutkijana Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikössä.

Lähteet:

- Hyypiä, Markku (1988). Tulot ja tulonsiirrot. Helsingiläisten elinolot 1988, Helsingin kaupungin tilastokeskus.
- Rauniomaa, Eija (2008). Kellä on, kellä ei? Tulotason ja tulonjaon kehitys pääkaupunkiseudulla vuodesta 2000 vuoteen 2005. Vantaan kaupungin tilasto ja tutkimus, 2008.
- Ruotsalainen, Pekka (2016). Tuloerot kasvaneet pääkaupunkiseudulla. Tilastokeskus. Tieto&Trendit- talous- ja hyvinvointikatsaus, 2/2016.
- Savela, Olli (2018). Köyhyysrajalla hinnat ovat nousseet enemmän. Tilastokeskus. Tieto&Trendit 3.5.2018
- Sinkko, Harri (2016). Tasainen tulonjako – totta vai tarua? Tulot ja tulonjako pääkaupunkiseudulla vuosina 2000-2012. Vantaan kaupunki, tietopalveluyksikkö.

Perustoimeentulotuella maksetaan asumismenoja ja paikataan muun turvaverkon aukkoja

Useampi kuin joka kymmenes helsinkiläinen eli runsaat 70 000 henkilöä kuuluu perustoimeentulotukea saavaan kotitalouteen. Tuensaajissa korostuvat etenkin yhden hengen taloudet, lapset ja nuoret sekä yksinhuoltajaperheet ja vieraskieliset. Toimeentulotuki on tarkoitettu tilapäiseksi avuksi yllättäviin tilanteisiin, mutta lähes 40 prosenttia helsinkiläisistä tuensaajatalouksista on pitkäaikaisen tuen piirissä. Lähes puolet perustoimeentulosta kohdentuu asumisen kuluihin niin Helsingissä kuin muualla Suomessakin.

● HANNA AHLGREN-LEINVUO

Yksi hyvinvoinnin edellytyksistä on, että ihmisellä on riittävästi rahaa ruokaan ja asumiseen sekä muihin välttämättömiin perustarpeisiin. Kun tulot, varallisuus ja muut etuudet eivät riitä, yhä useampi turvautuu toimeentulotukeen. Kaikkia toimeentulotuen saajia voidaan pitää köyhinä sillä perusteella, että heidän tuloensa eivät tuen saamisen hetkellä riitä ihmisarvoiseen elämään kuuluvien perustarpeiden tyydyttämiseen. Toimeentulotuen saajat ovat heterogeeninen joukko erilaisissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä. Osa tarvitsee tukea vain tilapäisesti, kun taas joillekin toimeentulotuesta on muodostunut pääasiallinen tulonlähde.

Toimeentulotuki on viimesijainen taloudellinen tuki

Velvollisuus huolehtia omasta ja perheen toimeentulosta kuuluu meistä jokaiselle, mutta hyvinvointivaltiossa tunnustetaan erilaisia riskitilanteita, joissa toimeentulo saattaa vaarantua ja tarve ulkopuoliselle avulle syntyä. Suomessa jokaiselle taataan oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden

aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella (Perustuslaki 1999/731, 19 §). Näistä riskitilanteista seuraavat toimeentulon vajeet on tarkoitettu korjattavaksi syyperusteisilla sosiaaliturvaetuuksilla kuten työttömyysturvalla, sairauspäivärahalla, kuntoutusrahalla, eläkkeellä, opintotuelle, vanhempainpäivärahalla tai lasten kotihoidon tuella. Syyperusteiset etuudet ovat joko työskentelyyn perustuvia ansiosidonnaisia etuuksia tai Kelan maksamia Suomessa asumiseen perustuvia etuuksia. Lisäksi pienituloisten asumista tuetaan asumisen tuilla. Jos toimeentuloaan ei pysty itse turvaamaan esimerkiksi ansiotuloilla eivät syyperusteiset etuudet ja asumisen tuet ole riittäviä – tai niitä ei syystä tai toisesta ole – viimesijaisen turvaverkon tarjoaa toimeentulotuki.

TOIMEENTULOTUKI KOOSTUU Kelan myöntämästä ja maksamasta perustoimeentulotuesta sekä kunnan myöntämästä ja maksamasta täydentävästä toimeentulotuesta. Perustoimeentulotuki ja täydentävä toimeentulotuki muodostavat niin sanotun varsinaisen toimeentulotuen, jonka sisältö on toimeentulotukilain (1412/1997) melko tarkasti normitettu ja ohjeistettu. Lisäksi kunta myöntää ja

maksaa päättämiensä perusteiden mukaisesti ehkäisevää toimeentulotukea, jonka tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaisesta riippuvuudesta toimeentulotuesta. Toimeentulotuen saajalle maksetaan lisäksi toimintarahaa ja matkakorvauksia kuntouttavaan työtoimintaan osallistumista varten.

Oikeus perustoimeentulotukeen ratkaistaan arvioimalla hakijan tuen tarve

Toimeentulotuki on kotitalouskohtainen etuus, jota myönnettäessä otetaan huomioon kaikkien kotitalouden jäsenten tulot ja varallisuus. Toimeentulotuki on varsin hyvin ohjeistettu ja normitettu etuus, mutta silti sen myöntämiseen sisältyy myös tapauskohtaista harkintaa esimerkiksi sen suhteen, mitä tarkoittaa menojen huomioiminen tarpeellisen suuruisena (ks. esim. toimeentulolaki 1412/1997 7b §). Lisäksi toimeentulotukeen liittyy asiakkaan käyttäytymistä koskevia ohjeita ja rajoitteita, joista merkittävimmät liittyvät työn vastaanottovelvollisuuteen (Saari 2019, 11).

PERUSTOIMEENTULOTUEN MÄÄRÄ on laissa välttämättömiksi määriteltyjen menojen sekä käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotus (ks. taulukko 1). Perustoimeentulotukilaskelmassa huomioidaan menoiksi ensinnäkin perheeseen mukainen laskennallinen perusosa (ks. Laki toimeentulotuesta 1997/1412 9 §). Perusosa on kiinteä summa niistä menoista, jotka on tarkoitettu jokapäiväisen elämän välttämättömiin menoihin (esimerkiksi ruoka ja vaatteet). Laskennallisen perusosan lisäksi menoiksi hyväksytään laskennalliseen perusosaan kuulumattomat muut välttämättömät menot (esimerkiksi asumisen menot), jotka otetaan huomioon tarpeellisen suuruisena.

TAULUKKO 1.

Esimerkki perustoimeentulotukilaskelmasta. Esimerkkiperheessä on työn yksinhuoltaja ja kaksi yli 10-vuotiasta lasta. Lähde: Kela, Perustoimeentulotuen pikaopas.

TULOT		MENOT	
Euroa		Euroa	
Käytettävissä olevat tulot ja varat		Laskennallinen perusosa	
Työmarkkinatuki ja lapsikorotus	641	Yksinhuoltaja	547
Lapsilisä ja yksinhuoltajakorotus	306	1. yli 10-vuotias lapsi	348
Asumistuki	587	2. yli 10-vuotias lapsi	323
Elatustuki	317	Muut perusmenot	
		Vuokra	810
		Vesimaksu	45
TULOT YHTEENSÄ	1 852	MENOT YHTEENSÄ	2 073

TULOT-MENOT = -221 euroa

TOIMEENTULOTUKI = 221 euroa

TÄSSÄ ARTIKKELISSA tarkastellaan perustoimeentulotuen käyttöä Helsingissä vuonna 2017. Artikkelissa nostetaan esiin ryhmiä, jotka joutuvat turvautumaan perustoimeentulotukeen keskimääräistä useammin ja pidempään. Lisäksi tarkastellaan, mihin menoihin myönnetty perustoimeentulotuki keskimäärin kohdentuu. Artikkelin päähuomio on perustoimeentulotuessa, mutta siinä sivutaan myös täydentävää ja ehkäisevää tukea. Artikkelin tiedot perustuvat Kelalta tilattuun tilastoaineistoon, jossa on yhdistetty Helsingin kaupungin ja Kelan helsinkiläisille vuonna 2017 myöntämän perustoimeentulotuen tiedot¹. Lisäksi artikkelissa hyödynnetään Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan vuositilastoja sekä Kelasto-tietokannan ja Kelan tilasto- ja tietovarastoryhmän vuosi- ja kuukausitilastoja.

1) Perustoimeentulotuen myöntäminen ja maksatus siirtyivät kunnilta Kelan tehtäväksi 1.1.2017 alkaen. Käytännössä Kela-siirto toteutui kolmen kuukauden siirtymäajalla. Aikavälillä 1.1.-31.3.2017 perustoimeentulotukea myönsi helsinkiläisille sekä kaupunki että Kela. Kaikkiaan 19 390 helsinkiläistä kotitaloutta, joihin kuului 27 845 henkilöä, sai alkuvuodesta 2017 perustoimeentulotukea kaupungilta. Samaan aikaan Kela myönsi perustoimeentulotukea 22 467:lle helsinkiläiskotitaloudelle, joihin kuului 40 336 henkilöä. Jotta tiedettäisiin, kuinka moni helsinkiläinen kotitalous ja henkilö on ollut perustoimeentulotuen piirissä vuoden 2017 aikana, täytyi Helsingin kaupungin ja Kelan tiedot yhdistää toisiinsa ja varmistaa, että sama kotitalous on mukana tilastossa vain kertaalleen.

Suurin osa myönnetystä toimeentulotuesta on perustoimeentulotukea

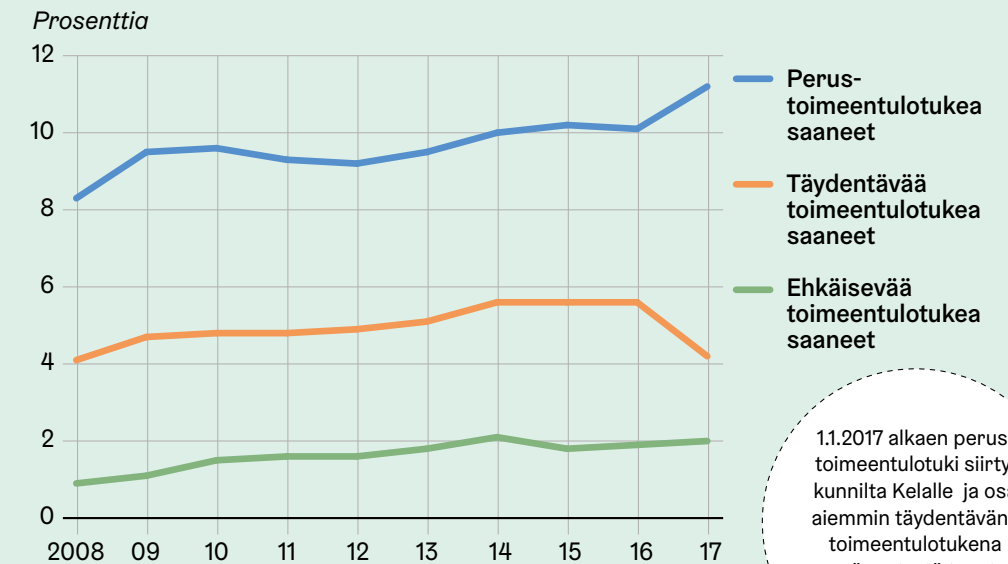
Toimeentulotuen saajista valtaosa saa perustoimeentulotukea. Esimerkiksi kuuden suurimman kaupungin toimeentulotuen kustannuksista lähes 83 prosenttia syntyi vuonna 2016 perustoimeentulotuen kustannuksista (ks. Hiekkavuo 2017, 58). Useimmat täydentävän tai ehkäisevän tuen saajat saavat myös perustoimeentulotukea. Helsingissä täydentävän toimeentulotuen piirissä oli vuonna 2016 yli 35 000 henkilöä, joista pelkkää täydentävää tukea saaneita oli vain reilu tuhat henkeä. Ehkäisevän tuen piirissä oli samana vuonna noin 12 000 henkilöä, joista noin 1 500 sai pelkkää ehkäisevää toimeentulotukea. Perustoimeentulotuen piirissä oli kaikkiaan lähes 64 000 henkeä (emt., 58)².

KUVIOSSA 1 on tarkasteltu toimeentulotuen eri lajien saajien osuutta helsinkiläisväestöstä vuosi

2) Vuoden 2017 osalta ei toistaiseksi ole tietoa siitä, kuinka moni kunnan myöntämää ja maksamaa täydentävää ja/tai ehkäisevää tukea saaneista olisi saanut myös perustoimeentulotukea ja kuinka moni vain kunnan myöntämää ja maksamaa tukea.

KUVIO 1.

Perustoimeentulotukea, täydentävää toimeentulotukea ja ehkäisevää toimeentulotukea saaneeseen kotitalouteen kuuluvien osuus väestöstä Helsingissä vuosina 2008-2017¹

¹ Perustoimeentulotukea, täydentävää toimeentulotukea ja ehkäisevää toimeentulotukea saaneiden osuutta ei voi kuviossa laskea yhteen.

Lähde: Vuodet 2008–2016 Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala; vuosi 2017 Kela ja Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala.

1.1.2017 alkaen perustoimeentulotuki siirtyi kunnilta Kelalle ja osa aiemmin täydentävänä myönnetystä tuesta siirtyi perustoimeentulotuen puolelle.

sina 2008-2017. Tarkastelussa ovat mukana kaikki toimeentulotukea saaneeseen kotitalouteen kuuluvat henkilöt. Perustoimeentulotukea saaneiden osuus nousi aikavälillä 2008–2016 lähes kahdella prosenttiyksiköllä. Vuoden 2017 alussa perustoimeentulotuen myöntäminen ja maksatus siirtyivät kunnilta Kelan tehtäväksi, ja samassa yhteydessä osa aiemmin täydentävänä toimeentulotukena myönnetystä tuesta siirtyi osaksi perustoimeentulotukea. Tämä selittää perustoimeentulotuen saajien väestöosuuden vuoden 2016 jälkeistä nousua. Vastaavasti täydentävää tukea saaneiden osuus on tästä syystä laskenut ja oli vuonna 2017 lähes samalla tasolla kuin tarkastelujakson alussa vuonna 2008. Ehkäisevän tuen saajien osuus on noussut vuodesta 2008 noin yhdellä prosenttiyksiköllä. Kuvion väestöosuuksia ei voi laskea yhteen, sillä sama henkilö voi olla mukana sekä perustoimeentulotuen saajissa että ehkäisevässä ja/tai täydentävässä tuessa. Kaiken kaikkiaan voidaan

todeta, että toimeentulotuesta on vuosien varrella tullut toimeentulon lähde yhä useammalle helsinkiläiselle.

Useampi kuin joka kymmenes helsinkiläinen oli perustoimeentulotuen piirissä vuonna 2017

Helsingissä oli vuonna 2017 yhteensä yli 48 000 perustoimeentulotukea saanutta kotitaloutta, joissa asui yhteensä noin 72 000 henkilöä. Useampi kuin joka kymmenes helsinkiläinen kuului perustoimeentulotukea saaneeseen kotitalouteen. Tuensaajissa korostuvat yhden hengen kotitaloudet, lapset ja nuoret, yhden vanhemman lapsiperheet ja vieraskieliset (ks. kuvio 1).

YLI PUOLET perustoimeentulotukea saaneesta kotitaloudessa asuneista helsinkiläisistä oli alle 30-vuotiaita. Lasten ja nuorten osuus oli väestöön suhteutettunakin merkittävä. Kaikista alle 30-vuotiaista helsinkiläisistä lähes 17 prosenttia

oli tuen piirissä, mikä oli yli viisi prosenttiyksikköä enemmän kuin toimeentulotuensaajien osuus koko väestöstä keskimäärin.

LAPSIPERHEISTÄ PERUSTOIMEENTULOTUKEA

sai kaikkiaan joka viides. Tukea saaneista lapsiperheistä yli 60 prosenttia on yhden vanhemman lapsiperheitä. Kaikkiaan 23 prosenttia helsinkiläisistä yksinhuoltajaperheistä oli saanut vuoden aikana perustoimeentulotukea. Perheen ja asuntokunnan koon mukaan tarkasteltuna³

3) Tässä perustoimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden ja lapsettomien pariskuntien lukumäärät on suhteutettu Tilastokeskuksen perheväestötietoihin (SVT, Perheet) ja yksinasuvien tuensaajien lukumäärät on suhteutettu Tilastokeskuksen asuntokuntaväestötietoihin (SVT, Asunnot ja asuinolot). Tiedot eivät ole vertailukelpoisia THL:n toimeentulotuen tilastoraportissa (SVT, Toimeentulotuki 2017) esitettyjen osuuksien kanssa, sillä siinä tuensaajien lukumäärät on suhteutettu Tilastokeskukselta erikseen saatuun tietoon, jossa yksinasuvaksi on luettu mm. kotona asuvat aikuiset lapset.

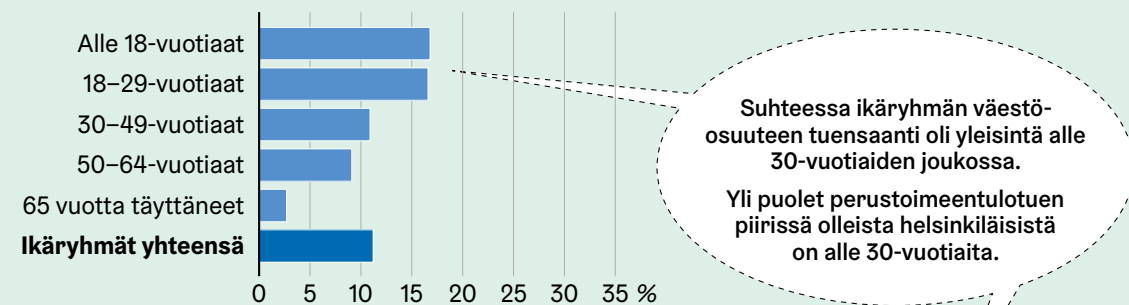
eniten perustoimeentulotuen saajien joukossa oli yhden hengen kotitalouksissa: kolme neljästä perustoimeentulotukea saaneesta kotitaloudesta oli yhden hengen talouksia. Asuntokuntien lukumäärään suhteutettuna tuen saaminen oli yhden hengen kotitalouksissa yhtä yleistä kuin yksinhuoltajaperheissä eli noin 23 prosenttia niistä sai tukea.

ÄIDINKIELEN MUKAAN tarkasteltaessa esiin nousivat muita kuin kotimaisia kieliä puhuvat. Vaikka suomenkieliset (mukaan lukien saamenkieliset) olivat lukumääräisesti suurin tuensaajien joukko, oli vieraskielisten osuus kuitenkin suhteellisesti suurin: lähes joka kolmas vieraskielinen helsinkiläinen kuului perustoimeentulotukea saaneeseen kotitalouteen. Suomenkielisistä helsinkiläisistä noin 8 prosenttia kuului tukea saaneeseen kotitalouteen, ruotsinkielisistä vain alle kolme prosenttia.

KUVIO 2 A-C.

Perustoimeentulotuen saajat ikäryhmän, perhetyypin/asuntokunnan ja kieliryhmän mukaan Helsingissä vuonna 2017.

2 a) Perustoimeentulotuen saajat vastaavasta ikäryhmästä Helsingissä, %

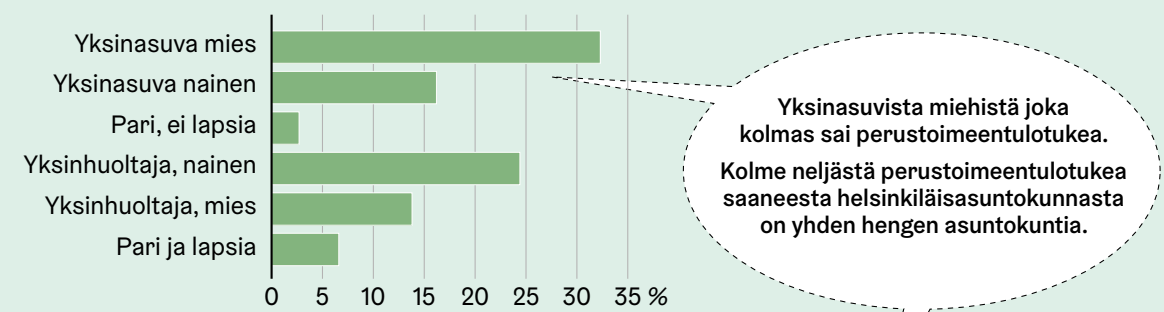
Eri-ikäisten tuensaajien osuudet kaikista helsinkiläisistä perustoimeentulotuen saajista, %

Ikä, vuotta:
 ■ Alle 18 ■ 18-29 ■ 30-49 ■ 50-64 ■ 65+

Lähde: Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala ja Kela.

2 b) Perustoimeentulotuen saajat vastaavista asuntokunnista/perheistä Helsingissä, %

Erityyppisten tuensaajatalouksien osuudet kaikista helsinkiläisistä perustoimeentulotukea saavista kotitalouksista, %

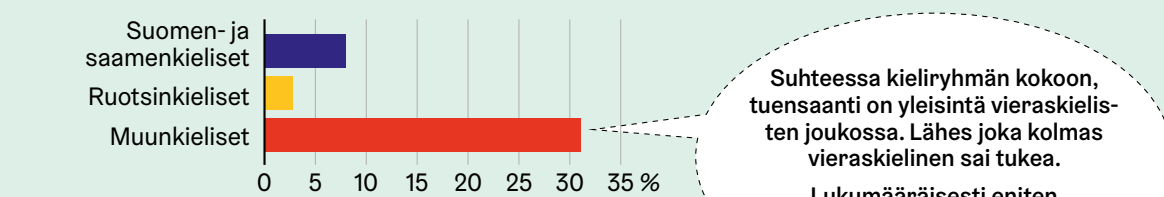

Perhetyyppi/asuntokunta:

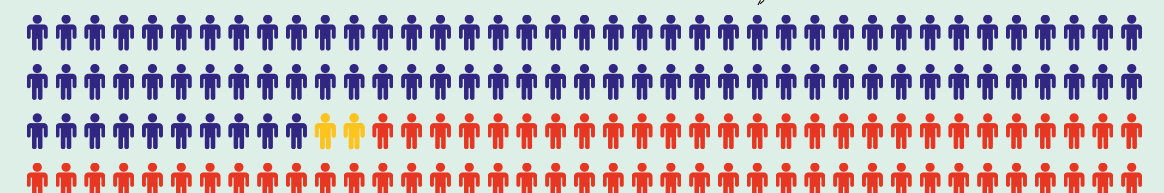
■ Yksinasuva mies ■ Yksinasuva nainen ■ Pari, ei lapsia ■ Yksinhuoltaja, nainen
 ■ Yksinhuoltaja, mies ■ Pari ja lapsia

Lähde: Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala ja Kela.

2 c) Perustoimeentulotuen saajat vastaavasta kieliryhmästä Helsingissä, %

Erikielisten tuensaajien osuudet kaikista helsinkiläisistä perustoimeentulotuen saajista, %

Kieliryhmä:

■ Suomi ja saame ■ Ruotsi ■ Muu

Lähde: Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala ja Kela.

Perustoimeentulotukea saatiin keskimäärin seitsemän kuukauden ajan

Perustoimeentulotuki on tarkoitettu ja mitoitettu tilapäiseksi syyperusteisen sosiaaliturvan ja asumistuen täydentäjäksi, joka auttaa ihmisen yli yllättävää ja erityisestä tilanteesta. Osalle tuen tarve onkin tilapäistä, vain kuukauden tai parin kestävä ohimenevä poikkeustilanne. Helsingiläisistä toimeentulotukea saaneista kotitalouksista 28 prosenttia (ja tuen piirissä olleista henkilöistä 30 prosenttia) sai vuoden 2017 aikana tukea enintään kolmen kuukauden ajan. Lyhytaikainen tuen saanti oli keskimääräistä yleisempää lapsettomien pariskuntien, 18–29-vuotiaiden ja ikääntyneiden kohdalla.

TUEN KESTON tarkastelu kalenterivuotta kohden ei kerro koko totuutta tuen kestosta, sillä tuen maksaminen on voinut alkaa jo edellisen vuoden puolella ja vas-

taavasti jatkua seuraavan vuoden puolelle. Osa lyhytaikaista tukea saaneista on siis todellisuudessa voinut saada tukea myös edellisen tai seuraavan vuoden aikana. Vuosiseurannassa voidaan kuitenkin havaita, että esimerkiksi lapsettomien pariskuntien kohdalla lyhytaikaisen tuen saaminen on pidemmälläkin aikavälillä ollut yleisempää kuin esimerkiksi yksin asuvilla⁴. Tuen kesto kalenterivuotta kohden on varuuskannasta huolimatta varsin hyvä seurantamittari.

YHÄ USEAMMALLE toimeentulotuesta on tullut lähes pysyvä tulonlähde. Helsingissä perustoimeentulotuen kesto oli vuon-

4) Vuosien 2013–2016 aikana toimeentulotukea saaneista lapsettomista pariskunnista 37–39 prosenttia sai tukea enintään kolmen kuukauden ajan. Vastaavasti yksinasuvilla lyhytaikaisen tuen saajien osuus vaihteli 28–30 prosentin välillä. (Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimialan vuositilastot.)

na 2017 keskimäärin seitsemän kuukautta. Keston suhteen painopiste on siis pidempiaikaisen tuen puolella. Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneeksi määritellään yleensä henkilöt, jotka ovat tarkasteluvuoden aikana saaneet toimeentulotukea vähintään 10 kuukauden ajan. Näin toimeentulotuen pitkäaikaisen käytön määrittelee mm. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (ks. esim. SVT, Toimeentulotuki 2017). Helsingiläisistä perustoimeentulotukea saaneista kotitalouksista 39 prosenttia (ja tukea saaneeseen kotitalouteen kuuluvista henkilöistä 37 prosenttia) sai tukea vähintään 10 kuukauden ajan. Keskimääräistä suurempi pitkäaikaista tukea saaneiden osuus oli lapsiperheiden ja 30–64-vuotiaiden joukossa. Ikääntyneistä tuensaajista pitkäaikaista tukea sai noin joka viides, mikä oli selvästi vähemmän kuin muissa ikäryhmissä.

Vuoden poikkileikkaustiedoilla ei saada näkyviin sitä ongelmaa, että osalla ihmisistä toimeentulotuen tarve jatkuu vuodesta toiseen. Esimerkiksi tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin vuosina 2008–2010 toimeentulotuen asiakkaana olleita helsinkiläisiä, havaittiin, että lähes 30 prosentille vuosina 2008–2010 toimeentulotuen asiakkaana olleista yksin asuneista miehistä oli kertynyt vähintään 10 vuotta toimeentulotukikuukausia (ks. Haataja 2013, 36). Toimeentulotuen pidempiaikaisen tarpeen yleisyyteen viittaavat myös tulokset tilastotarkastelusta, jossa katsottiin, mikä verran helsinkiläisistä vuoden 2016 aikana perustoimeentulotukea saaneista oli saanut tukea myös edellisten vuosien aikana⁵: vuonna 2015 tästä ryhmästä sai perustoimeentulotukea 74 prosenttia, vuonna 2014 noin 62 pro-

5) Tehdyssä tilastotarkastelussa huomioitiin henkilöt, jotka olivat tarkasteluvuoden aikana saaneet perustoimeentulotukea edes yhden kuukauden ajan.

senttia ja viisi vuotta aiemminkin vuonna 2010 tukea oli saanut heistä peräti lähes 40 prosenttia (Helsingin kaupunki 2018).

PITKÄAIKAISESTI TOIMEENTULOTUKEA saaneiden osuus on yksi keskeisistä huono-osaisuuden indikaattoreista. Paitsi, että se kertoo pienituloisuudesta, indikoii se myös laajemmista hyvinvointivaajeista. Monilla pitkäaikaisen tuen saajilla ongelmat eivät rajaudu taloudelliseen huono-osaisuuteen vaan tilannetta hankaloittavat esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmat. On arvioitu, että toimeentulotuen hakijoista 20–40 prosenttia tarvitsee toimeentulotuen lisäksi myös sosiaalityön tukea ja palveluja (Hyttönen 2018; myös Ahola & Hiilamo 2013).

Tuen piirissä olleista aikuisista yli 70 prosenttia työttömiä

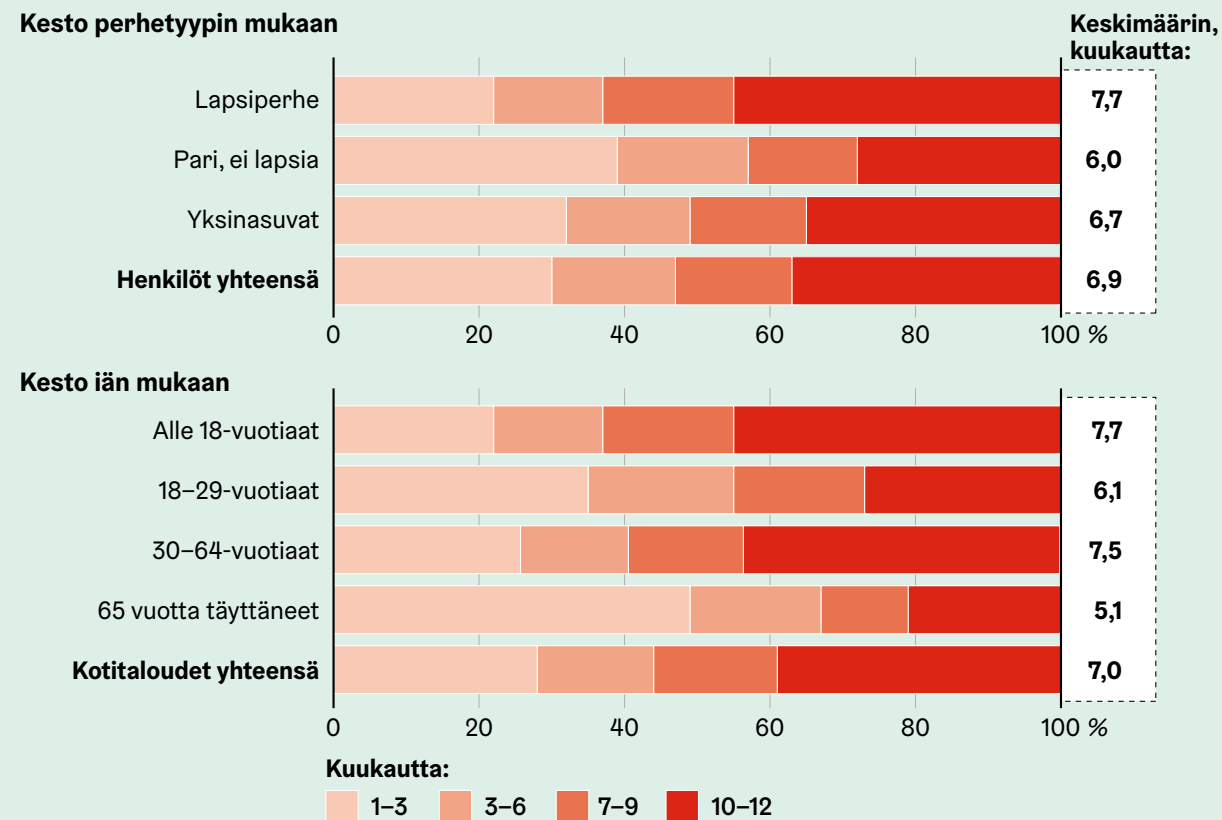
Kun perustoimeentulotukea saaneeseen kotitalouteen kuulunutta aikuis-

väestöä tarkastellaan pääasiallisen toiminnan mukaan⁶, näyttäytyy perustoimeentulotuki erityisesti työttömien toimeentuloa korjaavana etuutena. Marraskuussa 2017 helsinkiläisistä perustoimeentulotuen piirissä olleista 18 vuotta täyttäneistä 72 prosenttia oli työttömiä. Tilanne on sama koko maassa. Koko Suomessa työttömien osuus oli 73 prosenttia. Kuudessa suurimmassa kaupungissa työttömien osuus vaihteli Vantaan 70 prosentista Oulun 76 prosenttiin. Pääkaupunkiseudun kunnat erosivat koko maan keskiarvosta ja muista kuutoskaupungeista siinä, että niissä työllisten ja eläkeläisten osuus oli hieman keskimääräistä korkeampi. Espoossa ja Vantaalla, missä lapsiperheiden osuus väestöstä on muita suurempi, myös pienten lasten vanhempien osuus tuensaajista oli hieman muita suurempi.

6) Tieto pääasiallisesta toiminnasta on marraskuun poikkileikkaustieto ja perustuu Kelan rekisteritietoihin.

KUVIO 3.

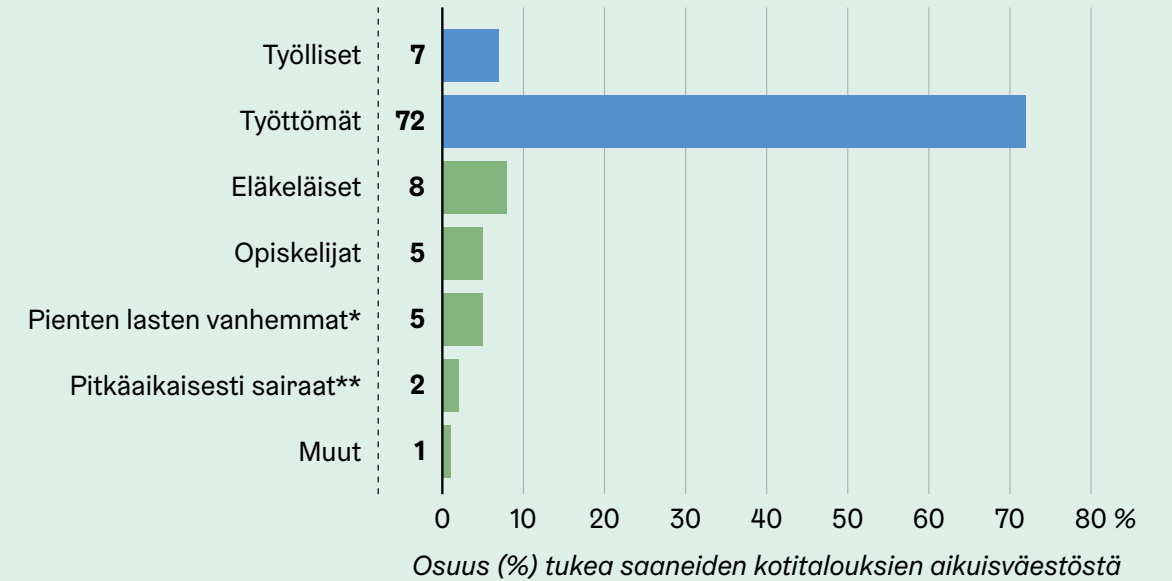
Perustoimeentulotuen kesto kuukausina perhetyypin ja iän mukaan vuonna 2017.

Lähde: Helsingin sosiaali- ja terveystoimiala ja Kela.

KUVIO 4.

Kelan maksamaa perustoimeentulotukea saaneeseen kotitalouteen kuuluneet 18 vuotta täyttäneet helsinkiläiset pääasiallisen toiminnan mukaan marraskuussa 2017 pääasiallisen toiminnan mukaan, osuutena (%) kaikista tukea saaneista.

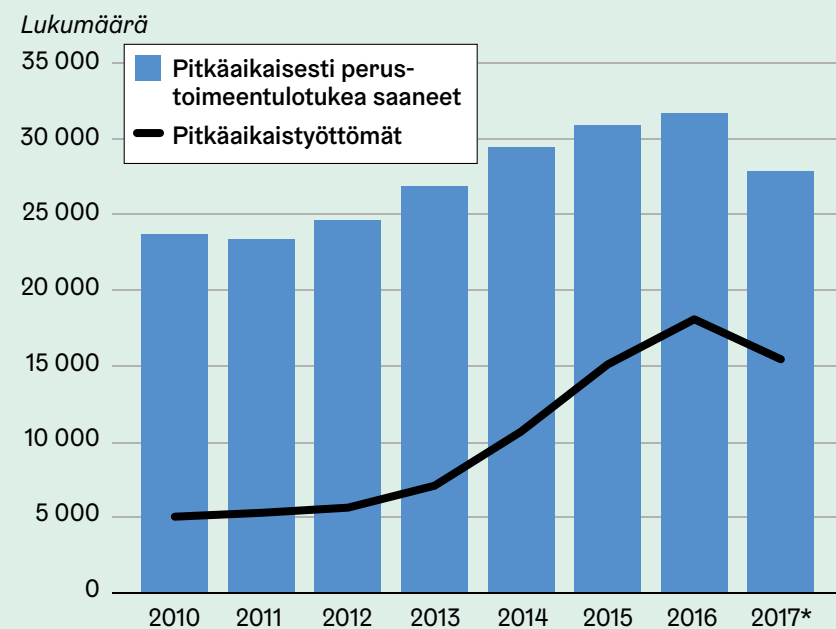
* Vanhempainpäivärahaa tai kotihoidontukea saaneet. ** Sairauspäivärahaa tai kuntoutusrahaa saaneet.
Lähde: Kela.

Koska työttömien osuus perustoimeentulotuen saajien joukossa on niin suuri, vaikuttavat yleisen työllisyystilanteen ja työttömien lukumäärän muutokset toimeentulotuen saajien lukumäärän. Kuviossa 5 on verrattu pitkäaikaista perustoimeentulotukea saaneiden ja pitkäaikaistyöttömien lukumääriä toisiinsa vuosina 2010–2017. Samaan

aikaan kun pitkäaikaistyöttömien lukumäärä on kasvanut, on myös pitkäaikaisesti perustoimeentulotukea saaneiden lukumäärä kasvanut. Vastaavasti työllisyystilanteen parantuessa pitkäaikaisesti perustoimeentulotukea saaneiden lukumäärä on laskenut.

KUVIO 5.

Perustoimeentukea vuoden 2017 vähintään 10 kuukautta saaneiden lukumäärä ja pitkäaikaistyöttömien lukumäärä/kk (vuoden keskiarvo) vuosina 2010–2017.

* Toimeentulotuen myöntäminen ja maksatus siirtyivät vuoden 2017 alussa kunnilta Kelalle.
Lähde: Perustoimeentulotuki: Vuodet 2008–2016 Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala; vuosi 2017 Kela ja Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala. Pitkäaikaistyöttömyys: Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilastot

Vaikka sosiaaliturvajärjestelmän näkökulmasta toimeentulotuki tarjoaa viimesijaisen toimeentulon turvan, käytännössä osa ihmisistä putoaa tämänkin turvan verkkojen läpi.

VAIKKA PERUSTOIMEENTULOTUEN saaja olisi työtön Kelan rekisterin pääasiallista toimintaa kuvaavan tiedon mukaan, hän ei kuitenkaan välttämättä saa työttömyysetuutta. Esimerkiksi marraskuussa 2017 perustoimeentulotukea saaneista helsinkiläisistä kotitalouksista vain hieman yli 40 prosentilla pääasiallinen tulonlähde oli työttömyysetuus. Perustoimeentulotuen saajien joukossa on paljon tulottomia kotitalouksia.

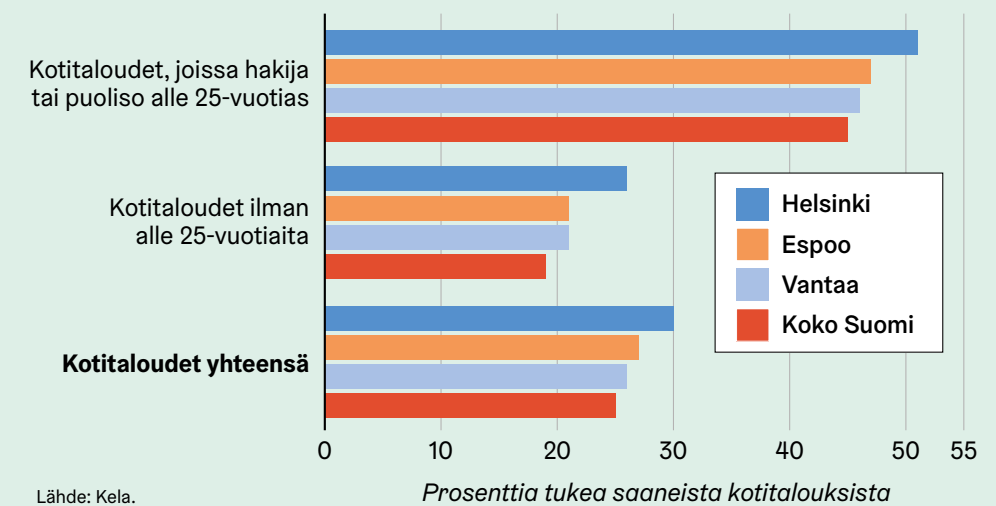
Tulottomuus yleistä erityisesti nuorilla

Jos kotitaloudella ei ole lainkaan veronalaisia tuloja tai sen tulot koostuvat pelkästään verottomista etuuksista kuten asumistuesta, lapsilisästä, elatustuesta tai toimeentulotuesta, kotitalous katsotaan tulottomaksi (ks. esim. Korpela 2017). Edellä kuvatulla määritelmällä tulottomia perustoimeentulotukea saa-

neita kotitalouksia oli Helsingissä marraskuussa 2017 noin 8 000, eli noin 30 prosenttia Kelan myöntämää perustoimeentulotukea saaneista helsinkiläiskotitalouksista. Tulottomuus oli yleistä erityisesti nuorilla. Perustoimeentulotukea saaneista kotitalouksista, joissa hakija tai puoliso oli alle 25-vuotias, yli puolet oli tulottomia.

KUVIO 6.

Tulottomien osuus Kelan maksamaa perustoimeentulotukea saaneista kotitalouksista marraskuussa 2017.

Lähde: Kela.

Perustoimeentulotuesta lähes puolet kohdentuu asumismenoihin

Kelan perustoimeentulotuen tilainnissa on arvioitu, miten perustoimeentulotuki kohdentuu kotitalouden erilaisiin menoihin (perusosa, terveydenhoitomenot, asumismenot, muut menot). Arvioinnin lähtökohdaksi on, että kotitalouden tuloista asumistuki on tarkoitettu asumisen menoihin ja muut tulot kohdennetaan ensisijaisesti lasken-

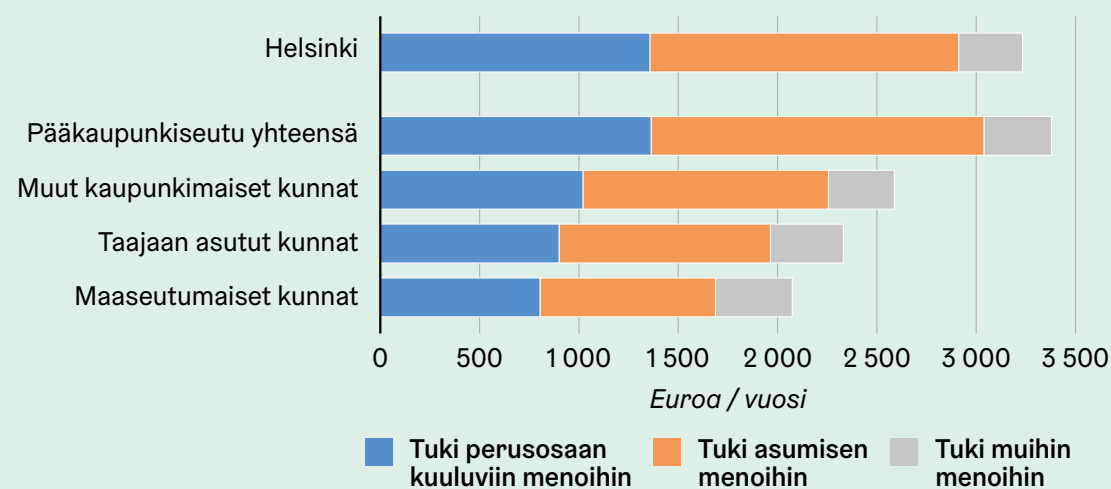
TULOTTOMIEN SUURTA osuutta niin nuorten kuin muidenkin kohdalla selittää ennen kaikkea työttömyysturvan odotusaika ja siihen liittyvät karenssit (Raittila ym. 2018; Korpela 2017; Liimatainen 2015). Kelan rekisteriselvityksen mukaan tulottomista perustoimeentulotukea saaneista nuorista yli puolella oli työttömyysturvan estävä työvoimapolitiin lausunto (Raittila ym. 2018, 32). Tulottomuuden taustalla on myös muita syitä kuten esimerkiksi päihteiden käyt-

töä ja asunnottomuutta. Espoossa tehdyn selvityksen mukaan monilla työttömyysturvan estävän lausunnon saaneilla tulottomilla toimeentulotuen asiakkaila nimenomaan päihde- ja mielenterveysongelmat olivat työllistymisen sekä koulutukseen ja työkokeiluun osallistumisen esteenä (Liimatainen 2015). Tulottomien osuus perustoimeentulotukea saaneista on Helsingissä hieman suurempi kuin koko maassa tai pääkaupunkiseudun muissa kunnissa.

nallisen perusosan menoihin, ja tämän jälkeen tasaisesti muihin jäljelle jääneisiin menoihin. Kelan vuoden 2017 aikana maksamasta perustoimeentulotuesta lähes puolet on kohdentunut asumisen kustannuksiin niin Helsingissä kuin koko maassa keskimäärin. Kuviossa 7 on verrattu Helsinkiä ja pääkaupunkiseutua muihin kaupunkimaisiin kuntiin sekä taajaan asuttuihin että maaseutumaisiin kuntiin. Kuviosta nähdään, että

vaikka asumiseen on kohdentunut perusosaa ja muita menoja enemmän toimeentulotukea kaikissa kuntaluokissa, pääkaupunkiseudulla on vuositasolla maksettu kotitalouksien asumismenoja perustoimeentulotuesta lähes kaksinkertaisella euromäärällä maaseutumaisiin kuntiin verrattuna. (Kela 2018)

Keskimääräinen Kelan kotitalouksille maksama perustoimeentulotuki vuonna 2017, €/kotitalous/vuosi ⁷

¹ Tarkastelussa ei ole mukana kuntien Kela-siirron siirtymäaikana 1.1.–31.3.2017 maksama perustoimeentulotuki.
Lähde: Kela, Tilasto- ja tietovarastoryhmä.

Toimeentulotuen käyttö kertoo köyhyydestä, mutta vain osan tarinasta

Perusturvan riittävyttä vuosina 2011–2015 arvioinut työryhmä toteaa arviointiraportissaan, että perusturvan varassa olevien asumiskustannusten jälkeiset käytettävissä olevat tulot eivät riitä kattamaan viitebudjetin⁷ mukaista kohtuullista minimikulutusta eläkkeensaajia lukuun ottamatta (Moisio ym. 2016; THL 2015). Pienituloisten eläkeläistenkin kohdalla toimeentulo vaarantuu herkästi muun muassa terveydentilan heikentyessä (esim. Ahonen ym. 2018). Viimesijaisen turvaverkon eli toimeentulotuen varaan joutuu heterogeeninen joukko ihmisiä, osa tilapäisesti, mutta liian moni pidemmäksi aikaa.

PERUSTOIMEENTULOTUEN SAAJAT ovat taloudellisesti heikossa asemassa olevia ihmisiä. Tämän ryhmän lukumäärän ja

sen väestöosuuden seuraaminen sekä ryhmän tarkastelu demografisten ja muiden hyvinvointiin liittyvien taustatekijöiden mukaan on siksi tärkeää. Erityisesti perustoimeentulotuen pitkäaikainen käyttö kertoo köyhyydestä. Lukuja tulkittaessa täytyy kuitenkin muistaa, että perustoimeentulotuen käyttö on vain yksi näkökulma köyhyyteen.

VAIKKA SOSIAALITURVAJÄRJESTELMÄN näkökulmasta toimeentulotuki tarjoaa viimesijaisen toimeentulon turvan, käytännössä osa ihmisistä putoaa tämänkin turvaverkon läpi. Tästä kertovat esimerkiksi kaupunkien kaduilla kiemurtelevat leipäjonot, joissa jonottavista monet ovat toimeentulotuensaajia, mutta joukossa on myös hyvin pienituloisia ihmisiä, jotka eivät ole edes hakeneet toimeentulotukea (Ohisalo ja Saari 2014). Toimeentulotuen alikäyttöä on selitetty muun muassa heikentyneellä toimintakyvyllä, etuuksiin liittyvän tiedon puutteella ja haluttomuudella hakea tukea (emt.). Muun muassa vanhuuseläkeläisten arvellaan olevan toimeentulotuen alikäytön riskiryhmä.

YKSI TAVOITE perustoimeentulotuen siirtämisessä kunnilta Kelalle oli toimeentulotuen alikäytön vähentäminen. Kela-siirron jälkeen toimeentulotuen saajien määrä on kasvanut koko maassa 17 prosenttia (ks. SVT, Toimeentulotuki 2017), ja ainakin osittain kasvun taustalla nähdään alikäytön ongelman vähenemistä (Kela 2017). Alikäytön ongelman lisäksi on tärkeää kysyä, mikä on riittävä toimeentuloturvan taso: mihin ja millä perusteella vedetään raja apua tarvitsevien ja omillaan pärjäävien välille? Esimerkiksi vanhuuseläkeläisten kohdalla ongelmana on, että takuueläke nostaa tuloja juuri sen verran, että oikeutetaan perustoimeentulotukeen ei välttämättä synny, vaikka takuueläkkeen varassa elävän iäkkään toimeentulo varmasti onkin tiukalla. ■

Hanna Ahlgren-Leinvuo toimii tutkijana Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot-yksikössä.

Lähteet:

Ahola, Elina ja Heikki Hiilamo (2013). Köyhyyttä Helsingissä. Toimeentulotuen saajat ja käyttö 2008–2010. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 127, Kelan tutkimusosasto, Helsinki.

Ahonen, Kati, Liisa-Maria Paloheimo ja Anu Polvinen (2018). Eläkeläisten toimeentulokokemukset vuonna 2017. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 3/2018. Osoitteessa <https://www.etk.fi/wp-content/uploads/Elakelaisten-toimeentulokokemukset-vuonna-2017.pdf> [Viitattu 13.2.2019]

Haataja, Anita (2013). Toimeentulotuki yhden aikuisen talouksissa Helsingissä. Teoksessa Ahola, Elina ja Heikki Hiilamo (toim.). Köyhyyttä Helsingissä. Toimeentulotuen saajat ja käyttö 2008–2010. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 127, Kelan tutkimusosasto, Helsinki.

Helsingin kaupunki (2018). Perustoimeentulotuen saajat vuosilta 2010–2016 tuen keston mukaan, päähenkilöt ja osalliset. Erillinen tietopyyntö/Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala, Tilastopalvelut.

Hiekkavuo, Aino (2017). Kuuden suurimman kaupungin toimeentulotuki vuonna 2016. Kuusikkotyöryhmän julkaisusarja 5/2017. Osoitteessa https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/17_09_05_Kuusikko_toimeentulotuki_2016.pdf [Viitattu 12.2.2019]

Hytönen, Johanna (2018). Toimeentulotuen siirto Kelaan paljasti etuuden ongelmakohdat. Sosiaalivakuutus 1.6.2018, Kela. Osoitteessa <https://sosiaalivakuutus.fi/toimeentulotuen-siirto-kelaan-paljasti-etuuden-ongelmakohdat/> [Viitattu 7.1.2019]

Kela. Toimeentulotuen pikaopas. Osoitteessa <https://www.kela.fi/toimeentulotuki>. [Viitattu 5.2.2019]

Kela (2017). Perustoimeentulotuki yhdenmukaisesti koko maassa. Suomen sosiaaliturva, 10 suurta saavutusta. Kelan tutkimusblogi 21.11.2017. Osoitteessa <http://blogi.kansanelakelaitos.fi/arkisto/4277> [Viitattu 25.2.2019].

Kela (2018). Tilasto perustoimeentulotuen kohdentumisesta varsinaisiin asumismenoihin ja muihin asumiseen liittyviin menoihin Helsingissä ja koko maassa 1/2017–12/2017. Erillinen tietopyyntö/Kelan tilasto- ja tietovarastoryhmä.

Korpela, Tuija (2017). ”Tulottomien” kotitalouksien määrä kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Kelan tutkimusblogi 14.12.2017. Osoitteessa <http://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/4341> [Viitattu 21.1.2019]

Laki toimeentulotuesta 1412/1997. Osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412#L2P13> [Viitattu 21.1.2019]

Lehtinen, Anna-Riitta, Johanna Varjonen, Anu Raijas, Kristiina Aalto ja Riepu Pakoma (2010). Mitä eläminen maksaa? – Kohtuullisen elämän viitebudjetit. Julkaisuja 4/2010, Kuluttajatutkimuskeskus. Osoitteessa <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/152360> [Viitattu 13.2.2019]

Liimatainen, Sanni (2015). Tulottomat miehet ja naiset toimeentulotuen asiakkaina. Opinnäytetyö, Diakoniammattikorkealoulu. Osoitteessa <https://www.theseus.fi/handle/10024/90005> [Viitattu 31.1.2019]

Moisio, Pasi, Susanna Mukkila, Ilari Ilmakunnas, Lauri Mäkinen ja Paula Saikkonen (2016). Perusturvan riittävyys ja köyhyys. Tutkimuksesta tiiviisti 23, lokakuu 2016, THL. Osoitteessa <http://www.iulkari.fi/handle/10024/131346> [Viitattu 21.1.2019]

Ohisalo, Maria ja Juho Saari (2014). Kuka seisoo leipäjonossa? Kunnallissalan kehittämissäätiö, Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 83.

Perustuslaki 1999/731. Suomen perustuslaki. Osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> [Viitattu 21.1.2019]

Raittila, Simo, Tuija Korpela, Minna Ylikännö, Markku Laatu, Hanna-Mari Heinonen, Signe Jauhiainen ja Tuula Helne (2018). Nuoret ja perustoimeentulotuen saanti. Rekisteriselvitys. Kelan tutkimus, Työpapereita 128/2018. Osoitteessa <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/236234/Tyopapereita138.pdf?sequence=3&isAllowed=y> [Viitattu 1.2.2019]

Saari, Juho (2019). Hyvinvointivaltio eriarvoistuneessa yhteiskunnassa. Toimihankkeen selvityshenkilön raportti 30.1.2019. Osoitteessa <https://vnk.fi/toimi> [Viitattu 8.2.2019]

Suomen virallinen tilasto (SVT). Asunnot ja asuinolot [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-6745. Helsinki: Tilastokeskus. Osoitteessa <http://www.stat.fi/til/asas/index.html> [Viitattu: 25.2.2019].

Suomen virallinen tilasto (SVT). Perheet [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-3215. Helsinki: Tilastokeskus. Osoitteessa <http://www.stat.fi/til/perh/kas.html> [Viitattu: 25.2.2019].

Suomen virallinen tilasto (SVT). Toimeentulotuki 2017 [verkkojulkaisu]. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Osoitteessa http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137501/Tr01_19.pdf?sequence=5&isAllowed=y [Viitattu: 14.2.2019].

THL (2015). Perusturvan riittävyden arviointiraportti 2011–2015. Perusturvan riittävyden II arviointiryhmä. Työpapereita 1/2015. Osoitteessa http://www.iulkari.fi/_bitstream/handle/10024/125703/TY%c3%96%2015%2001%20web%2006032015.pdf?sequen. [Viitattu 14.1.2019]

Maahanmuuttaja- taustaiset ehdokkaat Helsingin vuoden 2017 kuntavaaleissa: ääniharavia vai nimiä listoilla?

Puolueet kiinnittävät nykyään yhä enemmän huomiota maahanmuuttajaäänestäjiin ja ovat asettaneet aktiivisesti maahanmuuttajataustaisia henkilöitä myös ehdolle vaaleissa. Toistaiseksi näiden ehdokkaiden menestystä ja merkitystä puolueilleen ei ole juurikaan tutkittu. Vuoden 2017 kuntavaaleissa Helsingissä ehdolla olleista reilusta tuhannesta henkilöstä 55 oli maahanmuuttajaehdokkaita. Tässä artikkelissa peilataan maahanmuuttajaehdokkaista kantaväestön ehdokkaksiin ja valituiksi tulleisiin ehdokkaksiin muun muassa iän ja vaalikoneaktiivisuuden mukaan, ja lisäksi kartoitetaan maahanmuuttajaehdokkaiden vaalimenestystä eri äänestysalueilla sekä puolueittain.

● VEIKKO ISOTALO

Taustaa

Maahanmuuttajataustaisten ehdokkaiden tutkimus on jäänyt Suomessa vielä vähälle huomiolle. Tämä ei kuitenkaan poikkea kansainvälisestä tilanteesta, sillä myöskin eurooppalaista tutkimustietoa maahanmuuttajien poliittisesta osallistumisesta on toistaiseksi vielä vähän (Bloemraad ja Schönwälder 2013, 567). Yhdysvalloissa vähemmistöjen suhdetta politiikkaan on tutkittu jo pidempään näiden muodostaessa vaalituloksen kannalta merkittäviä äänestysdemografioita (katso esim. Rocha ym. 2010; Dawson 1994). Keskeisenä kansainvälisenä tutkimusintressinä on ollut maahanmuuttajien pääsääntöisesti matalan äänestysaktiivisuuden selittäminen sekä heidän poliittisen aliedustuksensa syiden tunnistaminen (katso esim. Bird ym. 2011; Dancygier ym. 2015; Pirkkalainen ym. 2016). Matalasta äänestysaktiivisuudesta ja poliittis-

ta aliedustuksesta on syntynyt käsitys maahanmuuttajien poliittisesta passiivisuudesta, mikä on Martiniellon (2005) mukaan ongelmallinen näkemys, koska se ei ota huomioon, että maahanmuuttajat osallistuvat usein poliittiseen toimintaan esimerkiksi ammattiliittojen ja järjestöjen kautta tai kanavoivat poliittisen toimintansa lähtömaan asioihin.

PUOLUEET OVAT alkaneet viime vuonna nähdä maahanmuuttajaäänestäjiä myös Suomessa poliittisena voimavarana. Ulkomaalaistaustaiset muodostavat monissa Pohjoismaiden suurkaupungeissa ison osan väestöstä, noin kolmasosa on ulkomaalaistaustaisia Tukholmassa, Göteborgissa ja Osllossa, kun Helsingin vastaava osuus on noin 15 prosenttia (Helsingin... 2017a). Saa-dakseen osan maahanmuuttajien äänistä puolueet ovat asettaneet listoilleen

maahanmuuttajataustaisia ehdokkaita, joiden avulla vähemmistöjä on saatu aktivoitua äänestämään kyseisiä puolueita (Bloemraad ja Schönwälder 2013, 565). Yhdysvalloista onkin empiristä näyttöä siitä, että kun vähemmistöjen edustus on kasvanut poliittisissa päätöksentekokelemissä, on myös äänestysaktiivisuus noussut afroamerikkalaisten ja latinoiden keskuudessa jopa 10–40 prosenttiyksikköä (Rocha ym. 2010). Maahanmuuttajaehdokkaista nimittämällä puolueille voikin taten tarjoutua mahdollisuuksia saada uusia äänestäjiä. Zapata-Barrero (2017, 771, 776) on kuitenkin esittänyt, että puolueiden motivaatio ottaa maahanmuuttajat osaksi puolueen näkyvää toimintaa tapahtuu kuitenkin aina puolueiden hyöty-haitta-analyyysin jälkeen ja vain tapauksissa, joissa laskelmoidut hyödyt ylittävät mahdolliset haitat.

SUOMESSA ON tehty muutamia kansallisen tason tutkimuksia maahanmuuttajien poliittisesta osallistumisesta. Wass ja Weide (2015) ovat tutkineet maahanmuuttajataustaisten äänestämistä vuoden 2012 yksilötason rekisteriaineistoilla, kun taas Sipinen ja Wass (2018) ovat kartoittaneet maahanmuuttajataustaisten ehdokkaiden deskriptiivisiä ominaisuuksia ja asenteita vuoden 2017 kuntavaalien ehdokaskyselyllä. Suomen kontekstiin keskittyvistä tutkimuksista kuitenkin puuttuu syvällisempi analyysi maahanmuuttajaehdokkaista ja -äänestäjistä. Emme nimittäin tiedä, mitä puolueita tai ehdokkaita maahanmuuttajaäänestäjät äänestävät tai kuinka paljon heidän puoluevalintansa muistuttaa

kantasuomalaisten äänestyskäyttäytymistä koulutusasteen, iän ja sukupuoli-jakojen suhteen. Myöskään ei ole tietoa, mitkä mekanismit (esimerkiksi sosiaalinen pääoma tai etninen tausta) vaikuttavat ensisijaisesti maahanmuuttajien äänestyspäätökseen Suomessa tai paikallisesti. Maahanmuuttajaehdokkaiden vaalimenestystä ei ole aiemmin tarkasteltu paikallisesti eikä heidän merkitystä puolueilleen ole aiemmin arvioitu. Oma tutkimuksen (ks. myös Isotalo 2018) pyrkii paikkaamaan tutkimusaukoja maahanmuuttajaehdokkaiden menestyksen ja merkityksen osalta. Tässä artikkelissa käsitellään seuraavia tutkimuskysymyksiä:

- Minkälaisia demografisia ja kampanjointiin liittyviä eroja on havaittavissa maahanmuuttajataustaisten ehdokkaiden, kantaväestön kuuluvien ehdokkaiden ja valituksi tulleiden välillä?
- Mille alueille maahanmuuttajataustaisten ehdokkaiden ja heidän puolueidensa vaalimenestys on keskittynyt?

Aineisto ja menetelmät

Tutkimukseni aineistona hyödynsin Helsingin kaupungin tilastoaineistoja (ks. Helsinki Region Infoshare 2017), oikeusministeriön tulos- ja ehdokkaiden tausta-aineistoja (2017) sekä Ylen (23.3.2017) ja Helsingin Sanomien (28.3.2017) vaalikoneita. Maahanmuuttajataustaiset ehdokkaat tunnistettiin oikeusministeriön tausta-aineiston ehdokkaan äidinkielen perusteella. Ehdokkaat, joiden äidinkieli oli muu kuin suomi, ruotsi tai saame, luokiteltiin maahanmuuttajataustaisiksi (ehdokkaista voidaan täten myös käyttää nimitystä vieraskieliset ehdokkaat; käytän tässä maahanmuuttajataustaisista ehdokkaista lyhennelmää maahanmuuttajaehdokkaat). Maahanmuuttajaehdokkaat voidaan myös tunnistaa muilla tavoin, esimerkiksi vanhempien synnyinmaan perusteella, mutta tämä tieto ei ollut julkisesti saatavilla ja näin päädyin käyttämään äidinkielitietoa ehdokkaiden luokittamiseen. Ehdokkaiden asenteita ja taustoja kartoitettiin oikeusministeriön tausta-aineiston ja ehdokkaiden vaalikoneisiin antamien vastausten perusteella.

VAALIEN TULOSAINEISTOT ladattiin äänestysaluetasoisina, minkä jälkeen äänestysalueet sovitettiin Helsingin kaupungin osa-aluejaon kanssa yhteneväisiksi yhdistelemällä äänestys- ja osa-alueita toisiinsa ja antamalla osa-alueille painokertoimia. Lopullinen ehdokkaiden menestystä mittaava tutkimusaineisto koostui 106 äänestysalueesta tai useamman yhdistelmästä, joille kaikille oli sovitettu demografinen tausta-aineisto, joka sisälsi tietoja muun muassa väestön tuloista, koulutustasosta ja ikäryhmien osuuksista.

Tulokset

Maahanmuuttajaehdokkaiden tausta-analyysi

Maahanmuuttajaehdokkaiden kannatusta tarkastellaan puoluekohtaisesti ja kaikki maahanmuuttajaehdokkaat yhdistettynä. Taulukossa 1 on esitettynä maahanmuuttajaehdokkaiden tietoja puolueittain. Taulukon perusteella näemme, kuinka edustettuina maahanmuuttajaehdokkaat olivat puolueiden listoilla ja kuinka merkittävä rooli maahanmuuttajaehdokkailla oli kunkin puolueen äänimäärän kerryttämisessä.

TAULUKKO 1.

Helsingin kuntavaalien 2017 maahanmuuttajataustaisten ehdokkaiden yleistiedot puolueittain

Puolue	Lkm ^{a)}	Osuus puolueen ehdokkaista, %	Äänet yhteensä	Osuus puolueen äänistä, %	Kahden eniten ääniä saaneen maahanmuuttajaehdokkaan äänimäärät
VAS	11	8,7	2 780	7,6	1 032; 748
VIHR	9	7,1	7 435	9,5	4 858; 1 227
SDP	8	6,3	3 715	8,3	1 474; 985
KD	7	5,5	201	2,2	82; 34
KOK	7	5,5	1 332	1,4	498; 228
PS	5	3,9	353	1,6	94; 75
RKP	3	3,6	1 542	8,1	999; 454
FP	2	8,3	350	7,1	279; 71
KESK	2	2,3	130	1,4	105; 25
SKP	1	1,9	14	0,5	14; –
Kaikki^{b)}	55	5,1	17 852	5,5	4 858; 1 474

a) Maahanmuuttajataustaisten ehdokkaiden lukumäärä

b) Maahanmuuttajataustaiset ehdokkaat kaikista puolueista verrattuna kaikkiin ehdokkaisiin ja kaikkiin annettuihin ääniin

Lisäksi viimeisessä sarakkeessa on listattuna puolueen kaksi menestyneintä maahanmuuttajaehdokkaista ja heidän äänimääränsä.

KUTEN TAULUKOSTA näkyy, suurista puolueista vihreiden ja SDP:n maahanmuuttajaehdokkaat onnistuivat saamaan ääniä ylitse oman suhteellisen ehdokasuutensa. Toisin sanoen maahanmuuttajaehdokkaiden osuus puolueen kokonaisuäänimäärästä oli suurempi kuin maahanmuuttajaehdokkaiden osuus puolueen ehdokkaista. Kokoomus, keskusta ja perussuomalaiset eivät menestyneet yhtä hyvin tällä mittarilla. Äänien lukumäärien perusteella vihreät, SDP ja vasemmistoliitto olivat menestyksekkäimmät maahanmuuttajia nimittäneet puolueet. Vihreiden maahanmuuttajaehdokkaiden menestys rakentui pitkälti yhden ehdokkaan varaan, joka oli yli 4 800 äänellään vaalien merkittävin maahanmuuttajataustainen ääniharava. Taulukon ulkopuolelta voidaan mainita, että vuoden 2017 kuntavaaleissa valittuja maahanmuuttajataustaisia ehdokkaita oli kuusi kappaletta, mutta tästä luvusta ei voida suoraan päätellä, onko maahan-

muuttajaehdokkaiden osuus valtuustossa kasvanut, koska äidinkielitietoa sisältävää vertailuaineistoa vuodelta 2012 ei ole saatavilla.

TAULUKOSSA 2 on listattu maahanmuuttajaehdokkaiden, kantaväestön kuuluvien ehdokkaiden eli natiivien sekä valittujen ehdokkaiden jakautumista muun muassa iän, sukupuolen ja vaalikoneisiin vastaamisen suhteen. Taulukosta voidaan huomata, kuinka maahanmuuttajaehdokkaiden ikäjakauma on painottunut natiiviehdokkaita nuorempiin ikäryhmiin. Vain 7 prosenttia maahanmuuttajataustaisista ehdokkaista oli yli 60-vuotiaita, kun vastaava luku on kantaväestön ehdokkailla 21 % ja valituksi tulleilla 19 %. On kuitenkin huomattava, että valtaosa maahanmuuttajaehdokkaista kuului 45–59-vuotiaiden ikäryhmään, kun taas valituista ja natiiveista valtaosa ehdokkaista oli 30–44-vuotiaita. Ehdokkaiden ikäryhmien perusteella voidaan todeta, että maahanmuuttajataustaiset ehdokkaat ovat edustavia oman viiteryhmänsä suhteen, sillä Helsingin ulkomaalaistaustainen väestö on kantaväestöä nuorempaa (Helsingin... 2017b).

SUKUPUOLIJAJON SUHTEEN on havaittavissa vain pieniä eroja ryhmien välillä. Maahanmuuttajaehdokkaista yli puolet (51 %) oli naisia, ja tämä luku on pari prosenttiyksikköä suurempi kuin valituilla ehdokkailla, sekä viisi prosenttiyksikköä suurempi kuin natiiviehdokkailla.

EHDOKKAIDEN POLIITTISESTA toiminnasta ennen vaaleja voidaan huomata, että maahanmuuttajaehdokkaista yli puolet oli ollut ehdolla vuoden 2012 kuntavaaleissa. Luku on 10 prosenttiyksikköä suurempi kuin kantaväestön ehdokkailta. Valituista ehdokkaista vain 26 % oli tullut valituksi ilman vuoden 2012 vaalien ehdokkuutta. Viime vaalien ehdokkuustieto saatiin 2017 vaaliaineistossa ilmoitetusta vertailuvaalin äänimäärästä. Jos ehdokkaan äänimäärä oli vertailuvaalissa nolla, niin ehdokas luokiteltiin uudeksi ehdokkaaksi. Tämä on realistinen oletus, sillä pienin ehdokkaan saama äänimäärä Helsingissä 2017 oli kaksi ääntä. Taulukosta 2 nähdään myös, että alle puolet valituista ehdokkaista oli istuvia kaupunginvaltuutettuja. Prosentuaalisesti maahanmuuttajaehdokkaissa oli eniten sitoutumattomia ehdokkaita

TAULUKKO 2.

Helsingin kuntavaalien 2017 kaikki ehdokkaat eri taustatietojen mukaan, osuus (%) ehdokkaista.

	Maahanmuuttajataustaiset (n = 55)	Natiivit (n = 1 029)	Valitut (n = 85)
Ikä, vuotta			
18–29	18	15	11
30–44	35	35	49
45–59	40	29	21
60+	7	21	19
Sukupuoli			
Nainen	51	46	49
Vaaleja edeltävä poliittinen toiminta			
Ehdokkaana 2012	53	43	74
Kaupunginvaltuutettu	5	6	49
Kansanedustaja	4	1	16
Suhde puolueeseen			
Sitoutumaton	11	6	3
Vastasi vaalikoneeseen			
Yle	60	80	94
HS	62	79	98

(11 %), mutta määrällisesti kyse on vain kuudesta ehdokkaasta. Vain kolme sioutumatonta ehdokasta tuli valituksi Helsingin kaupunginvaltuustoon.

TAULUKON VIIMEISILTÄ riveiltä nähdään, että Ylen ja Helsingin Sanomien vaalikoneisiin vastasi vain noin 60 % maahanmuuttajaehdokkaista. Tämä on 20 prosenttiyksikköä vähemmän kuin naativiehdokkailla ja yli 30 prosenttiyksikköä vähemmän kuin valituilla ehdokkailla. Tulos herättää kysymyksiä, miksi maahanmuuttajaehdokkaiden vaalikonevastausprosentti on näin alhainen. Ovatko matalasta vastausprosentista vastuussa tiettyjen puolueiden ehdokkaat, tai onko vaalikoneprofiilin tekemisellä ylipääntään merkitystä ehdokkaiden kannatukselle? Jatkoanalyysini aiheesta toi ilmi, että etenkin maahanmuuttajaehdokkaat kristillisdemokraateista, kokoomuksesta ja perussuomalaisista jättivät vaalikoneen täyttämättä. Lisäksi puolueilla, joilla oli useampia maahanmuuttajaehdokkaita, oli vaalikoneiden vastaamatta jättäneiden kerryttämä äänimäärä pienempi kuin vaalikoneeseen vastanneilla ehdokkailla, mikä kertoo siitä, että vaalikoneen täyttäneet ehdokkaat olivat menestyksekkäämpiä. Tämä herättääkin kysymyksen, miksi maahanmuuttajaehdokkaiden vastausprosentti on kantaväestön ehdokkaita huomattavasti alhaisempi,

jos sillä vaikuttaa olevan vaikutusta ehdokkaan vaalimenestykseen. Mahdollinen selitys on, että maahanmuuttajaehdokkaiden heikommat kielelliset kyvyt tai tietotekniset taidot vaikeuttavat vastaaamista vaalikoneeseen suomen kielellä. Kyse voi olla myös ehdokkaan heikosta kampanjointimotivaatiosta. Jos hyväksytään selitys heikosta kampanjointimotivaatiosta maahanmuuttajaehdokkaiden keskuudessa, voisi mieltiä, miksi maahanmuuttajaehdokkaat ovat ylipäänsä päätyneet ehdokkaiksi. Tällöin kyse voi olla pelkästä puolueiden halusta lisätä monikulttuurisia nimiä listoilleen ilman todellista luottamusta kyseisiin ehdokkaisiin, jotta puolueet voivat vaikuttaa ulospäin suvaitsevaisilta ja näin houkuttaa maahanmuuttajien ääniä.

Maahanmuuttajaehdokkaiden alueelliset äänestystulokset

Maahanmuuttajaehdokkaiden alueellinen menestys on havainnollistettu kuviossa 1 absoluuttisten äänien lukumäärän ja alueellisten ääniosuuksien kautta. Kuvan a-paneelista nähdään, että maahanmuuttajaehdokkaat saivat suurimmat äänimäärät (yli 400 ääntä) Töölössä ja Kontulassa. Näiden alueiden jälkeen ääniä tuli absoluuttisesti eniten Kampin, Kallion, Vuosaaren, Kannelmäen ja Myllypuron alueilla. Vähiten ääniä ker-

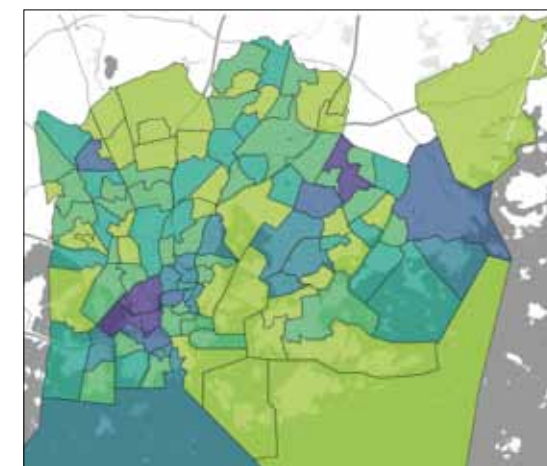
tyi harvaan asutuilla alueilla (mm. Suomenlinna), kokoomuksen ydinkannatusalueilla (mm. Lehtisaari, Kuusisaari ja Pakilat), sekä Helsingin ja Vantaan kuntarajan lähistöllä.

MAAHANMUUTTAJAEHDOKKAIDEN kannatus alueellisten ääniosuuksien mukaan mitattuna antaa erilaisen kuvan maahanmuuttajaehdokkaiden alueellisesta kannatuksesta (ks. b-paneeli). Alueellisen kannatuksen painopiste ääniosuukin mitattuna siirtyy Töölön seudulta voimakkaasti kohti Kalliota ja Itä-Helsinkiä. Maahanmuuttajaehdokkaat saivat yli 10 prosenttia äänistä Itäkeskukseen, Kurkimäen, Kallahden (Vuosaari B) ja Meri-Rastilan (Vuosaari A) äänestysalueilla. Vähäisimmät ääniosuudet maahanmuuttajaehdokkaat saivat suurin piirtein samoilla alueilla, joissa he myös saivat absoluuttisesti vähiten ääniä. Kaikista pienimmät ääniosuudet (n. 2 %) olivat Paloheinässä, Pakiloissa, Maununnivassa ja Lehti- ja Kuusisaaren alueilla. Seuraavaksi esittelen kokoomuksen, vihreiden ja vasemmistoliiton maahanmuuttajien äänisaaliita tarkemmin.

KOKOOMUKSEN JA sen maahanmuuttajaehdokkaiden ydinkannatusalueet on havainnollistettu kuviossa 2. Puoluekohtaisessa aluetarkastelussa keskitytään

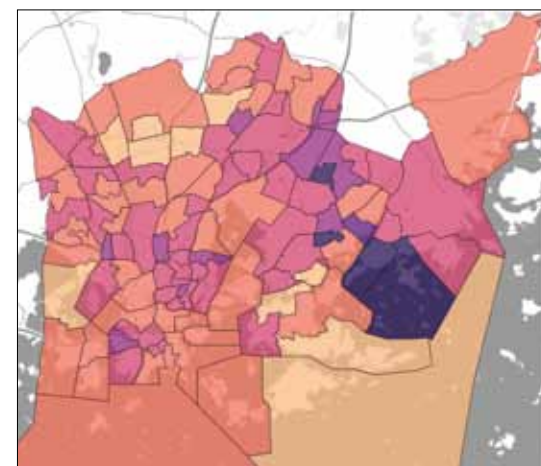
KUVIO 1. Maahanmuuttajataustaisten ehdokkaiden vaalimenestys äänestysalueittain

a) Absoluuttiset äänimäärät

Ääniä (lkm)
4 100 175 250 325 400 464

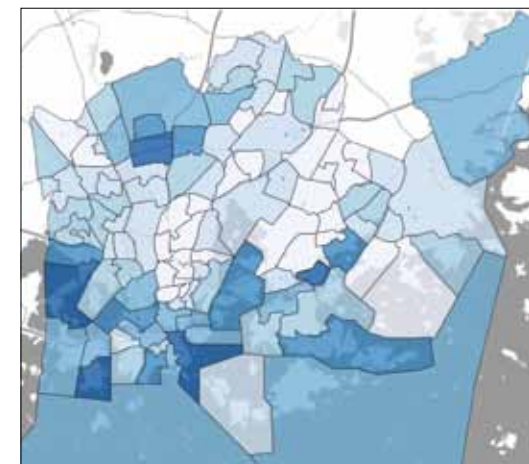
b) Alueosuudet

Osuus alueen äänistä (%)
2,1 3 5 7 9 11 13,8

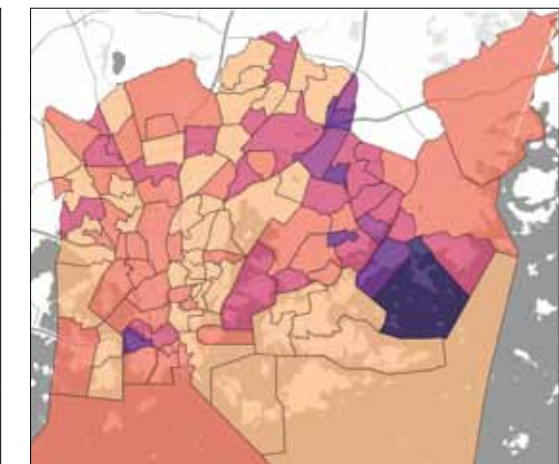
KUVIO 2. Kokoomuksen ydinkannatusalueet

a) Puoluekannatus

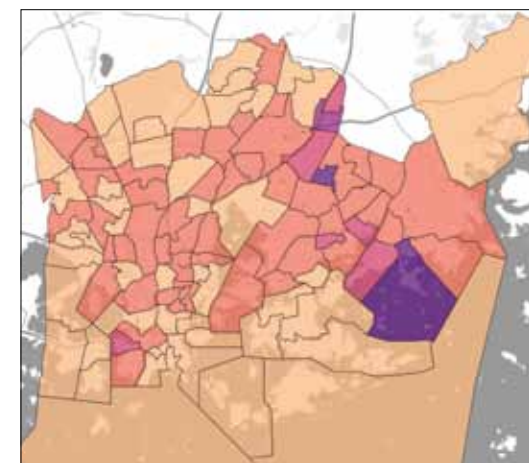
Osuus alueen äänistä (%)
11,2 20 27,5 35 42,5 50 57,5

b) Maahanmuuttajaehdokkaiden kannatus

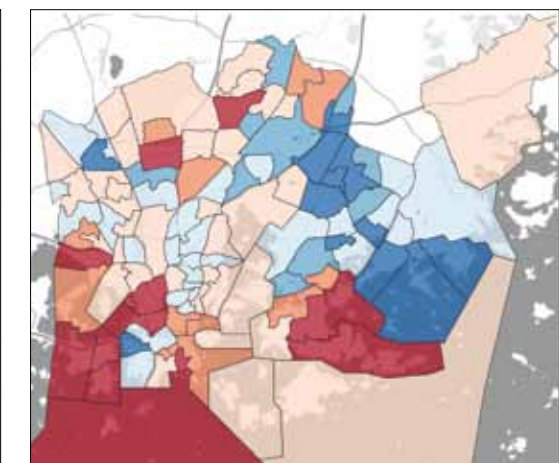
Osuus alueen äänistä (%)
0 0,25 0,5 1 1,5 2 2,5

c) Maahanmuuttajaehdokkaiden ääniosuus puolueen äänistä

Osuus oman puolueen äänistä (%)
0 1 5 9 13 17 20,7

d) Alueen merkitys puolueen maahanmuuttajaehdokkaalle vs. puolueelle

Suhdelukujen erotus (%)
-2 -1 -0,5 0 0,5 1 3,5

yksinomaan ääniosuuksiin absoluuttisten äänimäärien sijaan. Voimme nähdä, että kokoomuksen ydinkannatusalueita ovat ydinkeskustan alueiden ohella erityisesti Tammissalo (58 %), Lehtisaari, Kuusisaari ja Vanha Munkkiniemi (52 %), Vattuniemi (52 %) ja Länsi-Pakila (50 %).

KOKOOMUKSEN LISTOILLA olevien maahanmuuttajaehdokkaiden suurimmat alueelliset kannatusluvut tulivat Vuosaaren, Ruoholahden, Kurkimäen, Itäkeskuk-

sen ja Jakomäen äänestysalueilta (katso b-paneeli). Paneelista c nähdään, että kokoomuksen maahanmuuttajaehdokkaiden osuus puolueen alueittaisista äänisaaliista oli parhaimmillaan Kurkimäessä ja Vuosaareissa vähän yli 13 prosenttia. Voimme verrata paneelin c tuloksia a-paneelin puoluekannatukseen ja havaita, että kokoomuksen maahanmuuttajaehdokkaat menestyivät alueilla, jotka olivat puolueen heikoimman kannatuksen alueita.

PANEELISSA D on havainnollistettu yksittäisten äänestysalueiden merkitystä puolueen ja maahanmuuttajaehdokkaiden kokonaiskannatukselle Helsingissä. Metriikka on laskettu yhdelle äänestysalueelle siten, että ehdokkaiden ja puolueiden kyseisen alueen äänet on jaettu kaikilla ehdokkaiden ja puolueiden Helsingin äänillä, ja tämän jälkeen ehdokkaiden alueellisesta suhdeluvusta on vähennetty puolueen vastaava suhdeluku samalle alueelle. Sitten tämä pro-

sessi toistetaan jokaiselle alueelle (metriikan matemaattinen kuvaus ks. Isotalo 2018). Mitä suurempi positiivinen luku on kyseessä, sitä enemmän alueella on merkitystä puolueen maahanmuuttajaehdokkaalle ja mitä negatiivisempi luku on, sitä enemmän alueella on merkitystä puolueelle. Lähellä nollaa oleva luku viittaa siihen, että maahanmuuttajaehdokkaat menestyivät alueella Helsingin mittakaavassa samalla tavoin kuin puolueensa. Paneelin d mukaan kokoomuk-

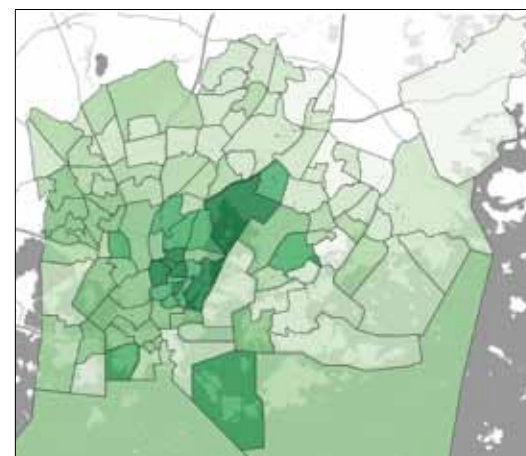
sen maahanmuuttajaehdokkaat eivät siis menestyneet puolueensa keskeisillä kannatusalueilla.

VIHREIDEN maahanmuuttajaehdokkaiden ja itse puolueen ydinkannatusalueet näkyvät kuviossa 3. Vihreät nauttivat suurinta kannatusta Kalliosta Viikkiin jatkuvalla akselilla. Suurimpia puolueen kannatusalueita ovat Vallila (38 %), Kallio (38 %), Alppila (37 %) ja Kalasat-

tajaehdokkaiden suurin alueittainen ääniosuus sijoittuu puolueen ydinkannatusalueille. Kalliossa (C ja D) puolueen maahanmuuttajaehdokkaat saivat 4,5 % alueen kaikista äänistä. Puolueen maahanmuuttajaehdokkaat saivat huomattavaa kannatusta myös Itäkeskuksessa (3,9 %) ja Punavuorella (3,6 %). Kuvan 3 c-paneelista nähdään, että vihreiden maahanmuuttajaehdokkaat saivat lähes kaikissa äänestysalueissa vähintään 5 prosenttia oman puolueensa

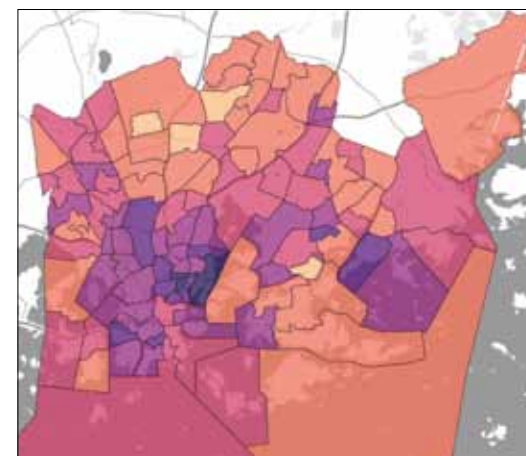
KUVIO 3. Vihreiden ydinkannatusalueet

a) Puoluekannatus

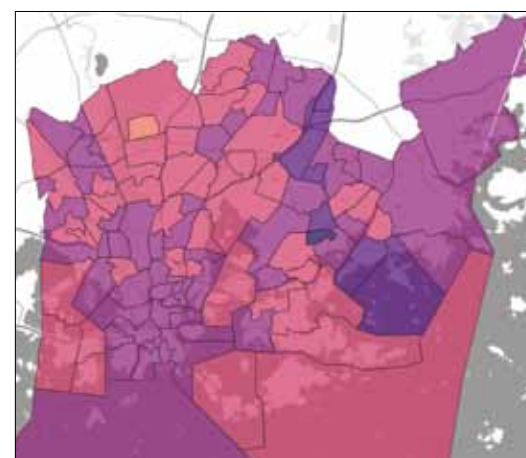
Osuus alueen äänistä (%)
10,2 15 20 25 30 35 38,1

b) Maahanmuuttajaehdokkaiden kannatus

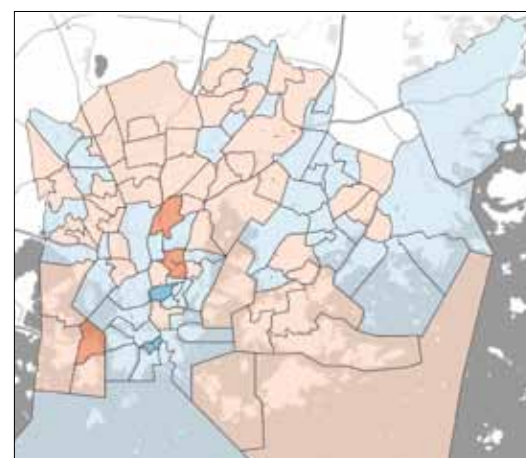
Osuus alueen äänistä (%)
0 1 1,75 2,5 3,25 4 4,5

c) Maahanmuuttajaehdokkaiden ääniosuus puolueen äänistä

Osuus oman puolueen äänistä (%)
0 1 5 9 13 17 20,7

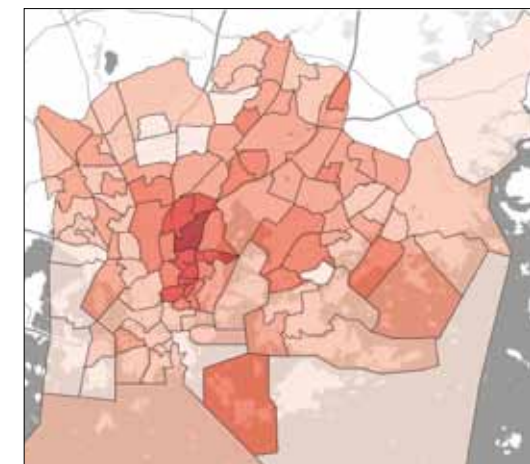
d) Alueen merkitys puolueen maahanmuuttajaehdokkaalle vs. puolueelle

Suhdelukujen erotus (%)
-2 -1 -0,5 0 0,5 1 3,5

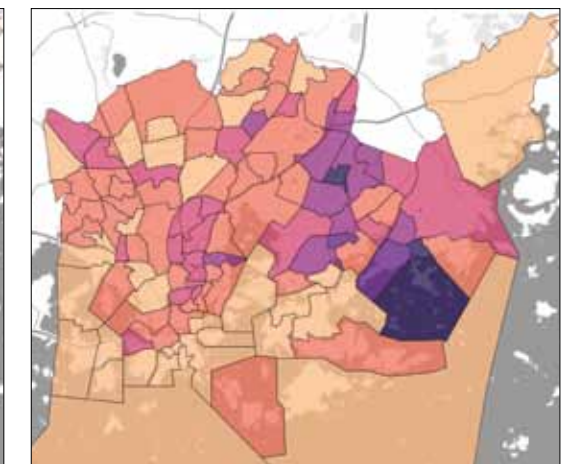
KUVIO 4. Vasemmistoliiton ydinkannatusalueet

a) Puoluekannatus

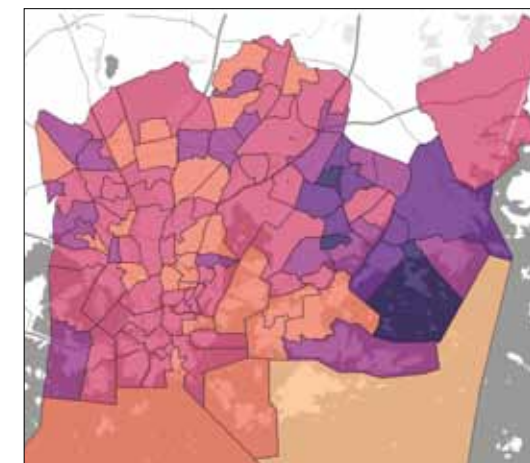
Osuus alueen äänistä (%)
2,8 6 10 14 18 22 29,9

b) Maahanmuuttajaehdokkaiden kannatus

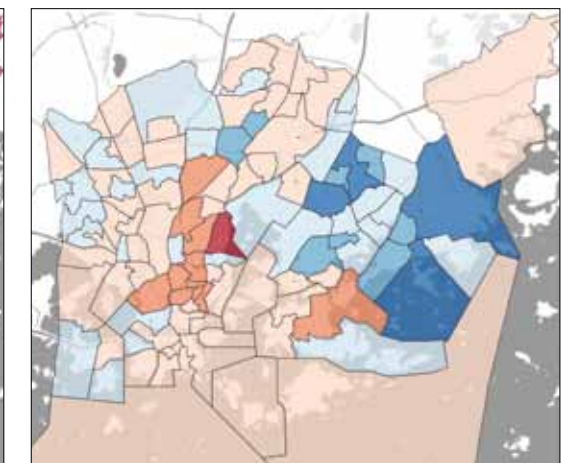
Osuus alueen äänistä (%)
0,1 0,5 1 1,5 2 2,5 3,1

c) Maahanmuuttajaehdokkaiden ääniosuus puolueen äänistä

Osuus oman puolueen äänistä (%)
0 1 5 9 13 17 20,7

d) Alueen merkitys puolueen maahanmuuttajaehdokkaalle vs. puolueelle

Suhdelukujen erotus (%)
-2 -1 -0,5 0 0,5 1 3,5

äänistä. Matalimmillaan osuus oli Paloheinässä ja Tapanilassa. Suurimmillaan maahanmuuttajaehdokkaiden osuus puolueensa äänistä oli Itäkeskuksessa, Vuosaarella ja Jakomäessä, joissa näiden äänit kattoivat yli 15 % puolueensa äänistä. Etenkin Käpylä, Vallila, Vattuniemi ja Kotkavuori ovat puolueelle ainakin vähän tärkeämpiä kannatusalueita kuin maahanmuuttajaehdokkaalle (ks. paneeli d). Vastaavasti maahan-

muuttajaehdokkaalle tärkeimpiä alueita ovat Punavuori, Linjat ja Kallio. Kokonaisuudessaan voidaan sanoa, että vihreiden maahanmuuttajaehdokkaat menestyivät poikkeuksellisen hyvin ympäri kaupunkia erityisesti vihreiden omilla ydinalueilla ja maahanmuuttajavoittoisilla Itä-Helsingin alueilla. Pitää kuitenkin huomioida, että yli puolet vihreiden maahanmuuttajaehdokkaiden äänistä keskittyi yhdelle ehdokkaalle, joka kan-

sanedustajan statuksellaan veti puolueensa yhtä lailla maahanmuuttajien sekä kantaväestön ääniä.

VASEMMISTOLIITON maahanmuuttajaehdokkaiden ja itse puolueen ydinkannatusalueet on havainnollistettu kuviossa 4. Paneelista a huomaamme, että vasemmistoliiton suurimmat alueelliset ääniosuudet ovat Kumpulassa (30 %), Alppilassa (22 %), Vallilassa

Maahanmuuttajaehdokkaiden keskeiset kannatusalueet vaihtelivat merkittävästi puolueittain.

(21 %) ja Käpylässä (21 %). Vasemmistoliitolla on myös melko tasaista yli 10 prosentin kannatusta Itä-Helsingissä. Vasemmistoliiton listoilla olevien maahanmuuttajaehdokkaiden keskeisimmät kannatusalueet olivat Kurkimäessä (3 %), Vuosaarissa (yli 2 %), sekä Itäkeskuksessa (katso b-paneeli). Paneelista c nähdään, että maahanmuuttajaehdokkaiden osuus puolueen kaikista äänistä oli myös kyseisillä alueilla suurimmillaan (n. 20 %). Vasemmistoliiton maahanmuuttajaehdokkaiden ääniosuudet olivat pienimmillään rantaviivaa myötäilevillä alueilla, jotka ovat myös kookomuksen ydinkannatusalueita. Vaikkakin vasemmistoliiton maahanmuuttajaehdokkaat saivat verrattain suurta kannatusta Kallio-Kumpula-akselilla, voimme havaita d-paneelista, että kyseisten alueiden merkitys oli suurempi puolueen kokonaiskannatukselle. Erittäisesti Toukola (äänestysalueet A ja B) oli puolueen kokonaiskannatukselle keskeisempi kuin maahanmuuttajaehdokkaille. Itä-Helsingin alueet Kontula, Myllypuro, Vuosaari ja Itäkeskus olivat maahanmuuttajaehdokkaille puoluetta tärkeimpiä.

Yhteenveto

Kaksi tässä artikkelissa esitettyä keskeistä havaintoa olivat, että ensinnäkin maahanmuuttajaehdokkaat loivat vähemmän vaalikoneprofileja suhteessa Helsingin kantäväestön ehdokkaisiin.

Toiseksi maahanmuuttajaehdokkaiden keskeiset kannatusalueet, vaikkakin keskittyivät pääsääntöisesti Itä-Helsingin äänestysalueille, vaihtelivat merkittävästi puolueittain. Kokoomuksen maahanmuuttajaehdokkaat paikkailivat puolueen kannatusta alueilla, joilla puolue ei menestynyt, kun taas vihreiden maahanmuuttajaehdokkaat nauttivat tasaista kannatusta puolueen äänimäärään suhteutettuna ympäri Helsingin. Vasemmistoliiton maahanmuuttajaehdokkaiden äännet painottuivat enemmän Itä-Helsinkiin kuin puolueen kokonaisuudessaan.

KOKONAISKUVAN OSALTA voidaan sanoa, että maahanmuuttajat ovat selvästi ali-edustettuina Helsingin kaupunginvaltuustossa, vaikkakin Helsingin vuoden 2017 kuntavaalissa maahanmuuttajaehdokkaat saivat 5,5 prosentilla kaikista annetuista äänistä kuusi paikkaa valtuustoon, mikä vastaa seitsemää prosenttia valtuustopaikoista. Maahanmuuttajaehdokkaiden ääniosuuttaan suurempi edustus kaupunginvaltuustossa kertoo maahanmuuttajaehdokkaiden korkeista sijoituksista puoluelistoilla, minkä mahdollistaa äännten voimakas keskittyminen puoluelistoilla yksittäisille maahanmuuttajaehdokkaille.

LISÄKSI HUOMIONARVOISTA on, että vasemmistopuolueet nimittivät enemmän maahanmuuttajaehdokkaita kuin keskustaoikeistolaiset puolueet, ja nämä

ehdokkaat myös menestyivät oikeistolaisia maahanmuuttajaehdokkaita paremmin. Jos maahanmuuttajaehdokkaiden äännet tulkitaan maahanmuuttajaäänestäjien ääninä, sijoittuu Helsinki eurooppalaiseen trendiin, jossa maahanmuuttajat suosivat vasemmistopuolueita (ks. Bergh ja Bjørklund 2011).

LISÄTUTKIMUSTA TARVITAAN selvittämään maahanmuuttajaäänestäjien puolue- ja ehdokasvalintaa sekä tuottamaan tietoa näitä valintoja ohjaavista tekijöistä. Oliko puoluevalinnan perustana esimerkiksi oman yhteisön maahanmuuttajaehdokkaat vai äänestettiinkö ensisijaisesti puoluetta? Mikä on lähtömaan vaikutus puoluevalintaan? Näihin kysymyksiin olisi mahdollista hakea vastauksia maahanmuuttajaäänestäjille kohdennetulla kyselytutkimuksella. ■

Veikko Isotalo toimii yleisen valtioon tieteenalan tohtorikoulutettavana Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa. Artikkelit perustuu kirjoittajan pro gradu -tutkielmaan (Isotalo 2018).

Lähteet

- Bergh, J. ja T. Bjørklund (2011). The Revival of Group Voting: Explaining the Voting Preferences of Immigrants in Norway. *Political Studies* 59(2), 308–327. DOI: 10.1111/j.1467-9248.2010.00863.x.
- Bird, K., T. Saalfeld, ja A. M. Wüst (2011). The political representation of immigrants and minorities: Voters, parties and parliaments in liberal democracies. London: Routledge.
- Bloemraad, I. ja K. Schönwälder (2013). Immigrant and Ethnic Minority Representation in Europe: Conceptual Challenges and Theoretical Approaches. *West European Politics* 36(3), 564–579. DOI: 10.1080/01402382.2013.773724.
- Dancygier, R. M., K.-O. Lindgren, S. Oskarsson, ja K. Vernby (2015). Why are immigrants underrepresented in politics? Evidence from Sweden. *American Political Science Review* 109(4), 703–724.
- Dawson, M. C. (1994). Behind the mule: race and class in African-American politics. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Helsinki Region Infoshare (2017). Helsingin piirijako. Helsingin kaupunkiympäristön toimiala - Kaupunkimittauspalvelut. <http://www.hri.fi/fi/dataset/helsingin-piirijako> [Viitattu 7.9.2017].
- Helsingin Sanomat (28.3.2017). HS:n vaalikoneen vastaukset on julkaistu avoimena datana. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005145724.html> [Viitattu 25.9.2017].
- Helsingin ulkomaalaistaustainen väestö (2017a). Joka seitsemäs helsinkiläinen on ulkomaalaistaustainen. Helsingin kaupungin tietokeskus. <http://www.ulkomaalaistaustaisethelsingissa.fi/fi/nykytilanne> [Viitattu 27.12.2017].
- Helsingin ulkomaalaistaustainen väestö (2017b). Ulkomaalaistaustaisissa on paljon nuoria työkäisiä. Helsingin kaupungin tietokeskus. <http://www.ulkomaalaistaustaisethelsingissa.fi/fi/sukupoliijaika> [Viitattu 27.12.2017].
- Isotalo, V. (2018). Maahanmuuttajataustaisten ehdokkaiden osallistuminen ja vaalimenestys Helsingin kuntavaaleissa 2017. Pro gradu -tutkielma. Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsinki: Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/277721>
- Martiniello, M. (2005). Political Participation, Mobilisation and Representation of Immigrants and their Offspring in Europe. Teoksessa M. Povranovic Frykman (toim.), *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations*, 1/05. Malmö: School of International Migration and Ethnic Relations, Malmö University.
- Oikeusministeriön vaalien tulos- ja tietopalvelu (2017). Kuntavaalit 2017. Ladattavat tiedostot. Vaalit.fi. http://tulospalvelu.vaalit.fi/KV-2017/fi/ladattavat_tiedostot.html [Viitattu 3.9.2017].
- Pirkkalainen, P., H. Wass, ja M. Weide (2016). Suomen somalit osallistuvina kansalaisina. *Yhteiskuntapolitiikka* 81(1), 69–77.
- Rocha, R. R., C. J. Tolbert, D. C. Bowen, ja C. J. Clark (2010). Race and Turnout: Does Descriptive Representation in State Legislatures Increase Minority Voting? *Political Research Quarterly* 63(4), 890–907.
- Sipinen, J. ja H. Wass (2018). Ulkomaalaistaustaiset äänestäjät ja ehdokkaat. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen, J. Sipinen, S. Borg, A. Tiihonen, ja H. Wass (toim.), *Kuntademokratiaindikaattorit 2017*, ss. 50–81. Oikeusministeriö: Oikeusministeriön julkaisu.
- Wass, H. ja M. Weide (2015). Äänestäminen osana poliittista kansalaisuutta: Maahanmuuttajataustaisten äänioikeutettujen osallistuminen vuoden 2012 kunnallisvaaleissa. Oikeusministeriö: Oikeusministeriön julkaisu.
- Yle (23.3.2017). Nyt kuntavaalitiedon kimppuun – Ylen vaalikoneen aineisto julkaistu avoimena datana. <https://yle.fi/uutiset/3-9526290> [Viitattu 25.9.2017].
- Zapata-Barrero, R. (2017). How do political parties deal with the “diversity gap”? Democratic deficits and party strategies. *Ethnic and Racial Studies* 40(5), 766–786. DOI: 10.1080/01419870.2016.1259486.

Työssäkäyvät koululaiset Helsingissä

– lukuvuoden aikana palkkatyössä olevien tausta ja opinnoissa jaksaminen

Tässä artikkelissa tarkastellaan Helsingin perusopetuksen 8.- ja 9.-luokkalaisten sekä lukion ja ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuosikurssin opiskelijoiden työssäkäyntiä lukuvuoden aikana. Yleisintä palkkatyö on toisella asteella opiskelevilla tytöillä. Yläkoulussa työssäkäyvä nuori on useammin ulkomaalaistaustainen kuin suomalaistaustainen. Kouluuupumuksen kokemuksia on etenkin yläkoulun ja lukion ohella tiiviisti työskentelevillä nuorilla. Työssäkäyvien ja muiden nuorten elinolot myös eroavat joiltain osin toisistaan.

● HANNA AHTIAINEN

Vaikka opiskelu on yläkoulussa ja toisella asteella nuoren päätoiminen työ, moni Helsingin nuorista tekee myös palkkatyötä koulunkäynnin ohella. Koululaisten työssäkäynti herättää aika ajoin keskustelua. Keskiössä on usein pelko siitä, että lukuvuoden aikainen työssäkäynti haittaa koulumenestystä sekä toisaalta huoli siitä, että työnteko muodostuisi taloudellisesti välttämättömäksi nuorille, jotka tulevat pienituloisista perheistä. Aihe liittyykin laajemmin useisiin ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin keskusteluihin, kuten koulutuksen maksutomuuteen, nuorten jaksamiseen sekä nuorten elämänpiirien eriytymiseen.

HUOLI LUKUVUODEN aikaisesta työssäkäynnistä on saanut vastakaikua myös tutkimuksesta. Suomessa yläkoululaisten 10 tuntia viikoittain ylittävä työssäkäynti on yhdistetty muun muassa haitallisiin toimintamalleihin nuoren elämässä, kuten päihteiden käyttöön (Kouvonen 2002). Kuitenkin olosuhteet, kuten työntöön määrä ja laatu, mutta myös nuoren tausta ja työntöön motiivi on to-

dettu olennaiseksi tulkittaessa työssäkäynnin mahdollisia seurauksia nuoren elämässä (ks. Mortimer 2010). Suomessa alaikäisten työntekoa säädellään lailla ja etenkin oppivelvollisuusikäisen koulunkäynti pyritään turvaamaan työntöön määrää ja luonnetta rajoittamalla (Laki nuoresta työntekijästä 998/1993).

HELSINGIN NUORTEN työssäkäyntiä on kartoitettu edellisen kerran Nuoret Helsingissä 2011-tutkimuksessa. Tuolloin tarkastellussa aineistossa työssäkäynnin yleisyys ei ollut yhteydessä perheen taloudelliseen tilanteeseen, vaan nuoret kokivat oman rahan lähinnä tarpeelliseksi oman kuluttamisen rahoittamiseksi (Keskinen & Nyholm 2012).

TYÖSSÄKÄYNTIIN KOULUTYÖN ohella liittyy myös paljon hyvää. Työelämässä nuori saa hyödyllistä työkokemusta ja oppii tärkeitä vuorovaikutustaitoja. Ammatillisessa oppilaitoksessa opiskeleville työ parhaassa tapauksessa tukee opintoja. Omien menojen kattaminen itse tienatulla rahalla voi olla nuorelle tärkeää ja toimia keinona harjoitella taloudenhallintaa. Se voi myös toisaalta auttaa epä-

suorasti perheen taloudellista tilannetta, kun nuori kustantaa joitain menojaan itse sen sijaan, että vanhemmat maksaisivat kaiken.

Aineisto ja tutkimuskysymys

Helsingiläisnuoret elävät erilaisissa perheissä ja moninaisissa elämäntilanteissa. Tässä artikkelissa tarkastellaan sitä, eroavatko erilaisista taustoista tulevat nuoret työssäkäynnin suhteen ja ovatko nuorten elinolot yhteydessä työssäkäynnin yleisyyteen. Artikkelissa myös analysoidaan työssäkäyntiä nuoren koulussa jaksamisen näkökulmasta: Onko työssäkäyvien nuorten ja muiden nuorten välillä eroja koulumotivaation tai uupumisen kokemuksissa?

ARTIKKELI POHJAUTUU Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2017 Kouluterveyskyselyn Helsinki-aineistoon. Työssäkäynnistä opiskelun ohella on aiemmin kouluterveyskyselyssä kysytty vuosina 2008, 2010 ja 2013. Tuoreimmassa kyselyssä¹ työssäkäyntiä selvitettiin kysymyksellä *Teetkö opiskelun ohella ilta-päivisin, iltaisin tai viikonloppuisin työtä, josta sinulle maksetaan palkkaa (kyllä / en)?* Työssäkäynnin määrää selvitettiin kysymyksellä *Työskenteletkö keskimäärin viikossa 1–5 tuntia / 6–10 tuntia / yli 10 tuntia?* Peruskoulun 8.- ja 9.-luokkalaista työssäkäyntiä koskevaan kysymykseen vastasi 4 691 nuorta, lukioiden vastanneiden määrä oli 3 644 ja ammattioppilaitoksissa 1 959.

1) Kysymyksenasettelu on muuttunut hieman, sillä ennen vuotta 2017 nuorilta kysyttiin: *Oletko käynyt viime lukukauden aikana työssä opiskelun ohessa ilta-päivisin, iltaisin tai viikonloppuisin? Työskenteletkö keskimäärin viikossa En / Kyllä / 1–5 tuntia / 6–10 tuntia / yli 10 tuntia?*

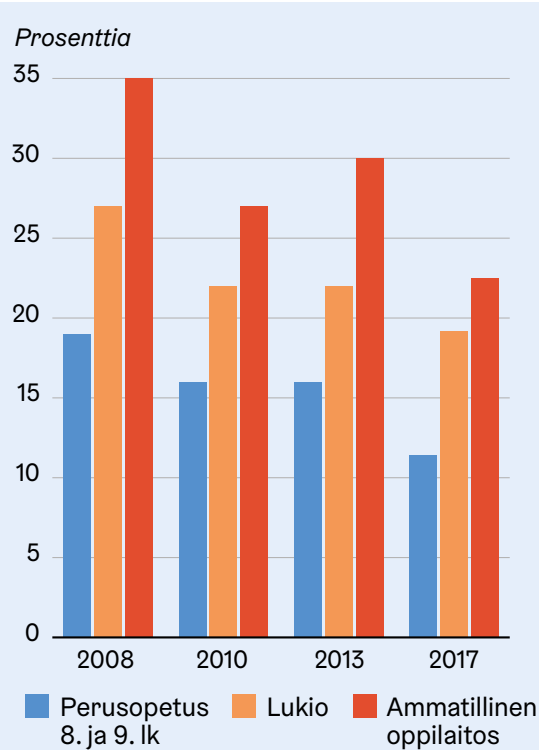
ARTIKKELISSA ESITETTYJEN tulosten voidaan olettaa edustavan Helsingin perusopetuksen 8. ja 9. luokkaa käyvien sekä toisen asteen 1. ja 2. vuosikursseilla opiskelevien työssäkäyntiä. Huomiota on kuitenkin on kyselyyn vastanneiden ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoiden vanhempi ikärakenne: lähes 60 prosenttia heistä oli yli 20-vuotiaita, kun lukiolaisista vastaava osuus oli prosentti. Ero ikärakenteessa osittain selittikin eroja toisen asteen koulutusmuotojen välillä.

ALKUUN ERITTELEN nuorten työssäkäynnin yleisyyttä, määriä ja muutosta verrattuna aiempiin vuosiin. Sen jälkeen siirryin tarkastelemaan työssäkäyntiä nuoren taustan – sukupuolen, syntyperän ja äidin koulutuksen – mukaan. Tämän jälkeen nostan esiin eroja työssäkäyvien nuorten elinoloissa verrattuna muihin nuoriin. Lopuksi analysoin koulutuksen ja uupumisen yhteyksiä työntekoon opiskelun ohella.

Työssäkäynti yleisintä toisella asteella opiskelevilla tytöillä

Helsingin yläkoulujen 8.- ja 9.-luokkalaisista noin joka kymmenes tekee koulunkäynnin ohella palkallista työtä. Työssäkäynti yleistyy toiselle asteelle mentäessä: toisen asteen opiskelijoista työssäkäyviä on noin joka viides. Työssäkäynti on hieman yleisempää ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla kuin lukiolaisilla. Helsingin lukiolaisista lukuvuoden aikana palkkatyössä käy 19 prosenttia ja ammattioppilaitosten opiskelijoista 23 prosenttia. Tämä ero selittyi näiden kahden oppilaitostyyppien opiskelijoiden erilaisella ikärakenteella; kun ikä vakioitiin, työssäkäynnissä ei ollut eroja toisen asteen koulutusmuotojen välillä. Koko maan tasolla nuorten työssäkäynti ei eroa merkittävästi Helsingistä.

TYÖSSÄKÄYNTI OPISKELUN ohella on vähentynyt selvästi viimeisen vuosikymmenen aikana (Kuvio 1). Vielä vuonna 2008 Helsingin yläkoululaisista joka viides teki töitä opiskelun ohessa. Lukio-

Lähde: Terveystieteiden tutkimuskeskus / Kouluterveyskysely 2017.

KUVIO 1. Työssäkäyvien nuorten osuus (%) koulutusmuodon mukaan Helsingissä vuosina 2008, 2010, 2013 ja 2017

laisista palkkatyössä lukuvuoden aikana oli tuolloin 27 prosenttia ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 35 prosenttia.

YLÄKOULUSSA TYÖSSÄKÄYNTI on yhtä yleistä tytöillä ja pojilla, mutta toisella asteella sukupuolten väliset erot kasvavat: sekä lukiossa että ammatillisessa oppilaitoksessa tytöt käyvät töissä lukuvuoden aikana selvästi poikia useammin (Kuvio 2). Lukiossa palkkatyötä opiskelun ohella teki 22 prosenttia tytöistä ja 14 prosenttia pojista. Yleisintä työssäkäyntiä on ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla tytöillä, joista reilu neljännes teki töitä koulun ohella. Ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista pojista työssäkäyvien osuus oli vajaa viidennes. Toisella asteella sukupuolten välinen ero työssäkäynnissä oli tilastollisesti erittäin merkitsevä.

OSA NUORISTA työskenteli opintojen ohella verrattain tiiviisti, eli enemmän kuin 10 tuntia viikossa (Kuvio 2). Yläkoululaisten keskuudessa 10 tuntia viikossa ylittä-

vä työskentely on hyvin vähäistä, osuus on noin prosentti kaikista 8.- ja 9.-luokkalaisista. Lukiossa osuus kasvoi vain hieman: lukiolaisista kolme prosenttia työskenteli viikoittain 10 tuntia tai enemmän. Yleisintä intensiivinen työssäkäynti oli ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla, joista vajaa kymmenesosa teki töitä viikon aikana vähintään 10 tuntia. Ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien vanhempi ikärakenne selitti kuitenkin noin puolet tästä erosta toisen asteen oppilaitostyyppien välillä.

SUKUPUOLTEN VÄLISET erot olivat kaikilla kouluasteilla tilastollisesti merkitseviä myös keskimäärin yli 10 tuntia viikoittain työskentelevien nuorten keskuudessa. Pojat tekivät yläkoulussa hieman tyttöjä useammin yli 10 tuntia viikossa töitä. Toisella asteella taas ero sukupuolen mukaan tarkasteltuna oli päinvastainen. Suurin ero tyttöjen ja poikien välillä oli ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla: tytöistä 11 prosenttia ja pojista kuusi prosenttia työskenteli viikoittain 10 tuntia tai enemmän.

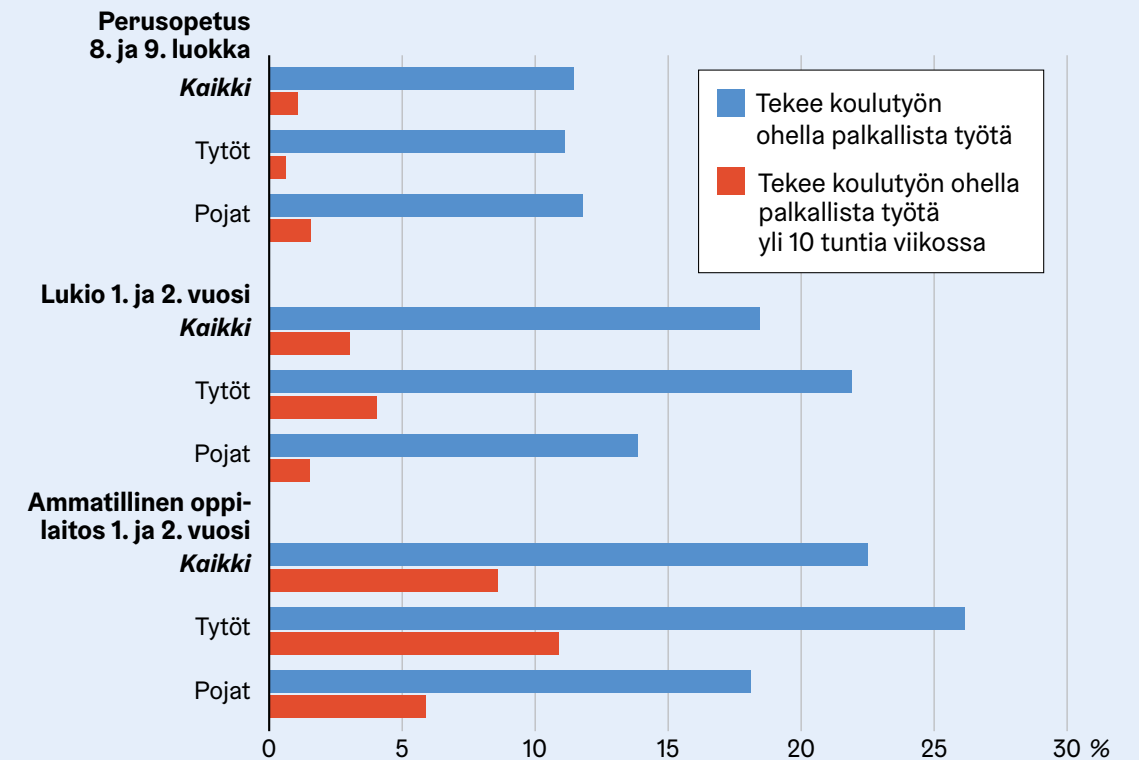
KAIKKIAAN HELSINGIN työssäkäyvät yläkoululaiset ja lukiolaiset työskentelevät useimmiten keskimäärin 1–5 tuntia viikossa. Peruskoulun 8. ja 9. luokkien työssäkäyvistä opiskelijoista 1–5 tuntia viikossa töitä tekevien osuus oli 70 prosenttia ja lukio-opiskelijoilla vastaava osuus oli vajaa 60 prosenttia. Ammattiin opiskelevilla työskentelyn määrä jakautui siten, että suurimman osuuden muodostivat yli 10 tuntia viikossa työskentelevät, 38 prosenttia. Kolmasosa työssäkäyvistä ammattikoululaisista työskenteli 1–5 tuntia viikossa ja 29 prosenttia teki töitä 6–10 tuntia viikossa.

Yläkoulussa erityisesti ulkomaalaistaustaiset nuoret tekevät töitä

Yläkoulussa ja lukiossa nuoren syntyperän ja työssäkäynnin välillä oli tilastollisesti erittäin merkitsevä yhteys (Kuvio 3). Peruskoulun 8.- ja 9.-luokkalaisilla palkkatyön tekeminen koulutyön ohel-

KUVIO 2.

Lukuvuoden aikana työssäkäyvien nuorten ja yli 10 tuntia viikossa työskentelevien nuorten osuudet (%) sukupuolen ja koulutuksen mukaan Helsingissä vuonna 2017

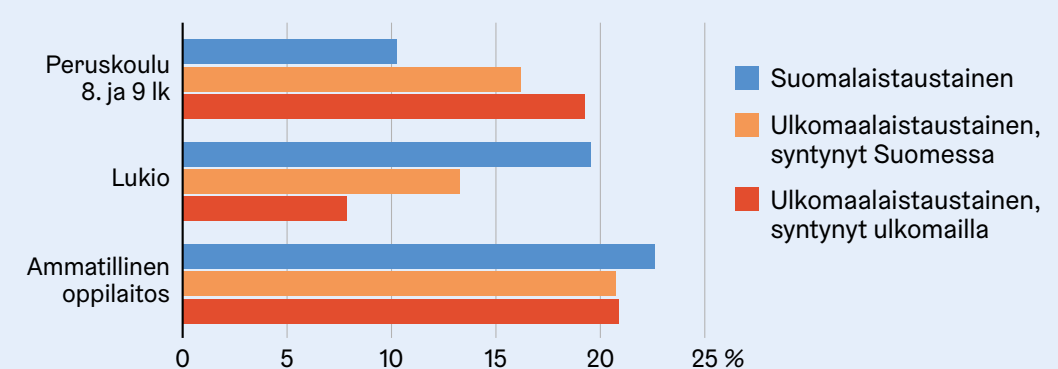

Työssäkäynnissä lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä $p < 0,001$. Perusopetuksen 8. ja 9. luokilla ero ei ole tilastollisesti merkitsevä.

Lähde: Terveystieteiden tutkimuskeskus / Kouluterveyskysely 2017, Helsinki-aineisto.

KUVIO 3.

Lukuvuoden aikana työssäkäyvien nuorten osuus (%) syntyperän ja koulutuksen mukaan Helsingissä vuonna 2017

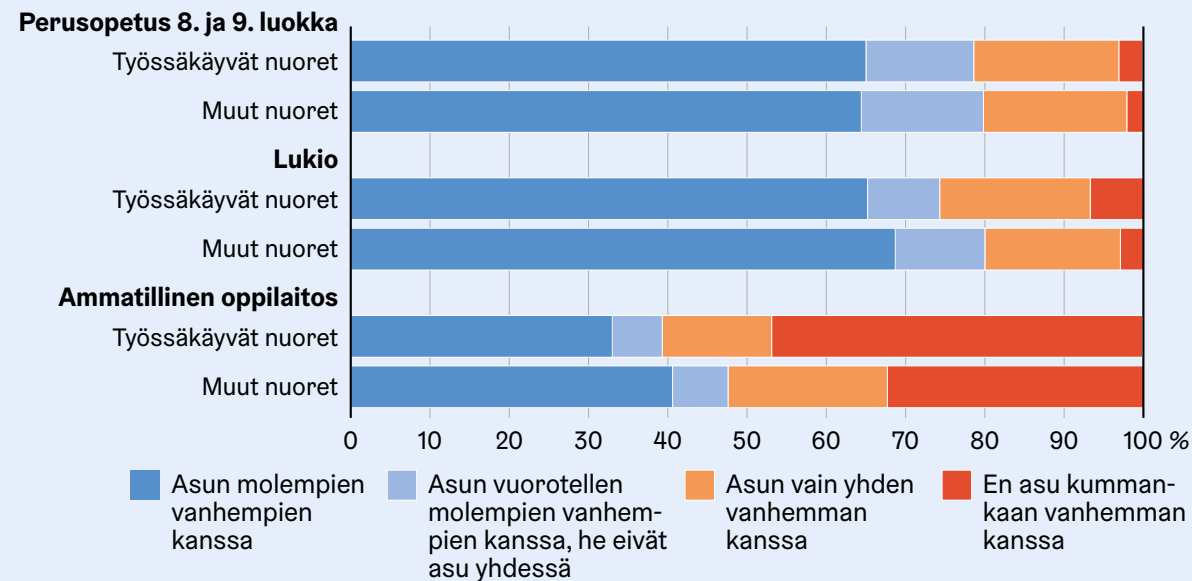

Perusopetuksen 8. ja 9. luokilla ja lukiossa ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä $p < 0,001$. Ammatillisessa oppilaitoksessa ero ei ole tilastollisesti merkitsevä.

Lähde: Terveystieteiden tutkimuskeskus / Kouluterveyskysely 2017, Helsinki-aineisto.

KUVIO 4.

Lukuvuoden aikana työssäkäyvien nuorten ja muiden nuorten perhemuoto (%) koulutustyypeittäin Helsingissä vuonna 2017

Lähde: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos / Kouluterveyskysely 2017, Helsinki-aineisto.

la oli huomattavasti yleisempää ulkomaalaistaustaisilla² kuin suomalaistaustaisilla nuorilla. Ulkomaalaistaustaisista yläkoululaisista 18 prosenttia kävi töissä, kun suomalaistaustaisilla vastaava osuus oli 10 prosenttia. Erityisesti ensimmäisen sukupolven ulkomaalaistaustaiset nuoret kävivät töissä, mutta myös toisen polven ulkomaalaistaustaiset olivat työssäkäyviä selvästi suomalaistaustaisia yleisemmin. Yläkoulussa myös yli 10 tuntia työskentelevä nuori oli yleisemmin ulkomaalaistaustainen kuin suomalaistaustainen.

ERO NUOREN syntyperän mukaan kuitenkin kääntyi päinvastaiseksi lukiossa: lukio-opintojen ohessa töitä teki suomalaistaustaisista lukiolaisista joka viides, mutta ulkomaalaistaustaisista nuorista vain joka kymmenes. Etenkin ensimmäisen sukupolven ulkomaalaistaustaiset kävivät harvemmin töissä. Kuitenkin myös toisen sukupolven ulkomaalaistaustaisen työssäkäynti oli suomalaistaustaisia selvästi vähäisempää. Ammatillisessa oppilaitoksessa työssäkäynti oli hieman yleisempää suomalaistaustaisilla kuin ulkomaalaistaustaisilla, mutta ero ei ollut tilastollisesti merkitsevää. Ammatillisessa oppilaitoksessa maahanmuuton eri sukupolvet eivät eronneet työssäkäynnin suhteen.

ÄIDIN KOULUTUSTASON mukaan tarkasteltuna työssäkäynnissä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja. Yläkoulussa työnteko oli hieman muita yleisempää vain perusasteen suorittaneiden äitien lapsilla, lukiossa taas yleisimmin työssäkäyviä olivat

2) Ulkomaalaistaustaisella eli syntyperältään ulkomaalaisella tarkoitetaan henkilöä, jonka molemmat vanhemmat tai ainut tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Ulkomaalaistaustaiset jakautuvat ulkomailla syntyneiden ensimmäiseen sukupolveen ja Suomessa syntyneiden toiseen sukupolveen.

korkeakoulutettujen äitien lapset. Lukiolaisten äidit ovat ylipäätään korkeimmin koulutautuneita. Ammattioppilaitosten työssäkäyvien nuorten osuudet eivät poikenneet toisistaan äidin koulutustason mukaan.

Lukiolaiset työssäkäyvät kokevat perheen taloudellisen tilanteen heikoksi muita useammin

Kokemus perheen taloudellisesta tilanteesta oli yhteydessä nuoren työssäkäyntiin ainoastaan lukiossa. Työssäkäyvät lukiolaiset kokivat perheensä taloudellisen tilanteen korkeintaan kohtalaiseksi keskimäärin useammin kuin ei-työssäkäyvät. Lukio-opintojen ohella työssäkäyvistä 35 prosenttia piti perheensä taloudellista tilannetta kohtalaisena tai sitä huonompana, kun muilla nuorilla vastaava osuus oli 30 prosenttia. Yli 10 tuntia viikoittain työskentelevistä lukiolaisista taas hieman useampi, 38 prosenttia koki taloudellisen tilanteen perheessä korkeintaan kohtalaiseksi. Vanhemman työttömyys ei millään kouluasteella ollut yhteydessä nuoren työssäkäyntiin.

TYÖSSÄKÄYVÄT NUORET eroavat opiskelutovereistaan myös perhemuodon suhteen (Kuvio 4). Erot olivat kaikilla kouluasteilla tilastollisesti erittäin merkitseviä silloin, kun nuori ei asunut molempien vanhempiansa kanssa. Etenkin toisella asteella lukuvuoden aikana työssäkäyvät asuvat muita nuoria yleisemmin ilman vanhempiaan. Niin ikään molempien vanhempien kanssa asuminen on harvinaisempaa työssäkäyville kuin muille toisen asteen opiskelijoille. Ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevat erottautuvat ylipäätään varsin selvästi lukiolaisista, mikä pitkälti liittyy vastaajien vanhempaan ikärakenteeseen.

Yli 10 tunnin viikoittainen työaika yhteydessä koulu-uupumukseen yläkoululaisilla ja lukiolaisilla

Tutkimuksessa tarkasteltiin myös kouluinnon³ ja koulu-uupumuksen⁴ yhteyttä työssäkäyntiin lukuvuoden aikana. Kou-

3) Kouluintoa mittaava indikaattori tuottaa tietoa kouluintoa kokevien nuorten osuudesta ja perustuu kysymykseen: “Entä kuinka usein olet kokenut seuraavia koulutyöhön tai opiskeluun liittyviä tunteita?” 1) en juuri koskaan (0 pistettä), 2) muutaman kerran kuukaudessa (0 pistettä), 3) muutamana päivänä viikossa (1 piste), 4) lähes päivittäin (2 pistettä). Summaindikaattori muodostuu kolmesta osiosta: 1) koulussa olen täynnä energiaa, 2) olen innostunut koulusta, 3) olen uppoutunut koulunkäyntiin. Tarkastelussa ovat mukana yhteensä 3–6 pistettä saaneet vastaajat. Vastaajan on täytynyt vastata kaikkiin osioihin. Indikaattori perustuu kouluinnon mittaamiseen kehitettyyn Schoolwork Engagement Inventory (SEI) -kyselylomakkeeseen.

4) Koulu-uupumusta mittaava indikaattori tuottaa tietoa koulu-uupumusta kokevien nuorten osuudesta ja perustuu kysymykseen: “Oletko kokenut seuraavanlaisia tunteita koulutyöhösi tai opiskeluusi liittyen?” Vastausvaihtoehdot: 1) en juuri koskaan (0 pistettä), 2) muutaman kerran kuukaudessa (0 pistettä), 3) muutamana päivänä viikossa (1 piste), 4) lähes päivittäin (2 pistettä). Summaindikaattori muodostuu kolmesta osiosta: 1) tunnen hukkuvani koulutyöhön, 2) tuntuu, ettei opinnoillani ole enää merkitystä, 3) minulla on riittämättömyyden tunteita opinnoissani. Tarkastelussa ovat mukana yhteensä 3–6 pistettä saaneet vastaajat. Vastaajan on täytynyt vastata kaikkiin osioihin. Indikaattori perustuu koulu-uupumuksen mittaamiseen kehitettyyn School Burnout Inventory (SBI-10) -kyselylomakkeeseen.

luinto ei merkittävästi poikennut työssäkäyvien ja muiden nuorten kesken. Lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevat työssäkäyvät nuoret kokivat hieman muita useammin energysyöttä, innostusta sekä uppoutumista koulutyöhön. Yhteys ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevää.

TYÖSSÄKÄYNTI ITSESSÄÄN ei ollut yhteydessä nuorten kokemaan uupumukseen koulutyössä. Työnteon määrä näyttäisi kuitenkin olevan avainasemassa siinä, kokeeko nuori myös uupumuksen tunteita opinnoissa: Yläkoulussa ja lukiossa opiskelevista nuorista yli 10 tuntia viikoittain työskentelevät kokivat muita useammin koulu-uupumusta ilmentäviä tunteita, kuten hukkumista koulutyöhön, opintojen merkityksettömyyttä sekä riittämättömyyden tunteita opinnoissa (Kuvio 5). Yläkoulussa uupumuksen kokemuksia oli jopa 35 prosentilla yli 10 tuntia työskentelevistä nuorista, mutta vain 15 prosentilla muista nuorista. Lukiossa koulu-uupumusta koki 26 prosenttia yli 10 tuntia viikossa työskentelevistä ja 16 prosenttia muista nuorista. Ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien kohdalla tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ei ollut. Ammattioppilaitosten opiskelijat kokivat ylipäätään muita harvemmin uupumuksen tunteita koulutyöhön liittyen.

Päätelmät

Yläkoululaisten ja toisen asteen opiskelijoiden lukuvuoden aikainen työssäkäynti on selvästi harvinaisempaa

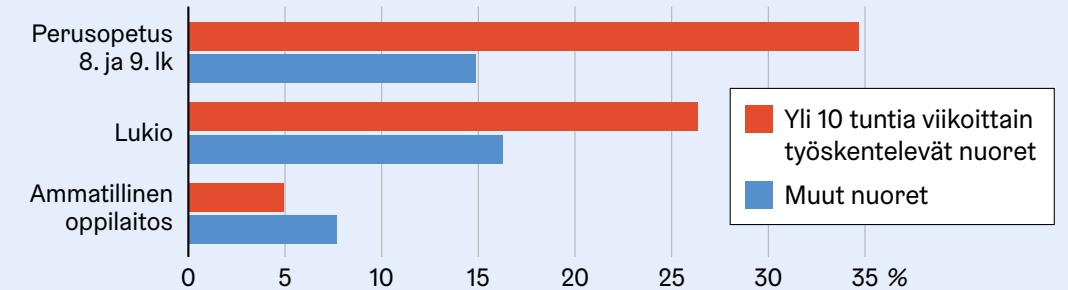
nyt kuin vajaa kymmenen vuotta sitten. Kehitys voi johtua taloustaantumasta. Suhdannemuutokset työmarkkinoilla heijastuvat muuta väestöä voimakkaammin etenkin nuoriin. Nuoret ovat joustavaa työvoimaa – osa-aikaiset ja määräaikaiset työsuhteet ovat nuorille tyypillisiä.

VIIKOITTAINEN TYÖSSÄKÄYNTI on kuitenkin edelleen osa monen helsinkiläisnuoren arkea. Vielä yläkoulussa työssäkäyvät nuoret jakautuvat tasaisesti tyttöihin ja poikiin, mutta myöhemmin työnteon koulutyön ohella eriytyy sukupuolen mukaan; niin lukiossa kuin ammatillisessa oppilaitoksessa tytöt ovat palkkatyössä selvästi poikia useammin. Toisella asteella tytöt myös työskentelevät yleisemmin tiiviisti, eli vähintään 10 tuntia viikoittain.

KIINNOSTAVAA ON syntyperän ja työssäkäynnin välisen yhteyden muutos yläkoulusta lukioon mentäessä. 8.- ja 9.-luokkalaisista erityisesti ulkomaalaistaustaiset nuoret käyvät koulun ohessa töissä, kun taas lukiossa ero oli päinvastainen: suomalaistaustaiset nuoret olivat selvästi yleisemmin työssäkäyviä kuin ulkomaalaistaustaiset. Ammatillisessa oppilaitoksessa eroja syntyperän mukaan ei ollut. Perusasteen jälkeisessä siirtymässä tapahtuu ehkä jonkinlaista valikoitumista siinä, miten nuoret jakautuvat lukioon ja ammattioppilaitokseen meneviin. Aineisto ei kuitenkaan mahdollista tuloksen selittämistä tällä tarkastelulla.

KUVIO 5.

Koulu-uupumusta kokevien yli 10 tuntia viikoittain työskentelevien ja muiden nuorten osuus (%) koulumuodon mukaan Helsingissä vuonna 2017

Perusopetuksen 8. ja 9. luokilla ero on tilastollisesti erittäin merkitsevää $p < 0,001$ ja lukiossa tilastollisesti merkitsevää $p < 0,01$. Ammatillisessa oppilaitoksessa ero ei ole tilastollisesti merkitsevää.

Lähde: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos / Kouluterveyskysely 2017, Helsinki-aineisto.

TARKASTELLUN AINEISTON perusteella voidaan todeta, että kouluvuoden aikana palkkatyötä tekevien ja muiden nuorten elinolot Helsingissä eroavat jossain määrin toisistaan. Perhemuoto oli yhteydessä työssäkäyntiin: Itsenäisesti asuvat nuoret kävivät ikätovereitaan useammin töissä. Toisen asteen opintojen ohessa työssäkäyvät nuoret asuvat muita nuoria harvemmin molempien vanhempiensa kanssa. Lisäksi lukiolaisista juuri työssäkäyvät nuoret kokivat muita useammin perheensä taloudellisen tilanteen korkeintaan kohtalaiseksi. He myös asuivat yleisemmin vain yhden vanhemman kanssa tai ilman vanhempiaan, eli oletettavasti pienempituloisissa kotitalouksissa.

NUORTEN OPINTOMENESTYSTÄ ja tulevaisuutta koskevien paineiden kasvaminen sekä etenkin toisella asteella opiskelevien tyttöjen uupumus puhuttavat aika ajoin. Tässä artikkelissa esitetyt tulokset antavat viitteitä siitä, että etenkin tiiviisti kouluvuoden aikana työssäkäyvien nuorten jaksamiseen on syytä jatkossakin kiinnittää huomiota. Yli 10 tuntia viikoittain yläkoulun ja lukion aikana työskentelevien nuorten joukko on verrattain pieni. Nämä nuoret kuitenkin kokevat selvästi ikätovereitaan useammin uupumusta koulutyössä.

SYITÄ KOULULAISTEN ja toisen asteen opiskelijoiden työssäkäynnille tai työnteon mahdollisia hyötyjä tai haittoja ei tämän aineiston puitteissa ole mahdollista selvittää. Tulokset tarjoavat kuitenkin aihetta pohtia, onko tietynlaisesta taustasta tai elinoloista tuleville nuorille toisia tärkeämpää hankkia tuloja työskentelemällä myös lukuvuoden aikana. Jokaiselle nuorelle on tärkeää taata yhdenvertainen mahdollisuus keskittyä opiskeluun ja viettää palautumisen kannalta tärkeää vapaa-aikaa. Toisaalta työnteolla on myös positiivisia vaikutuksia – kosketuspinta työelämään voi motivoida suorittamaan opinnot loppuun ja työkokemuksen kerryttäminen on usein hyvä panostus tulevaisuuteen. ■

Hanna Ahtainen toimii projektitutkijana Helsingin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot-yksikössä.

HELSINGIN KAUPUNKI / SUSANNA KARRAPAA

Lähteet:

Kouvonen, A. (2002): Part-Time Work and Deviant Behaviour among Finnish Adolescents. National Research Institute of Legal Policy, Publication No. 191.
 Keskinen, V. & Nyholm, A. S. (2012). Nuoret Helsingissä 2011. Vapaalla, koulussa ja vaikuttamassa. Helsingin kaupungin tietokeskus, Tutkimuksia 2012:3.

Laki nuorista työntekijöistä (998/1993). <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930998> (Viitattu 27.11.2018).

Mortimer J. T. (2010). Benefits and Risks of Adolescent Employment. The prevention researcher, 17(2), 8-11.

Ledare

Helsingfors är till för ett bra liv, summeras det i första meningen av Helsingfors stads senaste stadsstrategi. Följande mening fortsätter: "Helsingfors vision är att vara världens bäst fungerande stad". Ett viktigt konstaterande och en betydande målsättning med tanke på stadsbornas välfärd!

TILL VÄLFÄRDENS delområden kan vi räkna åtminstone upplevd välfärd, materiell välfärd och hälsa. I synnerhet de två sistnämnda har Helsingfors stads statistik- och forskningsväsende följt ända sedan sina allra tidigaste år, i över ett sekel nu, och även i framtiden kommer de att vara centrala teman. Den upplevda välfärd bland stadsborna har de senaste årtiondena kommit upp som ett anknytande parallellt forskningstema.

KVARTTI KOMMER, i föreliggande nummer, än en gång med nya aspekter på hur helsingforsborna har det och trivs i sin stad. Den sida av upplevd välfärd som särskilt granskas i numret är den upplevda tryggheten, som är en viktig faktor för stadsbornas livskvalitet. Den materiella välfärden och vad den byggs upp av granskas via dels hur bra pengarna räcker till, dels hur utbrett nyttjandet av utkomststödet är. Hälsoaspekten kommer fram i en artikel om skolhälsoenkäten: det handlar om ork bland skolelever som förvärvsarbetar under terminerna. Fler artiklar baserade på rön från skolhälsoenkäten finns på Kvarttis webbplats www.kvartti.fi. ■

Timo Cantell

Stärkt trygghetskänsla bland helsingforsborna

Enligt senaste Helsingfors trygghetsenkät känner sig helsingforsborna idag tryggare än någonsin i sitt eget bostadsområde, i centrum av staden och i kollektivtrafiken. Artikeln ser också på svararnas uppfattningar om hur det allmänna trygghetsläget i staden utvecklats under de senaste tre åren.

● VESA KESKINEN

Upplevd trygghet har på senare år befäst sin ställning som ett självständigt forskningstema. I Helsingfors har invånarnas trygghetsupplevelser följts allt sedan år 2003 med enkäter vart tredje år, i samarbete med polisen i Helsingfors (se t.ex. Tuominen 2010, Laihinen & Tuominen 2013, Keskinen & Laihinen 2017).

FÖREGÅENDE ENKÄTOMGÅNG, nämligen på hösten 2015, var exceptionell på många sätt. Terrorådalen i Paris var ännu i färskt minne, och det snabbt växande antalet asylsökande hade väckt oro hos många. Kvällstidningarnas enkäter och löpsedlar, uppståndelsen och hatretoriken i sociala media, samt gatupatrullerna vittnade om de rädslor som folk hade.

TROTS DET var helsingforsbornas åsikter om trygghetsläget i staden i huvudsak på samma nivå som de varit vid enkäten tre år tidigare. Däremot syns spåren av medieuppståndelsen kanske i att svaren både år 2015 och år 2018 var pesimistiska beträffande trygghetsutveck-

lingen de senaste åren. Det kan verka motsägelsefullt, och det återkommer vi till senare i denna artikel.

MÅLGRUPPEN FÖR trygghetsenkäten utvidgades år 2015 på så vis att ett skilt urval av invånare med främmande modersmål togs med. Huvudfokus i föreliggande artikel ligger på en jämförelse mellan åren 2018 och 2015, och då kan vi också titta på trenden i invånarnas åsikter och känslor kring trygghetsrelaterade teman. De uppgifter som går längre tillbaka i tiden gäller bara ursprungsbefolkningen i Helsingfors, alltså de finsk- eller svenskspråkiga.

Materialet

Det slumpmässiga urvalet för Helsingfors trygghetsenkät 2018 upptog 7 818 helsingforsbor i åldern 15–79 år. Vid de tidigare omgångarna, nämligen 2003, 2006, 2009, 2012 och 2015 var målgruppen 15–74-åringarna. År 2015 togs helsingforsbor med främmande modersmål för första gången med som målgrupp. Vid enkäten 2018 utvidgades

invandraruvalet från 1 650 till 2 300. Man fick besvara enkäten på antingen pappers- eller webblanckett, på antingen finska, svenska, ryska, estniska eller engelska. Av de blanketter som fyllts i var 74 procent pappers-, och 26 procent webblancketter. Motsvarande andelar år 2015 var 77 resp. 23 procent. Materialet insamlades under två månader, nämligen oktober–november 2018.

ENKÄTEN BESVARADES av 4 155 helsingforsbor. Därmed blev svarsprocenten 54 (mot 57 % år 2015). Bland de finsk- eller svenskspråkiga var svarsprocenten 58 (59 % år 2015) och bland dem med utländskt modersmål 45 (44 % år 2015). Övriga höga siffror med tanke på den allmänna svarstrenden vid enkäter numera.

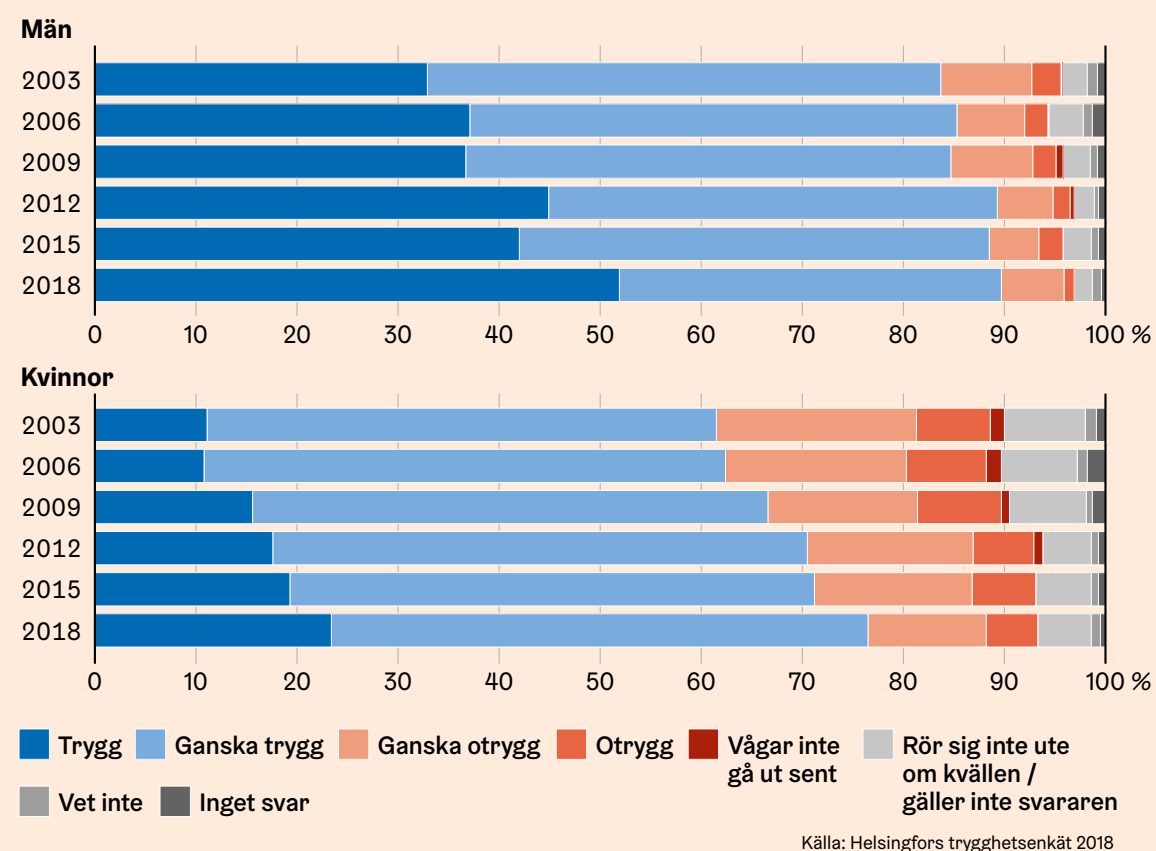
Tryggheten i hemknutarna på veckoslutskvällar

En av de vanligaste trygghetsindikatorerna är hur tryggt folk upplever att det är att röra sig sent om kvällen under veckosluten i dels det egna bostadsgrannskapet, dels i centrum av staden. Det egna grannskapet består av hemmets omedelbara närhet där man rör sig dagligen. Tryggheten där man bor är ett centralt element med tanke på vardagsstrivelsen, och Helsingfors stad använder upplevd trygghet i det egna bostadsområdet sent på veckoslutskvällar som en av mätarna med tanke på sin stadsstrategi.

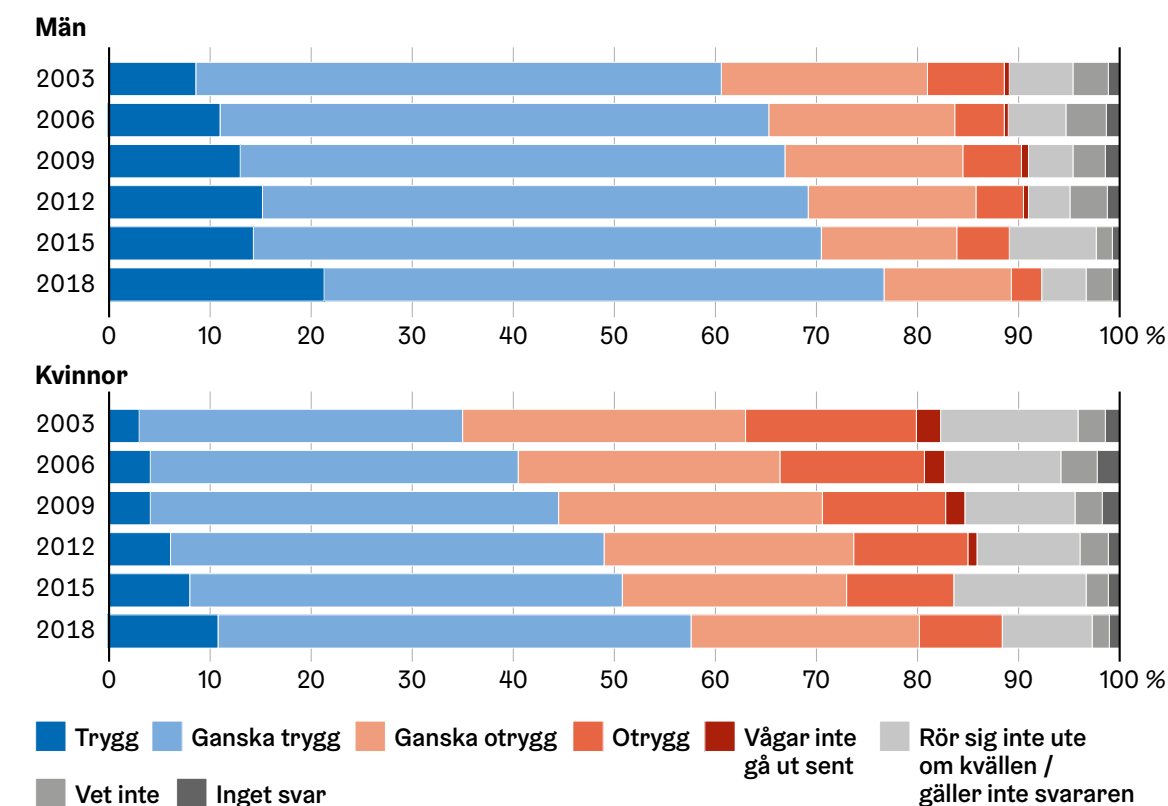
TABELL 1. Upplevd trygghet i det egna bostadsområdet sent på veckoslutskvällar 2018 och 2015, alla 15–74-åriga svarare

År	Tryggt	Otryggt	Gäller inte mig	Vet inte, inget svar	%	N
SAMTLIGA						
2018	80,9	13,0	4,2	1,84	100	3 916
2015	77,4	16,2	4,3	2,01	100	3 970
Finsk- eller svenskspråkiga						
2018	82,7	12,3	3,7	1,19	100	2 943
2015	79,2	15,1	4,3	1,34	100	3 255
Främmande modersmål						
2018	75,4	15,1	5,6	3,8	100	973
2015	69,2	21,3	4,6	4,9	100	715

FIGUR 1. Upplevd trygghet i det egna bostadsområdet sent på veckoslutskvällar enligt kön (%) åren 2003, 2006, 2009, 2012, 2015 ja 2018, 15–74-åriga finsk- eller svenskspråkiga svarare

FIGUR 2. Upplevd trygghet i centrum av Helsingfors sent på veckoslutskvällar bland 15–74-åriga finsk- eller svenskspråkiga, enligt kön åren 2003, 2006, 2009, 2012, 2015 och 2018

EN JÄMFÖRELSE mellan läget 2015 och 2018 kan göras bara för de högst 74 år gamla, i och med att de högst 79 år gamla togs med först år 2018. Det egna bostadsområdet upplevs nu som tryggare än för drygt tre år sedan (Tabell 1). Det svarsalternativ som gick ut på att det inte gäller svararen betyder närmast att svararen av någon anledning inte rör sig utomhus vid den tiden på dygnet.

ÄVEN DEN långa tidsserien som går tillbaka till 2003 förtäljer att den upplevda tryggheten i det egna bostadsgrannskapet har förbättrats (Figur 1). Men män och kvinnor upplever saken ganska annorlunda. Det är dubbelt så vanligt bland män som bland kvinnor att uppleva sitt grannskap som helt tryggt. I och för sig har den upplevda tryggheten bland kvinnor förbättrats ända sedan enkäten 2012. Det året var den upplevda tryggheten bland män ovanligt

hög, varefter det blev en svacka år 2015, som 2018 övergick i rekordhög upplevd trygghet.

Upplevd trygghet i centrum av Helsingfors

Ur Helsingfors livskrafts och dragningskrafts synvinkel är det viktigt att följa hur tryggt det är att röra sig i stadens centrum. Idag upplevs stadskärnan som lite tryggare än för tre år sedan. Mest har känslan av otrygghet minskat bland de enkätsvarare som har utländskt modersmål. Å andra sidan svarade dessa i högre grad än andra att saken inte gällde dem eller att de inte visste. Detta vittnar om att stadens centrum om natten på det hela taget är mindre bekant för invandrare än för andra. Av materialet framgår inte huruvida det handlar om medvetet undvikande av att röra sig i centrum.

OCKSÅ DÅ det gällde att röra sig i centrum framkom det skillnader i upplevd otrygghet mellan könen. Vid enkäten 2018 upplevde 16 procent av männen och 31 procent av kvinnorna att stadens centrum var otryggt under veckoslutskvällar. Andelen svarare som undvek stadskärnan har minskat klart: år 2015 undvek 9 procent av männen och 13 procent av kvinnorna centrum av Helsingfors. År 2018 var andelen 4 procent bland männen och 8 procent bland kvinnorna.

DEN LÄNGRE tidsserien med finsk- eller svenskspråkiga visar att det såväl bland män som kvinnor för varje enkät blivit vanligare att uppleva stadens centrum som tryggt (tryggt eller ganska tryggt) (Figur 2).

TABELL 2.

Upplevd trygghet i centrum av Helsingfors sent på veckoslutskvällar 2018 och 2015, alla 15–74-åriga svarare

År	Tryggt	Otryggt	Gäller inte mig	Vet inte, inget svar	%	N
SAMTLIGA						
2018	65,0	23,0	8,0	3,9	100	3 916
2015	58,5	26,6	11,1	3,6	100	3 970
Finsk- eller svenskspråkiga						
2018	66,6	23,7	6,8	2,8	100	2 943
2015	60,0	26,2	11,0	2,6	100	3 255
Främmande modersmål						
2018	60,2	20,9	11,7	7,2	100	973
2015	51,6	28,2	11,6	7,9	100	715

Helsingfors stad har som målsättning att vara en mångsidig och internationellt dragningskraftig stad för kultur, idrott och evenemang. Vid senaste enkätundersökningen ställdes för första gången också frågor om hur trygga olika publikenemang var. Tryggheten vid sådana hänger samman med den upplevda tryggheten i centrum av staden, i och med att en stor del av dem, i synnerhet de stora, hålls i innerstaden. 77 procent av svararna uppgav att de kände sig trygga vid publikenemang, bara 6 procent att de kände sig otrygga. Resten (17 %) hade inte besökt publikenemang eller kunde inte säga något om dem.

Upplevd trygghet i kollektivtrafiken

Allt sedan första omgången, år 2003, har det i Trygghetsenkäten ingått frågor om den upplevda tryggheten i de allmänna transportmedlen. En del av svararna åker inte alls med kollektivtrafiken under kvällstid. Beroende på fortskaffningsmedel var det 10–24 procent av svararna som år 2018 inte åkte med kollektivtrafiken om kvällarna.

ÄNDÅ VAR det lite mindre vanligt år 2018 än år 2015 att inte använda kollektivtrafiken. Av transportmedlen var det enligt denna enkät buss man tog mest, lokaltåg minst, även om kvällarna. Kvinnor åker lite mindre än män kollektivt under veck-

oslutskvällar (om än skillnaden inte är signifikant för bussarnas del). Alla färdmedel upplevs som tryggare av männen än av kvinnorna.

MED STIGANDE ålder minskar anlitandet av alla färdmedel kvällstid både bland manliga och kvinnliga svarare. Samtidigt minskar andelen som upplever åkandet tryggt: äldre svarare upplevde i lägre grad än yngre att det var tryggt att röra sig med allmänna transportmedel om kvällen.

DE SOM har främmande modersmål åkte i högre grad än de finsk- eller svenskspråkiga metro eller lokaltåg om kvällarna (Tabell 3). De upplever också mera än ursprungsbefolkningen att dessa är trygga. Spårvagnen tycker de att är mindre trygg.

FIGUR 3 visar att tryggheten enligt svararna nu var bättre inom alla färdmedel än vid de tidigare enkäterna åren 2003–2015. Med tanke på en fullödig jämförelse med tidigare enkätundersökningar tar figuren upp bara de högst 74 år gamla finsk- eller svenskspråkiga svarare som tar ved-

77 procent av svararna uppgav att de kände sig trygga vid publikenemang, bara 6 procent att de kände sig otrygga.

TABELL 3.

Trygghet i kollektivtrafiken om kvällarna 2018 bland dels finsk- eller svenskspråkiga, dels dem som har främmande modersmål, N=4 090

	Trygghet i kollektivtrafiken om kvällarna, %					
	Trygg		Otrygg		Åker inte sent	
	Ursprungsbefolkningen	Främmande modersmål	Ursprungsbefolkningen	Främmande modersmål	Ursprungsbefolkningen	Främmande modersmål
Buss	81	81	6	6	10	9
Spårvagn	73	67	8	9	16	17
Metro	58	65	21	18	17	11
Lokaltåg	50	56	18	13	26	21

erbörande färdmedel om kvällarna. Största förändringen till det bättre har skett under de två senaste enkätundersökningarna. Ändå tycker fortfarande var fjärde att metron och lokaltågen är otrygga om kvällarna.

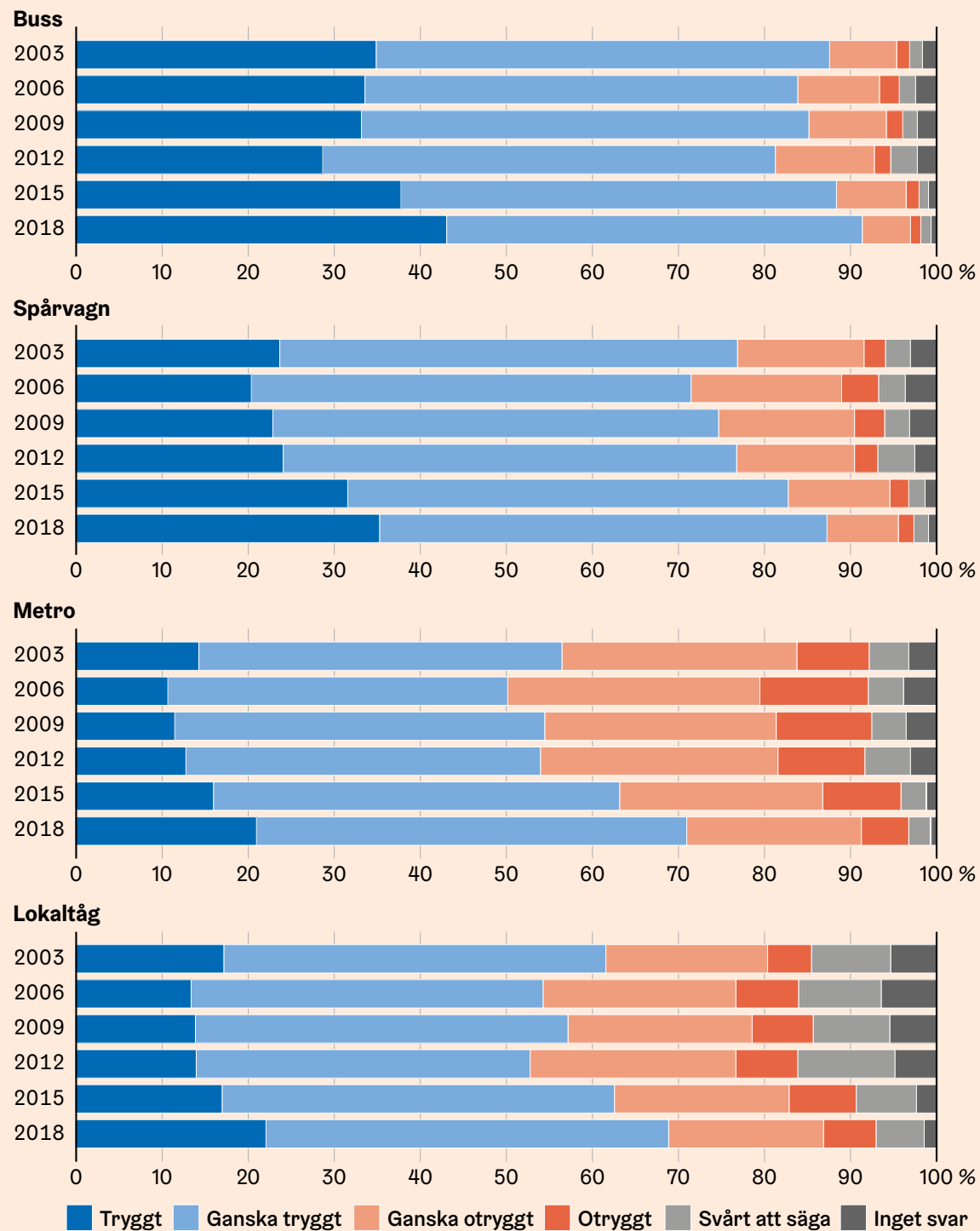
Står uppfattningarna om den allmänna tryggheten i strid med den självupplevda tryggheten?

I Trygghetsenkäten ställdes också frågan åt vilket håll svararna tyckte att det allmänna trygghetsläget i staden hade utvecklats de tre senaste åren. Alternativen var att tryggheten inte förändrats eller att det förbättrats eller försämrats klart eller lite. Mest stöd bland dessa alternativ får vid enkäten 2018 uppfattningen att läget hållits oförändrat. Samtidigt bedömer dock var fjärde svarare att det allmänna trygghetsläget blivit sämre, och var femte uppgav att de inte kan bedöma hur läget utvecklats.

Av samtliga svarare upplevde 92 procent att staden allmänt taget var trygg eller ganska trygg.

FIGUR 3. Upplevd trygghet i de kollektiva forskaffningsmedlen under kvällstid åren 2003, 2006, 2009, 2012, 2015 och 2018 bland 15–74-åriga finsk- eller svenskspråkiga svarare (bara de som anlitat färdmedlen)

Källa: Helsingfors trygghetsenkät 2018

INTERESSANT NOG upplever andra än finsk- eller svenskspråkiga svarare trygghetsutvecklingen i staden som bättre än ursprungsbefolkningen gör. Samtidigt var det svårare för invandrarna att bedöma i vilken riktning trygghetsutvecklingen gått. Detta torde i all sin enkelhet förklaras av att de har bott klart kortare tid i Helsingfors än de andra. Av de finsk- eller svenskspråkiga som besvarat enkäten hade 75 procent bott i Helsingfors tio år eller mera. Bland invandrarna var denna andel 41 procent.

VID ENKÄTEN 2018 ombads svararna motivera sin åsikt ifall de hade svarat att det allmänna trygghetsläget blivit klart bättre eller sämre. 324 svarare tyckte att trygghetsläget blivit klart sämre, och av dem hade 268 med egna ord formulerat varför de tyckte så. 163 tyckte att trygghetsläget hade förbättrats klart, och av dem hade hälften formulerat en motivering. Tabell 5 komprimerar de vanligaste motiveringarna.

TABELL 4.

Den allmänna trygghetens utveckling i Helsingfors de föregående tre åren, enligt de 15–74 år gamla svararna vid enkäterna 2015 och 2018

År	Inte förändrats	Förbättrats		Försämrats		Vet inte, inget svar	%	Förbättrats som helhet, %	Försämrats som helhet, %
		Klart	Lite	Lite	Klart				
ALLA									
2018	38,7	3,7	11,4	17,8	7,5	20,1	100	15,1	25,3
2015	40,4	2,2	7,9	21,7	9,4	18	100	10,1	31,1
Finsk- eller svenskspråkig									
2018	43,0	1,9	10,1	19,1	8,0	17,8	100	11,9	27,0
2015	43,2	1,2	7,3	23,2	9,7	15,2	100	8,5	32,9
Främmande modersmål									
2018	25,9	9,1	15,5	14,0	6,2	27,1	100	24,6	20,2
2015	27,7	7,1	10,2	14,7	8,0	30,7	100	17,3	22,7

TABELL 5.

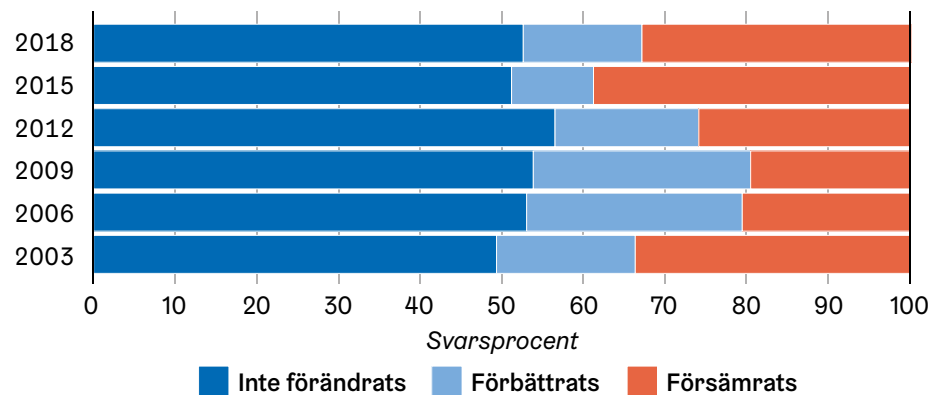
Grupperade fritt formulerade svar med vilka svararna motiverat sin åsikt att den allmänna tryggheten klart förbättrats eller försämrats

Den allmänna tryggheten har förbättrats klart (N=82)	Den allmänna tryggheten har försämrats klart (N=82)
<ul style="list-style-type: none"> Polisens eller väktarnas synlighet har förbättrats (37 omnämmanden) Störande beteende eller rusmedelsmissbruk har minskat (16) Känner sig helt trygg (6) Trafikkulturen har förbättrats (5) Plats- eller tidsrelaterade orsaker (4) Invandrarna har anpassa sig (3) Stigande levnadsstandard (2) Andra orsaker (9) 	<ul style="list-style-type: none"> Svar som syftar på invandrare, invandring, asylsökande och papperslösa personer (103 omnämmanden) Svar som syftar på drogmissbruk, drogförsäljning (synlig i gatubilden) eller drogmissbrukare i allmänhet (80) Att polisen syns så lite, oro för att inte få hjälp, eller annat missnöje med polisens verksamhet (39) Sexuellt ofredande på gatan, en uppfattning att våldtäkterna ökat, kvinnors rädsla att röra sig på allmän plats om kvällen (35) Andra orsaker (11)

DE DATA som går tillbaka till 2003 visar att en viss pessimism kunnat skönjas beträffande tryggheten i Helsingfors de senaste åren. Vid nästan varje enkätundersökning 2003-2015 har andelen svarare som tyckt att läget försämrats varit större än andelen som tyckt att det förbättrats under de tre föregående åren. Ändå är det svarsalternativ som fått mest medhåll vid alla enkätundersökningar att läget har hållits oförändrat. För denna frågas del var året 2015 det sämsta. Hösten 2015 var ju läget i Europa exceptionellt i och med bland annat det plötsligt starkt växande antalet asylsökanden, och det är tänkbart att detta avspeglade sig på helsingforsbornas bedömningar av trygghetsläget i staden.

FIGUR 4.

Uppfattning om den allmänna tryggheten de föregående tre åren i Helsingfors 2003, 2006, 2009, 2012, 2015 och 2018 bland 15-74 år gamla finsk- eller svenskspråkiga svarare

Källa: Helsingfors trygghetsenkät 2018

SOM DET framgår av Figur 4 anser en majoritet av svararna (sammanlagt 55 %) år 2018 att läget hållits oförändrat eller förbättrats de senaste tre åren. Men ändå är andelen svarare som tyckte läget hade förbättrats (12 %) klart mindre än den andel som tyckte att läget hade försämrats (27 %).

DETTA TYCKS ju stå i strid med att läget mätt med till exempel de mätare som nämndes i början av artikeln, nämligen självupplevd trygghet i det egna bostadsgrannskapet eller i centrum av staden under kvällstid, är bättre än någonsin hittills vid trygghetsenkäterna. I slutrapporten till enkätundersökningen 2015 (Keskinen & Laihinen 2017, 142) förklarades detta till synes motsägelsefulla rön. Det handlar om att dels de saker som undersöktes, dels frågeupplägget, var annorlunda (självupplevd trygghet vs. bedömd allmän trygghet). Uppfattningen om tryggheten i synnerhet i det egna grannskapet bygger framför allt på folks egna vardagsupplevelser och iakttagelser. Uppfattningen om trygghetsläget i hela Finland och delvis också i Helsingfors bygger kanske mera på det man läst i tidningarna och hört av insatta. Internationella kriser och terrorism ökar oron och osäkerheten i folks eget vardagsliv, och det är väl troligt att den oron avspeglar sig på svaren.

Slutkläm

Den allmänna trygghetskänslan i Helsingfors har förbättrats. Helsingforsborna upplever både det egna bostadsgrannskapet, stadskärnan och kollektivtrafiken som tryggare än tidigare. Svaren på den fråga i Trygghetsenkäten där man ombeds bedöma det allmänna trygghetsläget i staden vid enkättidpunkten var i medeltal mycket positiva. Av samtliga svarare upplevde 92 procent att staden allmänt taget var trygg eller ganska trygg. Motsvarande andel vid motsvarande enkät i Stockholm ett år tidigare var 93 procent (Trygghet i Stockholm 2017).

MEN DET finns stora skillnader i upplevd trygghet mellan olika delar av Helsingfors: andelen invånare som känner sig trygg i sitt eget bostadsgrannskap varierar stort beroende på stadsdel. Glädjande nog har dock skillnaderna i andelen invånare som känt sig otrygga minskat klart de senaste åren. Skillnaderna i otrygghet bostadsgrannskap emellan granskas närmare i en kommande artikel (Keskinen & Pyyhtiä 2019, utkommer våren 2019), som – liksom andra kommande analyser av trygghetsenkätmaterial – ges ut på tidskriften Kvarttis webbplats.

Vesa Keskinen verkar som forskare vid Helsingfors stadskansliens enhet stadsforskning och -statistik.

Litteratur:

Keskinen, Vesa & Laihinen, Eija (2017). Kaikesta huolimatta turvallista. Helsingin turvallisuustutkimus 2015. Undersökningar 2017:2. Helsingfors: Helsingfors stads faktacentral. kaupungin tietokeskus. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/17_04_05_Tutkimuksia_2_Keskinen_Laihinen.pdf

Keskinen, Vesa & Pyyhtiä, Eija (2019, utkommer). Alueelliset erot Helsingin koetussa turvallisuudessa. I webbjournalen Kvartti.

Laihinen, Eija & Tuominen, Martti (2013). Stadiin kuuluu pieni rosoisuus. Helsingin turvallisuustutkimus 2012. Undersökningar 2013:4. Helsingfors: Helsingfors stads faktacentral. https://www.hel.fi/hel2/Tietokeskus/julkaisut/pdf/14_01_07_Tutkimuksia_4_13_Tuominen.pdf

Trygghet i Stockholm 2017 (2017). Stockholms stad. Socialförvaltningen. Avdelningen för stadsövergripande frågor. <http://www.stockholm.se/Fristaende-webbplatser/Fackforvaltningssajter/Socialtjanstforvaltningen/Trygghesmatningen/Resultat/>

Tuominen, Martti (2010). ...öiseen aikaan ja joskus päivälläkin. Helsingin turvallisuuskysely 2009. Forskningsrapporter 2010:5. Helsingfors: Helsingfors stads faktacentral.

Stadsförnyelses inverkan på trygghets- upplevelsers placering – fallstudie Kvarnbäcken

I föreliggande artikel granskar vi, med hjälp av material från kartenkäter gjorda av Helsingfors stad, social oordning observerad av invånarna i Kvarnbäcken. Vi jämför också med resultat från liknande enkäter i åtta andra stadsdelar. Vi fokuserar på att identifiera ställen med anhopningar av sociala störningar iakttagna av invånare i Kvarnbäcken och sedan utmarkerade av invånarna i enkäten, alltså ställen där invånarnas upplevda otrygghet koncentreras. Vi försöker belysa i synnerhet hur upprustandet och förbättrandet av det lokala köpcentret med omgivning har inverkat på invånarnas upplevda trygghet och trivsel i området.

● JENNI VÄLINIEMI-LAURSON & OSKAR RÖNNBERG

Bostadsgrannskap som upplevs som trygga hör till de viktigaste trivselseffekterna. Därför har man redan länge i Helsingfors satsat både på trygghetsforskning och på förbättring av upplevd trygghet och bostadsområdets livskraft. I synnerhet från och med 1990-talet har man satt in olika utvecklingsåtgärder inom såväl stadens eget Förortsprojekt och Förortsfond som projekt med nationell eller Urban-finansiering från EU. Syftet har varit att förbättra områdenas fysiska och funktionella omgivning, men också att främja socialt fäste och eget initiativ bland invånarna och att förebygga social marginalisering. Dessa mål har man försökt nå genom att till exempel skapa trivsamma mötesplatser, träffpunkter, där invånarna kan lära känna varandra. Förhoppningen har varit att utrymmena för invånarna och stöddandet av samhörigheten ska inverka på den sociala kontrollen i området och förbättra den upplevda tryggheten (Bäcklund & Schulman 2000, 2003; Karjalainen 2004; Broman et al. 2011).

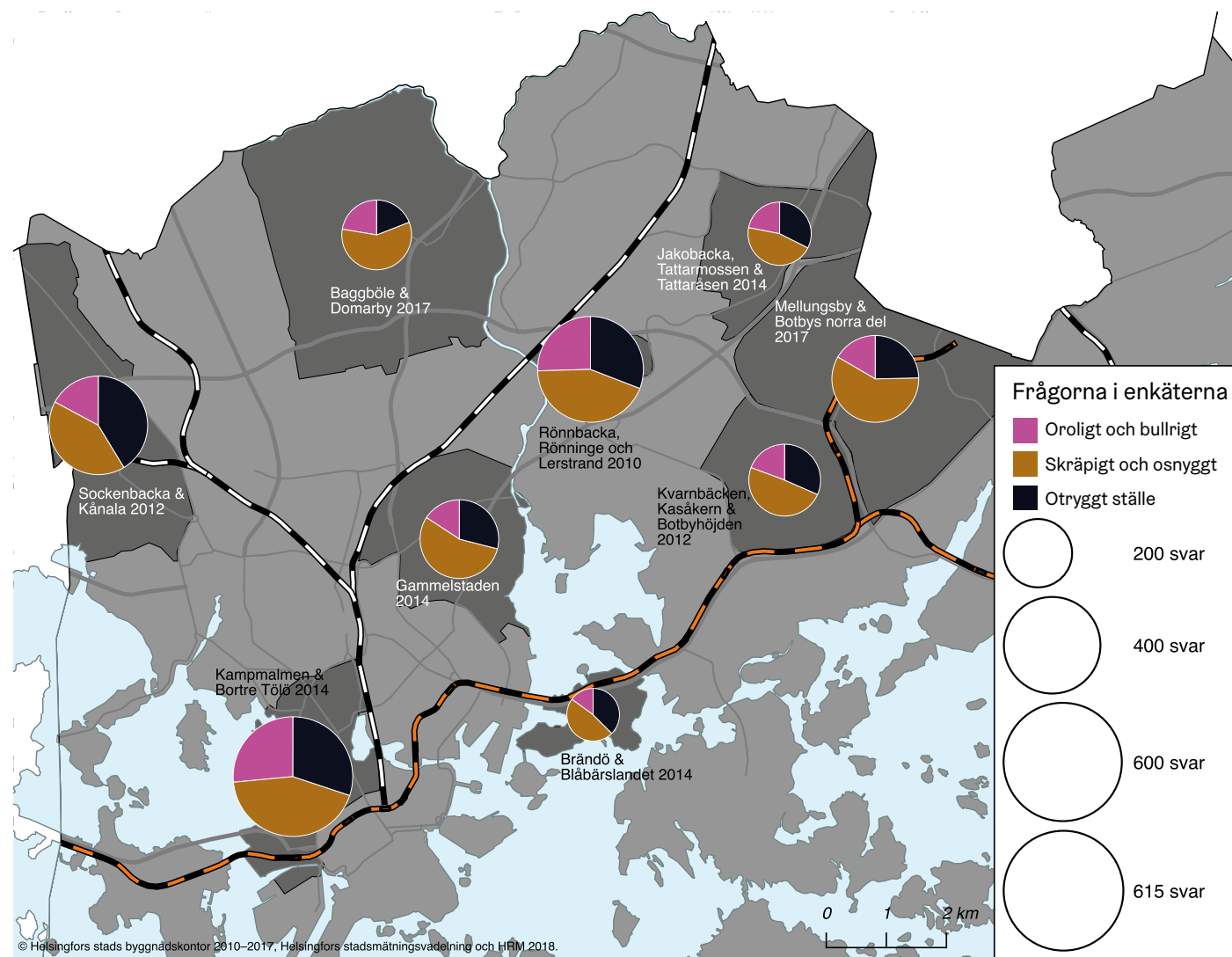
EN AV de senaste verksamhetsmodellerna är att man tväradministrativt försöker förbättra såväl den fysiska och funktio-

nella som den sociala miljön i olika delar av Helsingfors med hjälp av olika projekt och med åtgärdshelheter som man kallar stadsförnyelse. Behov av förnyelse har identifierats bland annat med mätare för social oordning, nämligen dels upplevd otrygghet, dels nerskräpning och orolighet. Upplevd trygghet är en så pass betydande indikator för lokal välfärd att till och med små punktartade problematiska ställen inverkar på trivseln i hela området och dessutom också på dess rykte och folks beslut att flytta (t.ex. Vilkkama et al. 2016).

BEGREPPET TRYGGHET – säkerhet – kan handla om både mätbar trygghet (jfr. förmögenhet) och upplevd trygghet. Känslan av otrygghet påverkas inte bara av förekomsten av brottslighet, utan snarare bygger den på föreställningar om att ett ställe är farligt. Otrygghetskänslor står inte i direkt samband till reella faror, eftersom de som är mest rädda i praktiken har mindre sannolikhet att falla offer för brott (t.ex. Koskela 2009). Den upplevda otryggheten ökas av – förutom brottsligheten – även olika störningar som beror på bristande social kontroll (Kääriäinen 2002; Brunton-Smith & Sturgis 2011). Upplevelserna av oordning tar sig både sociala och

fysiska uttryck, såsom ungdomar som hänger på stan, fylleri och knarkande på offentlig plats, våld, ofog, nerskräpning och graffiti (Wilson & Kelling 1982; Sampson & Raudenbush 1999; Skogan 2015). Även osnygghet i ett område har konstaterat påverka folks upplevda trygghet (Kääriäinen 2002) och trivsel (Strandell 2017).

I HELSINGFORS har upplevd trygghet bland invånarna allt sedan år 2003 med tre års mellanrum sonderats med hjälp av omfattande enkäter (se även Keskinens artikel i detta nummer). Men frågorna i Helsingfors trygghetsenkät har, liksom analysen av svaren, inte gått in på en finare områdesindelning än stadsdelsnivå. Därmed blir det ofta oklart exakt på vilka slags ställen folk känt sig otrygga. Vid trygghetsenkäterna i Helsingfors har man kunnat konstatera att upplevd otrygghet i bostadsområden i Helsingfors varierar stort, men att den ofta koncentreras i närheten av stationer och lokala köpcentra samt kring mörka och avsides ställen till exempel i parker eller på motionslingor (Keskinen & Laihininen 2017). Det finns också en hel del forskning om vilket samband upplevd trygghet har med dels variabler på lokal- och individnivå,

FIGUR 1. Kartenkäternas område och enkätår, samt antalet markeringar av social ordning enkätvis

såsom fattigdom och social utsatthet, dels boende i tät höghusbebyggelse och nära metro- och järnvägsstationer (t.ex. Kääriäinen 2002; Kortteinen et al. 2005; Kemppainen et al. 2014; Kemppainen & Saarsalmi 2015).

Kartenkätmetoden och ett material som nyanserar den lokala bilden

I femton år redan har man i Finland med hjälp av kartenkäter riktade till invånare och andra målgrupper undersökt hur folk upplever sin livsmiljöns kvalitet, och använt rönen i planeringen. Just detta med upplevd trygghet bland invånarna kartlade man för ett bra tag sedan i

Muotiala i Tammerfors, med hjälp av en kartenkät (Kytä et al. 2008). Även Helsingfors stad har allt sedan 2010 gjort flera olika kartenkäter bland annat med hjälp av verktyget Kerro kartalla ("Säg det på kartan"). Största delen av enkäterna har kartlagt invånarnas åsikter om sin livsmiljö och planer som angår den. Men några studier om just trygghet eller social ordning har man inte hittills gjort med kartenkätmetoden.

I FÖRELIGGANDE artikel försöker vi med hjälp av svar på frågor i kartenkäter gjorda av Helsingfors stad identifiera koncentrationer av invånarnoterad social ordning och upplevd otrygg-

het i Kvarnbäcken, och gör en jämförelse med liknande enkäter i åtta andra stadsdelar. Kvarnbäcken är ett intressant fall i och med att man där satt in många utvecklingsåtgärder, bland annat en förnyelse av området kring det lokala köpcentret, som blev klar just före enkäten år 2012. Vi reder ut huruvida utvecklingsåtgärderna inverkat på invånarnas upplevda trygghet och trivsel, i synnerhet i närheten av det förnyade stadsdelscentrumet.

DE SÄG-DET-PÅ-KARTAN-ENKÄTER (Kerro kartalla) som vi använder som material uppgjordes och genomfördes av Helsingfors stads byggnadskontor åren

2010–2017. Ursprungligen ville man samla in åsikter och förslag om skötsel och upprustning av grön- och gatuområden och om förbättring av den allmänna tryggheten och trivsamtalen. En del av enkäterna företogs redan i början av 2010-talet, och det kan tänkas att man redan hunnit ta tag i en del problempunkter. Trots det kan enkätsvaren öka vår kunskap om egenskaperna hos de ställen som drar till sig otrygghet och störningar och därtill ge infallsvinklar på stadsförnyelsens behov och verkningar.

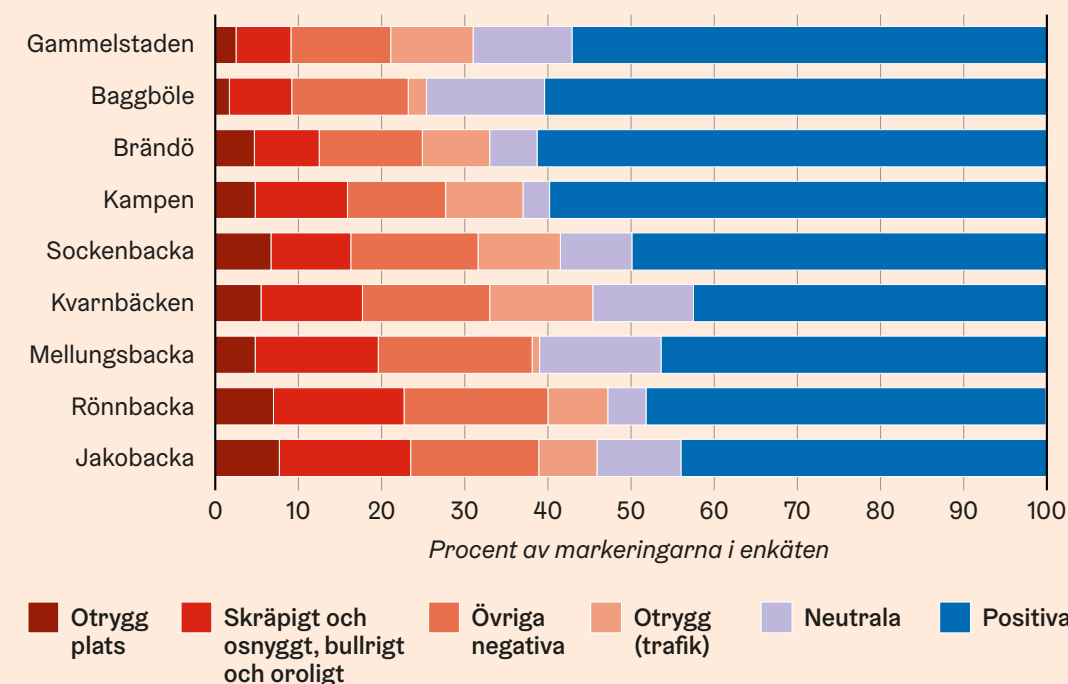
ENKÄTERNA HAR fått besvaras av vem som helst, men 90 procent av svararna bodde i det område som enkäten gällde. Resten av svararna uppgav inte sitt postnummer eller bodde annanstans. 36 procent av svararna var män, 64 procent kvinnor. Största åldersgruppen var de över 30-åriga i arbetsför ålder. Bara tio procent av svararna var yngre än trettio. Vid enkäten om Kvarnbäcken var kvinnoandelen lite större, 73 procent, men i övrigt låg svararfördelningen kring medeltalet för enkäterna.

I ENKÄTERNA ombads svararna att på kartan markera ut ställen där positiva och negativa saker (dvs. karakteriseringar) realiserar i området, ge sin åsikt om olika påståenden samt ge kommentarer och förbättringsförslag.

Vid varje enkät har man också frågat efter svararnas ålder, kön och postnummerområde. I föreliggande artikel analyserar vi utmärkningarna av ställen där negativa saker enligt svararna realiserar, nämligen 1) Ett oroligt och bullrigt ställe, 2) Ett skräpigt och osnyggt ställe samt 3) Ett otryggt ställe. Dessutom analyserar vi i fallet Kvarnbäcken var man markerat de positiva typerna av ställen, som det fanns elva av. Utanför analysen lämnade vi alla de markeringar som, att döma av innehållet i de fritt formulerade svaren, gällde trafiksäkerhet. Svaren på kartenkäten analyserade vi med GIS-datatmetoder, och de fria svaren med en kvalitativ innehållsanalys. Dessutom gjorde vi en stadsstrukturell analys genom att titta på kartor och miljöer.

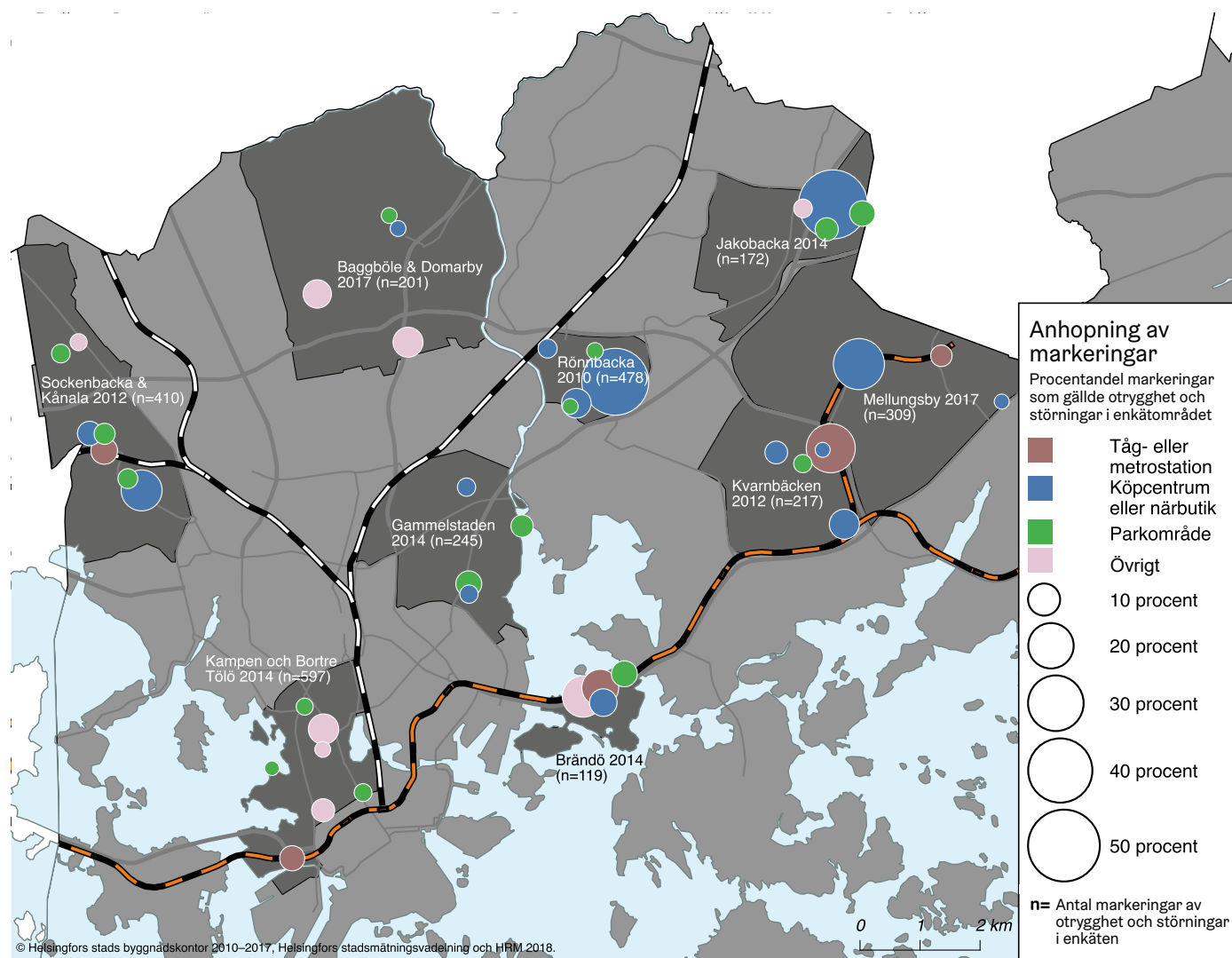
Öar av och gömställen för social ordning

Vid de nio enkäterna gjorde svararna sammanlagt 2 748 markeringar av ställen där det var otryggt, oroligt och/eller osnyggt. Dessa svar utgjorde mellan 9 och 23 procent av svaren vid de olika enkäterna (Figur 1 och 2). I medeltal hälften av dem gällde skräpiga ställen, en tredjedel otrygga ställen och en femtedel oroliga ställen. Vid enkäten i Kvarnbäcken markerades 217 sådana ställen, vilket var nära medeltalet för de olika kartenkätområdena.

FIGUR 2.

Markeringarnas fördelning på olika kategorier

FIGUR 3. Andelar (%) markeringar av olika slags ställen där man upplevde otrygghet och social oordning vid de olika kartenkäterna

FÖRHÅLLANDEVIS MEST markeringar av otrygghet och störningar gjordes vid kartenkäterna för de tre områdena kring Jakobacka, Rönnsbacka och Mellungsby. Minst otrygghet och störningar markerades vid enkäterna i Gammelstadsområdet, Baggböle & Domarby samt Brändö, vid vilka andelen positiva markeringar var störst (ca. 60 procent). Svar som klassades som neutrala handlade i huvudsak om underhåll av park- och gatuområden.

DE MARKERINGAR som uttryckte otrygghet och social oordning koncentrerades i huvudsak på fem typer av ställen i bostadsområdena: 1) kommersiella centra, alltså i regel lokala köpcentra, 2) metro-

eller tågstationers närområde, 3) vägnader, 4) parker, samt 5) andra ställen som drar till sig i synnerhet onyktra personer (Figur 3).

INTE BARA vid kvarnbäcksenkäten utan också vid enkäterna i Rönnsbacka, Jakobacka och Mellungsby var det ett slags ställen där markeringarna koncentrerades, nämligen metrostationen eller köpcentret. Vid sockenbackaenkäten fanns anhopningar av markeringar, men på flera olika ställen. Vid enkäterna i Gammelstaden, Brändö och Baggböle var markeringarna däremot betydligt mindre anhopade. Kampmalmens kartenkät avvek från de andra på så sätt att de största koncentrationerna av markerad

otrygghet och oordning låg kring serviceenheterna för stödboende (Figur 3).

DE STÄLLEN som främst väckte oro och otrygghet var sådana där det samlades både ungdomar och rusmedelpåverkade för att fördriva tiden. Sådana ställen var i synnerhet köpcentra och metro- eller tågstationer, men liknande ställen fanns åtminstone tillfälligt även i avlägsnare delar av stadsstrukturen, till exempel i parker och undergångstunnlar. Både i byggd och obbyggd miljö fanns det dessutom smärre, mindre centrala ställen som var nerskräpade och osnygga och som ingen, enligt svaren, tycktes sköta om. Gemensamt för dessa ställen var en brist på social

kontroll; de sociala störningarna och de otrygghetskänslor de förorsakade tenderade förekomma på ställen där det fanns bara passerande trafik eller så lite vakande ögon som möjligt. Som exempel öppnar sig köpcentrens butiker och krogar ofta mot innergårdar eller shoppingkorridorer, som man vanligen inte ser till exempel från närliggande bostäder.

Hade upprustningen av köpcentret i Kvarnbäcken önskad verkan?

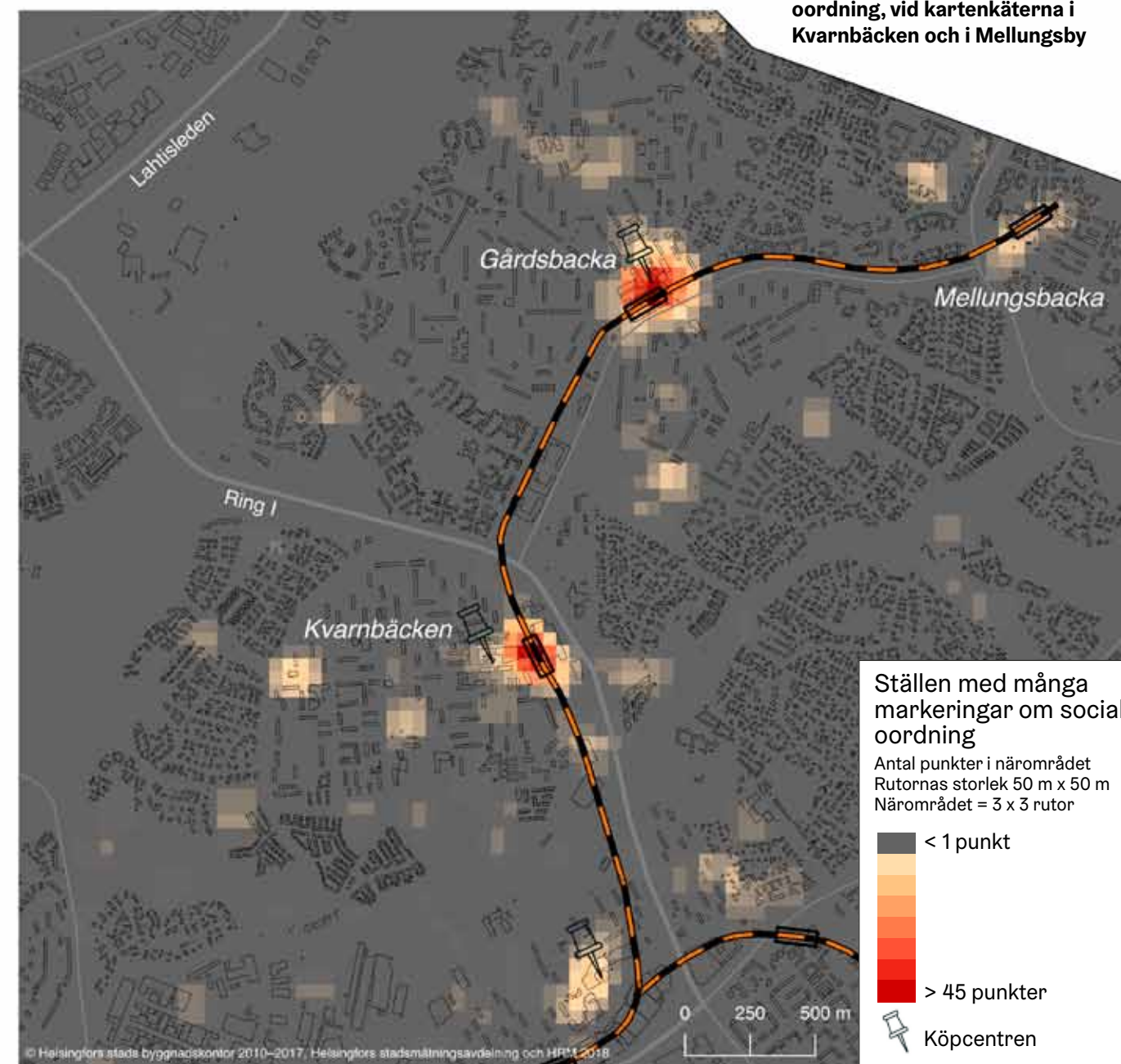
Kvarnbäcken ger ett intressant forskningsperspektiv på verkningarna av

mera omfattande förnyelse i stadsdelar. Förutom att där finns kompletteringsbyggen, ett nytt idrottscentrum, ett yrkeshögskolecampus under byggnad, och renoverade byggnader, har man även förnyat det gamla köpcentret, vars rykte varit mindre gott. Hösten 2012, strax efter att det nya köpcentret och stadsdelskärnan blivit klara, företogs en kartenkät i Kvarnbäcken. Redan då fick man ta del av invånarnas upplevelser av ett förnyat Kvarnbäcken. I det följande analyserar vi hur upprustningen av stadsmiljön återspeglats på invånarnas upplevelser av otrygghet och social oordning i Kvarnbäcken.

DET VI framför allt kunde konstatera var att det nya köpcentret med omgivning i Kvarnbäcken inte längre upplevdes som lika oroligt och otryggt. Detta trots att 18 procent av alla markeringar i hela enkätområdet (Kvarnbäcken + Kasåker + Botbyhöjden) gällde social oordning och otrygghet. Största störningsanhopningen låg dock bara ca. hundra meter från det nya köpcentret, nämligen utanför metrostationen och i skogen strax intill (Figur 4).

FIGUR 4.

Anhopningar av markeringar av ställen med otrygghet och social oordning, vid kartenkäterna i Kvarnbäcken och i Mellungsby

Det vi framför allt kunde konstatera var att det nya köpcentret med omgivning i Kvarnbäcken inte längre upplevdes som lika oroligt och otryggt.

”Busshållplatsen vid metron invaderas av annat folk än bussresenärer, där sitter dom och super redan tidigt på morgonen de där som inte mera kan göra det vid köpcentret. Samma sak med cykel-parkeringen, ingen använder den heller.”

[övers. från finskan] (kommentar vid enkäten i Kvarnbäcken).

ETT ANNAT ställe i Kvarnbäcken där det klickades in mycket störningar, osynlighet och otrygghet var kring närbutiken i västra ändan av Lättan. Det hade enligt många svarare blivit ett nytt tillhåll för fyllona som förr hängde vid köpcentret. Även köpcentret Puhos i Botbyhöjden, som ligger inom enkätområdet, hade samlat på sig många markeringar.

DÅ VI ser på hur markeringarna anhopats framträder den stora skillnaden i markeringar mellan köpcentren i dels Kvarnbäcken, dels de övriga stadsdelarna från samma tidsperiod. Också i Jakobacka och Rönnbacka låg de största anhopningarna av markerad oordning och otrygghet vid köpcentrens omgivning (se Figur 3), men andelen marke-

ringar som gällde oordning och otrygghet var ca. 45 procent, mot bara 18 procent i Kvarnbäcken. Omkring 25 procent av markeringarna i enkätområdet hade svararna gjort för metrostationen och köpcentret i Gårdsbacka, men av de fritt formulerade kommentarerna att döma handlar det om störningar från krogarna i köpcentret snarare än om själva metrostationen.

ETT ANNAT undantag bland köpcentren är köpcentret på Brändö, byggt 1960, fastän det till strukturen påminner om de gamla problematiska köpcentren i de övriga enkätområdena. Upplevelsena av trygghet kan ju påverkas av att invånarstrukturen i Brändö är förmögnare och av att köpcentret ligger lite mera avsides i trafikhänseende. Inte heller fanns det i köpcentret på Brändö några sådana krogar som skulle ha förorsakat värre störningar.

Skumma typer vid stationerna och öpimplare i parkerna

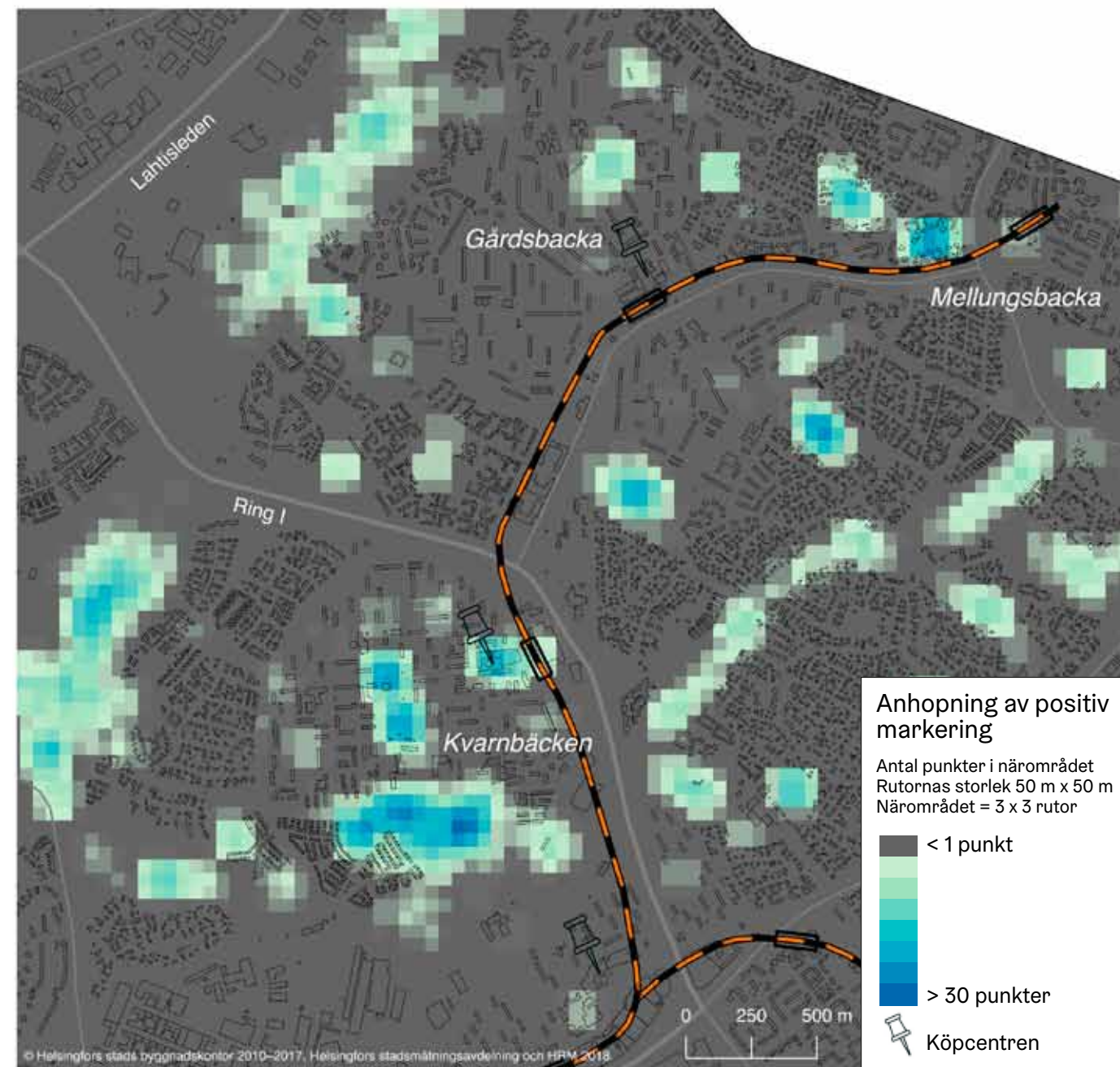
Till de betydande koncentrationer av social oordning och otrygghet som kom fram i vår analys hörde också tåg- och metrostationerna. Såväl metrostationerna i Kvarnbäcken, Brändö, Gräsviken och Gårdsbacka som tågstationen i Sockenbacka träder fram i enkäterna. Det vanligaste orosmomentet är de ungdomar och ”skumma typer” som hänger kring vid dörrarna, på perrongerna och utanför stationerna i synnerhet om kvällarna.

”Ingången till metron och hur man kommer till metron borde planeras om. Nu är det ett bullrigt samlingsställe också för sådana som inte tar metron. Emellanåt kan det kännas otryggt.”

[övers. från finska] (kommentar vid enkäten i Mellungsbacka/Gårdsbacka).

TILL PERRONGERNA och metrostationerna går man ofta antingen över fotgångsbroar eller genom övergångstunnlar, och markeringarna av social oordning hamnade i synnerhet på dem. Särskilt undergångarna under Gårdsbackavägen i Gårdsbacka, Sockenbackavägen i Sockenbacka och Österleden och metrostationen i Brändö fick många markeringar om otrygghet och störningar. Undergångstunnlarna var enligt svararna skrämmande, skumma, alltför mörka och fulla med graffiti och glasskärvor.

METROSTATIONEN I Gräsviken avviker från de andra stationsomgivningarna i vårt material. Metrostationen ligger under jorden, ingången ligger bredvid ett bostadskvarter, och inga undergångar eller bangårdar finns i närheten. Oro tycks förorsakas av de många restauranger och pubar som ligger bredvid stationen och som tidvis samlar onyktert folk på de annars skyddade och lugna gågatorna.

FIGUR 5.

Anhopning av markeringar förknippade med positiva saker vid enkäterna i Kvarnbäcken och Mellungsby

MARKERINGAR AV nerskräpning och osynlighet gjordes i synnerhet på parker och andra grönområden, där det bland annat krossades flaskor. Och också av otrygga ställen hade flera markeringar gjorts på mindre ställen i grönområdena. Vanligen låg dessa ställen i skydd för omgivningens blickar, och i deras närhet låg det någon ”attraktionsfaktor” för berusning och sammankomst.

I KVARNBÄCKEN gjordes en del markeringar på invånarparken mellan kyrkan och skolan. Av kommentarerna att döma var den ett tillhåll för i synnerhet ungdomar om somrarna. Ett avsides parkområde på annat håll som fick många markeringar var Pilbäraparken bredvid grundskolan i Sockenbacka.

”Den här parken är en lekpark, men de enda som leker här är fyllona som slängts ut från krogen här intill och tonåringarna som gärna tycks komma hit och pimpla öl.”

[övers. från finska] (kommentar vid kartenkäten i Sockenbacka).

Grönområdena en styrka i Kvarnbäcken

Förutom de påståenden som gällde otrygghet och social oordning upptog enkäten 27 andra positiva, negativa eller neutrala saker som svararna fick placera på kartan. En titt på alla dessa ger vid handen att Kvarnbäckens nya köpcentrum fick ett gott välkommande.

”Här finns det människor, och belysningen är bra. En bra mötesplats.”

[övers. från finska] (kommentar vid enkäten i Kvarnbäcken)

FÖR DET förnyade köpcentret blev det några markeringar om skräpighet och ofog, men nästan hälften av alla positiva markeringar relaterade ändå till karakteriseringen ”Den bästa mötesplatsen”. I Kvarnbäcken-Gårdsbackaområdet var detta ett undantag, i och med att alla andra anhopningar av positiva markeringar fanns på grönområden (Figur 5).

UTOM DÅ det gäller invånarparken i Kvarnbäcken och Understensparken i Gårdsbacka anhopas markeringarna av positiva saker (karakteriseringar) på helt andra ställen än de som förknippas med otrygghet och social oordning. Att

lägga märke till är att de positiva sakerna inte förknippades med något annat ställe i den byggda miljön än köpcentret och enstaka parker och idrottsställen. De negativa beskrivningarna förknippades med några problematiska ställen i den byggda miljön. (se Fig. 4 och 5).

Slutsatser med tanke på stadsförnyelsen

Strax innan kartenkäten år 2012 hade det gamla köpcentret och dess omgivning, som upplevts som otrygga, byggts om i Kvarnbäcken. En god mätare av hur verkningsfull upprustningen var är hur det gick med den upplevda tryggheten: fick man bukt med problemet, eller flyttade det någon annanstans? Vår analys av kartenkäten visar att upprustningen av köpcentret i Kvarnbäcken höjde den upplevda tryggheten bland invånarna åtminstone just då år 2012.

EFTER UPPRUSTNINGSÅTGÄRDERNA upplevdes det beryktade köpcentret i huvudsak som en tilltalande mötesplats. Men det verkar ändå som om man med upprustningen tacklade enbart problemen i den fysisk-funktionella omgivningen, vilket gjorde att den sociala ordningen bara flyttade annanstans, rentav inom Kvarnbäcksområdet.

EN LYCKAD lösning vid förnyandet av köpcentret i Kvarnbäcken tycks ha varit detta att man strukturellt förenade boende med offentlig och privat service i samma stadsrum. Därmed uppstod det social kontroll dygnet runt i omgivningen. Viktigt var också att man i den byggda miljön ökade de positiva trivselfaktorerna och skapade fler mötesplatser som upplevs som trygga, vid sidan om grönområdena.

ALLA DE bostadsområden som vi jämförde i vår studie hade sin egen profil då det gällde ställen där folk upplevt otrygghet och oordning. Därför är det viktigt då man planerar kommande utvecklingsåtgärder att se hur det har gått och går i Kvarnbäcken och att ta med invånarnas upplevelser av positiva trivselfaktorer. På det viset kan man identifiera stadsdelarnas särdrag och styrkor, som sedan kan tjäna som utgångspunkt för utvecklandet i de särpräglade stadsdelar som avses i stadens strategi. ■

Jenni Väliniemi-Laurson verkar som utredare vid Helsingfors stadskansli. **Oskar Rönnerberg** har verkat som högskolepraktikant vid stadskansliet.

Litteratur

Broman, Eeva-Liisa, J-P Sorjonen, Mari-Anne Aronen, Titta Reunanen & Mirja Eklund (2011). Suomen Urban II -yhteisöaloite Helsingin ja Vantaan toimenpideohjelma 2001–2007. Loppuraportti. 84 s. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, Alueiden kehittäminen 33/2011. <<https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Suomen+Urban+II+-yhteis%C3%B6aloite+Helsingin+ja+Vantaan+toimenpideohjelma+2001-2007+21102011.pdf>>

Brunton-Smith, Ian & Patrick Sturgis (2011). Do neighbourhoods generate fear of crime? An empirical test using the British Crime Survey. *Criminology* 49:2, 331–369.

Bäcklund, Pia & Harry Schulman (red.) (2000) Kunnostusta ja kuntokävelyä, asukastiloja ja aikamatkoja. Onnistuiko Helsingin lähiöprojekti? 192 s. *Undersökningar 2000:4*. Helsingfors stads faktacentral.

Bäcklund, Pia & Harry Schulman (toim.) (2003) Lähiöprojekti lähikuussa. Lähiöprojektiäiden 2000–2003 arviointi. 215 s. *Undersökningar 2003:4*. Helsingfors stads faktacentral.

Karjalainen, Pekka (2004). Uudenlaisia otteita ja kertaustylejä. Lähiöuudistus 2000 – ohjelman arvioinnin loppuraportti. 84 s. Suomen ympäristö 703, Miljöministeriet i Finland.

Kemppainen, Teemu, Henrik Lönnqvist & Martti Tuominen (2014). Turvattomuus ei jakaudu tasan Mitkä asuinalueen piirteet selittävät helsinkiläisten kokemaa turvattomuutta? *Yhteiskuntapolitiikka* 79:1, s. 5–20.

Kemppainen, Teemu & Perttu Saarsalmi (2015). Perceived social disorder in suburban housing estates in the Helsinki region: a contextual analysis. *Research on Finnish Society* 8, s. 47–60.

Keskinen, Vesa & Eija Laihinen (2017). Kaikesta huolimatta turvallista. Helsingin turvallisuustutkimus 2015. 178 s. *Undersökningar 2017:2*. Helsingfors stads faktacentral.

Kortteinen, Matti, Martti Tuominen & Mari Vaattovaara (2005). Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70:2, s. 121–131.

Koskela, Hille (2009). Pelkokierre. 397 s. Gaudeamus, Helsinki.

Kyttä, Marketta, Sari Puustinen, Jukka Hirvonen, Anna Broberg & Hilka Lehtonen (2008). Turvallinen asuinalue: Tampereen Muotiala suunnitelmassa ja kokemuksissa. 166 s. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisu* B 93.

Kääriäinen, Juha (2002). Rikollisuuden pelko kasvaa Itä-Helsingissä. *Yhteiskuntapolitiikka* 67:3, s. 214–222.

Laihinen, Eija & Martti Tuominen (2013). ”Stadiin kuuluu pieni rosoisuus”. Helsingin turvallisuustutkimus 2012. 72 s. *Undersökningar 2013:4*. Helsingfors stads faktacentral.

Sampson, Robert J. & Stephen W. Raudenbush (1999). Systematic social observation of public spaces: A new look at disorder in urban neighborhoods. *American Journal of Sociology* 105:3, s. 603–651.

Skogan, Wesley (2015). Disorder and Decline: The State of Research. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 52:4, s. 464–485.

Strandell, Anna (2017). Asukasbarometri 2016. Kysely kaupunkimaisista asuin ympäristöistä. 138 s. Suomen ympäristökeskuksen raportteja [Rapport från Finlands miljöcentral.] 2017:19.

Vilkama, Katja, Susanna Ahola & Mari Vaattovaara (2016). Välttelyä vai vetoa? Asuin ympäristön vaikutus asuinalueilla viihtymiseen ja muuttopäätöksiin pääkaupunkiseudulla. 152 s. *Undersökningar 2016:4*. Helsingfors stads faktacentral.

Wilson, James Q. & George L. Kelling (1982) Broken windows. *The Atlantic Monthly*, March 1982, s. 29–38. <<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1982/03/broken-windows/304465/>>

Alla de bostadsområden som vi jämförde i vår studie hade sin egen profil då det gällde ställen där folk upplevt otrygghet och oordning.

Hur bra räcker pengarna för helsingforsborna?

Mätning av hushållens ekonomiska läge – och konsumenternas egen uppfattning om det

Nyckelbegrepp i artikeln

► Disponibel inkomst

Den disponibla inkomsten fås då man räknar ihop löneinkomster, företagarinkomster, förmögenhetsinkomster och erhållna inkomstöverföringar (t.ex. pensioner, barnbidrag), och från den summan drar av de erlagda inkomstöverföringarna (t.ex. skatt).

► Inkomst per konsumtionsenhet (ekvivalent inkomst)

Med ekvivalentinkomst avses ett bostadshushålls inkomst då man beaktar att det i hushållet finns medlemmar av flera olika ålder. Man använder OECDs så kallade justerade konsumtionsenhetsskala, där den första fullvuxna hushållsmedlemmen får vikten 1, övriga personer över 13 år får vikten 0,5 och barn (0–13 år) får vikten 0,3.

► Levnadskostnadsindexet

Levnadskostnadsindexet beskriver hur priserna på de varor och tjänster som hushållen köper i Finland utvecklas: Indexet anger procentuell förändring sedan ett visst tidigare referensår. Levnadskostnadsindexet tas fram med hjälp av konsumentprisindexet, som i sin tur beräknas med en metod där priserna på olika varor vägs samman med deras andel av konsumtionen under referensåret.

► Förtjänstnivåindexet

Förtjänstnivåindexet beskriver utvecklingen i heltidsanställda löntagares medelinkomst för ordinarie arbetstid. Då har man från medelinkomsten inte avdragit skatter eller arbetstagares socialskyddsavgifter. Förtjänstnivåindexet omfattar också bl.a. resultatbonus/ resultatpremier.

Helsingforsborna har av hävd brukat ha lite högre inkomster än finländarna i gemen. Enligt konsumenternas egna uppfattningar räcker deras pengar till ganska bra: vanligen har ungefär varannan konsument i huvudstadsregionen haft tillit till sina egna möjligheter att lägga undan pengar. Just nu är tron på de egna sparmöjligheterna rekordstark. Antalen personer som tagit konsumtionskrediter har inte heller vuxit i betydande grad de senaste åren – trots alla nyheter om personer som blivit skuldsatta genom snabblån. Hur bra folks pengar räcker varierar med familjetypen. Kanske inte oväntat är det bland ensamförsörjare och ensamboende som förhållandet mellan disponibel inkomst och levnadskostnader är mest ofördelaktigt i Helsingfors.

● LEENA HIETANIEMI

Föreliggande artikel utgår från olika inkomstbegrepp för att granska hur bra pengarna räcker bland inkomsttagare i Helsingfors, och jämför med hur konsumentpriser och levnadskostnader utvecklats efter recessionen i början av 1990-talet. Antagandet är att inkomstnivå och konsumentpriser förändras på samma sätt som i övriga Finland.

TILL FÖRST tittar vi på ekonomisk teori kring konsumenter och stöder oss på den personliga budgetramen och dess betydelse som begränsare av konsumentens nyttomaximering. Samtidigt analyserar vi utvecklingen inom konsumentpriser och förtjänstnivåindex i Finland under ett par årtionden. I analysen

har vi deflaterat inkomsterna så att de motsvarar prisnivån år 2016 – varmed förändringarna är reella.

I DÄRPA följande avsnitt ser vi på förändringarna i löneinkomsterna och levnadskostnadsindexet. Dessutom jämför vi hur den genomsnittliga disponibla inkomsten utvecklats i dels Helsingfors, dels hela Finland. I det fjärde avsnittet jämför vi hur den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet, alltså ekvivalentinkomsten, utvecklades i olika typer av bostadshushåll i Helsingfors under de två årtiondena. Till sist för vi, utgående från rön från Statistikcentralens konsumentbarometer, fram konsumenternas egna uppfattningar om hur bra pengarna räcker till i huvudstadsregionen.

VID TIDIGARE analyser – redan i slutet av 1980-talet – kunde man konstatera att folks inkomster av hävd varit högre i Helsingfors än i landet som helhet (se Hyypiä, 1988). I historiskt perspektiv minskade inkomstskillnaden mellan Helsingfors och hela landet i synnerhet i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet. Oförändrade hölls de i början av 1980-talet. År 1985 var den disponibla inkomsten i Helsingfors per hushåll 87 000 mark (28 560 euro omräknat i penningvärdet 2016) och per konsumtionsenhet 54 000 mark (17 730 euro omräknat i penningvärdet 2016). Bägge var högre än i hela landet. I föreliggande artikel utsträcks analysen alltså ända till 2010-talet.

INOM EKONOMISK teori antar man beträffande konsumenters beteende att de maximerar nyttan inom sina personliga budgetramar. Sistnämnda är i praktiken samma sak som den disponibla inkomsten. Inflation betyder att den allmänna prisnivån stiger och att pengarna sjunker i värde. Inflationstrenden mäts vanligen med konsumentprisindexet. Betingningarna i sistnämnda ändras då och då – i och med att nya förnödenheter kommer in och gamla utgår från marknaden – så de motsvarar den verklighet som konsumenterna står inför.

VID FÖRELIGGANDE analys används det på konsumentprisindexet baserade levnadskostnadsindexet. Utgångsåret är, beroende på kalkyl, antingen 1995 eller 1996. Även skillnaderna i prisnivå i huvudstadsregionen och hela landet

dryftas (se Hyypiä 1988). I huvudsadsregionen har hushållens höga boendekostnader märkbart påverkat hur bra pengarna räcker. Boendet (inkl. vatten, el, gas och andra bränslen) har den största vikten i det nationella konsumentprisindexet.

KONSUMENTENS PERSONLIGA budgettramar beskrivs alltså i denna artikel av den disponibla inkomsten, som består av bruttointkomsten minus erlagda inkomstöverföringar såsom indirekta skatter, till exempel kommunalskatt. Senare i artikeln tar vi också med begreppet konsumtionsenhet (även kallad konsumentenhet), med vars hjälp inkomsterna i bostadshushåll av olika storlek blir sinsemellan jämförbara, alltså ekvivalenta inkomster. Dessutom har inkomsterna konverterats till reella så de motsvarar prisnivån år 2016. Inkomsternas utveckling beskrivs med hjälp av förtjänstnivåindexet. Av förvärvsinkomsterna är största delen löneinkomster.

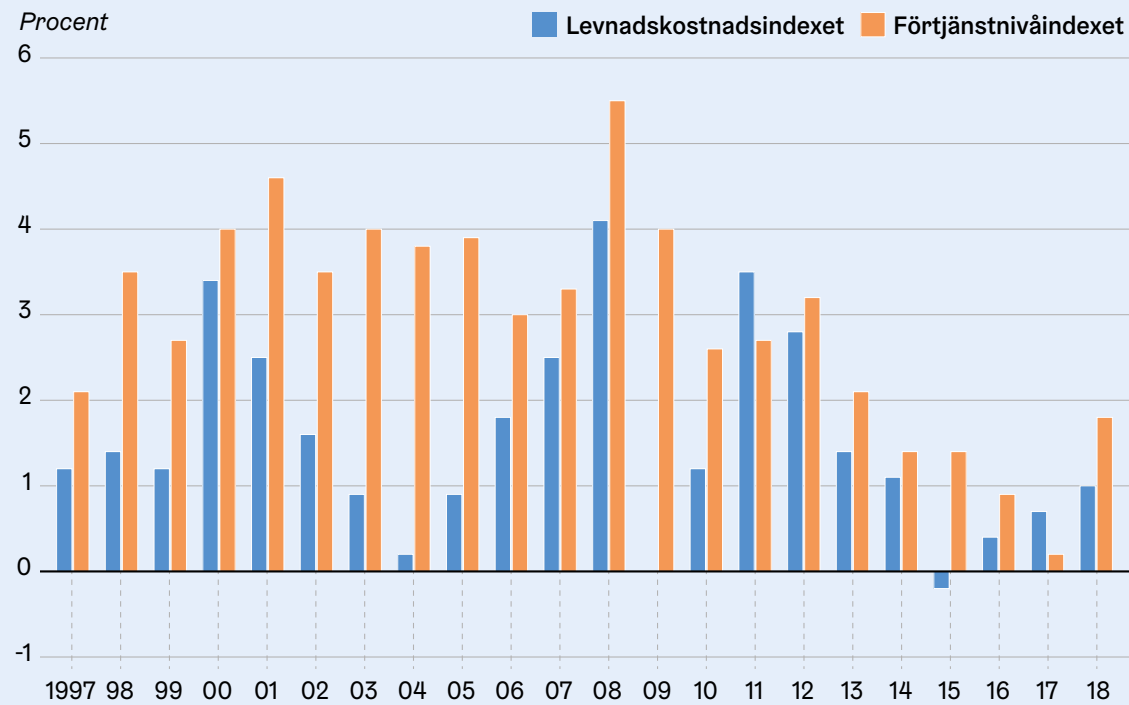
Konsumentprisernas utveckling under två årtionden

Hur utvecklades konsumentpriserna i Finland under de drygt tjugo åren från och med år 1996? Svaret får vi av konsumentpris- eller levnadskostnadsindexet, vilka alltså beskriver den procentuella förändringen sedan en viss utgångstidpunkt. År 2018 hade levnadskostnaderna stigit med 39 procent sedan år 1996. Under de första tio av de tjugotvå år vi studerade steg konsumentpriserna i Finland med 16 procent. Den årliga stegringen låg kring en procent utom under de allra första åren på 2000-talet, då den var cirka tre procent. Då fanns i synnerhet de stigande livsmedelspriserna med i bilden.

DE ÅRLIGA förändringarna i konsumentpriserna och därmed även i levnadskostnadsindexet och förtjänstnivåindexet har i princip gått i samma riktning. Det klaraste undantaget var åren 2004–2007, då förtjänstnivån, alltså inkomstnivån, steg ganska jämnt och konsu-

mentpriserna steg betydligt mindre än inkomsterna. Skillnaden mellan årlig stigning i dels konsumentpriser, dels inkomstnivå var som störst år 2004, då konsumentpriserna praktiskt taget inte steg alls jämfört med året innan och inkomstnivån samtidigt steg med nästan fyra procent. Ser man på dessa index var de första åren på 2000-talet förmodligen för konsumenterna.

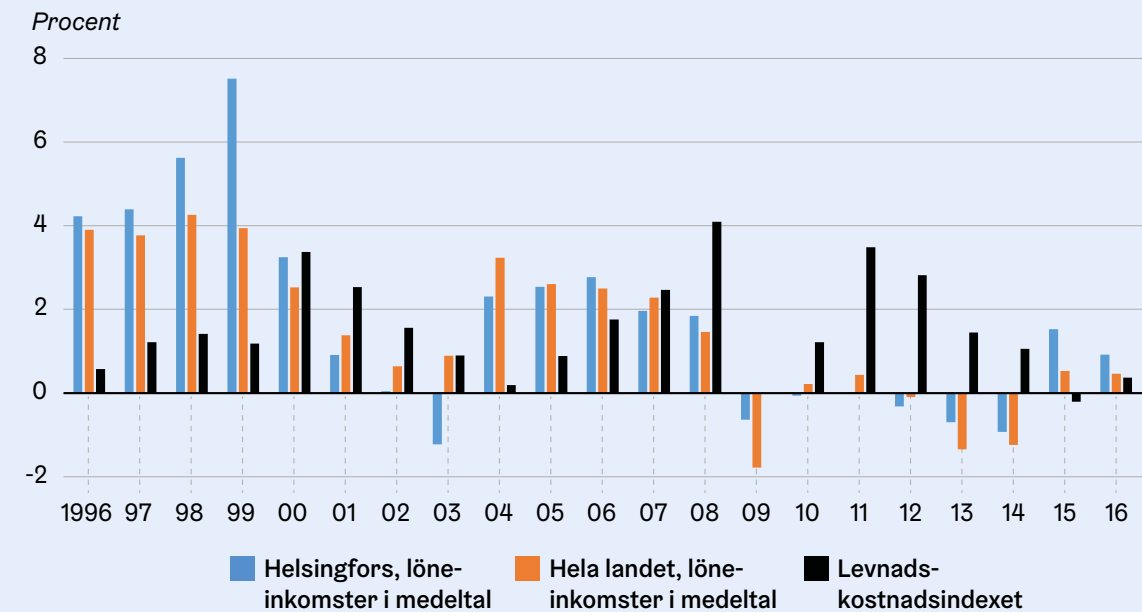
SNABBAST STEG konsumentpriserna år 2008, nämligen med fyra procent jämfört med året innan. År 2009 började den årliga stegringen i konsumentprisindexet minska, och ekonomin som helhet gick in i en utdragen svacka. Som allra minst var den årliga förändringen i konsumentpriser år 2015, då poängtalet för konsumentprisindex i själva verket sjönk lite och konsumentpriserna alltså var lägre än året innan. Efter det skedde en försiktig stegring i bägge indexen.

Källa: Statistikcentralen, levnadskostnadsindex och förtjänstnivåindex

FIGUR 1.

Årlig förändring i levnadskostnadsindexet och förtjänstnivåindexet i Finland, %, 1997–2018

Statistikcentralen, helhetsmaterialet om inkomstfördelning samt levnadskostnadsindexet

FIGUR 2. Procentuell förändring sedan året innan i genomsnittlig löneinkomst bland bostadshushållen i Helsingfors och hela Finland samt i levnadskostnadsindexet åren 1996–2016

Trenden inom helsingforsbornas löneinkomster

I det följande tittar vi på Helsingforsbornas inkomstnivås utveckling med hjälp av genomsnittliga löneinkomster per bostadshushåll. Med i figuren är också motsvarande tal för hela Finland. Samtidigt jämförs lönenivås utveckling med hur konsumentpriserna förändrats (enligt levnadskostnadsindexet). Vi vill veta hur löneinkomster och stigande inkomstnivå motsvarat den allmänna prisstegringen, alltså huruvida pengarna av dessa mätare att döma räcker till. Vi ser bara på de helsingforsbor som förvärvsarbetar och har förvärvsinkomster, inte på låginkomsttagande på grund av till exempel arbetslöshet.

ÅR 1995 motsvarade löneinkomsterna per bostadshushåll i Helsingfors i medeltal 26 200 euro och i hela landet 23 000 euro, så skillnaden var 3 200 euro. År 2016 var de 37 300 i Helsingfors och 31 000 i hela landet. Mellan åren 1995 och 2016 steg hushållens genomsnittliga löneinkomster i Helsingfors reellt med 11 000 euro, alltså med 42 procent. I landet som helhet var stegringen 8 000 euro, alltså 35 procent.

LÖNEINKOMSTERNA UTVECKLADES inte stadigt och jämnt under de ca. tjugo åren vår studie gällde (se Figur 2). Ännu i slutet av 1990-talet växte hushållens genomsnittliga årliga löneinkomst i Helsingfors reellt med drygt tusen euro. I bakgrunden ser vi dels återhämtningen från den ekonomiska recessionen och höga arbetslösheten i början av 1990-talet, dels det uppsving som därpå följde.

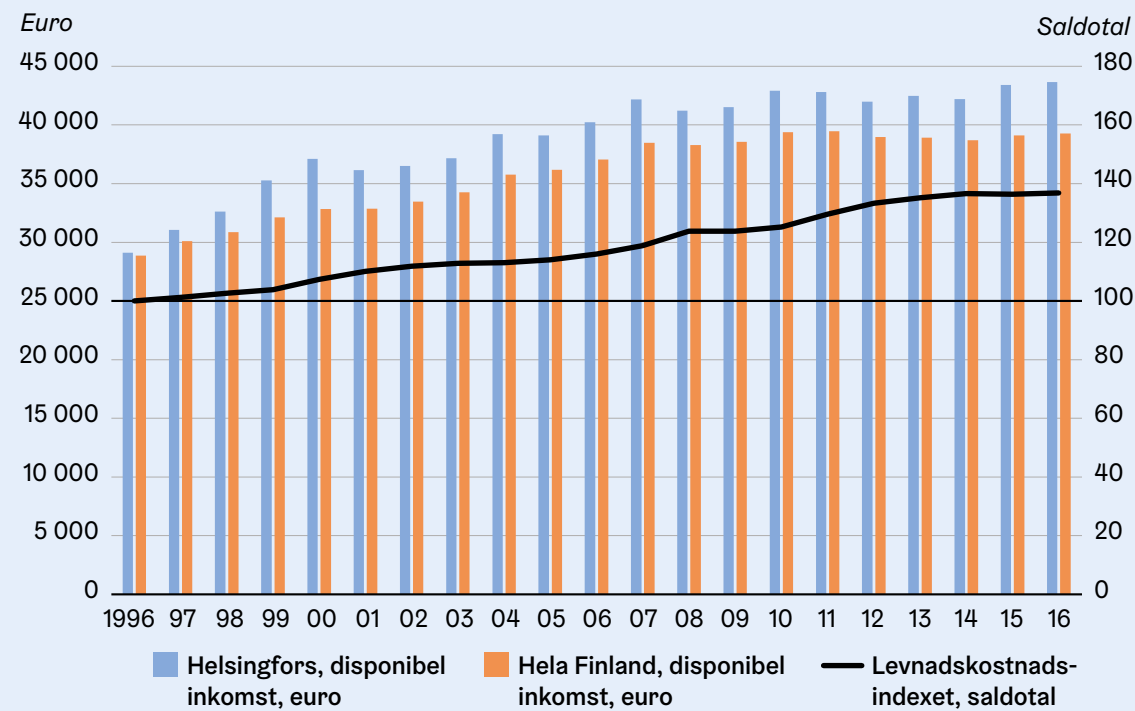
LÖNEINKOMSTERNA SLUTADE stiga vid millennieskiftet, och år 2003 var löneinkomsterna per bostadshushåll i Helsingfors i snitt kring 400 euro lägre än de varit året innan. Därefter var trenden positiv igen fram till år 2009, och den årliga stegringen var drygt två procent.

EFTER BÖRSKRASCHEN år 2008 blev läget sämre igen mätt med bostadshushållens genomsnittliga löneinkomster. Det blev en några hundra euros årlig nedgång i löneinkomsterna. År 2015 vände trenden, och det blev en svag stegring. I medeltal växte helsingforshushållens löneinkomster med några hundra euro, alltså omkring en procent. I landet som helhet var trenden under de ca. 20 åren liknande, men generellt var de årliga förändringarna lite mindre än i Helsingfors.

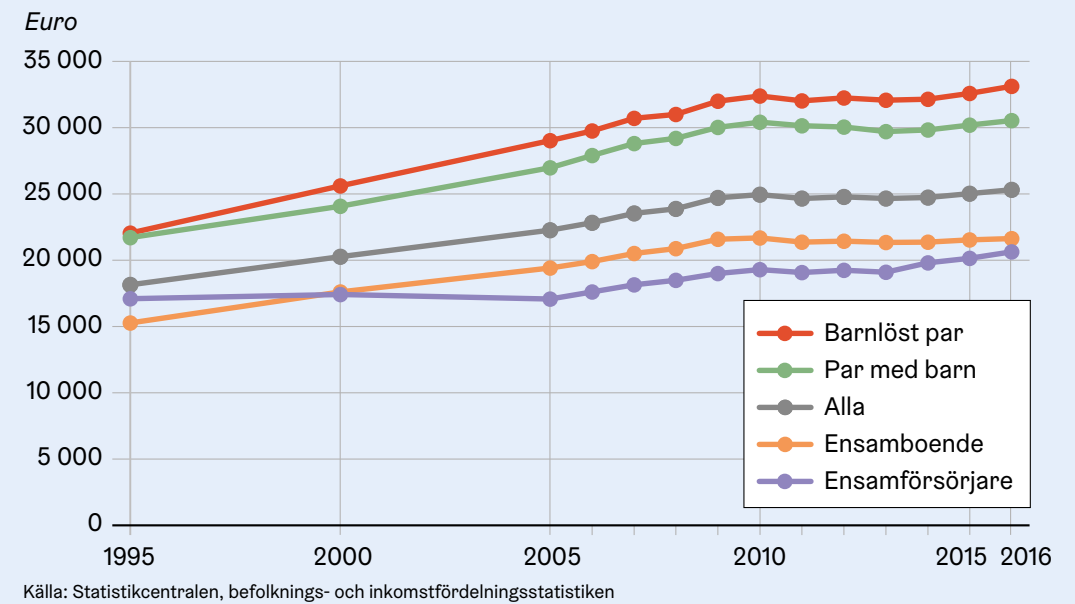
Förändringar i disponibel inkomst och konsumentpriser

Trenden i förvärvs- och löneinkomster är intressant, men det är ändå den disponibla inkomsten som är det viktiga för hushållen då det gäller hur bra pengarna räcker. Den disponibla inkomsten får man genom att från helhetsinkomsten (löner, företagarinkomster eller förmögenhetsinkomster samt pensioner och andra eventuella förmåner) subtrahera skatter och andra erlagda inkomstöverföringar.

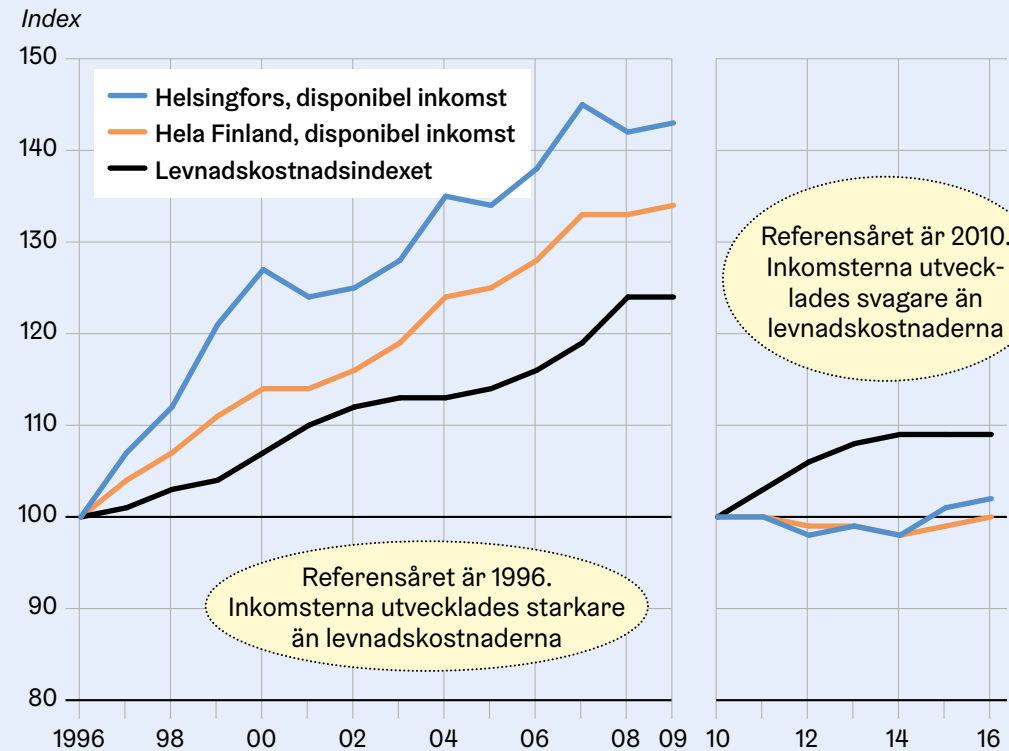
ÅR 1996 var bostadshushållens disponibla inkomster i medeltal 29 100 euro i Helsingfors, och 28 900 i landet som helhet, så skillnaden var bara omkring 200 euro (se Figur 3). Med tiden växte skillnaden, om än inte helt rätlinjigt. Vid millennieskiftet var skillnaden rentav över 4 000 euro till Helsingfors förmån. Då 2010-talet började var bostadshushållens genomsnittliga disponibla inkomst 3 600 euro högre – och år 2016 redan 4 400 euro högre – i Helsingfors än i hela landet.

FIGUR 3. Disponibel årsinkomst per bostadshushåll i euro enligt penningvärdet 2016, samt levnadskostnadsindex 1996=100, i Helsingfors och hela Finland åren 1996–2016

FIGUR 5. Medianen för ekvivalentinkomsten (disponibel penninginkomst per konsumtionsenhet) enligt bostadshushållets livsskede i Helsingfors, reell utveckling enligt prisnivån i € år 2016, åren 1995–2016

Källa: Statistikcentralen, helhetsmaterialet om inkomstfördelning (utgångsmaterialet utvidgades år 2010, varvid jämförbarheten brast)

FIGUR 4. Disponibel inkomst per bostadshushåll i Helsingfors och hela Finland samt levnadskostnadsindex jämförelsetal 1996=100 (1996-2009) och 2010=100 (2010-2016)

FRÅN ÅR 1996 fram till år 2009 var stegringen i bostadshushållens genomsnittliga disponibla årsinkomster klart snabbare i Helsingfors än i hela Finland (se Figur 4). I och med att materialet utvidgades år 2010 måste perioden som helhet analyseras i två delar, eftersom materialet före år 2010 inte är jämförelsedugligt med materialet för åren 2010 och framåt. Om vi ger nivå år 2010 värdet 100 är stegringen nästan lika snabb i både Helsingfors och hela landet. Man kan inte längre säga att den genomsnittliga disponibla inkomsten skulle ha stigit klart mera bland helsingforshushållen, såsom den gjorde ännu på 1990-talet och 2000-talets första årtionde.

BAKOM FÖRÄNDRINGEN finner vi den finanskris som år 2008 bröt ut i USA och som hade återverkningar på hela världen, inklusive Finland, och på produktionsnivåerna. Följderna för Finland blev en mycket långvarig ekonomisk svacka och svår arbetslöshet. Att lägga märke till under denna period var också att konsumentpriserna (mätta med levnadskostnadsindexet) steg snabbare än den genomsnittliga disponibla inkomsten. I och för sig jämnade även deras stegring ut sig och hölls på samma nivå efter år 2014.

DEN EKVIVALENTINKOMST som beaktar antalet personer i hushållen, nämligen den disponibla inkomsten per konsumentenhet, bestyrker ovan beskrivna utvecklingsförlopp. Som vi sett är det skäl att granska inkomsterna och deras utveckling under tiden 1996–2016 i två bitar: dels 1995–2009, då landets ekonomi repade sig och växte efter den djupa recessionen i början av 1990-talet och då inkomstskillnaderna växte, dels 2010–2016, då en ny ekonomisk svacka inföll. Även under perioden av växande inkomstskillnader, alltså 1995–2009, steg befolkningens realinkomster i huvudstadsregionen i alla de områden som hade de lägsta resp. högsta inkomsterna, och efter recessionen i början av 1990-talet steg inkomsterna klart snabbare i de områden där inkomsterna var högst än i dem där inkomsterna var lägst. Efter år 2009 sjönk befolkningens realinkomster både i låginkomsttagar- och höginkomsttagarområden (Ruotsalainen, 2016).

SAMMA SAK har man kommit fram till även då man granskat ekvivalentinkomstens utveckling i huvudstadsregionen under en kortare period av inkomststegring, nämligen 2000–2005 (se Rauniomaa, 2008). Trots att inkomstnivån allmänt taget steg försämrades lågin-

komsttagarnas ställning. År 2005 var antalet låginkomsttagare klart större än år 2000, men deras andel av totalinkomsterna hölls så gott som oförändrad (Rauniomaa, 2008)

I hurdana hushåll räcker pengarna i Helsingfors

Vi ska nu titta på hur ekvivalentinkomsten, alias den disponibla inkomsten per konsumtions-/konsumentenhet, utvecklades i olika typer av bostadshushåll i Helsingfors efter år 1995. Vi preciserar alltså begreppet inkomst och gör hushåll av olika storlek sinsemellan jämförbara genom att börja utgå från konsumtionsenheter. Vi använder OECD:s definition av konsumtionsenhet, där den första vuxna i hushållet får vikten 1, övriga över 13-åringar vikten 0,5 och barnen (0–13 år) vikten 0,3. Ett hushålls sammanlagda disponibla inkomst divideras med dess sammanlagda antal konsumtionsenheter, och då blir hushåll av olika storlek jämförbara sinsemellan. Egentligen skiftas fokus över från hela hushållet till dess enskilda medlemmar, konsumenterna.

ENLIGT MIKROEKONOMISK teori maximerar konsumenterna alltså sin egen nytta inom sin personliga budgetram. Samtidigt bestämmer den allmänna prisnivån hur och vilka nyttigheter konsumenten förmår skaffa med sin disponibla inkomst. I och för sig ligger ju de för livets nödtorft nödvändiga nyttigheterna överst på preferenslistan och eventuella lyxnyttigheter lägst, beroende på inkomstnivå. Även den offentliga sektorn kan påverka saken genom finanspolitiska åtgärder. Nämligen: med direkta skatter, såsom kommunalskatt, rundradioskatt, inverkar man direkt på den disponibla inkomstens storlek, och med indirekta skatter, t.ex. omsättningsskatten som en del av nyttighetens pris, kan man försöka påverka konsumtionens struktur.

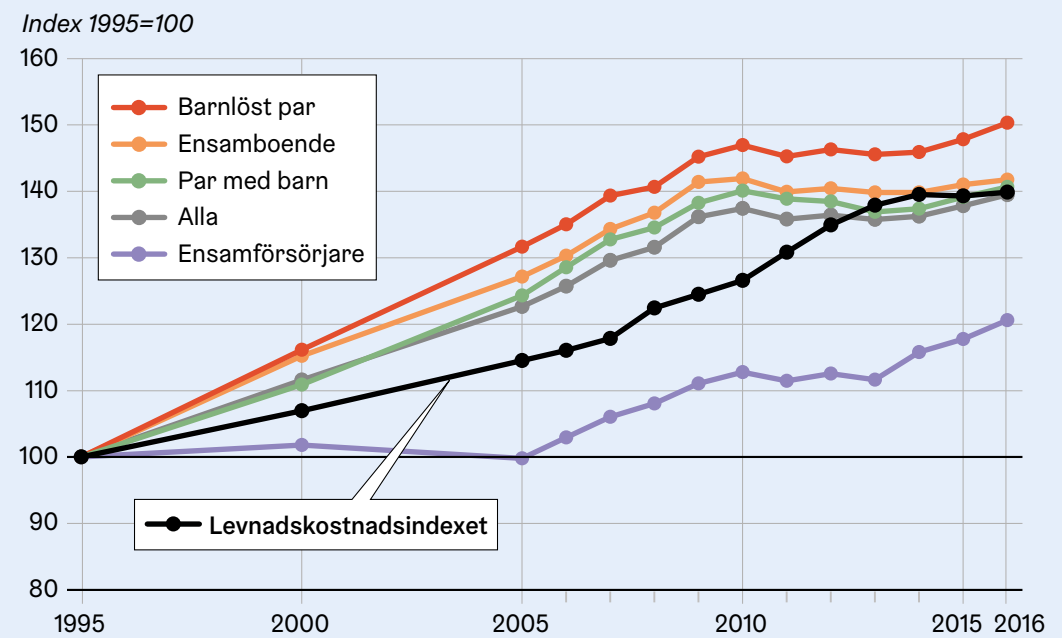
INKOMSTNIVÅN MÄTS med medianinkomsten, som delar upp inkomsttagarna i två exakt lika stora grupper, av vilka den ena förtjänar mera än och den andra mindre än medianinkomsten. Den påverkas inte av eventuella ytterligheter på samma sätt som medelinkomsten, som ju kan rubbas av till och med enstaka hög- eller låginkomsttagare.

UTAN ATT ta fasta på typen av hushåll var, år 1995, den reella medianen för helsingforshushållens disponibla inkomst 18 200 euro (uttryckt i prisnivån

2016). Hälften av hushållen hade alltså högre, hälften lägre inkomster än så till sitt förfogande. Bland de olika typerna av bostadshushåll var det ensamförsörjarhushållen som hade lägsta inkomstnivån och de barnlösa paren den högsta (se Figur 5). År 2000 var medianinkomstens eurobelopp lika högt bland både ensamförsörjarhushåll och ensamhushåll. Efter det har läget varit sämst för ensamförsörjarna. I och för sig var medianen för ensamboende och ensamförsörjare ganska nära varandra igen år 2016. Mellan 2005 och 2010 steg medianen i alla våra familjetyper. Sedan blev utvecklingen ganska jämn, och genast efter år 2010 sjönk inkomsterna rentav en aning.

OM VI för ett visst år ger värdet 100 åt det reella värdet (omräknat i prisnivån 2016) hos medianen för den disponibla inkomsten i hushåll av olika livsskedet kan vi se hur medianinkomsten förändrats med tiden i olika typer av hushåll. Vi tar också med levnadskostnadsindexets utveckling i jämförelsen.

AV FIGUR 6 framgår att den disponibla medianinkomsten bland ensamförsörjare steg med bara 20 procent mellan åren 1995 och 2016, medan levnadskostnaderna samtidigt steg med nästan 40 procent. Å andra sidan steg den reella medianinkomsten bland ensamförsörjare ännu efter år 2013, medan levnadskostnadsindexets värde hölls oförändrat. Även bland ensamboende steg medianen för den reella disponibla realinkomsten klart snabbare än

Källa: Statistikcentralen, befolknings- och inkomstfördelningsstatistiken samt levnadskostnadsindexet

FIGUR 6. Disponibel reell medianinkomst per konsumtionsenhet i bostadshushåll av olika livsskede i Helsingfors, samt levnadskostnadsindexet, 1995=100, åren 1995–2016

bland ensamförsörjarhushåll. Mellan år 1995 och 2016 steg den med sammanlagt 42 procent, vilket motsvarar konsumentprisstegringen. Bästa inkomsttrends hade de barnlösa paren. Bland dem hade medianinkomsten stigit med 50 procent sedan år 1995, vilket var 10 procentenheter mera än konsumentprisstegringen.

VÅRA RÖN om inkomstutvecklingen i Helsingfors liknar dem som framkommit vid tidigare analyser. Som exempel har man vid analyser av hela huvudstadsregionen kunnat konstatera att det i regionens samtliga städer var ensamförsörjar- och ensamhushållen som hade de lägsta inkomsterna under perioden 2000–2012. Högsta medianinkomsten per konsumtionsenhet hade de barnlö-

sa paren och paren med barn. Esbo avviker från Helsingfors och Vanda beträffande de två sistnämnda familjetyperna, men då det gäller ensamboende och ensamförsörjarhushåll är skillnaden städerna emellan inte stor. Vanda och Helsingfors avviker från varandra endast då det gäller par med barn, bland vilka inkomsterna är lite lägre i Vanda än i Helsingfors. Åren 2000–2012 var det ensamförsörjarhushållen som, räknat i euro, hade sämsta inkomstutvecklingen i alla städerna i huvudstadsregionen (Sinkko, 2016).

Konsumenternas egen uppfattning om hushållets penningläge

Vi tittar också på hur konsumenterna själva upplever sin ekonomi. I Finland intervjuar Statistikcentralen varje månad vid sin konsumentbarometer konsumenterna om deras eget penningläge

och deras tankar kring landets ekonomi och vartåt den är på väg. Bland det slumpmässiga urvalet kan man få fram de svar som är från huvudstadsregionen. En av frågorna i intervjun gällde hurdan hushållets penningläge var för tillfället. Intressantast bland de analyserade svarsalternativen var de som förtäljde att svararnas inkomster var lika stora som deras utgifter eller att svararna var tvungna att ta lån. De upplevda möjligheterna att lägga undan pengar vittnar också om hur bra pengarna räcker i hushållen.

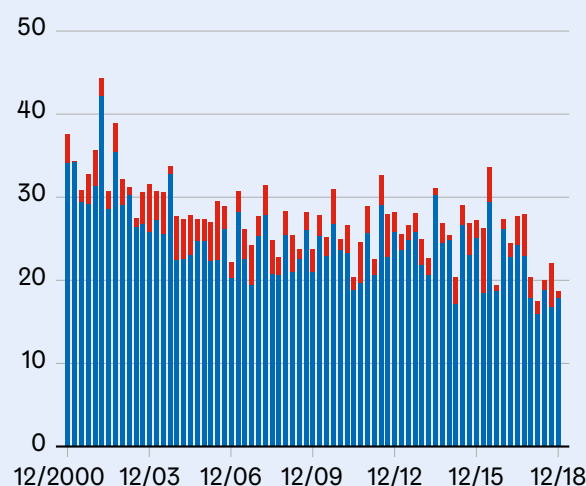
DÅ VI kom in på 2000-talet uppgav var tredje konsument i huvudstadsregionen att deras inkomster var lika stora som deras utgifter (se Figur 7). Man förmodade alltså inte spara, men behövde inte heller ta lån. Sedermera har andelen som svarat så minskat, och år 2007 var det bara en fjärdedel av konsumenterna som uppgav att inkomsterna precis täckte utgifterna. Andelen hölls gan-

Då 2010-talet började var bostadshushållens genomsnittliga disponibla inkomst 3 600 euro högre – och år 2016 redan 4 400 euro högre – i Helsingfors än i hela landet.

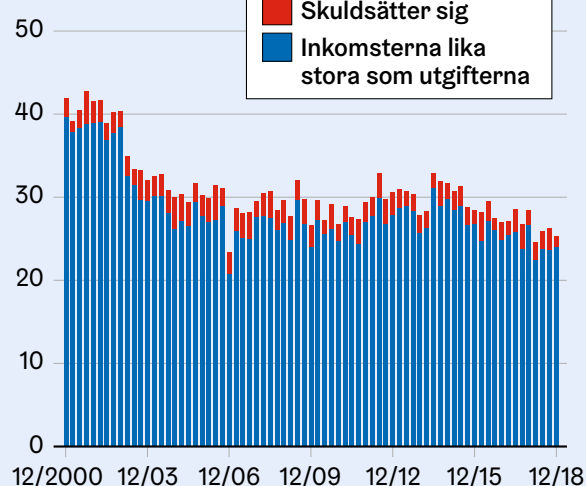
Huvudstadsregionen

Procent

Finland

Procent

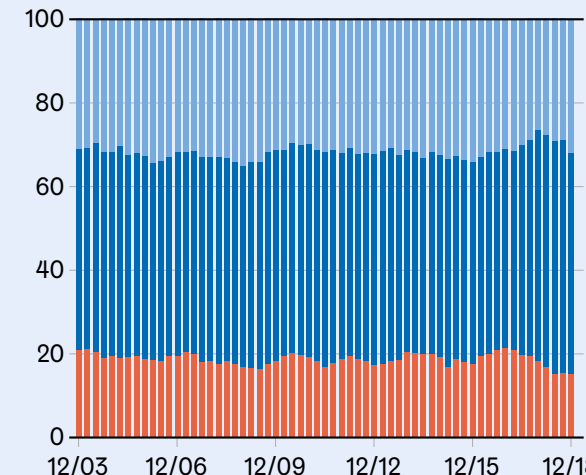
■ Skuldsätter sig
■ Inkomsterna lika stora som utgifterna

Statistikcentralens konsumentbarometer

FIGUR 7. Andelen hushåll som skuldsätter sig p.g.a. sina löpande utgifter eller vars inkomster precis täcker deras utgifter, i huvudstadsregionen och hela landet, glidande medeltal, 12/2000–1/2019

Huvudstadsregionen

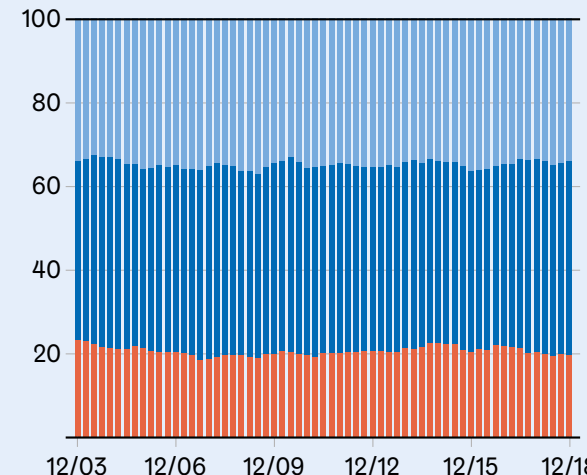
Procent

■ Sparar högst sannolikt ■ Sparar ganska sannolikt ■ Sparar inte

Finland

Procent

Källa: Statistikcentralens konsumentbarometer

FIGUR 8. Andel (%) konsumenter i huvudstadsregionen resp. hela landet som planerar spara pengar, glidande medeltal, 12/2002–12/2018.

ska länge på samma nivå, men år 2018 minskade andelen något och är nu 19 procent.

BLAND KONSUMENTERNA i hela landet uppgav vid millennieskiftet två femtedelar att inkomsterna precis täckte utgifterna. Tio år senare var denna andel vid konsumentbarometern bara en fjärdedel, och sedan dess har den hållits på den nivån. I Finland som helhet har andelen intervjuade som uppgivit att de nått och jämnt klarat av utgifterna varit lite större än i huvudstadsregionen. I det förhållandet har ingen förändring skett med åren.

HUR STOR del av konsumenterna är det som skuldsätter sig för att täcka sina löpande utgifter? Allmänt taget har det varit lite vanligare i huvudstadsregionen

än i hela landet att ta skuld för att täcka de löpande utgifterna (se Figur 7). I början av millenniet var det bara två på hundra konsumenter i huvudstadsregionen som tog lån för detta. Men sedan började andelen växa, och har legat mellan 2 och 4,5 procent. Våren och sommaren 2016 var andelen rekordstor: i mars uppgav hela åtta procent av konsumenterna i huvudstadsregionen att de skuldsatt sig för att täcka sina löpande utgifter. Nu är andelen omkring två procent.

I FINLAND som helhet har andelen personer som tagit skuld för sina löpande utgifter varit uppe i tre procent, och varierat mellan två och tre procent under den tid vi undersökte. I början av 2019 var den på samma nivå som i huvudstadsregionen. Att skuldsätta sig har

blivit lättare i och med det stora utbudet på snabbån. I föreliggande artikel har vi inte möjlighet att gå närmare in på denna problematik, men nämnas bör ändå att antalet ansökningar om skuldsanering i Nyland var som störst år 2015, varefter det minskat.

VID KONSUMENTBAROMETRARNÄ tillfrågas konsumenterna också om hur sannolikt deras hushåll kan spara pengar under de följande 12 månaderna. I huvudstadsregionen har vanligen varannan konsument uppgivit sig kunna göra det. I slutet av år 2018 uppgav varannan konsument att de mycket sannolikt skulle lägga undan pengar, och var tredje att de ganska sannolikt skulle göra det (se Figur 8). I Finland som helhet har andelen konsumenter som har möjlighet att spara varit lite mindre än i huvudstads-

regionen, och andelen har hållits nästan oförändrad i tjugo års tid. Även andelen som säkert kan spara har varit lite mindre i Finland som helhet än i huvudstadsregionen.

DE ALLRA senaste åren har konsumenternas tro på en fördelaktig ekonomisk utveckling varit rentav rekordstark, och de senaste månaderna har utsikterna att själv kunna spara varit positivare än någonsin tidigare. I januari 2019 uppgav 58 procent av konsumenterna i huvudstadsregionen att de kunnat spara något litet. 14 procent uppgav att de kunde spara mycket. I Finland som helhet har andelen som sparar lite varit lite större än i huvudstadsregionen och andelen som sparar mycket lite mindre.

Sammandrag

Hur räcker pengarna i hushållen i Helsingfors? Att döma av konsumenternas egna åsikter tycks läget just nu vara ganska gott, i och med att rentav fyra av fem kan lägga undan pengar. Under de tjugo år vi studerat var läget sämst år 2015, då åtta konsumenter på hundra skuldsatte sig för att täcka sina löpande utgifter.

OM VI ser på symmetrin eller diskrepansen mellan inkomster och konsumentpriser från år till år var senare hälften av 1990-talet en bra tid för löntagare i Helsingfors. Då steg den genomsnittliga löneinkomsten per bostadshushåll rejält medan konsumentpriserna steg mycket måttligt. Även den årliga stegringen i förvärvsinkomsterna var rask ända till år 2009. Men på 2010-talet steg den

genomsnittliga löneinkomsten per bostadshushåll inte längre nämnvärt, utan rentav sjönk årligen fram till 2015. Därefter började löneinkomsternas medeltal stiga så smått.

NÄR VI analyserar hushållens disponibla inkomster med hjälp av en så kallad ekvivalentinkomst (som beaktar antalet personer i hushållet), kan vi konstatera att den disponibla inkomsten steg snabbare i Helsingfors än i hela Finland ända till år 2009. Därefter växte inkomsterna lika snabbt i bägge. Likaså gällde fram till 2009 att levnadskostnadsindexet steg långsammare än ekvivalentinkomsterna. Men efter det steg indexet snabbare än inkomsterna. Samtidigt hölls den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet på samma nivå eller rentav sjönk lite. Svåraste tiden då

det gällde att få pengarna att räcka var de första åren på 2010-talet.

MEN OM vi ser på hur bra pengarna räcker bör vi notera att olika befolkningsgruppers realinkomster utvecklades olika av två orsaker. De nominella inkomsterna hos olika befolkningsgrupper utvecklas, liksom också den inflation de utsätts för, på olika sätt. Man har kunnat konstatera att konsumtionen bland dem som har liten budget inriktas på sådant som under 2000-talet fördyrats snabbare än den officiella inflationen (Savela, 2018). Trots att andelen låginkomsttagare bland befolkningen har minskat i Helsingfors är ändå ungefär tio procent av bostadsbefolkningen låginkomsttagare.

OM VI ser på olika typer av bostadshushåll är det bland de barnlösa paren som pengarna räckt bäst i Helsingfors. Sämst har läget varit bland ensamförsörjarfamiljer eller ensamboende. Levnadskostnadsindexet och därmed alltså konsumentpriserna steg efter år 2012 snabbare än den disponibla inkomsten i ensamförsörjarfamiljer och i två föräldrars familjer. Mellan år 1995 och 2016 steg medianen för ekvivalentinkomsten i ensamförsörjarfamiljer i Helsingfors med 20 procent, samtidigt som levnadskostnaderna steg med 40 procent.

OM VI ser på inkomstutvecklingen under hela den tjugoförårsperiod från och med 1996 som vi analyserade steg de genomsnittliga löneinkomsterna bland hushållen i Helsingfors med 42 procent, vilket ungefär motsvarar stegringen i levnadskostnaderna. Trenden var inte helt jämn, men några större fluktuationer i hur bra pengarna räckte kunde inte skönjas med dessa mätare. Om vi däremot tittar på utvecklingen i disponibla inkomster per bostadshushåll steg de före år 2010 klart mera än levnadskostnaderna (43 procent vs. 24 procent). Därefter blev läget det omvända, och på 2010-talet motsvarade stegringen i disponibla inkomster inte längre stegringen i levnadskostnaderna. Samma resultat fick vi då vi granskade hur ekvivalentinkomsten alias den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet utvecklats i Helsingfors.

DEN DISPONIBLA inkomsten per bostadshushåll var under hela den period vi analyserade högre i Helsingfors än i Finland som helhet. Helsingfors har en servicedominerad näringsstruktur, och företagstjänsterna sysselsätter 17 procent av de sysselsatta helsingforsborna. Även den nationella offentliga förvaltningen är koncentrerad till Helsingfors. Vi kan anta att de anställda inom dessa branscher i snitt har en hög ut-

bildning, vilket också torde återspegla sig på summan av inkomsterna i huvudstaden. ■

Leena Hietaniemi verkar som forskare vid Helsingfors stadskanslis enhet stadsforskning och -statistik.

Källor:

- Hyypiä, Markku (1988). Tulot ja tulonsiirrot. Helsingforsin elinot 1988. Helsingfors stads statistikcentral.
- Rauniomaa, Eija (2008). Kellä on, kellä ei? Tulotason ja tulonjaon kehitys pääkaupunkiseudulla vuodesta 2000 vuoteen 2005. Vanda stads statistik och forskning.
- Ruotsalainen, Pekka (2016). Tuloerot kasvaneet pääkaupunkiseudulla. Tieto&Trenditalous- ja hyvinvointikatsaus, 2/2016. Statistikcentralen.
- Savela, Olli (2018). Köyhyysrajalla hinnat ovat nousseet enemmän. Tieto&Trendit 3.5.2018. Statistikcentralen.
- Sinkko, Harri (2016). Tasainen tulonjako – totta vai tarua? Tulot ja tulonjako pääkaupunkiseudulla vuosina 2000-2012. Vanda stad, enheten för informationstjänster.

”

I Finland som helhet har andelen konsumenter som har möjlighet att spara varit lite mindre än i huvudstadsregionen, och andelen har hållits nästan oförändrad i tjugoförårs tid.

Med det grundläggande utkomststödet betalas boendeutgifter och lappas hål i det övriga skyddsnetet

Fler än var tionde helsingforsbo, nämligen drygt 70 000 personer, bor i ett hushåll som får grundläggande utkomststöd. Bland stödtagarna framträder i synnerhet enpersonshushållen, barn och unga samt ensamförsörjarfamiljer och personer med utländskt modersmål. Utkomststödet är avsett som en tillfällig hjälp i oväntade situationer, men ändå får nästan 40 procent av stödtagarhushållen i Helsingfors det en längre tid. Nästan hälften av det grundläggande utkomststödet går till boendekostnader, både i Helsingfors och övriga Finland.

● HANNA AHLGREN-LEINVUO

En av förutsättningarna för välfärd är att folk har pengar nog för mat, boende och andra nödvändiga grundbehov. Då inkomster, förmögenhet och andra förmåner inte räcker till tyr sig allt flera till utkomststödet. Alla utkomststödstagare kan betraktas som fattiga i den meningen att deras inkomster då de får utkomststödet inte utan stödet räcker till för det som behövs för att trygga ett människovärdigt liv. Utkomststödstagarna är en heterogen skara människor i olika livssituationer. En del behöver utkomststödet bara tillfälligt, medan det för andra blivit den huvudsakliga inkomstkällan.

Utkomststödet är en sista utväg

Plikten och skyldigheten att sörja för vår egen och vår familjs utkomst gäller oss alla, men i en välfärdsstat identifieras vissa risksituationer där utkomsten kan vara äventyrad och det kan finnas ett behov av utomstående hjälp. I Finland skall var och en genom lag "garanteras rätt att få sin grundläggande försörjning tryggad vid arbetslöshet, sjukdom, arbetsoförmåga och under ålderdomen samt vid barnafödelse och förlust av en

försörjare" (Finlands grundlag 1999/731, 19 §). Bland dessa risksituationer är följande brister i utkomsten avsedda att rättas till med hjälp av orsaksrelaterade socialtrygghetsförmåner såsom utkomstskydd för arbetslösa, sjukdagpenning, rehabiliteringspenning, pension, studiestöd, föräldradagpenning eller stöd för hemvård av barn. De orsaksrelaterade förmånerna är antingen inkomstbundna förmåner baserade på arbetsinsats eller de förmåner som FPA betalar åt i Finland bosatta. Därutöver får låginkomsttagare olika stöd för boende. Om man inte själv förmår trygga sin utkomst till exempel genom förvärvsinkomster och de orsaksrelaterade förmånerna och boendestöden inte räcker till – eller om man av någon anledning inte får några – är det utkomststödet som är sista skyddsnetet.

UTKOMSTSTÖDET BESTÅR av ett grundläggande utkomststöd som beviljas och utbetalas av FPA och av ett kompletterande utkomststöd beviljat och utbetalat av kommunen. Det grundläggande utkomststödet och det kompletterande utkomststödet utgör tillsammans det så kallade egentliga utkomststödet, vars innehåll är ganska noggrant definie-

rat i lagen om utkomststöd (1412/1997). Dessutom beviljar och utbetalar kommunen – utgående från kriterier fastslagna av dem själva – förebyggande utkomststöd, vars syfte är att främja personens och familjens sociala trygghet och självständiga livshandling samt förebygga utslagning och långvarigt beroende av utkomststödet. Åt utkomststödstagaren utbetalas dessutom systerstämning och reseersättning för att kunna delta i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte.

Rätten till grundläggande utkomststöd fastställs efter bedömning av sökandes stödbehov

Utkomststödet är en förmån som tillkommer hushåll, och vid beviljandet beaktas alla hushållsmedlemmars inkomster och förmögenhet. Det finns mycket klara normer och instruktioner för utkomststödet, men ändå finns det spelrum för bedömning från fall till fall av till exempel vad beaktandet av utgifterna till behövligt belopp innebär (se Lag om utkomststöd 1412/1997 7b §). Dessutom finns anvisningar och begränsningar gällande klientens beteende, varav de viktigaste gäller skyldigheten att ta emot erbjudet arbete (Saari 2019, 11).

DET GRUNDLÄGGANDE utkomststödet belopp är skillnaden mellan de utgifter som i lagen fastslås som nödvändiga och den disponibla inkomsten plus förmögenheten (se Tabell 1). I beräkningen av grundutkomststödet beaktas som utgifter för det första en grunddel som uträknas enligt familjestorleken (se Lag om utkomststöd 1997/1412 9 §). Grunddelen är en fast summa av de utgifter som är oundvikliga för vardagslivet (t.ex. mat och kläder). Förutom grunddelen, som räknas ut, godkänns som utgifter även andra nödvändiga utgifter (t.ex. för boende) som inte ingår i grunddelen, och de beaktas till behövligt belopp.

TABELL 1.

Exempel på en kalkyl av grundläggande utkomststöd. Exempelfamiljen består av en arbetslös ensamförsörjare och två över 10-åriga barn. Källa: FPA Snabbguide om grundläggande utkomststöd

INKOMSTER		Euro		UTGIFTER		Euro	
Disponibla inkomster och tillgångar				Grunddel enligt familjens storlek			
Arbetsmarknadsstöd + barnförhöjning	641	Ensamförsörjare	547	1:a över 10-åriga barnet	348	2:a yli 10-vuotias lapsi	323
Barnbidrag + ensamförsörjartillägg	306						
Bostadsbidrag	587	Andra grundläggande utgifter		Hyra	810	Vattenavgift	45
Underhållsstöd	317						
INKOMSTER SAMMANLAGT	1 852	UTGIFTER SAMMANLAGT	2 073				

INKOMSTER-UTGIFTER = -221 euro
UTKOMSTSTÖDET = 221 euro

FÖRELIGGANDE ARTIKEL granskar nyttjandet av grundläggande utkomststöd i Helsingfors år 2017. Den lyfter fram olika grupper som måste ty sig stödet oftare och längre än medeltalet. Dessutom analyseras vad för slags utgifter som i medeltal täcks med hjälp av det beviljade stödet. Artikeln huvudfokus ligger på det grundläggande utkomststödet, men tar även upp det kompletterande och det förebyggande utkomststödet. Artikeln bygger på ett statistikmaterial beställt från FPA. Det förenar de uppgifter som Helsingfors stad och FPA har om grundläggande utkomststöd utbetalat åt helsingforsbor år 2017. Dessutom använder artikeln årsstatistik från Helsingfors stads social- och hälsovårdssektor samt årlig och månatlig statistik från databasen Kelasto och FPAs grupp för statistik och datalagring

Största delen av de beviljade utkomststöden är grundläggande utkomststöd

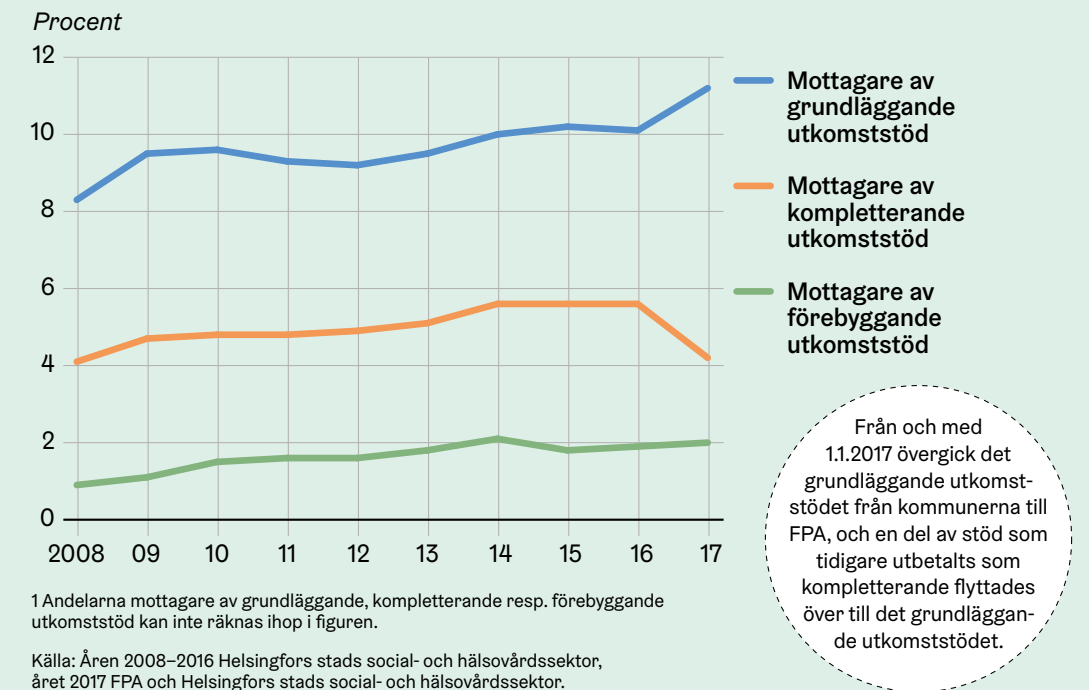
Den stora majoriteten av utkomststödstagarna får grundläggande utkomststöd. Som exempel bestod år 2016 nästan 83 procent av Finlands sex största städers kostnader för utkomststöd av kostnader för grundläggande utkomststöd (se Hiekkavuo 2017, 58). De flesta mottagare av kompletterande eller förebyggande utkomststöd får också det grundläggande stödet. År 2016 fanns det i Helsingfors över 35 000 personer som fick kompletterande utkomststöd, och av dem fick bara drygt tusen enbart det kompletterande stödet. Samma år fick ca. 12 000 personer förebyggande utkomststöd, varav ca. 1 500 fick enbart det förebyggande stödet. Sammanlagt hörde nästan 64 000 personer till hushåll som fick grundläggande utkomststöd (idem, 58)².

2) För år 2017 finns det tillsvidare inga uppgifter om hur många det är som av kommunen beviljats och fått det kompletterande och/eller förebyggande stödet och samtidigt fått grundläggande utkomststöd och hur många som beviljats och fått stöd bara av kommunen

1) Beviljandet och utbetalandet av grundläggande utkomststöd övergick den 1.1.2017 från kommunerna till FPA. I praktiken genomfördes övergången under perioden 1.1-31.3.2017, då antingen staden eller FPA beviljade grundläggande utkomststöd åt helsingforsborna. Under övergångsperioden beviljade staden grundläggande utkomststöd åt 19 390 helsingforsshushåll med sammanlagt 27 845 medlemmar, FPA åt 22 467 helsingforsshushåll med sammanlagt 40 336 medlemmar. För att få reda på hur många helsingforsshushåll och helsingforsbor som åtnjöt grundläggande utkomststöd år 2017 blev det nödvändigt att kombinera Helsingfors stads och FPAs uppgifter och att se efter att ett och samma hushåll inte räknades med mer än en gång.

FIGUR 1.

Andelen invånare i Helsingfors som ingick i hushåll som fick grundläggande, kompletterande eller förebyggande utkomststöd åren 2008–2017¹

FIGUR 1 VISAR andelarna helsingforsbor som fått de olika formerna av utkomststöd åren 2008–2017. Analysen omfattar alla de personer som ingick i hushåll som fick utkomststöd. Andelen personer som fått grundläggande utkomststöd växte mellan åren 2008 och 2016 med nästan två procentenheter. I början av år 2017 övergick beviljandet och betalandet av det grundläggande utkomststödet från kommunerna till FPA, och i samma veva övergick en del av det stöd som tidigare beviljats som kompletterande stöd till att vara en del av det grundläggande utkomststödet. Detta är förklaringen till att andelen mottagare av grundläggande utkomststöd växte efter år 2016. Av samma orsak minskade andelen mottagare av kompletterande stöd så att den år 2017 var nästan tillbaka på nivån år 2008, alltså i början av den analyserade perioden. Andelen mottagare av förebyggande stöd steg under

perioden med ca. en procentenhet. Vi kan inte räkna ihop befolkningsandelarna i Figur 1, eftersom en och samma person kan figurera både bland dem som fick grundläggande och dem som fick kompletterande och/eller förebyggande utkomststöd. Allt som allt kan vi konstatera utkomststödet med åren blivit en utkomstkälla för allt flera helsingforsbor.

FLER ÄN var tionde helsingforsbo åtnjöt grundläggande utkomststöd år 2017. År 2017 fanns det i Helsingfors sammanlagt över 48 000 hushåll som fick det grundläggande utkomststödet. I dem bodde sammanlagt ca. 72 000 personer. Därmed hörde mer än var tionde helsingforsbo till ett hushåll som fått grundläggande utkomststöd. Bland stödtagarna framträdde i synnerhet enpersonshushållen, barn och unga, enföräldersfamiljer och personer med utländskt modersmål (se Figur 1).

ÖVER HÄLFTEN av de helsingforsbor som bost i hushåll som fått grundläggande utkomststöd var under 30 år gamla. Andelen barn och unga var betydande även om man ser till hela befolkningen: av alla under 30-åringar i Helsingfors åtnjöt nästan 17 procent stödet, vilket är över fem procentenheter mer än utkomststödstagarnas andel av hela befolkningen överlag.

AV BARNFAMILJERNA sammanlagt fick var femte grundläggande utkomststöd. Av de barnfamiljer som fick stödet är över 60 procent enföräldersfamiljer. Sammanlagt 23 procent av ensamförsörjarfamiljerna i Helsingfors hade fått grundläggande utkomststöd under året. Granskade enligt familjens och hushållets storlek³ var enpersonshushållet den störta gruppen mottagare av grundläggande utkomststöd: tre av fyra hushåll som fått grundläggande ut-

3) Antalen barnfamiljer och barnlösa par som fått grundläggande utkomststöd har här jämförts med Statistikcentralens uppgifter om familjebefolkning (FOS, Familjer), och antalet ensamboende stödtagare har jämförts med Statistikcentralens uppgifter om befolkning i bostadshushåll (FOS Bostäder och boende). Uppgifterna är inte jämförbara med de andelar som läggs fram i THLs statistikrapport om utkomststödet FOS, utkomststödet 2017, eftersom uppgifterna där om antalet stödtagare har jämförts med data som erhållits skilt från Statistikcentralen, i vilka även bl.a. vuxna barn som bor kvar hemma räknats som ensamboende.

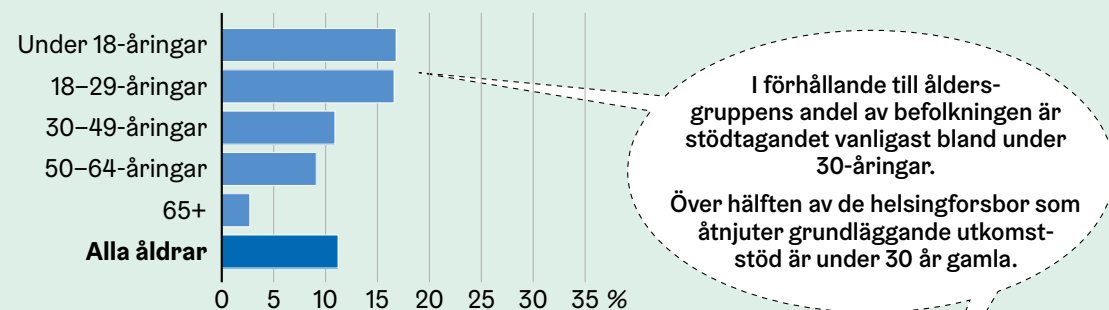
komststöd var enpersonshushåll. Sett till antalet hushåll var det lika vanligt bland enpersonshushåll som ensamförsörjarhushåll att få stödet: 23 procent av vardera fick stödet.

MED AVSEENDE å modersmålet var det de som hade främmande modersmål som framträdde. Trots att de finskspråkiga (inklusive samiska) numerärt var största stödtagargruppen var de med främmande modersmål relativt sett den största gruppen: nästan var tredje helsingforsbo med främmande modersmål hörde till ett hushåll som fick grundläggande utkomststöd. Bland de finskspråkiga helsingforsborna hörde kring åtta procent till en familj som fick stödet, bland de svenskspråkiga mindre än tre procent.

FIGUR 2 A-C.

Mottagare av grundläggande utkomststöd enligt åldersgrupp, familjetyp/hushåll och modersmålsgrupp i Helsingfors 2017.

2 a) Andelen (%) helsingforsbor av olika ålder som fått grundläggande utkomststöd

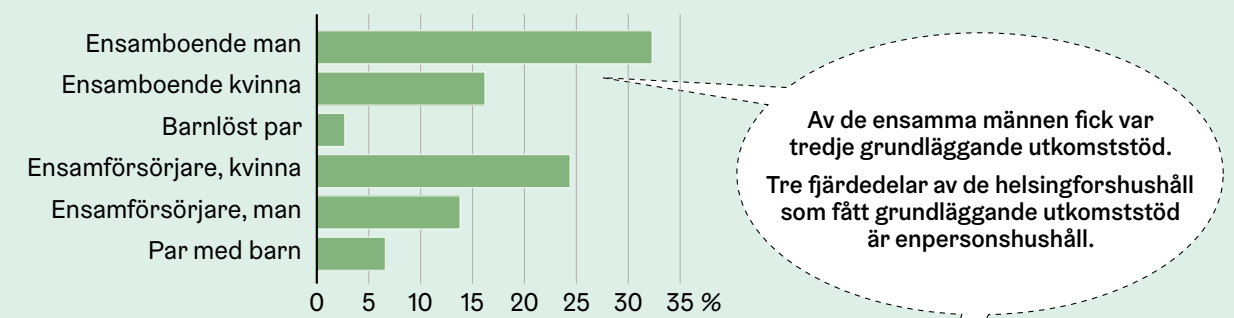
Olika åldersgruppers andel av alla mottagare av grundläggande utkomststöd i Helsingfors

Ålder, år:
 Under 18 18-29 30-49 50-64 65+

Källa: Helsingfors stads social- och hälsovårdssektor och FPA

2 b) Andelen (%) mottagare av grundläggande utkomststöd bland hushåll av olika typ i Helsingfors

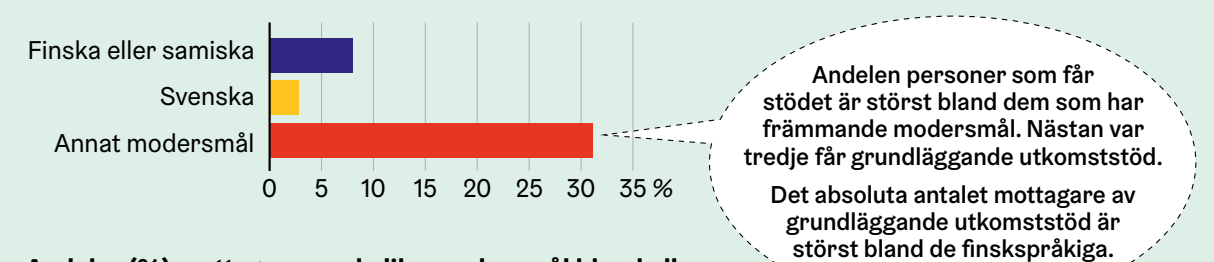
Andelen (%) hushåll av olika typ bland alla hushåll som fick grundläggande utkomststöd i Helsingfors

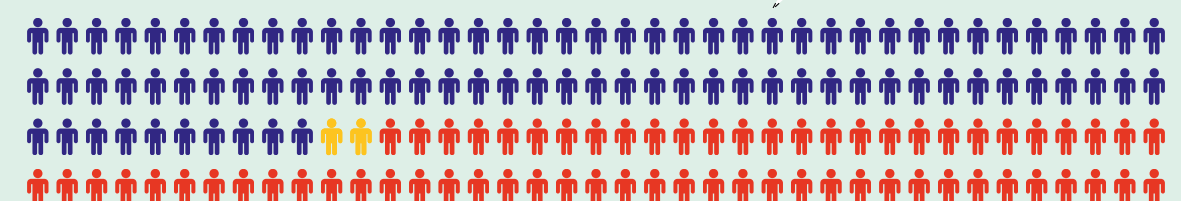
Hushåll av olika typ:
 Ensamboende man Ensamboende kvinna Barnlöst par Ensamförsörjare, kvinna
 Ensamförsörjare, man Par med barn

Källa: Helsingfors stads social- och hälsovårdssektor och FPA

2 c) Andel (%) mottagare av grundläggande utkomststöd i olika modersmålsgrupper

Andelar (%) mottagare med olika modersmål bland alla mottagare av grundläggande utkomststöd i Helsingfors

Språkgrupp:
 Finska eller samiska Svenska Annat modersmål

Källa: Helsingfors stads social- och hälsovårdssektor och FPA

Man lyfte grundläggande utkomststöd i snitt i sju månader

Det grundläggande utkomststödet är avsett och dimensionerat som en tillfällig komplettering till det orsakskorrelaterade socialskyddet och bostadsbidraget, som en hjälp i oväntade och speciella lägen. Och för en del är stödbehovet verkligen tillfälligt, ett övergående undantagsläge som tar en månad eller två. Av de hushåll i Helsingfors som år 2017 fick utkomststöd fick 28 procent (och av de personer stödet berörde 30 procent) stödet i högst tre månader. Kortvarigt mottagande av stödet är vanligare än genomsnittet bland barnlösa par, 18-29-åringar och 65-åringar eller äldre. En analys av hur länge stödet lyfts som utgår från kalenderår säger inte

hela sanningen, i och med att utbetalandet av stödet har kunnat börja redan året innan eller fortsätta in på nästa år. En del av dem som i princip fått stödet kortvarigt kan alltså i verkligheten ha fått stöd även under föregående eller följande år. Ändå kan vi genom en översikt år för år konstatera att kortvarigt stödtagande även på längre sikt varit vanligare bland till exempel barnlösa par än bland ensamboende⁴. Trots vissa reservationer är stödtagande per kalenderår ändå en riktigt bra uppföljningsmätare.

FÖR ALLT fler har utkomststödet blivit en nästan varaktig inkomstkälla. I Helsingfors var den genomsnittliga tiden man lyfte stödet år 2017 sju månader. Som

helhet är det alltså snarare på längre tid än på kort man gör det. Till dem som fått utkomststöd en längre tid räknas i allmänhet de som under vederbörande år lyft stödet i minst tio månader. Så definierar bland annat Institutet för hälsa och välfärd THL saken (se t.ex. SVT, Toimeentulotuki 2017). Av de hushåll i Helsingfors som fått grundläggande utkomststöd fick 39 procent (och av de personer som hörde till hushåll som fått stödet 37 procent) stödet i minst tio månader. Andelen personer som fått stödet länge var större än genomsnittlig bland barnfamiljer och 30–64-åringarna. Av de 65 år gamla eller äldre stödtagarna fick omkring var femte stödet långvarigt, vilket var klart färre än i de övriga åldersgrupperna.

4) Av de barnlösa par som åren 2013–2016 fått utkomststöd fick 37–39 procent stödet under högst tre månader. På samma sätt varierade andelen kortvariga stödtagare mellan 28 och 30 procent bland ensamboende (årsstatistiken från Helsingfors stads social- och hälsovårdssektor).

MED ÅRLIGA tvärsnittsuppgifter får vi inte fram det problemet att behovet av utkomststöd för en del människor fortgår från år till år. Till exempel i en undersökning om helsingforsbor som åren 2008–2010 varit utkomststöds klienter kunde man konstatera att nästan 30 procent av de ensamboende män som under dessa år varit utkomststöds klienter hade haft stödmånader allt sedan minst tio år tillbaka (se Haataja 2013, 36). Om hur vanligt långvarigare behov av utkomststödet är vittnar även rönen från en statistisk analys där man tittade på hur stor del av de helsingforsbor som fått grundläggande utkomststöd under år 2016 hade fått det även under de föregående åren⁵: av denna grupp hade 74 procent fått grundläggande utkomst-

stöd år 2015 och ca. 62 procent år 2014. Fem år tidigare, alltså 2010, hade rent av nästan 40 procent av dem fått stödet (Helsingfors stad 2018).

EN AV de centrala indikatorerna för social utsatthet är andelen personer som fått utkomststöd långvarigt. Förutom att den berättar om låga inkomster indikerar den också andra välfärdsbrister. För många av de långvariga stödtagarna handlar problemen inte bara om ekonomisk resurssvaghet, utan situationen förvärras också av till exempel missbruk och mentala problem. En bedömning är att 20–40 procent av dem som ansökt om utkomststöd behöver andra stöd- och serviceformer från socialvårdsenheten (Hytönen 2018; även Ahola & Hiilamo 2013).

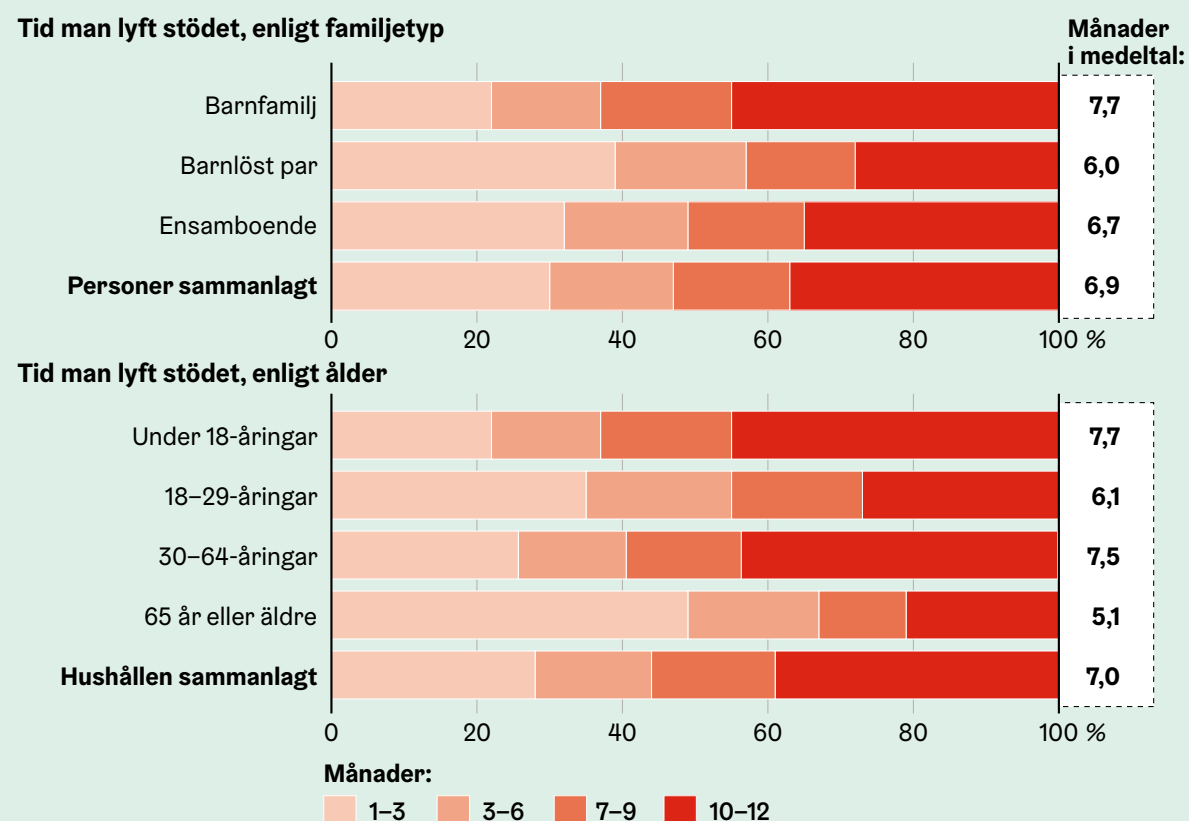
Över 70 procent av de vuxna klienterna arbetslösa

En granskning enligt huvudsaklig verksamhet⁶ av den vuxenbefolkning som hört till hushåll som fått grundläggande utkomststöd ger vid handen att det är främst arbetslösas ekonomi som det grundläggande utkomststödet lappar. I november 2017 var 72 procent av de 18-åriga eller äldre helsingforsbor som åtnjöt grundläggande utkomststöd arbetslösa. Läget är detsamma i landet som helhet, motsvarande andel var 73 procent. I de sex största städerna varierade andelen arbetslösa mellan 70 procent i Vanda och 76 procent i Uleåborg. Huvudstadsregionens kommuner avvek från medeltalet för hela landet och från de andra städerna i sextetten där-

5) I den statistiska analysen beaktades de personer som under ifrågavarande år fått grundläggande utkomststöd en månad eller mer.

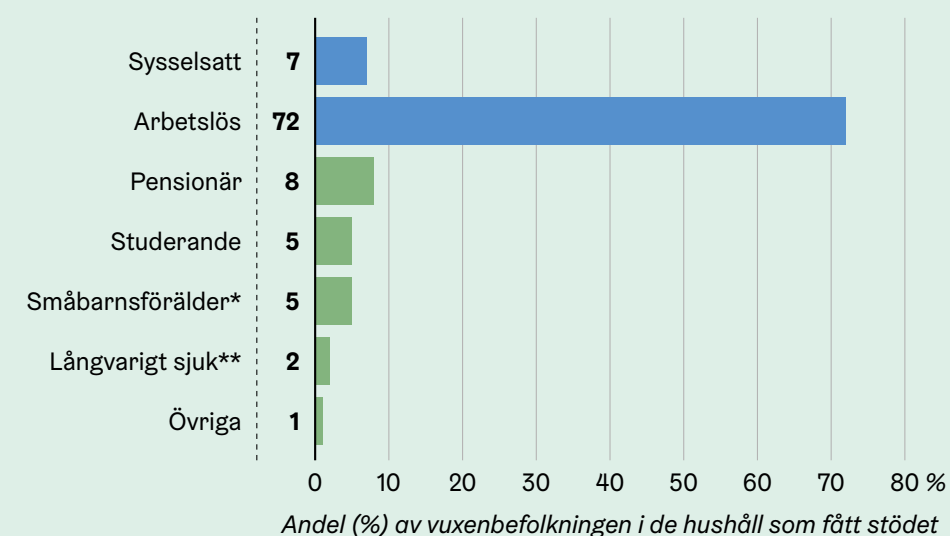
6) Uppgiften om huvudsaklig verksamhet är tvärsnittsdata från november och bygger på FPA:s register.

FIGUR 3. Antalet månader man lyfte grundläggande utkomststöd, enligt familjetyp och ålder 2017

Källa: Helsingfors stads social- och hälsovårdssektor och FPA

FIGUR 4. Andelen (i % av alla som fått grundläggande utkomststöd av FPA) 18-åriga eller äldre helsingforsbor som hört till hushåll som fått stödet, enligt huvudsaklig verksamhet i november 2017

* Som fått föräldrapenning eller hemvårdsstöd. ** Som fått sjukdagpenning eller rehabiliteringsdagpenning.
Lähde: FPA

igenom att andelen sysselsatta och andelen pensionärer var lite större än medeltalet. I Esbo och Vanda, där barnfamiljernas andel av befolkningen är större än i de andra städerna, var även småbarnsföräldrarnas andel av stödtagarna lite större än i de andra.

EFTERSOM DE arbetslösa utgjorde en så stor del av mottagarna av grundläggande utkomststöd inverkar förändringar i det allmänna sysselsättningsläget och antalet arbetslösa på antalet mottagare av utkomststöd. Figur 5 jämför antalet långvariga mottagare av grundläggande utkomststöd med antalet långtidsarbetslösa åren 2010–2017. Samtidigt som antalet långtidsarbetslösa har vuxit har även antalet långvariga mottagare av grundläggande utkomststöd minskat då sysselsättningsläget förbättrats.

ÄVEN OM en mottagare av grundläggande utkomststöd är arbetslös enligt FPAs register om huvudsaklig verksamhet får vederbörande inte nödvändigtvis någon arbetslöshetsförmån. Som exempel var

en arbetslöshetsförmån huvudsaklig inkomstkälla för bara lite över 40 procent av de helsingforshushåll som i november 2017 fått grundläggande utkomststöd. Bland mottagarna av grundläggande utkomststöd finns många hushåll som saknar inkomster.

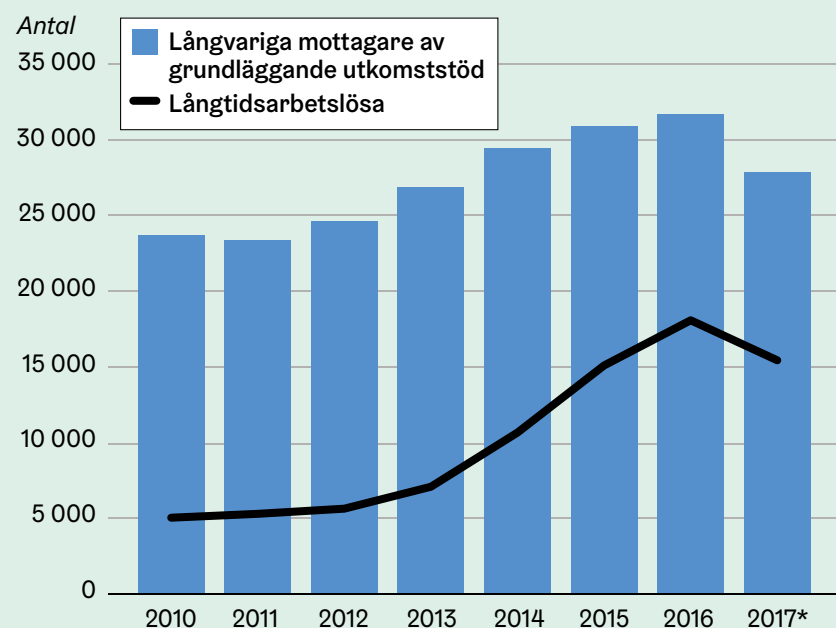
Att sakna inkomster vanligt särskilt bland unga

Om ett hushåll inte har några skattepliktiga inkomster alls eller dess inkomster består enbart av skattefria förmåner såsom bostadsbidrag, barnbidrag, underhållsstöd eller utkomststöd anses hushållet vara utan inkomster (se t.ex. Korpela 2017). I november 2017 fanns det i Helsingfors ca. 8 000 utkomststödtagarehushåll som enligt denna definition var utan inkomster. Det var ca. 30 procent av de helsingforshushåll som beviljats grundläggande utkomststöd av FPA. Att vara utan inkomster var vanligt i synnerhet bland unga. Av de hushåll som beviljats grundläggande utkomststöd där den sökande eller maken/makan/sambon var yngre än 25 år hade över hälften inga inkomster.

DEN STORA andelen inkomstlösa både bland unga och andra förklaras framför allt av väntetiden till utkomstskyddet för arbetslösa och därtill anknyttade karens (Raittila et al. 2018; Korpela 2017; Liimatainen 2015). Enligt FPAs registerutredning hade över hälften av de unga inkomstlösa mottagarna av grundläggande utkomststöd ett arbetskraftspolitiskt utlåtande som förhindrade utkomstskydd (Raittila et al. 2018, 32). I bakgrunden till inkomstlöshet kan det också finnas andra orsaker såsom till exempel missbruk eller bostadslöshet. Enligt en utredning i Esbo var det för många av de inkomstlösa utkomststödsklienter som fått ett utlåtande som hindrar utkomstskydd för arbetslösa just missbruk och mentala problem som stod i vägen för att få arbete och att delta i utbildning eller arbetsprövning (Liimatainen 2015). De inkomstlösas andel av dem som fått grundläggande utkomststöd är lite större i Helsingfors än i landet som helhet eller i huvudstadsregionens övriga kommuner.

FIGUR 5.

Antalet personer som fått grundläggande utkomststöd minst 10 månader under år 2017 samt antalet långtidsarbetslösa i medeltal per månad åren 2010–2017

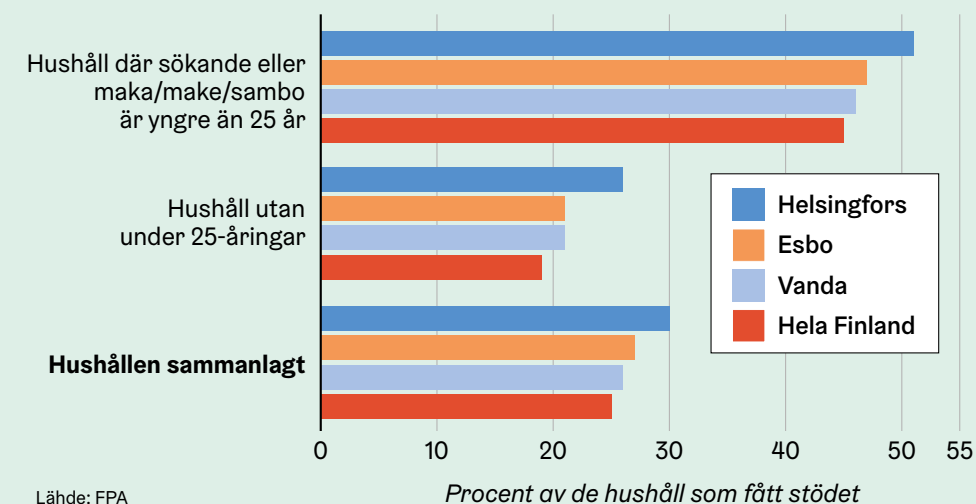

* Beviljande och utbetalning av utkomststöd övergick i början av 2017 från kommunerna till FPA.

Källa: Grundläggande utkomststöd: Åren 2008–2016 Helsingfors stads social- och hälsovårdssektor, året 2017 FPA och Helsingfors stads social- och hälsovårdssektor. Långtidsarbetslösheten: Arbets- och näringsministeriets arbetsförmedlingsstatistik.

FIGUR 6.

Andelen inkomstlösa bland de hushåll som fått grundläggande utkomststöd av FPA, i november 2017

Lähde: FPA

Nästan hälften av det grundläggande utkomststödet ges för boendekostnader

Vid statistikföringen av FPAs grundläggande utkomststöd har man bedömt hur stödet går åt till olika utgifter (grunddelen, hälsovårdskostnader, boendekostnader, övriga utgifter). Utgångspunkten för bedömningen är att – bland hushållets inkomstkällor – bostadsbidraget är avsett för boendekostnader och att de övriga utgifterna och inkomsterna i första hand inriktas på de utgifter som man beräknar grunddelen med och därefter jämnt på de återstående utgifterna. Av det grundläggande utkomststöd som FPA utbetalade år 2017 beviljades ändå nästan hälften för boendekostnader både i Helsingfors och i Finland i genomsnitt. Figur 7 jämför Helsingfors och huvudstadsregionen med andra stadskommuner samt med

tättbebyggda kommuner och landsortskommuner. Figuren visar att fastän det, i alla typer av kommuner, för boende beräknats mera utkomststöd än grunddelen och de övriga kostnaderna, har man årligen i huvudstadsregionen täckt hushållens boendekostnader med hjälp av grundläggande utkomststöd till ett nästan dubbelt så stort eurobelopp per hushåll som i landsortskommuner.

UTKOMSTSTÖDSTAGANDE BERÄTTAR om fattigdom, men bara en del av storyn. Den arbetsgrupp som åren 2011–2015 bedömde grundtrygghetens tillräcklighet konstaterar i sin bedömningsrapport att den disponibla inkomsten efter de bostadskostnader som sköts med grundtryggheten inte räcker till för en referensbudgetenlig rimlig minimikonsumtion⁷, utom för pensionärernas del (Moisio et al. 2016; THL 2015). Även för

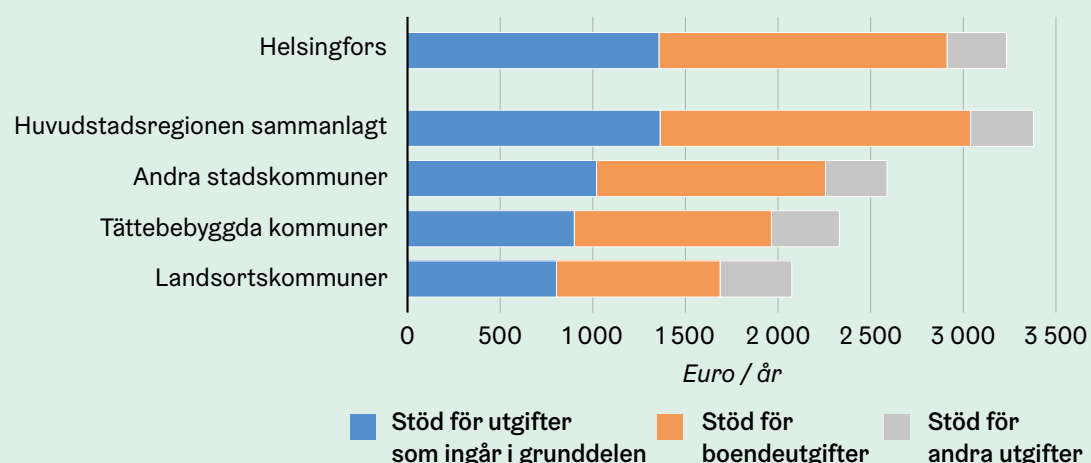
pensionärer med små inkomster äventyras utkomsten lätt till exempel om hälsan sviktar (t.ex. Ahonen et al. 2018). Det är en heterogen skara som är tvungna att ty sig till sista utvägen, alltså utkomststödet, en del tillfälligt, men alltför många på längre tid.

MOTTAGARNA AV grundläggande utkomststöd är människor i svag ekonomisk ställning. Därför är det viktigt att följa denna grupp numerär och befolkningsandel och att studera den utgående från demografiska och andra välfärdsrelaterade bakgrundsfaktorer. Det är ju långvarigt bruk av det grundläggande utkomststödet som i synnerhet vittnar om fattigdom. Ändå bör vi, när vi tolkar siffrorna, minnas att lyftande av grundläggande utkomststöd bara är ett av fattigdomens uttryck.

7) De referensbudgetar för ett rimligt minimum som Centret för konsumentforskning uppgjort för olika typer av hushåll. Med dessa budgetar vill man fastställa den konsumtionsnivå som en människa klarar sig på och med vilken hon upplever sig kunna delta i samhällelig verksamhet i vår tids Finland (se t.ex. Lehtinen et al. 2010).

FIGUR 7.

Genomsnittligt grundläggande utkomststöd utbetalt av FPA till hushållen år 2017, €/hushåll/år¹

¹ Utredningen beaktar inte det grundläggande utkomststöd som utbetalats av kommunerna under övergångstiden till FPA (1.1–31.3.2017).
Lähde: Källa: FPA, gruppen för statistik och datalagring

TROTS ATT utkomststödet ur socialskyddssynvinkel utgör en sistahands utkomsttrygghet går det i praktiken så att en del människor inte fångas upp ens av detta skyddsnet. Det ser man till exempel i städerna där många av dem som står i de ringlande brödköerna är utkomststödstagare. Men i skaran finns det också folk som har mycket låga inkomster men som ändå inte ens ansökt om utkomststöd (Ohisalo och Saari 2014). Att en del inte ansöker om stödet har förklarats med bland annat nedsatt funktionsförmåga, bristande kännedom om förmånerna och ovilja att söka stöd (idem). Bland annat antas det bland ålderspensionärerna finnas sådana som inte ansöker om stödet.

ETT AV syftena med att överföra det grundläggande utkomststödet från kommunernas till FPAs var att minska detta s.k. underutnyttjande av utkomststödet. Efter övergången har antalet utkomststödstagare i hela landet vuxit med 17 procent (se FOS, utkomststöd 2017), och åtminstone delvis ser vi bakom ökningen en minskning i underutnyttjandet (FPA 2017). Dessutom är det viktigt att ställa frågan vad som är en rimlig nivå för utkomstskyddet: Var och på vilka grunder drar man gränsen mellan dem som behöver hjälp och dem som klarar sig på egen hand? Till exempel då det gäller ålderspensionärer är problemet att garantipensionen höjer inkomsterna just så mycket att veder-

börande kan förlora rätten till grundläggande utkomststöd trots att utkomsten för dem som lever på garantipensionen säkert är ganska knapp. ■

Hanna Ahlgren-Leinvuo verkar som forskare vid Helsingfors stadskansliens enhet stadsforskning och -statistik.

7) De referensbudgetar för ett rimligt minimum som Centret för konsumentforskning uppgjort för olika typer av hushåll. Med dessa budgetar vill man fastställa den konsumtionsnivå som en människa klarar sig på och med vilken hon upplever sig kunna delta i samhällelig verksamhet i vår tids Finland (se t.ex. Lehtinen et al. 2010).

Källor:

Ahola, Elina ja Heikki Hiilamo (2013). Köyhyyttä Helsingissä. Toimeentulotuen saajat ja käyttö 2008-2010. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 127. FPA, Forskningsavdelningen, Helsingfors

Ahonen, Kati, Liisa-Maria Paloheimo ja Anu Polvinen (2018). Eläkeläisten toimeentulokokemukset vuonna 2017. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 3/2018. <https://www.etk.fi/wp-content/uploads/Elakelaisten-toimeentulokokemukset-vuonna-2017.pdf> [Hänvisning 13.2.2019]

Haataja, Anita (2013). Toimeentulotuki yhden aikuisen talouksissa Helsingissä. Teoksessa Ahola, Elina ja Heikki Hiilamo (toim.). Köyhyyttä Helsingissä. Toimeentulotuen saajat ja käyttö 2008-2010. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 127. FPA, Forskningsavdelningen, Helsingfors

Helsingfors stad (2018). Perustoimeentulotuen saajat vuosilta 2010-2016 tuen keston mukaan, päähenkilöt ja osalliset. (Om mottagare av grundläggande utkomststöd. Särskild informationsbegäran från statistiktjänsten vid Helsingfors stads social- och hälsovårdssektor.)

Hiekkavuo, Aino (2017). Kuuden suurimman kaupungin toimeentulotuki vuonna 2016. Kuusikkotyöryhmän julkaisusarja 5/2017. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/17_09_05_Kuusikko_toimeentulotuki_2016.pdf [Hänvisning 12.2.2019]

Hytönen, Johanna (2018). Toimeentulotuen siirto Kelaan paljasti etuuden ongelmakohtat. Sosiaalivakuutus 1.6.2018, Kela [FPA]. <https://sosiaalivakuutus.fi/toimeentulotuen-siirto-kelaan-paljasti-etuuden-ongelmakohtat/> [Hänvisning 7.1.2019]

FPA. Toimeentulotuen pikaopas. Osoitteessa <https://www.kela.fi/toimeentulotuki>. [Hänvisning 5.2.2019]

FPA (2017). Perustoimeentulotuki yhdenmukaisesti koko maassa. Suomen sosiaaliturva, 10 suurta saavutusta. Kelan tutkimusblogi 21.11.2017. <http://blogi.kansanelakelaitos.fi/arkisto/4277> [Hänvisning 25.2.2019].

FPA (2018). Tilasto perustoimeentulotuen kohdentumisesta varsinaisiin asumismenoihin ja muihin asumiseen liittyviin menoihin Helsingissä ja koko maassa 1/2017-12/2017. Erillinen tietopyyntö/Kelan tilasto- ja tietovarastoryhmä. (Särskild informationsbegäran.)

Korpela, Tuija (2017). "Tulottomien" kotitalouksien määrä kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Kelan tutkimusblogi 14.12.2017. <http://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/4341> [Hänvisning 21.1.2019]

Lag om utkomststöd 1412/1997. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412#L2P13> [Hänvisning 21.1.2019]

Lehtinen, Anna-Riitta, Johanna Varjonen, Anu Raijas, Kristiina Aalto ja Riepu Pakoma (2010). Mitä eläminen maksaa? – Kohtuullisen elämän viitebudjetit. Julkaisuja 4/2010, Kuluttajatutkimuskeskus. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/152360> [Hänvisning 13.2.2019]

Liimatainen, Sanni (2015). Tulottomat miehet ja naiset toimeentulotuen asiakkaina. Opinnäytetyö, Diakoniammattikorkealoulu. <https://www.theseus.fi/handle/10024/90005> [Hänvisning 31.1.2019]

Moisio, Pasi, Susanna Mukkila, Ilari Ilmakunnas, Lauri Mäkinen ja Paula Saikkonen (2016). Perusturvan riittävyys ja köyhyys. Tutkimuksesta tiiviisti 23, lokakuu 2016, THL. <http://www.iulkari.fi/handle/10024/131346> [Hänvisning 21.1.2019]

Ohisalo, Maria ja Juho Saari (2014). Kuka seisoo leipäjonossa? Kunnallissalan kehittämissäätiö, Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 83.

Perustuslaki [Finlands grundlag] 1999/731. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> [Hänvisning 21.1.2019]

Raittila, Simo, Tuija Korpela, Minna Ylikännö, Markku Laatu, Hanna-Mari Heinonen, Signe Jauhainen ja Tuula Helne (2018). Nuoret ja perustoimeentulotuen saanti. Rekisteriselvitys. Kelan tutkimus, Työpapereita 128/2018. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/236234/Tyopapereita138.pdf?sequence=3&isAllowed=y> [Hänvisning 1.2.2019]

Saari, Juho (2019). Hyvinvointivaltio eriarvoistuneessa yhteiskunnassa. Toimihankkeen selvityshenkilön raportti 30.1.2019. <https://vnk.fi/toimi> [Hänvisning 8.2.2019]

Suomen virallinen tilasto (SVT) [Finlands officiella statistik]. Asunnot ja asuinolot [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-6745. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/ahas/index.html> [Hänvisning 25.2.2019].

Suomen virallinen tilasto (SVT) [Finlands officiella statistik]. Perheet [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-3215. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/perh/kas.html> [Hänvisning 25.2.2019].

Suomen virallinen tilasto (SVT) [Finlands officiella statistik]. Toimeentulotuki 2017 [verkkajulkaisu]. Helsinki: Terveysturvan ja hyvinvoinnin laitoksen. Osoitteessa http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137501/Tr01_19.pdf?sequence=5&isAllowed=y [Hänvisning 14.2.2019].

THL (2015). Perusturvan riittävyys arviointiraportti 2011-2015. Perusturvan riittävyys II arviointiryhmä. Työpaperi 1/2015. http://www.iulkari.fi/_bitstream/handle/10024/125703/TY%c3%96%2015%2001web%2006032015.pdf?sequen [Hänvisning 14.1.2019]

Kandidater med invandrarbakgrund i kommunalvalet i Helsingfors 2017: röstmagnet eller ett namn på listan?

Nu för tiden fäster partierna allt mer vikt på invandrarnas röster och ställer aktivt upp personer med invandrarbakgrund som kandidater i val. Hittills har man inte undersökt dessa kandidaters framgång och betydelse för partiet. I kommunalvalet 2017 ställde 55 kandidater med invandrarbakgrund upp, bland ca tusen personer. I denna artikel jämförs invandrarkandidater med infödda kandidater och de invalda kandidaterna bland annat med hänsyn till ålder och aktivitet i valkompasser. Dessutom kartläggs invandrarkandidaternas framgång i valet per röstningsområde och per parti.

● VEIKKO ISOTALO

Bakgrund

Forskningen kring kandidater med invandrarbakgrund har hittills inte fått mycket uppmärksamhet i Finland. Detta skiljer sig emellertid inte från den internationella situationen, eftersom det tillsvärdare inte heller finns mycket europeisk forskningsdata om invandrarnas politiska deltagande (Bloemraad och Schönwälder 2013, 567). I USA har man redan länge undersökt minoriteternas förhållande till politiken eftersom dessa bildar betydande väljardemografier med tanke på valresultatet (se t.ex. Rocha m.fl. 2010; Dawson 1994). Att förklara invandrarnas vanligen låga röstningsdeltagande och att identifiera orsakerna för deras låga politiska representation har varit ett centralt internationellt forskningsintresse (se t.ex. Bird et al. 2011; Dancygier et al. 2015; Pirkkalainen et al. 2016). På grund av den låga röstningsaktiviteten och politiska underrepresentationen får man den uppfattningen att

invandrare är politiskt passiva, vilket enligt Martinello (2005) är problematiskt eftersom man glömmer bort att invandrare ofta deltar i politisk verksamhet t.ex. genom fackförbund och organisationer, eller är politiskt aktiva i ärenden som gäller deras ursprungsland.

UNDER DE senaste åren har partierna börjat se invandrarna även som en politisk resurs i Finland. Personer med invandrarbakgrund står redan för en stor del av befolkningen i storstäderna i Norden, ungefär en tredjedel har invandrarbakgrund i Stockholm, Göteborg och Oslo medan motsvarande andel i Helsingfors är ca 15 procent (Helsingin... 2017a). För att få en del av invandrarnas röster har partierna på sina listor ställt upp kandidater med invandrarbakgrund, vilka bidrar till att minoriteter aktiverar sig och röstar på dessa partier (Bloemraad och Schönwälder 2013, 565). Från USA finns det empiri som vi-

sar att när minoriteternas representation ökar i de politiska beslutsfattandeorganen, ökar även röstningsaktiviteten bland de afroamerikanska och latinska grupperna med upp till 10–40 procentenheter (Rocha et al. 2010). Genom att utse kandidater med invandrarbakgrund får partierna således möjlighet till nya väljare. Zapata-Barrero (2017, 771, 776) föreslår att partiernas motivation att ta med invandrare i partiets synliga verksamhet alltid baserar sig på en analys om för- och nackdelar, och endast i det fall att fördelarna är större än de eventuella nackdelarna.

I FINLAND har det gjorts några undersökningar på nationell nivå om invandrarnas politiska deltagande. Wass och Weide (2015) har undersökt invandrarnas röstningsivert 2012 genom registerdata på individnivå medan Sipinen och Wass (2018) har kartlagt de deskriptiva egenskaperna och attityderna hos kandidater med invandrarbakgrund från enkäter vid kommunalvalet 2017. En djupare analys av väljare och kandidater med invandrarbakgrund saknas från undersökningarna av den finländska kontexten. Vi vet nämligen inte vilka partier eller kandidater som invandrare röstar på eller hur mycket deras val av parti påminner om de infödda finländarnas röstningsbeteende med tanke på utbildningsnivå, ålder och könsindelning. Man vet inte heller vilka mekanismer (exempelvis socialt kapital eller etnisk bakgrund) som primärt påverkar invandrarnas röstningsbeslut i Finland eller lokalt. Invandrarkandidaternas framgång i valet har inte tidigare granskats lokalt och

man har inte bedömt deras betydelse för partiet. Min forskning (se även Iso-talo 2018) strävar efter att lappa hålen i forskningen kring invandrarkandidaternas framgång och betydelse. I den här artikeln behandlas följande forskningsfrågor:

- Vilka skillnader förekommer visavi demografi och kampanjer mellan kandidater med invandrarbakgrund och infödda kandidater och bland dem som blivit valda.
- I vilka områden koncentreras framgången för invandrarkandidater och deras partier?

Material och metod

I min undersökning har jag använt Helsingfors stads statistik (se Helsingfors Region Infoshare 2017), bakgrundsinformation från justitieministeriet om resultat och kandidater (2017), samt Yles (23.3.2017) och Helsingin Sanomats (28.3.2017) valkompasser. Kandi-

dater med invandrarbakgrund identifierades med hjälp av justitieministeriets bakgrundsinformation om kandidatens modersmål. Kandidater vars modersmål är ett annat än finska, svenska eller samiska anses ha invandrarbakgrund (sålunda kan man även kalla dessa för kandidater med främmande språk, men jag använder här kandidater med invandrarbakgrund eller invandrarkandidater).

INVANDRARKANDIDATERNA KAN även identifieras på ett annat sätt, t.ex. på basis av föräldrarnas födelse-land, men denna uppgift fanns inte offentligt tillgänglig varför jag beslutade att använda uppgiften om modersmål för klassificering av kandidaterna. Kandidaternas attityd och bakgrund kartlades utgående från justitieministeriets bakgrundsinformation och kandidaternas svar i valkompasserna.

DET SLUTGILTIGA forskningsmaterialet som mäter kandidaternas framgång bestod av 106 röstningsområden, alla med en anpassad demografisk bakgrunds-

information med uppgifter om bl.a. befolkningens inkomst, utbildningsnivå och åldersfördelning.

Resultat

Bakgrundsanalys av invandrarkandidater

Understödet för invandrarkandidater granskas per parti och alla invandrarkandidater tillsammans. I tabell ett presenteras uppgifter om invandrarkandidaterna per parti. Tabellen visar vilken representation invandrarkandidaterna hade i partiernas listor och hur betydande dessa kandidaters roll var för att samla in röster för respektive parti. I den sista kolumnen nämns dessutom partiets två mest framgångsrika invandrarkandidater och deras röstmängd.

FRÅN TABELLEN kan man se att invandrarkandidater för De gröna och SDP lyckades få fler röster än deras egen relativa andel. Med andra ord, invandrarkandidaternas andel av partiets to-

tala röster var större än invandrarkandidaternas andel av partiets kandidater. Samlingspartiet, Centern och Sannfinländarna hade inte lika bra framgång med denna mätare. På basis av antalet röster var De gröna, SDP och Vänsterförbundet de mest framgångsrika partierna som ställde upp invandrare. De gröna invandrarkandidaternas framgång baserade sig i hög grad på en kandidat, som med fler än 4 800 röster var den mest betydande röstmagneten bland invandrarkandidaterna. I kommunalvalet 2017 blev sex kandidater med invandrarbakgrund invalda, men man kan inte dra några slutsatser av detta antal, eftersom det inte fanns några jämförelseuppgifter om modersmål från 2012.

I TABELL TVÅ uppställs bl.a. åldersfördelning, könsindelning och svar i valkompass för invandrarkandidater, infödda kandidater samt invalda kandidater. Tabellen visar att invandrarkandidaternas åldersfördelning är koncentre-

rad till yngre åldersgrupper än de infödda kandidaterna. Endast 7 procent av invandrarkandidaterna var över 60 år medan motsvarande antal bland de infödda kandidaterna var 21 procent och 19 procent bland de invalda. Det bör ändå påpekas att merparten av invandrarkandidaterna tillhörde åldersgruppen 45–59-åringar medan merparten av de invalda och de infödda kandidaterna tillhörde åldersgruppen 30–44 år. På basis av kandidaternas åldersgrupper kan man konstatera att kandidater med invandrarbakgrund representerar sin egen referensgrupp, eftersom befolkningen med invandrarbakgrund är yngre än den infödda befolkningen i Helsingfors (Helsingin... 2017b).

DET FÖREKOMMER endast små skillnader i könsfördelningen mellan grupperna. Mer än hälften (51 %) av invandrarkandidaterna var kvinnor. Detta antal är ett par procentenheter större än de invalda samt fem procentenheter större än de infödda kandidaterna.

DET VISADE sig att mer än hälften av invandrarkandidaterna hade varit politiskt aktiva tidigare, dvs. ställt upp i kommunalvalet 2012. Detta är 10 procentenheter större än för de infödda kandidaterna. Av de invalda kandidaterna hade endast 26 % blivit invalda utan att ha ställt upp i valet 2012. Uppgiften om kandidatur i föregående val fick man från jämförelseuppgifter om tidigare antalet röster. Om kandidaten inte hade fått några röster alls i det föregående valet, klassificerades kandidaten som en ny kandidat. Detta är ett realistiskt antagande, eftersom det minsta antalet röster i Helsingfors 2017 var två röster. Från tabell 2 kan man även se att mindre än hälften av de valda kandidaterna satt i stadsfullmäktige. Bland invandrarkandidaterna fanns det procentuellt sett flest obundna kandidater (11 %) men till antalet var det ändå bara sex kandidater. Endast tre obundna kandidater blev invalda i Helsingfors stadsfullmäktige.

TABELL 1.

Allmänna uppgifter om kandidater med invandrarbakgrund enligt parti i kommunalvalet i Helsingfors 2017

Parti	Antal a)	Andel av partiets kandidater %	Röster sammanlagt	Andel av partiets röster %	Röstetal för de två invandrarkandidater som fått flest röster
VF	11	8,7	2 780	7,6	1 032; 748
Gröna	9	7,1	7 435	9,5	4 858; 1 227
SDP	8	6,3	3 715	8,3	1 474; 985
KD	7	5,5	201	2,2	82; 34
Saml.	7	5,5	1 332	1,4	498; 228
Sannf.	5	3,9	353	1,6	94; 75
SFP	3	3,6	1 542	8,1	999; 454
FP	2	8,3	350	7,1	279; 71
Centern	2	2,3	130	1,4	105; 25
FKP	1	1,9	14	0,5	14;
Alla b)	55	5,1	17 852	5,5	4 858; 1 474

a) Antalet kandidater med invandrarbakgrund

b) invandrarkandidater i alla partier jämfört med alla kandidater och alla röster

TABELL 2.

Alla kandidater i kommunalvalet i Helsingfors 2017 enligt bakgrundsinformation, procentuell andel av kandidaterna.

	Kandidater med invandrarbakgrund (n=55)	Infödda (n=1 029)	Invalda (n=85)
Ålder, år			
18–29	18	15	11
30–44	35	35	49
45–59	40	29	21
60+	7	21	19
Kön			
Kvinna	51	46	49
Politisk aktivitet före valet			
Kandidat 2012	53	43	74
Ledamot i stadsfullmäktige	5	6	49
Riksdagsledamot	4	1	16
Förhållande till parti			
Obunden	11	6	3
Svarade i valkompassen			
Yle	60	80	94
HS	62	79	98

FRÅN TABELLENS sista rad kan man se att endast ca 60 % av invandrarkandidaterna svarade i Yles och Helsingin Sanomats valkompasser. Detta är 20 procentenheter mindre än de infödda kandidaterna och mer än 30 procentenheter mindre än de invalda kandidaterna. Resultatet väcker frågor om varför kandidater med invandrarbakgrund inte svarar i valkompassen i en större utsträckning. Beror den låga svarsprocenten på vissa partiets kandidater eller har det överhuvudtaget någon betydelse för väljarstödet att profilera sig i en valkompass? Min fortsatta analys visar att kandidater med invandrarbakgrund särskilt från kristdemokraterna, Samlingspartiet och Sannfinländarna lät bli att delta i valkompasser. Eftersom det verkar som att ett deltagande i valkompassen påverkar framgången i valet kan man fråga sig varför invandrarkandidaterna profilerade sig i valkompasserna i betydligt lägre grad än de infödda kandidaterna. Detta kan eventuellt förklaras av att kandidaterna med invandrarbakgrund har svagare språkkunskaper eller IT-kunskaper, vilket gör det svårare att svara i valkompassen på finska. Det kan också bero på att kandidaten har låg motivation för sin kampanj. Om man godkänner att invandrarkandidater har lägre motivation för sin kampanj kan man fråga sig varför de överhuvudtaget ställer upp. I så

fall kan det handla om att partierna bara vill ha fler namn från olika kulturer på sina listor utan att verkligen lita på de här kandidaterna, för att partierna utåt ska verka toleranta och således locka invandrarnas röster.

Invandrarkandidaternas valresultat per område

Invandrarkandidaternas framgång per område belyses i figur 1 med hjälp av absoluta antalet röster och andelen röster per område. Från a-panelen kan man se att invandrarkandidaterna fick flest röster (mer än 400) i Tölö och Gårdsbacka. Därefter fick invandrarkandidaterna absolut mest röster i områdena Kampen, Berghäll, Nordsjö, Gamlas och Kvarnbäcken. Minst röster fick de i glest befolkade områden (bl.a. Sveaborg), Samlingspartiets områden (bl.a. Lövö, Granö och Baggböle) samt i närheten av gränsen mellan Helsingfors och Vanda.

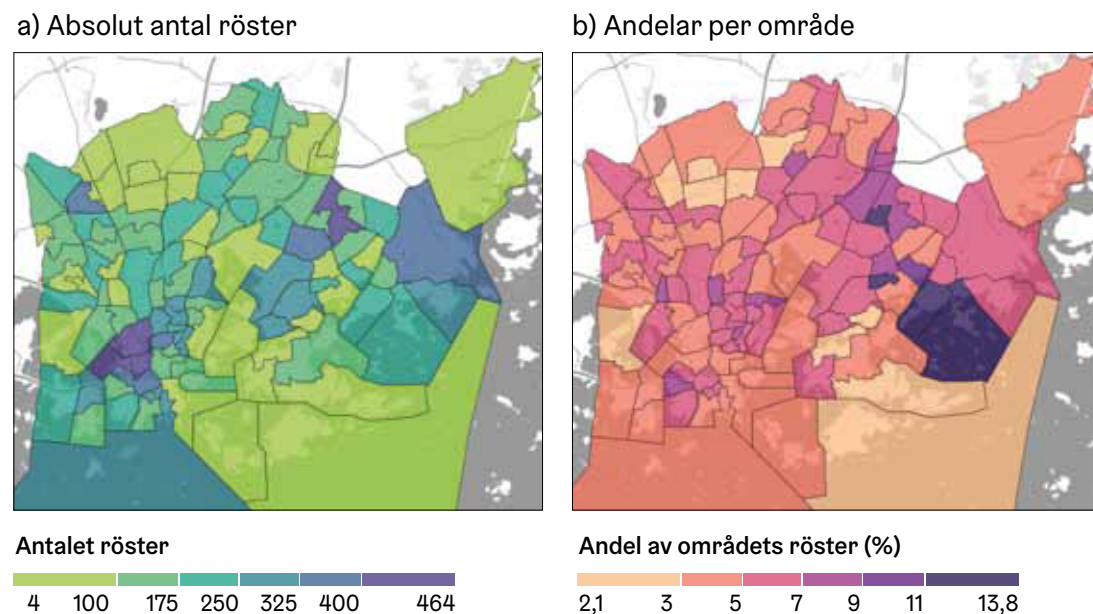
INVANDRARKANDIDATERNAS UNDERSTÖD mätt i andelen röster per område ger en annan bild av invandrarkandidaternas understöd per område (se b-panelen). Mätt i andelen röster förflyttas tyngdpunkten från området Tölö kraftigt mot området Berghäll och östra Helsingfors. I röstningsområdena Östra centrum, Tranbacka, Kallvik (Nordsjö B) och

Havs-Rastböle (Nordsjö A) fick invandrarkandidaterna mer än 10 procent av rösterna. Invandrarkandidaterna hade minsta andelen röster ungefär i samma områden där de också hade absolut sett minst röster. Områdena Svedängen, Baggböle, Magnuskärr, Lövö och Granö hade det allra lägsta väljarstödet (ca 2 %). Härnäst presenterar jag närmare invandrarnas röster för Samlingspartiet, De gröna och vänstern.

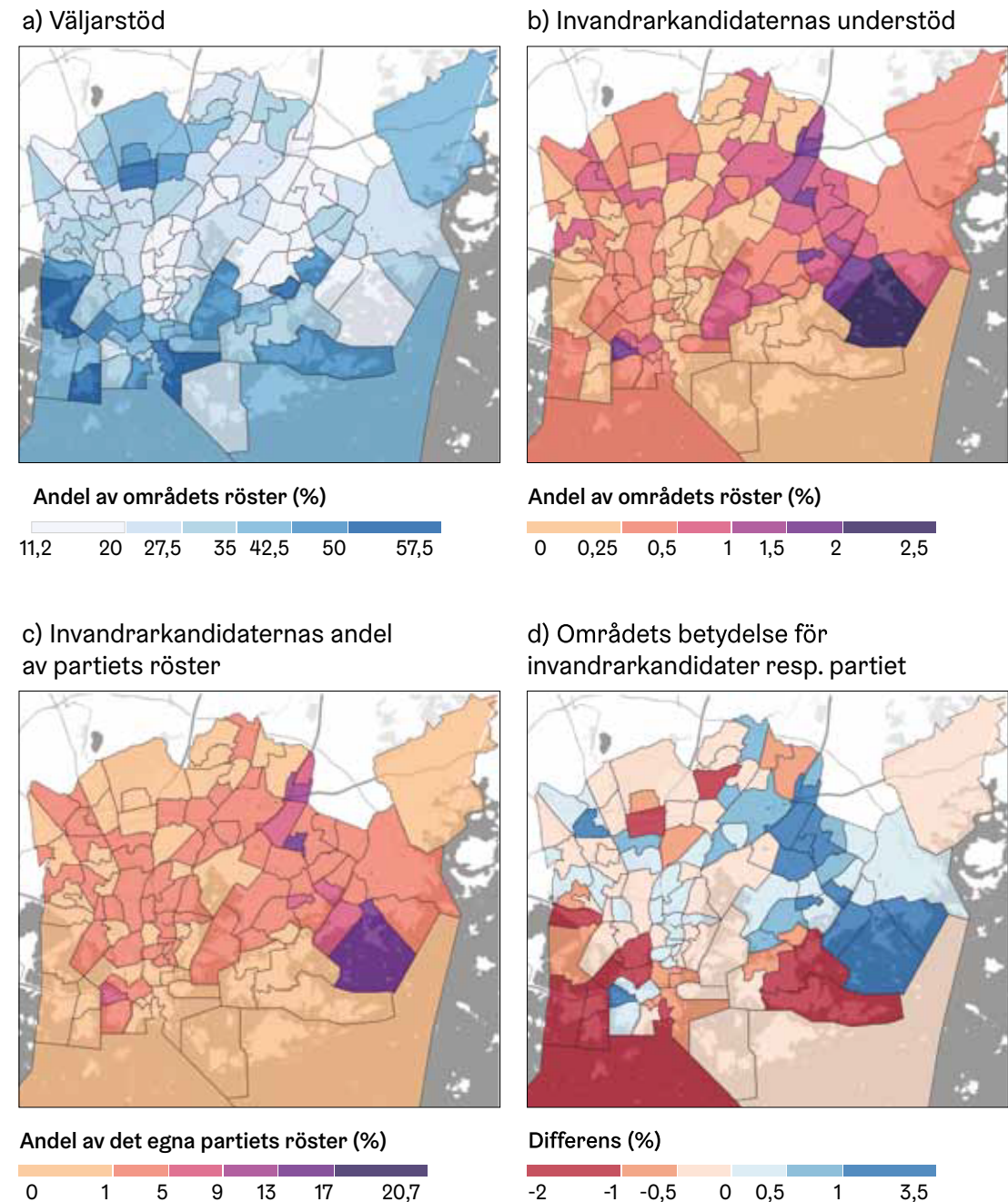
DE OMRÅDEN där Samlingspartiets invandrarkandidater och själva partiet har starkt stöd visas i figur 2. Partiernas väljarstöd granskas enbart med stöd av röstandelar. Områden med starkt stöd för Samlingspartiet är utöver centrum i synnerhet Tammelund, Lövö, Granö och Gamla Munksnäs (52 %), Hallonnäs (52 %) och Västra Baggböle (50 %).

INVANDRARKANDIDATER PÅ Samlingspartiets listor hade starkaste stödet per område i Nordsjö, Gräsviken, Tranbacka, Östra centrum och Jakobacka röstningsområden (se b-panelen). Panel c visar att Samlingspartiets invandrarkandidater som bäst fick lite mer än 13 procent av andelen av partiets röster per område i Tranbacka och Nordsjö. Genom att jämföra resultaten i panel c med väljarstödet i panel a ser vi att Samlingspartiets invandrarkandidater

FIGUR 1. Invandrarkandidaternas valframgång per röstningsområde

FIGUR 2. Områden med starkt stöd för Samlingspartiet

nådde framgångar på områden där partiet hade svagast stöd.

PANEL D visar betydelsen av de enskilda röstningsområdena och invandrarkandidaternas totala stöd i Helsingfors. Metriikka on laskettu yhdelle äänestysalueelle siten, että ehdokkaiden ja puolueiden kyseisen alueen äänet on jaettu kaikilla ehdokkaiden ja puolueiden Helsingin äänillä, ja tämän jälkeen ehdokkaiden alueellisesta suhdelvusta on vä-

hennetty puolueen vastaava suhdeluku samalle alueelle. Sitten tämä prosessi toistetaan jokaiselle alueelle (metriikan matemaattinen kuvaus ks. Isotalo 2018). Ju större positivt tal som uppstår, desto större betydelse har området för en kandidat med invandrarbakgrund, och om talet är negativt betyder området mer för partiet. Ett tal nära noll indikerar att invandrarkandidater i Helsingfors har samma framgång som partiet. Enligt panel d hade Samlingspar-

tiets invandrarkandidater alltså ingen framgång i de områden där partiet har starkt stöd.

DE OMRÅDEN där de gröna invandrarkandidaterna och själva partiet har starkt stöd visas i figur 3. De gröna har det största väljarstödet på en axel från Berghäll mot Vik. Väljarstödet är störst i Vallgård, Berghäll, Alphyddan och Fiskehamnen (36–38 %). I Berghäll (C o. D) fick partiets invandrarkandidater 4,5

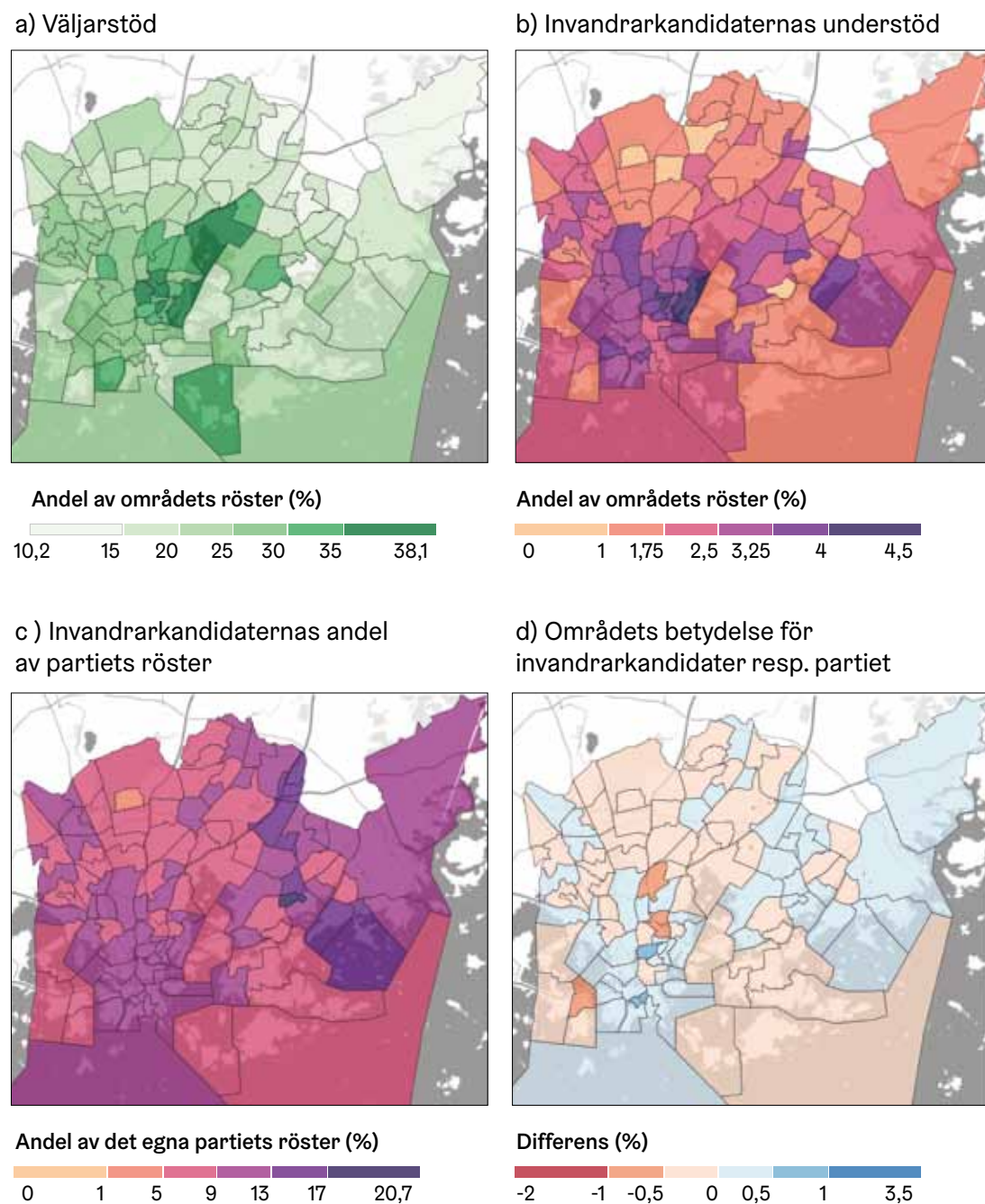
procent av områdets totala röster. Partiets invandrarkandidater hade ett betydande understöd även i Östra centrum (3,9 %) och Rödbergen (3,6 %). Andelen var lägst i Svedängen och Staffansby. Invandrarkandidaterna hade den största andelen av partiets röster i Östra centrum, Nordsjö och Jakobacka där deras röster uppgick till mer än 15 % av partiets röster. I synnerhet Kottby, Vallgård, Hallonnäs och Örnberget är åtminstone

för partiet aningen viktigare områden än vad dessa är för invandrarkandidaterna (se panel d). Rödbergen, Linjerna och Berghäll är däremot viktigare områden för invandrarkandidaterna. Det kan konstateras att de gröna invandrarkandidaterna hade en mycket bra framgång i hela staden, i synnerhet på De grönas centrala områden och i östra Helsingfors där det bor många invandrare. Men man bör komma ihåg att mer än hälften

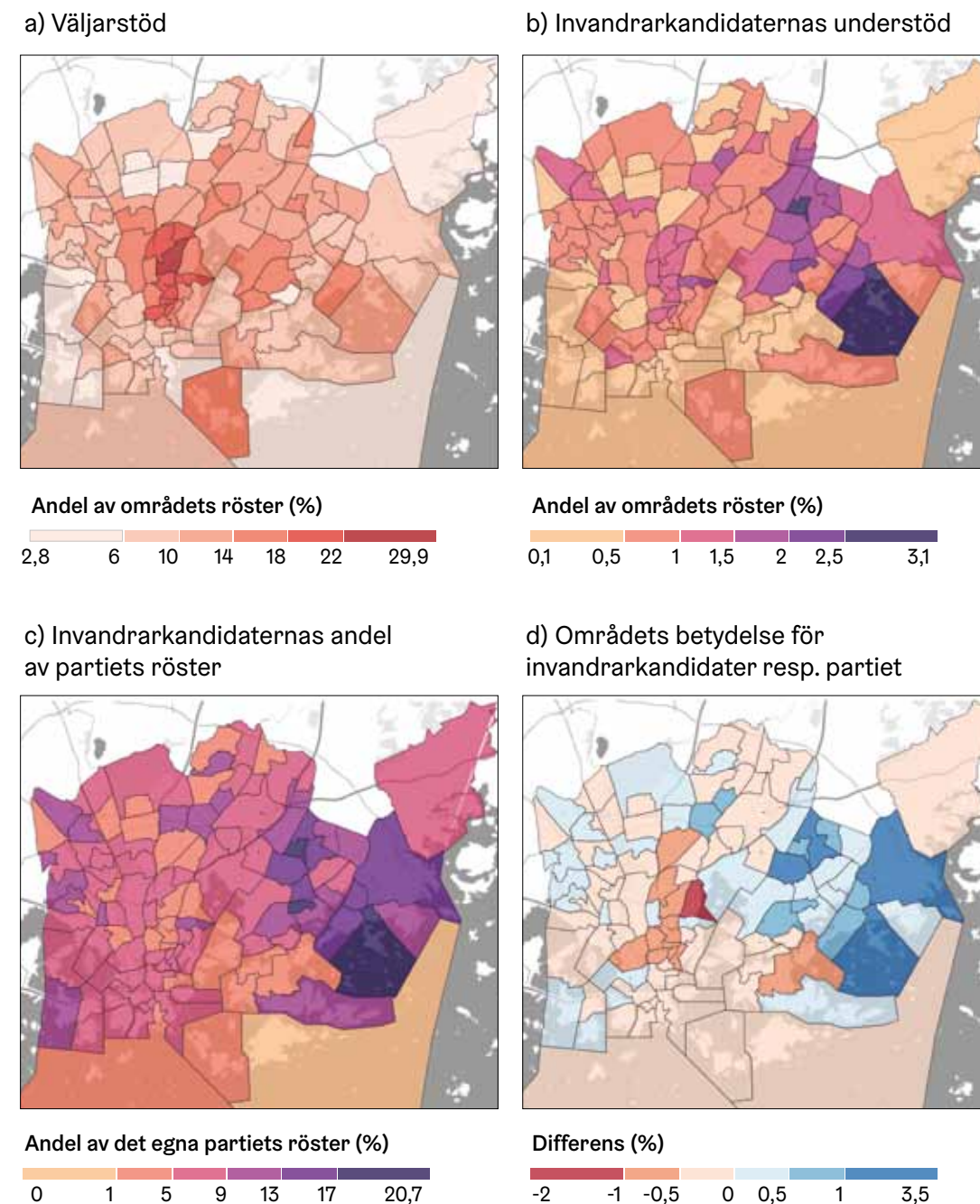
av de gröna invandrarkandidaternas röster koncentrerades till en kandidat som i egenskap av riksdagsledamot fick röster av både invandrare och infödda.

DE OMRÅDEN där Vänsterförbundets invandrarkandidater och själva partiet har starkt stöd visas i figur 4. Panel a visar att Vänsterförbundet hade den största andelen röster per område i Gumtäkt (30 %), Alphyddan (22 %), Vallgård (21

FIGUR 3. Områden med starkt stöd för De gröna

FIGUR 4. Områden med starkt stöd för Vänsterförbundet

%) och Kottby (21 %). Vänsterförbundet hade ett ganska jämnt stöd på mer än 10 procent i östra Helsingfors. Invandrarkandidaterna på Vf:s listor fick mest understöd i Tranbacka, Nordsjö och Östra centrum (2–3 %, se panel b). Panel c visar att invandrarkandidaternas andel av partiets alla röster också på dessa områden var som störst (ca 20 %). Vänsterförbundets invandrarkandidater hade den lägsta andelen röster i strandområdena, vilka ju är områden med

starkt stöd för Samlingspartiet. Trots att invandrarkandidaterna fick ganska brett stöd på axeln Berghäll–Gumtäkt kan vi från d-panelen se att dessa områden hade en större betydelse för partiets totala stöd. Majstad (röstningsområdena A och B) var viktigt för partiets totala väljarstöd. Områdena Gårdsbacka, Kvarnbäck- en, Nordsjö och Östra centrum i östra Helsingfors var viktigare för invandrarkandidaterna än för partiet.

Områden där invandrarkandidaterna har starkt stöd varierar märkbart per parti, även om dessa huvudsakligen ligger i östra Helsingfors röstningsområden.

Resumé

Två centrala iakttagelser i denna artikel är främst att kandidater med invandrarbakgrund var sämre på att profilera sig i valkompasser än de infödda kandidaterna i Helsingfors. För det andra framgick det att områden där invandrarkandidaterna har starkt stöd varierar märkbart per parti, även om dessa huvudsakligen ligger i östra Helsingfors röstningsområden. Samlingspartiets invandrarkandidater förbättrade partiets väljarstöd på de områden där partiet inte hade framgång, medan de gröna invandrarkandidaterna fick ett jämnt stöd runt omkring i Helsingfors. Vänsterförbundets invandrarkandidater fick fler röster i östra Helsingfors än partiet som helhet.

SOM HELHET kan konstateras att invandrarna är klart underrepresenterade i Helsingfors stadsfullmäktige, trots att kandidater med invandrarbakgrund fick 5,5 procent av alla röster i kommunalvalet 2017 och därmed sex platser i stadsfullmäktige, vilket motsvarar sju procent av platserna i fullmäktige. Invandrarna har en större representation i stadsfullmäktige än deras andel röster, vilket beror på invandrarkandidaternas höga placering på partiernas listor, som gör det möjligt att rösterna starkt koncentreras till en enskild invandrarkandidat på partilistan.

Dessutom bör man notera att vänsterpartierna ställde upp fler invandrarkandidater än högerpartierna och dessa kandidater nådde också bättre framgångar än högerkandidaterna med invandrarbakgrund. Om man tolkar invandrarkandidaternas röster såsom invandraväljarnas röster, följer Helsingfors den europeiska trenden enligt vilken invandrare föredrar vänsterpartier (Bergh o. Bjørklund 2011).

DET BEHÖVS mer forskning för att reda ut hur väljare med invandrarbakgrund väljer parti och kandidat samt för att producera information över vilka faktorer som styr de här besluten. Röstar man först och främst på partiet eller på en kandidat med invandrarbakgrund från den egna gemenskapen? Hur inverkar ursprungslandet på valet av parti? Det vore möjligt att få svar på dessa frågor med en enkät riktad till väljare med invandrarbakgrund. ■

***Veikko Isotalo** är doktorand i allmän statslära vid statsvetenskapliga fakulteten i Helsingfors universitet. Artikeln baserar sig på skribentens avhandling pro gradu (Isotalo 2018).*

Källor:

- Bergh, J. och T. Bjørklund (2011). The Revival of Group Voting: Explaining the Voting Preferences of Immigrants in Norway. *Political Studies* 59(2), 308–327. DOI: 10.1111/j.1467-9248.2010.00863.x.
- Bird, K., T. Saalfeld, och A. M. Wüst (2011). The political representation of immigrants and minorities: Voters, parties and parliaments in liberal democracies. London: Routledge.
- Bloemraad, I. och K. Schönwälder (2013). Immigrant and Ethnic Minority Representation in Europe: Conceptual Challenges and Theoretical Approaches. *West European Politics* 36(3), 564–579. DOI: 10.1080/01402382.2013.773724.
- Dancygier, R. M., K.-O. Lindgren, S. Oskarsson, och K. Vernby (2015). Why are immigrants underrepresented in politics? Evidence from Sweden. *American Political Science Review* 109(4), 703–724.
- Dawson, M. C. (1994). Behind the mule: race and class in African-American politics. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Helsinki Region Infoshare (2017). Helsingin piirijako. Helsingin kaupunkiympäristön toimiala - Kaupunkimittauspalvelut. <http://www.hri.fi/fi/dataset/helsingin-piirijako> [Hänvisning 7.9.2017].
- Helsingin Sanomat (28.3.2017). Svaren i HS valkompass som öppna data <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005145724.html> [Hänvisning 25.9.2017].

- Helsingin ulkomaalaistaustainen väestö (2017a). Joka seitsemäs helsinkiläinen on ulkomaalaistaustainen. Helsingfors stads faktacentral <http://www.ulkomaalaistaustaisethelsingissa.fi/fi/nykytilanne> [Hänvisning 27.12.2017].
- Helsingin ulkomaalaistaustainen väestö (2017b). Ulkomaalaistaustaisissa on paljon nuoria työkäisiä. Helsingfors stads faktacentral. <http://www.ulkomaalaistaustaisethelsingissa.fi/fi/sukupuolijaika> [Hänvisning 27.12.2017].
- Isotalo, V. (2018). Maahanmuuttajataustaisten ehdokkaiden osallistuminen ja vaalimenestys Helsingin kuntavaaleissa 2017. Avhandling pro gradu. Statsvetenskapliga fakulteten, Helsingfors universitet. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/277721>
- Justitieministeriets resultat- och informationstjänst (2017). Kommunalval 2017. Laddningsbara filer. Vaalit.fi. http://tulospalvelu.vaalit.fi/KV-2017/fi/ladattavat_tiedostot.html [Hänvisning 3.9.2017].
- Martiniello, M. (2005). Political Participation, Mobilisation and Representation of Immigrants and their Offspring in Europe. I verket M. Povrzanovic Frykman (red.), Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations, 1/05. Malmö: School of International Migration and Ethnic Relations, Malmö University.

- Pirkkalainen, P., H. Wass, och M. Weide (2016). Suomen somalit osallistuvina kansalaisina. *Yhteiskuntapolitiikka* 81(1), 69–77.
- Rocha, R. R., C. J. Tolbert, D. C. Bowen, och C. J. Clark (2010). Race and Turnout: Does Descriptive Representation in State Legislatures Increase Minority Voting? *Political Research Quarterly* 63(4), 890–907.
- Sipinen, J. och H. Wass (2018). Ulkomaalaistaustaiset äänestäjät ja ehdokkaat. I verket E. Kestilä-Kekkonen, J. Sipinen, S. Borg, A. Tiihonen, och H. Wass (red.), Kuntademokratiaindikaattorit 2017, ss. 50–81. Justitieministeriets publikation.
- Wass, H. och M. Weide (2015). Äänestäminen osana poliittista kansalaisuutta: Maahanmuuttotustaisten äänioikeutettujen osallistuminen vuoden 2012 kunnallisvaaleissa. Justitieministeriets publikation.
- Yle (23.3.2017). Nyt kuntavaalitiedon kimppuun – Ylen vaalikoneen aineisto julkaistu avoimena datana. <https://yle.fi/uutiset/3-9526290> [Hänvisning 25.9.2017].
- Zapata-Barrero, R. (2017). How do political parties deal with the “diversity gap”? Democratic deficits and party strategies. *Ethnic and Racial Studies* 40(5), 766–786. DOI: 10.1080/01419870.2016.1259486.

Lönearbetet under läsåret i Helsingfors

– sidojobbande elevers bakgrund och studieork

Denna artikel granskar lönearbete under läsåret bland elever i grundskolans 8. och 9. årskurs eller gymnasiet eller yrkesutbildningens 1. och 2. årskurs i Helsingfors. Vanligast är avlönat arbete bland flickor som går i gymnasium eller yrkesläroanstalt. Bland åttonde- eller niondeklasserna är andelen som lönearbetar större bland dem som har utländsk bakgrund än dem med finländsk. Skoltrötthet förekommer i synnerhet bland sådana elever i högstadiet och gymnasiet som lönearbetar mycket. Levnadsförhållanden är i någon mån annorlunda bland de unga som lönearbetar än bland andra unga.

● HANNA AHTIAINEN

Trots att studierna är den huvudsakliga sysselsättningen för eleverna i grundskolans högstadium och på andra stadiet (gymnasium eller yrkesläroanstalt), är det många som lönearbetar vid sidan om skolarbetet. Allt emellanåt väcker detta diskussion. Ofta handlar det om en farhåga dels att lönearbete under skollåret stör framgångarna i skolan, dels att lönearbetet börjar anses som en självklar förutsättning för unga från låglönefamiljer. I vidsträcktare bemärkelse tangerar temat många aktuella samhällsliga samtalsämnen, såsom avgiftsfrihet i skolan, studieork och att de ungas livssfärer differentieras, glider isär.

ORON ÖVER lönearbetandet under läsåret har fått genklang även inom forskningen. I Finland har man kunnat förknippa över tio timmars lönearbete i veckan bland högstadieelever med bland annat skadliga funktionssätt i de ungas liv, såsom bruk av berusningsmedel (Kouvonen 2002). Till saken hör att man också konstaterat att de ungas bakgrund

och deras motiv till lönearbetet – liksom också hur mycket de jobbat och med vad – väsentligt inverkar på jobbandets eventuella följder (se Mortimer 2010). I Finland regleras minderårigas jobbande genom lag, och strävan är att genom begränsningar i arbetets mängd och natur trygga skolgången för i synnerhet unga i skolpliktsålder (Lag om unga arbetstagar 998/1993).

SENAST MAN kartlagt lönearbetandet bland unga i Helsingfors var vid undersökningen Ung i Helsingfors 2011. Då konstaterades inget samband mellan lönearbetande bland skolelever och deras familjers ekonomiska situation, utan de unga upplevde snarast att deras inkomster behövdes för deras personliga konsumtion (Keskinen & Nyholm 2012). Lönearbete vid sidan om skolgången har också goda sidor. I arbetslivet får de unga nyttig arbetserfarenhet och lär sig samarbeta med andra. För dem som studerar vid yrkesläroanstalt kan lönearbetet rentav stöda studierna. Att täcka personliga utgifter med pengar man förtjänat själv kan kännas fint

och vara ett sätt att öva penninghushållning. Samtidigt kan det indirekt vara en hjälp för familjens ekonomi, i och med att de unga sköter en del av sina utgifter själva.

Material och frågeställning

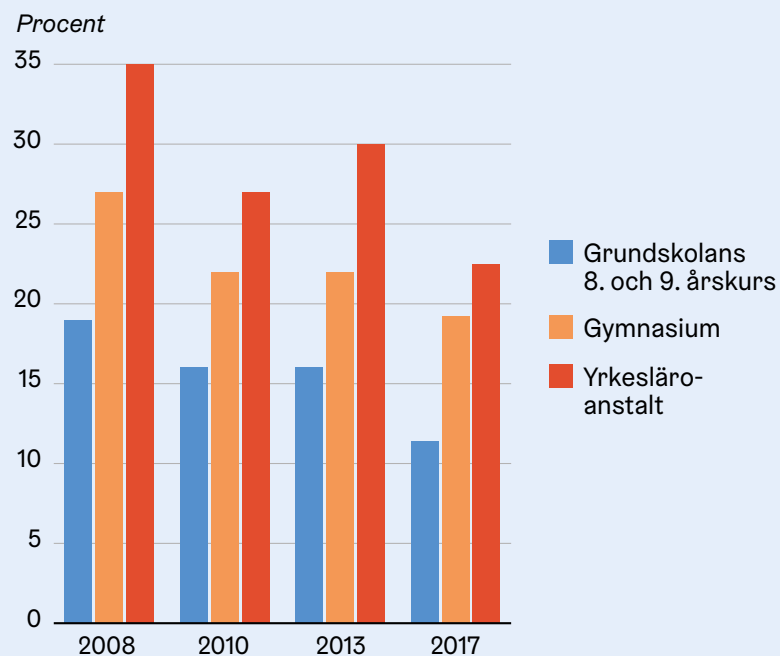
Bland de unga i Helsingfors är familje- och livssituationerna varierande. Föreliggande artikel granskar i vilken mån unga med olika slags bakgrund är olika då det gäller lönearbete, och huruvida det finns ett samband mellan levnadsförhållanden och lönearbetande. Artikeln tittar också på lönearbetande och studieork, nämligen huruvida det finns skillnader i skolmotivation och skoltrötthet mellan dels unga som lönearbetar, dels andra unga.

ARTIKELN BYGGER på materialet från Helsingfors i Institutet för hälsa och välfärd THL:s enkät Hälsa i skolan, alias skolhälsoenkäten, 2017. Frågor om lönearbete vid sidan om studierna ingick i skolhälsoenkäten även åren 2008, 2010 och 2013. I den färskaste enkäten¹ klarlades lönearbetandet med frågan: *Utför du avlönat arbete på eftermiddagar, kvällar eller veckoslut vid sidan av studierna? (ja / nej)? Mängden lönearbete utreddes med preciseringsfrågan I veckan arbetar jag i snitt 1–5 timmar / 6–10 timmar / över 10 timmar.* På frågan om lönearbete svarade i grundskolans 8. och 9. årskurser sammanlagt 4 691 unga, i gymnasierna 3 644 och vid yrkesläroanstalterna 1 959.

1) Frågorna var lite annorlunda år 2017. Tidigare hade man frågat om svararen under den senaste terminen hade arbetat vid sidan om studierna på eftermiddagar, kvällar eller veckoslut (ja / nej) samt om svararen jobbat 1–5 / 5–10 / över 10 timmar i veckan

FIGUR 1.

Andelen (%) lönearbetande elever på olika skolstadier i Helsingfors åren 2008, 2010, 2013 och 2017

Källa: Institutet för hälsa och välfärd THL: Skolhälsoenkäten 2017.

VI KAN anta att de rön artikeln lägger fram är representativa för grundskolelever i 8. och 9. årskursen och för gymnasister och yrkeselever i 1. och 2. årskursen. Att lägga märke till är den klart äldre åldersstrukturen bland studerande vid yrkesläroanstalter: nästan 60 procent av dem som besvarat enkäten var över 20 år gamla, att jämföra med bara en procent bland de gymnasister som svarat. Åldersskillnaden kom således att förklara en del av skillnaden mellan de olika utbildningarna.

TILL EN början benar jag ut hur vanligt det är att unga lönearbetar och hur läget förändrats sedan tidigare. Därefter granskar jag lönearbetandet med avseende på de ungas bakgrund – kön, härkomst och moderns utbildning – och lyfter sedan fram skillnader i levnadsförhållanden mellan lönearbetande unga och andra unga. Till sist analyserar jag sambanden mellan skolmotivation, skoltrötthet och lönearbete.

Lönearbete vanligast bland flickor på andra stadiet

Av eleverna i grundskolans 8. och 9. årskurs i Helsingfors lönearbetar omkring en tiondel vid sidan om skolgången. På andra stadiet växer andelen till ungefär en femtedel. Lönejobbande under läsåret är lite vanligare bland elever vid yrkesläroanstalter (23 procent), än vid gymnasier (19 procent). Denna skillnad förklarades av skillnader i elevernas åldersstruktur mellan de två utbildningsformerna. Då vi standardiserade bort åldersfaktorn förelåg nämligen ingen skillnad mellan gymnasier och yrkesläroanstalterna i detta avseende. I Finland som helhet går lönearbetandet bland skolelever enligt ungefär samma mönster som i Helsingfors.

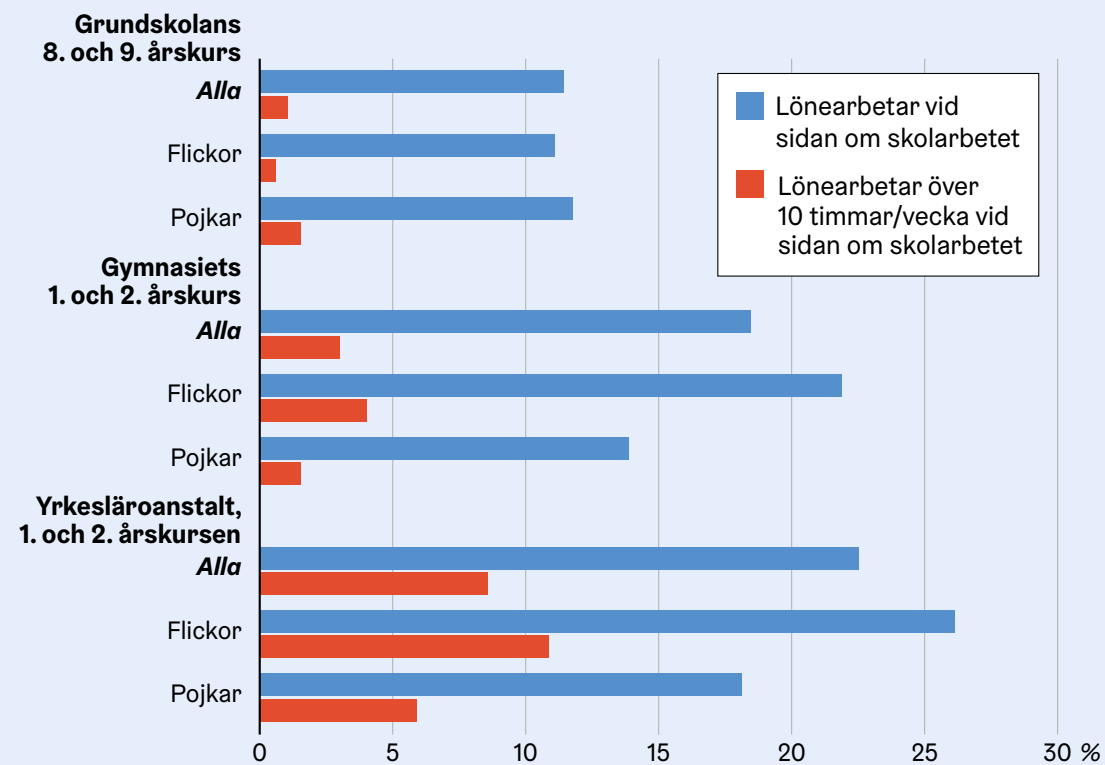
DE SENASTE tio åren har lönearbetandet vid sidan om skolgången minskat klart (Figur 1). Ännu år 2008 lönearbetade kring 20 procent av åttonde- eller niondeklassarna, 27 procent av

gymnasisterna och 35 procent av yrkesläroanstaltseleverna vid sidan om skolgången.

I GRUNDSKOLANS högstadium är lönearbetande lika vanligt bland flickor som bland pojkar, men på andra stadiet växer könsskillnaden. I både gymnasier och yrkesläroanstalterna lönearbetar en klart större andel av flickorna än av pojkarna under läsåret (Figur 2). I gymnasiet lönearbetade 22 procent av flickorna och 14 procent av pojkarna vid sidan om skolgången. Vanligast var lönearbetandet bland flickor vid yrkesläroanstalterna: en dryg fjärdedel jobbade vid sidan om studierna. Bland pojkar vid yrkesläroanstalterna var andelen nästan en femtedel. På andra stadiet överlag var skillnaden i lönearbetande mellan könen statistiskt mycket signifikant.

EN DEL av de unga jobbade förhållandevis intensivt vid sidan om studierna, alltså mer än tio timmar i veckan (Figur 2). I grundskolan var det inte många, bara kring en procent av åttonde- eller niondeklassarna, som jobbade tio timmar eller mer i veckan. I gymnasiet var denna andel lite större, tre procent av eleverna. Vanligast var intensivt lönejobbande bland elever vid yrkesläroanstalterna: nästan var tionde lönearbetade minst tio timmar i veckan. Till saken hör att den äldre åldersstrukturen bland yrkesläroanstalternas elever förklarade ungefär hälften av skillnaden gentemot gymnasier.

ÄVEN FÖR dem som i medeltal lönearbetade mera än tio timmar i veckan var skillnaden könen emellan statistiskt signifikant oavsett skolstadium. I högstadiet jobbade en lite större andel av pojkarna än flickorna över tio timmar i veckan. På andra stadiet var könsskillnaden omvänd. Störst var skillnaden mellan flickor och pojkar vid yrkesläroanstalterna: elva procent av flickorna och sex procent av pojkarna arbetade minst tio timmar i veckan.

I gymnasiet och vid yrkesläroanstalterna är skillnaden i lönearbetande mellan pojkar och flickor statistiskt mycket signifikant ($p < 0,001$). I grundskolans 8. och 9. årskurs är skillnaden inte statistiskt signifikant.

Källa: Institutet för hälsa och välfärd THL: Skolhälsoenkäten 2017, materialet från Helsingfors.

FIGUR 2.

Andel (%) elever som lönearbetade under läsåret resp. andel elever som lönearbetade över tio timmar i veckan enligt kön och skolstadium i Helsingfors 2017

DE HÖGSTADIEELEVER och gymnasister i Helsingfors som lönearbetar gör det för det mesta i medeltal mellan en och fem timmar i veckan. Andelen lönearbetande elever som jobbade så mycket var 70 procent bland åttonde- och niondeklassarna och 60 procent bland gymnasisterna. Bland de yrkesläroelever som lönearbetade var fördelningen den att de som jobbade över tio timmar i veckan var den största gruppen, 38 procent, medan ca. 33 procent lönearbetade 1–5 timmar i veckan och 29 procent gjorde det 6–10 timmar i veckan.

På högstadiet lönejobbar i synnerhet de som har utländsk bakgrund

På högstadiet och i gymnasiet rådde ett statistiskt mycket signifikant samband mellan elevernas härkomst och deras lönejobbande (Figur 3). Bland åttonde- och niondeklassarna var lönearbete vid

sidan om skolarbetet betydligt vanligare bland elever med utländsk² än med finländsk bakgrund. Av högstadiееleverna med utländsk bakgrund lönejobbade 18 procent, av dem med inhemska bakgrund 10 procent. I synnerhet första generationens unga invandrare jobbade vid sidan av studierna, men även bland andra generationens invandrare var lönejobb klart vanligare än bland elever med inhemska bakgrund. I högstadiet var även över tio timmars lönejobb i veckan vanligare bland invandrare än bland dem som hade inhemska bakgrund.

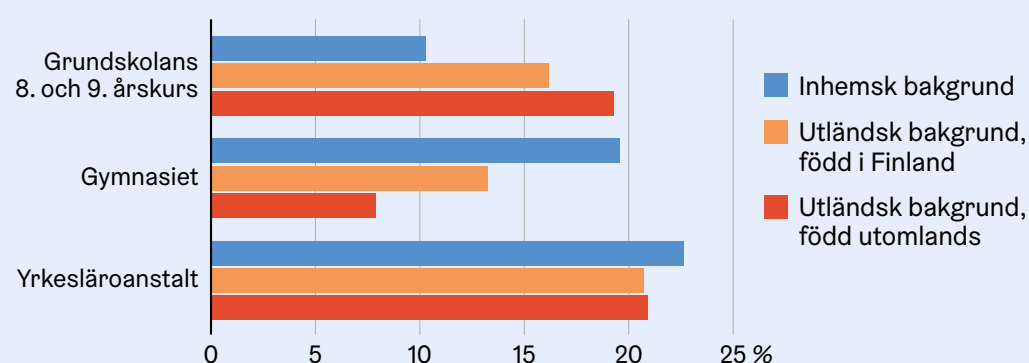
I GYMNASIET blev skillnaden enligt härkomst dock omvänd: var femte elev med inhemska bakgrund lönearbetade vid sidan om skolgången, men bara var tionde med utländsk bakgrund. I synnerhet bland första generationens invandrarungar var andelen som sidosjobbade mindre. Men också bland andra genera-

tionens invandrare var lönearbete klart mindre vanligt än bland elever med finländsk bakgrund. Vid yrkesläroanstalterna var lönearbetande något vanligare bland dem som hade inhemska än utländsk bakgrund, men skillnaden var inte statistiskt signifikant. Vid yrkesläroanstalterna skilde sig invandrararnas lönearbetande inte enligt generation.

MODERNIS UTBILDNINGSNIVÅ hade inget statistiskt signifikant samband med benägenheten att lönearbeta. I högstadiet var lönearbetet lite vanligare bland barn till mödrar med utbildning endast på grundnivå, i gymnasiet var det vanligast bland barn till högt utbildade mödrar. Mödrarna till gymnasister hade överlag högsta utbildningen. Vid yrkesläroanstalterna korrelerade moderns utbildningsnivå inte med elevernas benägenhet att lönearbeta vid sidan om studierna.

2) Med personer med utländsk bakgrund/härkomst avses här sådana vars båda eller enda kända föräldrar är födda utomlands. De med utländsk bakgrund indelas här i dels första generationens invandrare, som är födda utomlands, dels andra generationens invandrare, som är födda i Finland.

FIGUR 3. Andel (%) elever som lönearbetat under läsåret enligt härkomst och skolstadium i Helsingfors 2017

På grundskolans 8. och 9. årskurs och i gymnasiet är skillnaden enligt härkomst statistiskt mycket signifikant ($p < 0,001$). Vid yrkesläroanstalterna är skillnaden inte statistiskt signifikant.

Källa: Institutet för hälsa och välfärd THL: Skolhälsoenkäten 2017, materialet från Helsingfors.

Vanligare att uppleva familjens ekonomi som dålig om man går i gymnasiet och sidjobbbar

Endast i gymnasiet fanns ett samband mellan elevernas lönearbetande och deras uppfattning om familjens ekonomi. Det var i snitt vanligare bland lönearbetande gymnasister än bland andra att uppleva familjens ekonomi som på sin höjd "måttlig", alltså medelmåttig. 35 procent av de gymnasister som sidjobbade tyckte deras familjs ekonomi var bara medelmåttig eller ännu sämre. Andelen var 30 procent bland övriga gymnasister. Av de gymnasister som lönearbetade över tio timmar i veckan tyckte 38 procent att deras familjs ekonomi var

på sin höjd medelmåttig. Arbetslöshet bland föräldrarna hade inget samband med elevernas sidjobbande på något som helst skolstadium.

ÄVEN BETRÄFFANDE familjeformen avviker de elever som lönearbetar från sina studiekamrater (Figur 4). På samtliga skolstadier var skillnaderna statistiskt mycket signifikanta ifall eleven inte bodde med båda föräldrarna. Att bo helt utan sina föräldrar var vanligare bland lönearbetande elever än bland andra elever på i synnerhet andra stadiet. Likaså är det ovanligare bland dem som lönearbetar än bland andra elever på andra stadiet att bo med sina båda föräldrar. De som studerar vid yrkesläroanstalt avviker överlag

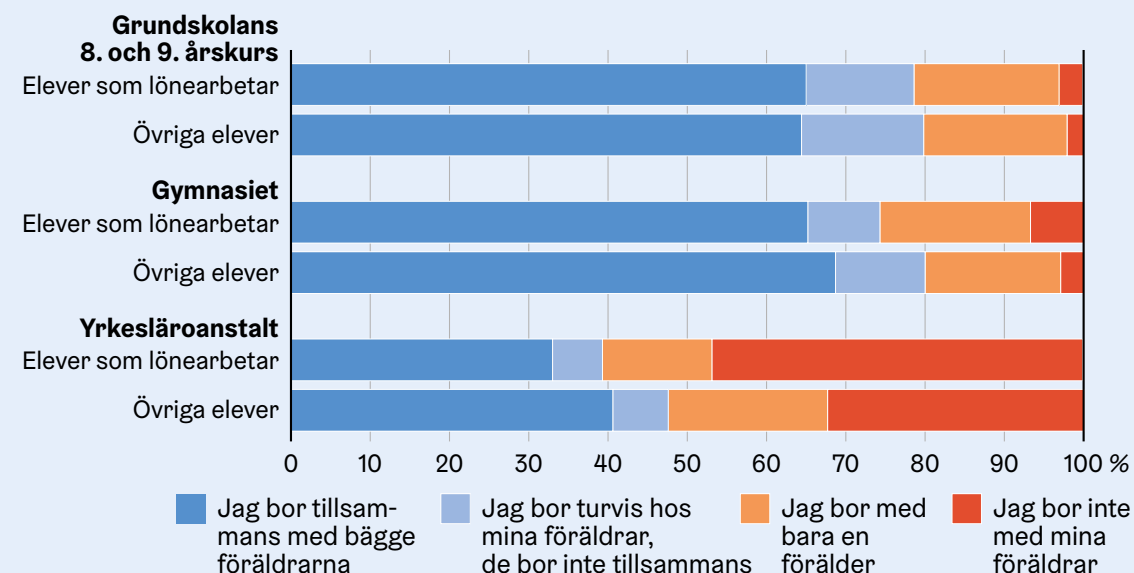
mycket klart från gymnasisterna, vilket i stor utsträckning har att göra med yrkesstuderandenas äldre åldersstruktur.

Över tio timmar lönejobb i veckan korrelerar med skoltrötthet i högstadiet och gymnasiet

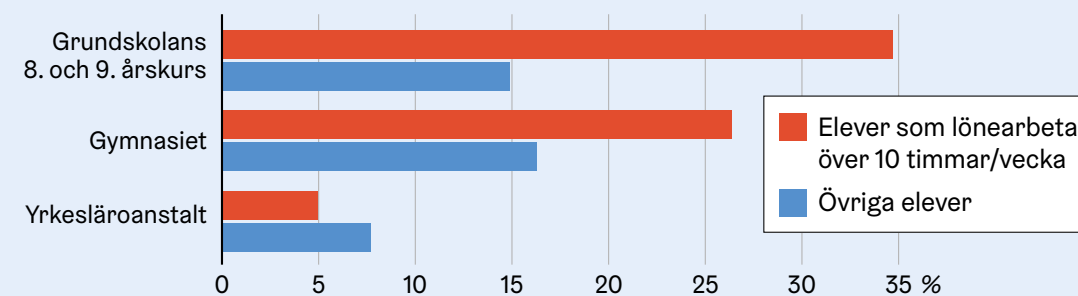
Vi ville också se om det fanns ett samband mellan lönearbete under läsåret och skolmotivation³ / skoltrötthet⁴. Skolmotivationen var inte märkbart annorlunda beroende på om man lönearbetade eller inte. Bland de gymnasister eller yrkesstuderande som lönearbetade var det lite vanligare än bland andra dito att känna sig energisk, ivrig eller engagerad i skolarbetet. Men skillnaden var inte statistiskt signifikant.

FIGUR 4.

Familjeformsfördelning (%) bland de elever som lönearbetar under läsåret och dem som inte gör det, enligt skolform i Helsingfors år 2017

Källa: Institutet för hälsa och välfärd THL: Skolhälsoenkäten 2017, materialet från Helsingfors.

I grundskolans 8. och 9. årskurs är skillnaden i andelen skoltrötta mellan dem som jobbar över 10 h/vecka och andra elever statistiskt mycket signifikant ($p < 0,001$), och i gymnasiet är den statistiskt signifikant ($p < 0,01$). Vid yrkesläroanstalterna är skillnaden inte statistiskt signifikant.

Källa: Institutet för hälsa och välfärd THL: Skolhälsoenkäten 2017, materialet från Helsingfors.

FIGUR 5. Andel (%) skoltrötta bland dels de elever som lönearbetar över 10 h/vecka, dels övriga elever, enligt skolform i Helsingfors år 2017

3) Indikatorn för skolmotivation ger kunskap om andelen elever som är motiverade för skolgången och bygger på frågan: "Hur ofta har du haft följande känslor i fråga om studierna?" Frågan består av följande tre element, nämligen 1) Jag är full av energi i skolan, 2) Jag är entusiastisk över studierna, och 3) Jag är försjunken i studierna, och svarsalternativen är 1) så gott som aldrig (0 poäng), 2) några gånger i månaden (0 poäng), 3) några gånger i veckan (1 poäng), 4) nästan varje dag (2 poäng). Vår analys tog med de svarare som fått sammanlagt 3-6 poäng, förutsatt att svararen besvarat alla tre element. Indikatorn bygger på enkätformuläret Schoolwork Engagement Inventory (SEI), som sammanställts för att mäta skolmotivation.

4) Indikatorn för skoltrötthet ger kunskap om hur stor andel av eleverna som upplevt skoltrötthet och bygger på frågan: "Har du haft följande känslor i fråga om dina studier?" Frågan består av följande tre element, nämligen 1) Det känns som om jag drunknade i skolarbete, 2) Det känns som om mitt skolarbete inte längre spelar någon roll, och 3) Mitt skolarbete ger mig en känsla av otillräcklighet, och svarsalternativen var 1) nästan aldrig (0 poäng), 2) någon gång i månaden (0 poäng), 3) någon dag i veckan (1 poäng), nästan varje dag (2 poäng). Vår analys tog med de svarare som fått sammanlagt 3-6 poäng, förutsatt att svararen besvarat alla tre element. Indikatorn bygger på enkätformuläret School Burnout Inventory (SBI-10), som sammanställts för att mäta skoltrötthet.

LÖNEARBETET i sig hade inget samband med eventuell skoltrötthet bland eleverna. Däremot tycks antalet timmar i veckan man jobbade vara avgörande för huruvida man upplevde skoltrötthet. De elever i högstadiet och i gymnasiet som lönearbetade över tio timmar i veckan hade i högre grad än andra elever upplevt känslor som uttryckte skoltrötthet, såsom att man tyckte

sig drunkna i skolarbetet, att studierna kändes betydelselösa eller att man kände sig otillräcklig i studierna (Figur 5). I högstadiet var andelen elever som haft skoltrötthetsupplevelser 35 procent bland dem som lönearbetade över tio timmar i veckan, mot endast 15 procent bland de andra eleverna. I gymnasiet hade 26 procent av dem som lönejobbade över tio timmar i veckan och 16

procent av de andra eleverna upplevt skoltrötthet. För dem som studerade vid yrkesläroanstalt fanns inget sådant statistiskt signifikant samband. Överlag hade eleverna mindre trötthet i skolarbetet vid yrkesläroanstalterna än i de andra skolformerna.

Slutsatser

Lönearbete under läsåret bland högstadieelever och studerande på andra stadiet är klart ovanligare nu än för knappa tio år sedan. Det kan bero på den ekonomiska svackan. Konjunktursvängningarna på arbetsmarknaden drabbar de unga starkare än den övriga befolkningen. Ungdomarna är flexibel arbetskraft – deltids- och visstidsanställningar är typiska för de unga.

DET OAKTAT är förvärvsarbete varje vecka fortfarande en del av vardagen för många unga i Helsingfors. Ännu i grundskolans högstadium är betalt arbete vid sidan om skolarbetet lika vanligt bland flickor som bland pojkar, men senare differentieras lönearbetet: både i gymnasier och yrkesläroanstalter är andelen elever som lönearbetar större bland flickorna än pojkarna. På andra stadiet (gymnasium eller yrkesläroanstalt) är det också vanligare bland flickor än pojkar att lönejobba minst tio timmar i veckan.

EN INTRESSANT sak är hur sambandet mellan härkomst och lönearbete förändras då eleverna övergår från grundskolan till gymnasiet. På åttan och nian i grundskolan är det i synnerhet elever med utländsk bakgrund som jobbar vid sidan om skolarbetet, medan det är tvärtom i gymnasiet, där sidjobb var klart vanligare om eleven hade inhemsk snarare än utländsk bakgrund. Vid yr-

kesläroanstalterna förelåg inga skillnader enligt härkomst. Efter grundskolan inträder kanske något slags selektiv mekanism i hur eleverna fördelar sig på gymnasier respektive läroanstalter. Vårt material ger dock inte möjlighet att klarlägga den frågan.

DÄREMOT LEDDE vårt material till slutsatsen att levnadsförhållandena i Helsingfors är lite annorlunda bland elever som lönearbetar under läsåret än bland sådana som inte gör det. Familjeformen hade samband med lönearbetandet: bland de studerande som bodde för sig själva var det vanligare än bland andra jämnåriga att lönearbete. Bland de studerande på andra stadiet som lönejobbade vid sidan om skolarbetet var det mindre vanligt än bland andra att bo med bägge föräldrarna. Bland gymnasisterna var det dessutom så, att de som lönearbetade upplevde sin familjs ekonomi som på sin höjd medelmåttig i större utsträckning än andra. Bland dem var det också vanligare att bo med bara ena föräldern eller för sig själv, alltså förmodligen i hushåll med lägre inkomster.

ATT UNGA upplever ökande press på studieframgång och framtid och att i synnerhet flickor på andra stadiet känner skoltrötthet är ett ganska vanligt debattämne. De rön vi lagt fram i föreliggande artikel tyder på att det vore befogat att uppmärksamma studieorken bland särskilt de elever som lönejobbar mycket under skolarbetet. I och för sig utgör de elever i högstadiet eller gymnasiet som lönejobbar mer än tio timmar i veckan en relativt liten grupp. Men just dessa unga upplever i klart högre grad än sina jämnåriga att skolgången är tröttande.

VÅRT MATERIAL gav inte heller möjlighet att utreda dels orsakerna till att elever på högstadiet eller andra stadiet lönearbetar, dels vilka tänkbara fördelar eller nackdelar lönearbetet har. Men rönen ger ändå orsak att begrunda huruvida det är viktigare för elever med en viss bakgrund och livssituation än för andra elever att skaffa inkomster genom lönearbete även under läsåret. Det är viktigt att alla unga garanteras jämlika möjligheter att koncentrera sig på studierna och ha fritid för att kunna återhämta sig. Samtidigt har lönearbetandet också positiva verkningar: beröring med arbetslivet kan ge motivation att läsa sig färdig, och att samla arbetserfarenhet är ofta en bra satsning för framtiden. ■

Hanna Ahtainen verkar som projektforskare vid enheten stadsforskning och -statistik vid Helsingfors stadskansli.

Källor:

- Kouvonen, A. (2002): Part-Time Work and Deviant Behaviour among Finnish Adolescents. National Research Institute of Legal Policy, Publication No. 191.
- Keskinen, V. & Nyholm, A. S. (2012). Nuoret Helsingissä 2011. Vapaalla, koulussa ja vaikuttamassa. Undersökningar 2012:3. Helsingfors stads faktacentral.
- Lag om unga arbetstagare (998/1993). <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930998> (Hänvisning 27.11.2018).
- Mortimer J. T. (2010). Benefits and Risks of Adolescent Employment. The prevention researcher, 17(2), 8-11.

Lönearbete under läsåret bland högstadieelever och studerande på andra stadiet är klart ovanligare nu än för knappa tio år sedan.

Kvartti on Helsingin kaupunginkanslian julkaisema lehti, joka esittelee Helsinkiä ja Helsingin seutua koskevaa ajankohtaista tutkimus- ja tilastotietoa. Kvartti on suunnattu paitsi päätöksenteon tueksi Helsingin päättäjäille ja suunnittelijoille, myös kaikille muille, jotka haluavat tarkemmin perehtyä kaupunki-ilmiöitä koskevaan tietoon. Lehti on suomen- ja ruotsinkielinen, ja kerran vuodessa ilmestyy lisäksi englanninkielinen numero **Helsinki Quarterly**. Quarterly pyrkii palvelemaan lukijoita ja yhteistyökumppaneita kansainvälisesti.

Kvartti

www.kvartti.fi

01
2019

NELJÄNNESVUOSIJULKAISU • KVARTALSPUBLIKATION

Päätoimittaja:

TIMO CANTELL
puh. 09 310 73362
timo.cantell@hel.fi

Toimitus:

TEEMU VASS
puh. 09 310 64806
teemu.vass@hel.fi

Osoite:

Kaupunginkanslia
Kaupunkitutkimus ja -tilastot
PL 550, 00099 Helsingin kaupunki

Käyntiosoite:

Ympyrätalo, Siltasaarenkatu 18–20 A, 5. krs.

Internet:

www.hel.fi/kaupunkitieto

Kvartti

- ▶ Kaupunkitutkimus ja -tilastot
- ▶ Stadsforskning och -statistik
- ▶ Urban Research and Statistics

NELJÄNNE SVUOSIJULKAISU • KVARTALSPUBLIKATION

01
2019

Sisällys • Innehåll

www.kvartti.fi

▶ Pääkirjoitus | *Ledare*: ● **TIMO CANTELL**

● **VESA KESKINEN**

- ▶ Helsingiläisten turvallisuuden tunne on kohentunut
- ▶ *Stärkt trygghetskänsla bland helsingforsborna*

● **JENNI VÄLINIEMI-LAURSON & OSKAR RÖNNBERG**

- ▶ Kaupunkiudistuksen vaikutukset turvallisuuskokemusten paikantumiseen – tapaus Myllypuro
- ▶ *Stadsförnyelses inverkan på trygghetsupplevelsens placering – fallstudie Kvarnbäcken*

● **LEENA HIETANIEMI**

- ▶ Miten hyvin helsingiläisten rahat riittävät? Kotitalouden rahatilanteen mittaaminen ja kuluttajien omat näkemykset
- ▶ *Hur bra räcker pengarna för helsingforsborna? Mätning av hushållens ekonomiska läge – och konsumenternas egen uppfattning om det*

● **HANNA AHLGREN-LEINVUO**

- ▶ Perustoimeentulotuella maksetaan asumismenoja ja paikataan muun turvaverkon aukkoja
- ▶ *Med det grundläggande utkomststödet betalas boendeutgifter och lappas hål i det övriga skydds nätet*

● **VEIKKO ISOTALO**

- ▶ Maahanmuuttajataustaiset ehdokkaat Helsingin vuoden 2017 kuntavaaleissa – ääniharavia vai nimiä listoilla?
- ▶ *Kandidater med invandrarbakgrund i kommunalvalet i Helsingfors 2017: röstmagnet eller ett namn på listan?*

● **HANNA AHTIAINEN**

- ▶ Työssäkäyvät koululaiset Helsingissä – lukuvuoden aikana palkkatyössä olevien tausta ja opinnoissa jaksaminen
- ▶ *Lönearbetet under läsåret i Helsingfors – sidjobbade elevers bakgrund och studieork*

Helsinki
Helsingfors